

УНИВЕРЗИТЕТ У КРАГУЈЕВЦУ
ФИЛОЛОШКО-УМЕТНИЧКИ ФАКУЛТЕТ

Тиана Тошић-Лојаница

**МАЛЕ КЛАУЗЕ У ЕНГЛЕСКОМ И
СРПСКОМ ЈЕЗИКУ**

Докторска дисертација

Ментор: проф.др. Милош Ковачевић

Крагујевац, 2017.

ИДЕНТИФИКАЦИОНА СТРАНА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

<i>I. Аутор</i>
Име и презиме: Тиана М. Тошић-Лојаница
Датум и место рођења: 22.07.1984. Крагујевац
Садашње запослење: лектор, Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац
<i>II. Докторска дисертација</i>
Наслов: <i>Мале клаузе у енглеском и српском језику</i>
Број страница: 276
Број слика: 24 табеле, 2 графикона
Број библиографских података: 183
Установа и место где је рад израђен: Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац
Научна област (УДК): 811.111'367.625'37:811.163.41'367.625'37(043.3)
Ментор: Проф. др Милош Ковачевић, редовни професор
<i>III. Оцена и одбрана</i>
Датум пријаве теме: 24.12.2010.
Број одлуке и датум прихватања докторске дисертације: 530/18, 13.04.2011.
Комисија за оцену подобности теме и кандидата: 1) др Милош Ковачевић, редовни професор, Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац (уже научне области: <i>Савремени српски језик и Теоријске лингвистичке дисциплине</i>); 2) др Мирјана Мишковић-Луковић, ванредни професор, Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац (ужа научна област: <i>Енглески језик и лингвистика</i>); 3) др Биљана Мишић-Илић, редовни професор, Филозофски факултет, Ниш (ужа научна област: <i>Англистичка лингвистика</i>).
Комисија за оцену докторске дисертације: 1) др Мирјана Мишковић-Луковић, редовни професор, Филолошко-уметнички факултет, Универзитет у Крагујевцу (ужа научна област: <i>Енглески језик и лингвистика</i>); 2) др Миланка Бабић, ванредни професор, Државни универзитет у Новом Пазару (ужа научна област: <i>Српски језик и лингвистика</i>); 3) др Катарина Расулић, ванредни професор, Филолошки факултет, Универзитет у Београду (ужа научна област: <i>Англистика</i>).
Комисија за одбрану докторске дисертације: 1) др Мирјана Мишковић-Луковић, редовни професор, Филолошко-уметнички факултет, Универзитет у Крагујевцу (ужа научна област: <i>Енглески језик и лингвистика</i>); 2) др Миланка Бабић, ванредни професор, Државни универзитет у Новом Пазару (ужа научна област: <i>Српски језик и лингвистика</i>); 3) др Катарина Расулић, ванредни професор, Филолошки факултет, Универзитет у Београду (ужа научна област: <i>Англистика</i>).
Датум одбране дисертације:

Садржај

САЖЕТАК.....	6
SUMMARY.....	7
ПРЕГЛЕД СКРАЋЕНИЦА	8
1. УВОД.....	9
1.1. О појму мале клаузе	9
1.1.1. Безглаголске мале клаузе и семантика комплемената [NP Inf XP] и [NP XP]	14
1.2. Предмет рада.....	17
1.3. Циљеви рада.....	19
1.4. Хипотезе.....	20
1.5. Методологија рада	20
1.6. Корпус и коришћена литература	22
1.7. Структура рада и критеријуми анализе.....	24
2. ПРЕГЛЕД ПРЕТХОДНИХ ИСТРАЖИВАЊА.....	26
2.1. Преглед литературе на енглеском језику.....	26
2.1.1. Дескриптивистички приступ.....	26
2.1.2. Мале клаузе у генеративном моделу.....	30
2.1.2.1. Теорија предикације: Вилијамс (1980).....	31
2.1.2.2. Теорија сложеног предиката: Ларсон (1988).....	32
2.1.2.3. Теорија мале клаузе – лексички и функционални приступ.....	35
2.1.2.3.1. Категоријални статус мале клаузе.....	38
2.1.3. Резултативне мале клаузе.....	44
2.1.3.1. Бинарни приступ: Хукстра (1988).....	45
2.1.3.2. Терцијарни приступ: Керијер и Рендал (1992).....	45
2.1.3.3. Синтаксичко-семантички приступ резултативима	47
2.1.3.3.1. Симпсон (1983).....	47
2.1.3.3.2. Рапапорт-Ховав и Леван (2001).....	48
2.1.3.3.3. Ротштајн (2000).....	49
2.1.3.4. Когнитивни приступ: Голдберг (1995).....	49
2.2. Преглед литературе на српском језику	52
2.2.1. Допунски предикатив	54
2.2.2. Предикатски атрибут	55
2.3. Адјунктска клауза и апозитив у односу на предмет истраживања	57
2.3.1. Адјунктска клауза у енглеском језику	58
2.3.2. Предикатски атрибут у односу на апозитив у српском језику	61
2.4. Актуелност теме и заснованост истраживања.....	66
3. НЕОБАВЕЗНЕ МАЛЕ КЛАУЗЕ ДЕСКРИПТИВНОГ ЗНАЧЕЊА	67
3.1. Управни глагол необавезних МК дескриптивног значења	67
3.1.1. Семантички тип управног глагола у енглеском језику	67
3.1.2. Семантички тип управног глагола у српском	69
3.1.3. Сличности и разлике.....	70
3.1.4. Валентност и транзитивност управног глагола у енглеском и српском језику	71
3.1.5. Обележја статичности и динамичности управног глагола у енглеском језику.....	71
3.1.6. Обележја статичности и динамичности управног глагола у српском	76
3.1.7. Сличности и разлике.....	78
3.1.8. Обележја финитности и нефинитности управног глагола у енглеском.....	80
3.1.9. Обележја финитности и нефинитности управног глагола у српском језику.....	81

3.1.10. Сличности и разлике.....	83
3.2 Носилац модификације.....	83
3.2.1. Својста носиоца модификације у енглеском	84
3.2.2. Својства носиоца модификације у српском	85
3.2.3. Сличности и разлике.....	86
3.3. Елемент ХР	87
3.3.1. Категоријална својства елемента ХР у енглеском	87
3.3.2. Категоријална својства елемента ХР у српском језику	98
3.3.3. Сличности и разлике.....	109
3.3.4. Дистрибутивне могућности елемента ХР у енглеском	111
3.3.5. Дистрибутивне могућности елемента ХР у српском.....	114
3.3.6. Сличности и разлике.....	116
3.4. Семантичке варијације у енглеском језику	117
3.4.1. Узрочно значење	117
3.4.2. Кондиционално значење	118
3.4.3. Темпорално значење.....	121
3.4.4. Значење статуса.....	122
3.4.5. Значење друштва и броја.....	123
3.5. Семантичке варијације у српском језику	124
3.5.1. Узрочно значење	124
3.5.2. Темпорално значење.....	125
3.5.3. Кондиционално значење	126
3.5.4. Значење статуса.....	128
3.5.5. Значење друштва и броја.....	128
3.6. Сличности и разлике.....	129
3.7. Анализа преводних еквивалената.....	131
3.7.1. Из смера енглеског језика	131
3.7.2. Из смера српског језика.....	135
3.7.3. Сличности и разлике.....	140
3.7.4. Међуоднос слободног адјункта и ДСП-а.....	141
4. НЕОБАВЕЗНЕ МАЛЕ КЛАУЗЕ РЕЗУЛТАТИВНОГ ЗНАЧЕЊА.....	147
4.1. Управни глагол необавезних МК резултативног значења	149
4.1.1. Семантички тип управног глагола у енглеском	149
4.1.2. Валентност и транзитивност управног глагола у енглеском	150
4.1.3. Обележја статичности и динамичности управног глагола у енглеском.....	152
4.1.4. Обележја финитности и нефинитности управног глагола у енглеском.....	153
4.2. Својста носиоца модификације у енглеском	153
4.3. Елемент ХР	156
4.3.1. Категоријална својства елемента ХР у енглеском	156
4.3.2. Дистрибутивне могућности елемента ХР у енглеском	159
4.4. Семантичке варијације у енглеском језику	162
4.5. Анализа преводних еквивалената из смера енглеског језика	164
4.5.1. Превод придевске фразе.....	165
4.5.2. Превод предлошке фразе.....	173
4.6. Мале клаузе резултативног значења у српском језику.....	175
4.7. Закључак	177
5. КОМПЛЕМЕНТАРНЕ МАЛЕ КЛАУЗЕ.....	183
5.1. Управни глагол комплементарних МК.....	185

5.1.1. Семантички тип управног глагола у енглеском.....	185
5.1.2. Семантички тип управног глагола у српском	186
5.1.3. Сличности и разлике.....	187
5.1.4. Валентност и транзитивност управног глагола у енглеском	188
5.1.5. Валентност и транзитивност управног глагола у српском.....	191
5.1.6. Сличности и разлике.....	194
5.1.7. Обележја статичности и динамичности управног глагола у енглеском	195
5.1.8. Обележја статичности и динамичности управног глагола у српском	197
5.1.9. Сличности и разлике.....	198
5.1.10. Обележја финитности и нефинитности управног глагола у енглеском.....	198
5.1.11. Обележја финитности и нефинитности управног глагола у српском.....	199
5.1.12. Сличности и разлике.....	200
5.2. Носилац модификације.....	200
5.2.1. Својста носиоца модификације у енглеском	200
5.2.2 Својства носиоца модификације у српском	201
5.2.3. Сличности и разлике.....	202
5.3. Елемент ХР	202
5.3.1. Категоријална својства елемента ХР у енглеском	202
5.3.2. Категоријална својства елемента ХР у српском	207
5.3.3. Сличности и разлике.....	211
5.3.4. Дистрибутивне могућности елемента ХР у енглеском	213
5.3.5. Дистрибутивне могућности елемента ХР у српском.....	213
5.3.6. Сличности и разлике.....	214
5.4. Семантичка обележја комплементарне МК.....	214
5.4.1. Семантичке варијације у енглеском језику	214
5.4.2. Семантичке варијације у српском језику.....	218
5.4.3. Сличности и разлике.....	221
5.5. Анализа преводних еквивалената.....	221
5.5.1. Из смера енглеског језика	222
5.5.2. Из смера српског језика.....	230
5.5.3. Закључак	237
6. ЗАКЉУЧАК	240
6.1. Необавезне мале клаузе дескриптивног значења.....	241
6.2. Необавезне мале клаузе резултативног значења.....	248
6.3. Комплементарне мале клаузе.....	250
6.4. Микросистем безглаголских малих клауза.....	255
7. КОРПУС И ЦИТИРАНА ЛИТЕРАТУРА.....	260
8. ДОДАТАК: ПОЈМОВНИК ТЕРМИНА.....	274

САЖЕТАК

У дисертацији *Мале клаузе у енглеском и српском језику* се методом контрастивне анализе утврђују синтаксичке и семантичке карактеристике безглаголских малих клауза у енглеском и српском језику. Термин *мала клауза* се односи на неексплицирану копулативну предикацију између два неглаголска елемента (NP2 XP) у сложено-прелазној реченичној структури NP1 VP NP2 XP.

У оквиру структурално-дескриптивног модела се применом квантитативне и квалитативне анализе утврђују подударности, сличности и разлике између малих клауза у енглеском и српском, са посебним циљем да се дефинише њихово место у синтаксичким системима ова два језика. Рад је заснован на корпусу сачињеном од књижевних дела на савременом енглеском и српском језику, као и њихових превода. Први део анализе усмерен је ка утврђивању синтаксичких и семантичких одлика адјунктског и комплементарног подтипа мале клаузе засебно у оба језика, док други део анализе обухвата двосмерну анализу преводних еквивалената којима се први део истраживања употпуњује и формира се реална слика о степену подударности проматраних језичких система у интеракцији тј. преводу.

У раду се обрађују три типа мале клаузе: необавезна дескриптивног значења, необавезна резултативног значења и комплементарна која обухвата оба наведена значења. На основу аналитичке обраде прикупљене грађе утврђена је готово потпуна подударност необавезне мале клаузе дескриптивног значења у енглеском и српском на квантитативном, квалитативном и функционалном плану. Када је реч о резултативном значењу адјунктске мале клаузе, дати тип је у енглеском продуктиван, док је у српском језику веома редак. Конструкциони еквиваленти ипак постоје када је елемент XP реализован предлошком и спорадично придевском фразом. Комплементарне мале клаузе уз семикопулативне глаголе имају иста синтаксичко-семантичка својства у оба језика, с тим да преводна подударност изостаје на плану резултативног значења. Синтезом описаних карактеристика наведених типова закључено је да анализиране безглаголске мале клаузе имају комплементарну дистрибуцију, али без изражених граница, и стога чине миросистем средстава којима се проста реченица информативно усложњава.

Кључне речи: мала клауза, секундарни предикат, семантички предикат, копула, дескриптивно значење, резултативно значење, семикопулативни глаголи, контрастивна анализа енглеског и српског језика.

SUMMARY

The dissertation *Small clauses in the English and Serbian language* employs the means of contrastive analysis to determine syntactic and semantic characteristics of non-verbal small clauses in the language systems of English and Serbian. The term *small clause* is used to represent a copular predication which is not explicated and which holds between two non-verbal elements (NP2 XP) in the complex-transitive sentence pattern, NP1 VP NP2 XP.

The dissertation is based on the structural-descriptive linguistic model and relies on tools of both quantitative and qualitative analysis. The primary goal is to determine similarities and differences between non-verbal small clauses in English and Serbian, but also to define their place in the syntactic systems of the two languages. The corpus consists of literary work published in contemporary English and Serbian, and its translation. The first part of the analysis aims to determine syntactic and semantic characteristics of adjunct and complement types of small clauses in English and Serbian. The second part is based on the bidirectional analysis of translation equivalents and completes the previous segment by showing the real level of correspondence between the two languages when they interact.

The dissertation deals with the adjunct depictive small clause, adjunct resultative small clause and complement small clause which relates to both semantic possibilities. Based on the analysis of the collected data, we have concluded that adjunct depictives are quantitatively, qualitatively and functionally almost equivalent. Adjunct resultative small clause is a productive type in English, whereas the sentence pattern is not as frequent in Serbian. However, we have noted constructional equivalence when the XP element is represented by a prepositional phrase, and rarely by adjectival phrase. Small clauses which complement semi-copular verbs have the same syntactic and semantic properties in both languages, but despite that a relatively small percentage of translation equivalence in the resultative subtype has been noted.

Having synthesized the previous research, we have come to the conclusion that non-verbal small clauses have complementary distribution without clear boundaries, and thus constitute a micro-system of language units which make a simple sentence informationally complex.

Key words: small clause, secondary predication, semantic predication, copula, depictives, resultatives, semi-copular verbs, contrastive analysis of the English and Serbian language.

ПРЕГЛЕД СКРАЋЕНИЦА

NP – именичка фраза;

VP – глаголска фраза;

Vtrans – транзитивни глагол;

Vcop – копулативни глагол;

SVOC – субјекат – предикат – објекат – комплемент;

AdjP – придевска фраза;

atrAdj – придев у атрибутој функцији;

PP – предлошка фраза, предлошко-падежна конструкција;

AdvP – адвербијална фраза;

Num – број;

XP – именски део неексплицитне копулативне предикације;

DSP – дескриптивни секундарни предикат тј. необавезна мала клауза дескриптивног значења;

RSP – резултативни секундарни предикат тј. необавезна мала клауза резултативног значења;

Instr – инструментал;

Acc – акузатив;

Nom – номинатив;

Inf – инфинитив;

fin – финитни глаголски облик;

f.adj – слободни адјункт;

Lex – лексички утврђен израз или фраза;

pref – префикс;

* – граматички или семантички неприхватљива реченица или реченични елемент;

? – маргинално прихватљива реченица или реченични елемент.

1. УВОД

1.1. О појму мале клаузе

Мале клаузе су већ шест деценија предмет интересовања лингвиста, и на неки начин се узимају као тест ваљаности теоријских приступа и самог разумевања појма предикације, због чега им је толико пажње посвећено у свим верзијама генеративне теорије, али и у оквирима других лингвистичких модела. Последица тако обимног и дуготрајног проучавања је замршена мрежа термина и њихових домена, па тако, на пример, два аутора користе исти термин да означе различите аспекте језичке реалности који се тек у неком домену преклапају.

Пошто оперишемо појмовима клаузе и реченице, неопходно је најпре разјаснити њихову употребу у даљем раду. Појам реченице измиче прецизној дефиницији, али се, ипак, подразумева да је реченица најсложенија језичка јединица на коју се односе синтаксичка правила, независна је и омеђена почетним великим словом и знаком интерпункције. За овај рад је важније разграничење између појмова реченице и клаузе. Клаузу сматрамо елементом хијерархијски подређеним реченици, а надређеним синтагми (Кристал 1987: 95). Реченица као комуникативно сложенија целина се може састојати од више клауза са глаголом у финитном или нефинитном облику, или у нашем случају без глагола, због чега и носи епитет „мала“. Статус клаузе завређује на основу „прећутне“, односно неексплициране предикације, чиме се и традиционално поимање предикације засноване на глаголу растеже. Управо та семантичка, а не синтаксичка предикација ће бити предмет овог истраживања у енглеском и српском језику.

Са терминолошког становишта је предмет нашег истраживања много ближи термину *секундарни предикат*, првенствено због тога што дату конструкцију не анализирамо у оквиру генеративистичке парадигме у којој су мале клаузе зачете, већ теми приступамо структурално и синтаксичко-семантички. Са друге стране, *мала клауза* је прикладнији назив будући да укључује и тип конструкције са глаголима непотпуне предикације, чије се допуне не сврставају у класу традиционално схваћених секундарних предиката. Термин *мала клауза* (надаље МК), дакле, узимамо као надређен шири појам који обухвата комплементарне и допунске секундарне предикате.

Да бисмо прецизно формулисали шта се под малом клаузом сматра у овом раду, неопходно је најпре размотрити које се језичке датости анализирају као мале клаузе и

каким се аргументима поткрепљује њихово постојање. Будући да је овај појам није заживео у синтаксичким истраживањима српског језика, за утврђивање оквира нашег контрастивног истраживања полазимо од англистичке литературе.

Дакле, термин *мала клауза* се у енглеском језику користи да (најчешће) у реченичном моделу NP1 VP NP2 XP означи низ конституената NP2 XP, између којих постоји копулативна предикација, са тим да се на месту XP уместо финитног глагола јављају придевска, именска, предлошка фраза или нефинитни глаголски облик. Сам назив упућује на то да се ова јединица посматра као синтаксички конституент, што није нужно тачно и што је могуће уочити из доленаведеног прегледа конструкција које се анализирају као МК. Вилијамс је појам малих клауза увео 1975. подводећи под овај термин кондензоване односне реченице, герунде и сл. Од тог времена се инвентар конструкција на које се термин МК односи у великој мери проширио, па се примењује чак и на анализу реченица са копулом и именским предикатом (Стаувел 1983). Начелно је прихваћено да су мале клаузе конституенти који немају флективни чвор (Inf, T) нити копулу (Чомски 1981: 107). Другим речима, не садрже обележја времена што значи да нефинитни глаголски облици (партицип и *bare*-инфинитив) нису искључени као потенцијалне реализације МК-е.

У оквиру теорије управљања и везивања ('Government and Binding') се доста спекулисало о структури и статусу МК, а наредни примери илуструју тек део конструкција за које се сматра(ло) да садрже безглаголску или нефинитну малу клаузу. Наведене су само МК са статусом комплемената глагола или у неким случајевима предлога (преглед примера из Вајлдер 1991: 215).

1) МК као допуна епистемичких, тј. когнитивних глагола:

- а) I believe [her intelligent].
- б) I consider [her my best friend].
- в) He seems [_tsick]¹.

2) МК као допуна каузалних тј. узрочних глагола

- а) It made [him tired].
- б) I had [him arrange that].

3) МК као допуна глагола перцепције

- а) I saw [her killed].
- б) I saw [her be killed].

¹ Субскриптом се означава „траг“, тј. место са кога се заменица *He* подигла на место реченичног су² SC, скраћено од *small clause*. PRO, фонолошки празна заменица која фигурира на месту субјекта.

4) Резултативне мале клаузе

- a) We drank [the pub dry].
- б) We wiped [the table clean].

5) Копулативни глаголи

- a) She is [_t sick].
- б) She became [_t sick].

6) Ергативни глагол са резултативном клаузом

- a) The plan went [_t wrong].
- б) The milk turned [_t sour].

7) Конструкције са THERE

- a) There is [a boy sick].
- б) There is [a mouse in my room].

8) Конструкције са WITH

- a) With [John sick], ...
- б) With [a mouse in the bath],....

9) Конструкције са партикулама или дитранзитивним глаголима

- a) I looked [the information up].
- б) I gave [her the information].

Овоме списку треба додати још и дескриптивне секундарне предикате, односно, адјунктске мале клаузе. Питање које се често поставља у литератури је да ли су дескриптивни и резултативни секундарни предикати два лица исте конструкције. Пошто се и једна и друга конструкција третирају као секундарни предикати на основу статуса адјункта, разлике међу њима се занемарују а истиче се њихова сличност (Јесперсен 1933). Неки аутори их, ипак, одвајају и резултативне сматрају комплементима, односно делом сложеног предиката, а дескриптиве адјунктима (Чомски 1986а, Грин 1973, Керијер и Рендал 1992, Голдберг 1995, Винклер 1997), па су због тешње семантичке везе са управним глаголом резултативи уврштени у претходну листу комплементарних МК-а.

Међутим, може се поставити питање да ли мале клаузе уопште постоје? Како је Стаувел језгровито и духовито приметио, „мале клаузе су црне рупе синтаксичке теорије: већина расправа о њима је посвећена питању да ли постоје или не” (Стаувел 1995: 71). У литератури се постојање МК-а доказује синтаксичким конституентским тестовима (за исцрпнији преглед, видети Артс 1992: 36–49, Сафир 1983), који се често

показују непоузданим и неприменљивим на све језичке конструкције које се у ову групу сврставају.

У наставку ћемо представити неке тестове, чији су резултати независни од појединачних теоријских модела, а који ће послужити као аргумент за дефиницију МК коју усвајамо у овој дисертацији.

1) Први доказ да је МК конституент је могућност координације са другим конституентом истог или сличног статуса, под претпоставком да само конституенти могу да се нађу у координираном односу. Међутим, овај критеријум није сасвим поуздан будући да се *that man a genius* у наредном примеру може разумети као редукована глаголска фраза. Стога овај критеријум треба разумети пре као показатељ, али не и доказ конституентности (Артс 1992: 113).

(1) I consider [AP this man intelligent] and [NP that man a genius].

Тест координације је, ипак, користан, јер подстиче питање који се елемент може наћи као надређен двама несродним конституентима, као у наведеном примеру.

2) Могућност уметања експлетивне заменице IT, која је семантички празна и није тематски обележена од стране управног глагола због чега не може заузети позицију објекта, али је као таква дозвољена на позицији субјекта. Сматра се да глагол у овом случају поткатегоризује пропозицију чији је субјекат „празно“ IT.

I consider [it_i pity [that she resigned] _i].

Међутим, то није увек случај. У наредном пару примера, заменица је праћена адвербијалом и објектом у виду клаузе, што значи да у тој позицији IT не може бити субјекат субординиране реченице:

(2a) I regret it very much that you could not come to the party.

(2б) I mentioned it to Sally that Mary was jealous of her.

Такође, наредни пар реченица не садржи никакав уметнути садржај, што би значило да се МК састоји само од експлетивне заменице IT која је праћена финитном клаузом (Сауренбах 2004: 87–89):

(3a) I take it that Mary will come to the party.

(3б) I would prefer it if John didn't come.

3) Трећи тест подразумева могућност уметања модалних реченичних адвербијала између NP и XP елемента. Домен адвербијала *probably* односи се само на чланове у заградама, али не и на управну клаузу, чиме се доказује да модификује клаузу. Друга реченица у којој се адвербијал налази у надређеној клаузи (пример X) никако не може

бити парафраза прве, чиме се потврђује клаузални статус садржаја у угластим заградама (Артс 1992: 45–46):

(4a) I must admit that I have found [these summer international schools **probably** the most rewarding part of my work].

(4б) I must admit that I have **probably** found [these summer international schools the most rewarding part of my work].

У том случају, МК као конституент не би смела да буде домаћин адвербијалима који модификују управну клаузу, што је, ипак, у неким ситуацијама могуће (Хоексема 1991: 703):

(5) We considered [Bush **among ourselves** as the probable winner].

4) Још један доказ конституентности је могућност реализације мале клаузе не само у функцији комплемента уз глаголе непотпуне предикације, већ, рецимо, и на месту реченичног субјекта, комплемента предлога или слободног адјункта.

(6a) [SC PRO_i a journalist by profession]², Mr. Cosmos_i has written an excellent book on the behaviour of British tourists on Portuguese beaches. (Артс 1992: 39)

(6б) With [SC Dick Cavett on television], what's the point in going out?

(6в) [SC Workers angry about the pay] is just the sort of situation that the ad campaign was designed to avoid. (Сафир 1983: 732)

У примеру (6в), AP *angry about the pay* не може имати функцију постноминалног модификатора, јер између именице *workers*, као реченичног субјекта, и копулативног предиката нема слагања у броју (Сафир 1983: 732–733).

Балтин (1998: 54) овај пример, међутим, тумачи другачије и каже да до неслагања између именице у МК и копуле долази, јер се наводна МК разуме као ситуација, што поткрепљује другим примерима где на месту субјекта није МК, већ именска фраза која се, такође, не слаже са предикатом у броју:

(7a) Several angry workers is just the sort of situation...

(7б) Workers who are angry about the pay is the sort of situation...

Свенониус (1994), такође, истиче да се мале клаузе, које зависе од управног глагола, не могу дислоцирати, па стога не пролазе овај тест. Дакле, недостатак доказа да су неке МК конституенти, не значи да нису конституенти, већ да зависе од управног глагола. То се најбоље види из следећег примера, јер глагол *consider* припада групи

² SC, скраћено од *small clause*. PRO, фонолошки празна заменица која фигурира на месту субјекта.

глагола која поткатегоризује пропозицију, али комплементарну пропозицију ипак није могуће изместити:

(8) *[Him a fool] I consider.

На основу претходно наведеног можемо видети да предложени тестови конституентности нису отпорни на критику или другачију интерпретацију, те не могу бити поуздан доказ синтаксичке конституентности и не пружају коначне доказе о постојању малих клауза. Због тога клаузални статус елемента XP у овом раду разматрамо у смислу семантичке предикације са неексплицираном копулом, којом се исказује одређено пропозиционо значење, а која тек у неким ситуацијама нађе израз и у синтаксички самосталној јединици која наликује редукованој клаузи. Такво разумевање мале клаузе нам омогућава да паралелно анализирамо и адјунктске и комплементарне подтипове.

Други аспект дефинисања појма малих клауза тиче се њихове глаголске и безглаголске природе. У дисертацији ћемо се ограничити на проучавање безглаголских малих клауза које су структурно другачије од глаголског типа, што је тема наредне тачке.

1.1.1. Безглаголске мале клаузе и семантика компонената [NP Inf XP] и [NP XP]

Питање конкурентних комплементарних конструкција се не тиче секундарних предиката, због тога што, за разлику од семикопулативних глагола, те конструкције немају могућност алтернативне реализације са глаголом *to be*:

(9a) He came home angry.

We painted the wall green.

(9б) *He came home that he was angry.

*We painted that the wall was green.

(9в) *He came home to be angry.

* We painted the wall to be green.

Ипак, морамо се њиме позабавити првенствено због тога што одговор пружа увид у различите типове комплементарних малих клауза. У наставку ћемо указати на то да се епистемичке мале клаузе, тј. МК уз когнитивне глаголе разликују од својих рођака уз преференцијално-дезидеративне глаголе, као и да између комплементације у виду пуне, преко нефинитне, до сасвим сведене клаузе (пример X), постоји семантичка разлика:

(10) I consider **that John is a fool**.

I consider **John to be a fool**.

I consider **John a fool**.

I regard **him as a fool**.

Упркос тенденцији да се посматрају као једнозначне, познато је да уз многе глаголе форма комплементације има утицај на значење глагола и реченице:

(11a) I got **John to be interested in the puzzle**.

(11б) I got **John interested in the puzzle**.

У претходним примерима допуна са инфинитивом глагола *to be* (NP Inf XP) имплицира да је субјекат некако утицао на објекат, због чега се он заинтересовао за слагалицу. Друга реченица (комплементација типа NP XP) би се могла разумети тако да је субјекат урадио нешто због чега се Џон спонтано заинтересовао за тему (Диксон 2005: 199).

Морамо, дакле, прихватити да нису само речи те које доприносе значењу, већ један део укупне реченичне семантике потиче од граматичких конструкција. Интуитивно знамо да одабир *that* клаузе или инфинитива није случајан, већ да су дата граматичка средства носиоци различитих граматичких значења. Тежи део је те разлике уочити и објаснити их.

Вјежбица (1988: 26) са радикално семантичког становишта разматра дистрибуцију TO Inf, -ING и THAT допуна и закључује да се све разлике међу њима свODE на значењске разлике.

Први пример из наредног пара садржи глагол *know* праћен *that* клаузом. Познато је да се тим обрасцем комплементације изражава висок степен сигурности. Са друге стране, уколико га допуњује *to be* клауза, значење је нешто другачије — реченицом се изражава нечији суд, а не чињенично стање. То значи да је таква тврдња лична и самим тим се може оспорити (Вјежбица 1988: 50):

(12a) I know **that Mary is dishonest**.

(12б) I know Mary **to be dishonest**.

То се може доказати контекстом у којем употреба инфинитива није дозвољена, јер се, уместо личног, износи став о опште познатим чињеницама:

(13a) *I know Lisbon **to be the capital of Portugal**.

(13б) I know **that Lisbon is the capital of Portugal**.

И други глаголи из класе мишљења се, такође, могу посматрати кроз исту призму, као у наредним примерима са глаголом *find* који упућују на лични став и искуствено мишљење:

(14a) I found **Harry (to be) terribly amusing** (although others think he's a bore).

(14б) I find **this chair comfortable**.

Попут глагола *know*, ни глагол *find* није компатибилан са безглаголском допуном (или са *to be*) која означава константну вредност, односно објективну чињеницу која не подлеже субјективној процени (ibid.):

(15a) *If you look in the files, you'll find **her Mexican**.

(15б) If you look in the files, you'll find **that she is Mexican**.

То се, такође, односи и на глагол *think*:

(15в) She thought **him severe**.

Диксон упоређује глаголе из групе *seem* са когнитивним глаголима, тачније глаголима личног суда/ оцене ('judgement'), где убраја *think*, *consider* и *imagine* и закључује да се обе групе реализују са *that* клаузом или *to be*, као и да је копулу у оба случаја могуће изоставити (*John thought her (to be) stupid*, *Mary seemed (to be) stupid*), али уз важну напомену – изостављање копуле уз глагол *seem* је могуће само када има значење суда, мишљења или процене (Диксон 2005: 203). Тиме се потврђује да је NP1 VP NP2 (*to be*) XP образац комплементације којим се нека пропозиција субјективизира. Тачније, њеном реализацијом се говорник удаљава од изражавања фактуелног садржаја и стога је таква пропозиција подложна преиспитивању. То специфично значење, које се, такође, односи и на XP допуну, овај тип комплементације одваја од *that* клаузе.

Боркин (1984) (цитирана у Гонзалвез-Гарсија 2010) показује да са морфосинтаксичком компресијом клаузалног комплемента иза когнитивних глагола долази до семантичког удаљавања од пропозиције, која је заснована на чињеницама (финитна клауза) до крајње субјективног доживљаја заснованог на перцепцији или искуству (безглаголски XP комплемент). То значи да су допуне типа *to be* XP негде на пола пута између објективног, или радије неутралног, као и сасвим субјективног односа према пропозицији.

Наведене семантичке варијације допуна су потврђене уз глаголе когниције и комуникације и могу се сумирати на следећи начин (Гонзалвез-Гарсија 2010: 48):

а. I found *that this book was immensely useful*. (*that* клауза) [објективно запажање засновано на чињеницама, барем према ономе што се о књизи прича]

б. I found this book *to be immensely useful*. (*to be* XP) [субјективна оцена у објективним оквирима, суд донет на основу нечије процене, на пример на основу прочитаног приказа угледног критичара]

в. I found this book *immensely useful*. (XP) [сасвим субјективна оцена, пошто је књигу субјекат прочитао у целости]

Још један угао из кога би се могла сагледати разлика између комплементарних образаца *to be XP* и *XP*, као и глаголских и безглаголских малих клауза у глобалу, јесте подела на тетичку и категоричку предикацију³ која је у тесној вези са Карлсоновим предикатима нивоа стања и индивидуе (појмови ће бити објашњени у поглављу о дескриптивним МК, §3). Поред тога што се глаголске мале клаузе приликом теста пасивизације⁴ другачије понашају од придевских, Базилико (2003) још примећује да асиметричан однос између придевске и глаголске МК не потиче само од врсте речи, него и типа предикације. Према Базилику, глаголске МК подразумевају тетичку, а придевске категоријалну предикацију: „У форми са категоријалном предикацијом субјекат је 'издвојен' из самог догађаја, и предикатом се том субјекту приписују нека својства. Субјекат тетичке предикације није издвојен, већ се напротив уводи као један од учесника догађаја. Форма тетичке предикације се стога може посматрати као реченица која 'извештава о догађају', којом се неки догађај уводи у дискурс. У том случају субјекат није тема; заправо, за такве клаузе се сматра да немају тему и да садрже само нове информације“ (Базилико 2002: 3). Ова подела се још огледа у чињеници да код неглаголских МК-а постоји копулативна веза између унутрашњег тј. међуклаузалног субјекта (NP2) и предиката каква се не јавља код глаголских МК-а⁵ (Артс 1992: 189). Будући да смо се приликом дефинисања циљева и полазне основе компарације оријентисали према постојању копуле, глаголски тип остављамо за нека будућа истраживања.

1.2. Предмет рада

Познато је да сва контрастивна истраживања почивају на претпоставци да два језичка система имају заједничку осу, односно константу спрам које је могуће идентификовати варијабле, јер се разлике ишчитавају као релевантне једино наспрам истости (Џејмс 1980: 169, Ђорђевић 2004: 54). *Tertium comparationis* овог рада је синтаксичка конструкција NP1 VP NP2 XP која се одликује присуством секундарне,

³ ”This theory assumes, unlike either traditional or modern logic, that there are two different fundamental types of judgments, the categorical and thethetic. Of these, only the former conforms to the traditional paradigm of subject-predicate, while the latter represents simply the recognition or rejection of material of a judgment. Moreover, the categorical judgment is assumed to consist of two separate acts, one the act of recognition of that which is to be made the subject, and the other, the act of affirming or denying what is expressed by the predicate about the subject. With this analysis in mind, thethetic and the categorical judgments are also called the simple and the double judgments (Einfache Urteil and Doppelurteil)“ Курода (1972:154).

⁴ *The prisoner is considered (to be) intelligent/ to have left.* Субјекат ЕЦМ (ЕЦМ је скраћено од Exceptional Case Marking, 'изузетно приписивање падежа') клаузе се у пасиву подиже на позицију субјекта управне клаузе, док се то не дешава код глаголске МК: **The prisoner was seen leave* (Базилико 2003:2).

⁵ *I want you to come to my party.* → **I want you. You are come to my party.*

неексплициране предикације између два неглаголска елемента. Дакле, поред управне предикације са глаголом у финитном облику, у простој реченици се може наћи још један семантички, редуковани копулативни предикат чији именски део има улогу адјункта или комплемента. Функционални учинак ове конструкције огледа се у информативном усложњавању реченице без њеног синтаксичког проширења, што је заједничка тачка обоја језицима и системског је карактера.

Џорџија Грин је седамдесетих година приметила да је овај образац занимљив због тога што у енглеском језику преноси три различита значења (Грин 1970: 275–277). У синтаксичком низу NP1 VP NP2 XP⁶, елемент XP има функцију адјункта (примери 16a–в) или комплемента⁷ (пример 16г):

(16a) John drank the coffee **hot**.⁸ → John drank the coffee. The coffee was hot.

(16б) John came home **happy**. → John came home. He was happy.

(16в) The waitress wiped the table **clean**. → The waitress wiped the table.

The table was clean (as a result).

(16г) May considers John **a fool/ him silly/ him beneath contempt**.

→ *May considers John. John is a fool.

May considers [John a fool].

У првом примеру се XP односи на објекат (16a), односно субјекат финитног глагола (16б) и реферише о његовом стању или изгледу за време вршења глаголске радње, због чега се назива *дескриптивним* типом. У наредном примеру (16в) се придевом реализује последица, односно, *резултативно* стање објекта након остварења глаголске радње у управном предикату. Последњи пример се разликује од претходних, јер нам не говори на директан начин о стању у коме се налази супстантив, симултано или постериорно у односу на управни предикат, већ реферише о менталном односу

⁶ Елемент XP се у зависности од теоријског приступа назива *секундарним предикатом* ('secondary predicate'), *комплементом објекта или субјекта* ('subject/ object complement'), *малом клаузом* ('small clause'), где је X варијабла која се реализује придевом, именицом или предлогом, појединачно или у синтагмама.

⁷ Иако се дихотомија комплементације и адјункције чини јасном, заправо није (в. Даути 2000). У овом раду ћемо термин *комплемент* користити као синтаксички обавезан елемент којим се употпуњује смисао управног глагола, а који је еквивалентан српском термину *допуне*. Појам *адјункта* је резервисан за испустиве реченичне елементе који функционишу као модификатори неког од реченичних чланова и термилошки му одговара појам *одредбе* у српском језику.

⁸ У свим коришћеним примерима у раду елемент XP је обележен подебљаним словима, управни предикат је подвучен, а елемент на који се XP односи (који ћемо такође називати *учесником радње* и *глаголским аргументом*, као заједничком термину за субјекат и објекат) представљен је курзивом.

субјекта према садржају изреченом иза глаголске фразе (VP)⁹, стога му додељујемо најшири домен *квалификативног* значења које ћемо разложити у глави §5.

Сва три типа конструкције карактерише истовремена везаност једног реченичног члана за друга два елемента, од којих је један глагол у управном предикату. Таква двострука веза је последица присуства двеју предикација у једној простој реченици – једне синтаксички остварене и једне семантичке. У примеру (16г), двострука веза је дискутабилна, јер се сам глагол може посматрати као тровалентан или двовалентан, што би значило да глагол *consider* ('сматрати') поред субјекта поткатегоризује¹⁰ и пропозицију¹¹ (о овој теми в. поглавље §5). Неоспорно је, међутим, да се због глаголске рекције NP2 реализује у акузативу, због чега се третира као директни објекат глагола, али истовремено као субјекат улази у однос предикације са елементом XP.

Као што трансформи показују, у срцу секундарне, семантичке, предикације је копулативни глагол. Иако у србистичкој литератури појам мале клаузе није заживео, двострука синтаксичка веза је одавно примећена и најподробније је описана у радовима о *предикатском атрибуту*, о чему ће касније бити речи.

1.3. Циљеви рада

Непосредни циљеви рада су дескриптивног карактера, јер се на основу досадашњих проучавања теме и властитог корпусног истраживања тежи детаљном опису безглаголских малих клауза у енглеском и српском језику. У дисертацији се спроводи опсежна и систематична анализа безглаголских малих клауза у два језика са двоструким циљем: да се унутар сваког подтипа издвоје подударности, сличности и

⁹ У раду ћемо се служити енглеском граматичком терминологијом. Именичке и придевске синтагме изједначавамо са именским или именичким односно придевским фразама, предлошко-падежне конструкције са предлошким фразама, а финитни глаголски предикат са глаголском фразом.

¹⁰ *Поткатегоризација* ('subcategorization') је термин потекао из генеративне језичке школе којим се упућује на својство (најчешће) глагола да захтева тј. дозвољава одређени тип аргумента којим се значење глагола употпуњује. *Аргумент* је, дакле, језички израз којим се употпуњује значење глагола, па стога има функцију комплемента. Поткатегоризација је у тесној вези са *глаголском валенцом* ('valency'), термином заступљеним у депенденцијалној граматици. Граматичка валентност у ужем смислу представља својство предиката да везује одређени број зависних граматичких облика у одређеном лексичком значењу (Пипер и Клајн 2013: 27). У раду се служимо термином поткатегоризације да укажемо на одређени тип допуне, док валентност представља уопштено број аргумената неопходних да се глагол значењски оствари.

¹¹ Пропозиционо значење ('propositional meaning') је идејно значење које преноси дубинска структура неке реченице, односно оно инваријантно значење које не зависи од површинске организације реченичних чланова (Раден и Дирвен 2007: 51). Пропозицијом ('proposition') се такође назива и тематска улога ('theta role') коју аргумент може носити, а која представља семантички садржај клаузе (Мишковић-Луковић 2011: 119).

разлике, али и да се покаже где је место малих клауза у синтаксичким системима енглеског и српског језика.

У складу са представљеним предметом рада, циљеви дисертације су:

- 1) Корпусно заснован синтаксички и семантички опис појединачних подтипова безглаголских малих клауза у енглеском и српском језику, те утврђивање сличности и разлика између њих.
- 2) Испитивање реалног степена подударности засновано на анализи преводних еквивалената.
- 3) Утврђивање места безглаголске мале клаузе као језичког подсистема у структури енглеског, односно, српског језика.

Иако је истраживање засновано на корпусу, неизбежно се ослањамо и на резултате претходних истраживања која ћемо оспорити, потврдити или модификовати.

1.4. Хипотезе

Подробно проучена литература посвећена овом питању и спроведено корпусно истраживање омогућавају нам да формулишемо следеће хипотезе:

- 1) Адјунктска мала клауза дескриптивног значења има готово иста формална и семантичка својства у енглеском и српском језику.
- 2) Адјунктска мала клауза резултативног значења у енглеском језику нема конструкциони еквивалент у српском језику осим у виду предлошке фразе.
- 3) Комплементарни тип мале клаузе окупљен око семикопулативних глагола има иста синтаксичко-семантичка својства, па се у оквиру ове групе очекује највећи степен подударности.

На основу претходних хипотеза можемо очекивати да су без обзира на значење које кодирају наведени типови мале клаузе међусобно повезани, те да образују микросистеме у језичким структурама двају језика.

1.5. Методологија рада

Будући да теми приступамо контрастивно и са циљем да установимо место безглаголских малих клауза у синтаксичким системима двају језика, сматрамо да предметној конструкцији и формулисаним циљевима одговара *структурално-дескриптивни модел истраживања*. Предложени модел подразумева анализу

формалних својстава језичког израза који је неопходно продубити или, тачније, употпунити укључивањем семантичког аспекта. Испитивањем грађе је, наиме, установљено да је комбиновани семантичко-синтаксички приступ неопходан у анализи сваког подтипа МК-а, посебно у анализи значења којим елемент ХР доприноси конструкцији.

Још једна предност структурално-дескриптивног модела у контрастивној анализи огледа се у ширем приступу теми. Наиме, одабир конкретног теоријског оквира би због своје априорне природе био ограничавајући (уп. Хаспелмат 2008), јер би се контрастивна анализа задате теме у том случају заправо свела на доказивање ваљаности експланаторног потенцијала саме теорије. То, наравно, не значи да одбацујемо закључке других теорија, већ нам, напротив, изабрани приступ омогућава да усвојимо релевантне закључке формулисане у конкретним лингвистичким моделима – закључке који су валидни и мимо изворне парадигме – и притом пренебрегнемо ограничења унутартеоријског апарата. То се нарочито односи на научни допринос остварен у различитим верзијама генеративног модела. Резултати тако спроведене контрастивне анализе могу послужити као основа за будућа истраживања у границама неког другог теоријског приступа.

Са циљем да контрастивна анализа буде прецизна и свеобухватна, корпусно истраживање је подељено у два дела. Први корак је синтаксичко-семантички опис малих клауза употпуњен квантитативном обрадом података, засебно у српском и енглеском језику, на основу којих се иза сваке тачке даје сумарни преглед конструкционих и значењских (не)подударности. Тиме се утврђују опште карактеристике МК-а, али нам тако добијени резултати не допуштају да сагледамо језик „на делу“. Због тога анализа преводних еквивалената представља други корак и користи се као допунско средство, са циљем да се формира реална слика о реализацији малих клауза и да се укаже на факторе који утичу на одступање од форме у изворном тексту.

Обим контрастивне анализе условљен је задатим предметом рада, те стога спада у парцијална лингвистичка истраживања.

Примењена контрастивна анализа је унакрсна и двосмерна, јер се иде од енглеског ка српском и од српског ка енглеском, а као корпусна служи се техникама објективне оцене (Михаиловић 1983: 3) и анализом преводних еквивалената.

Према резултатима контрастивне анализе, овај рад једним делом припада теоријским проучавањима, будући да се истраживање базира на реализацији

заједничких језичких обележја. Међутим, он истовремено припада и примењеним контрастивним проучавањима због потенцијалне дидактичке вредности резултата, нарочито у области превода са енглеског на српски, али и обрнуто.

У раду се поред квалитативне анализе примењује и квантитативна, статистичка анализа која доприноси сагледавању заступљености одређених језичких елемената и утврђивању системских одлика.

1.6. Корпус и коришћена литература

Корпус је сачињен од 11 романа на савременом енглеском језику (заступљени су британски, амерички и канадски варијетет) и њихових превода на српски и 12 романа објављених на српском језику (претежно екавски изговор) који су преведени на енглески (списак извора и скраћеница је дат на крају рада), као и три романа на српском која нису преведена. Ексерпирани примери броје око 19,000 речи. Примери су зарад економичног приказа наведени у скраћеним облицима. Први пример у пару преузет је из изворног дела, а други, означен са ' (на пример 25') је његов превод на језику-циљу и поред почетних слова романа садржи ознаку 'C' или 'E' која, такође, указује на преводни пар.

Изазов у сортирању и организацији грађе представљао је утицај интерпункције на положај дескриптивних необавезних малих клауза. У енглеском језику интерпункција је примарни разликовни критеријум секундарних предиката и слободних адјунката (под тим се термином мисли на придевске и прилошке допунске реченице, в. поглавље §2.3.). То не значи да је граматичка класификација јасна и да нема прелазних и дискутабилних примера, већ да се синтаксичка дислоцираност много доследније примењује него у српском. У српском језику је, са друге стране, питање синтаксичке дислокације врло неодређено. Наиме, код граматичара који предност дају синтаксичким критеријумима, интерпункција јесте фактор дистинкције. Код оних који предност дају семантици, интерпункција не игра кључну улогу. Да бисмо успоставили критеријуме поређења двају језика, грађа је систематизована тако што је енглеско-српски део корпуса је сортиран по степену интегрисаности МК-е у реченицу. Када се реализује као интегрални део управне клаузе, сматрамо да је реч о правим дескриптивним малим клаузама, а када су интерпункцијски издвојени узимамо их као слободне адјункте. Да би анализа била уједначена, и српско-енглески део грађе је

организован на исти начин. Примере на српском језику смо сортирали према интерпункцијској издвојености и резултате анализе приказали у посебном поглављу (§3.7.4.). Будући да слободни адјункт и апозитив имају другачија семантичка обележја од њихових синтаксички интегрисаних парњака, они нису подробније анализирани. Њих ћемо размотрити као сродне конструкције, али ће неопходна пажња бити посвећена прелазним примерима који су показали да се преводилачка пракса у енглеском и српском разликује.

Да бисмо створили потпунију слику о проучаваној језичкој појави и сагледали је из два правца, одлучили смо се за двосмерни корпус, који се показао нарочито значајним у анализи резултативног значења, јер се оно на српски језик никада не преводи једном конструкцијом, одакле се може погрешно закључити да таквих конструкција у српском језику нема.

Недостатак грађе огледа се у заступљености само књижевно-уметничког стила, који као стандардан не може бити репрезент целог језика. Са друге стране, у књижевним делима се сусрећемо са језиком струке, социолектом, идиолектом и сл. па је грађа у том смислу разнообразна. Одабир двосмерне анализе корпуса је, такође, имао утицај на то да се ограничимо само на један стил, јер је изузетно тешко наћи енглеско-српске и српско-енглеске текстове других функционалних стилова који садрже анализирани типове малих клауза. То не значи да, рецимо, дескриптиви нису заступљени у журналистичком стилу, већ да се штампа у начелу не преводи, нарочито не са српског на енглески.

Осим наменски формираног корпуса, у раду ће се користити хипотетички примери, као и примери из коришћене литературе, нарочито у опису дистрибутивних ограничења одређених типова (јер, логично, у корпусу нема неграматичних примера). Пошто аутору овог рада енглески није матерњи језик, на примере из литературе се ослањамо и да укажемо на неграматичност појединих примера.

У раду је коришћена општа литература у виду признатих граматичких приручника, монографија али и уско специјализованих радова објављиваних на српском и енглеском језику. Списак литературе и коришћених извора се наводи на крају рада.

1.7. Структура рада и критеријуми анализе

Дисертација је структурирана на следећи начин.

У првом делу се, након одређења појма мале клаузе, дају предмет и циљеви рада, као и хипотезе и очекивани резултати анализе, затим методологија рада и опис корпуса на коме је истраживање засновано.

Други део садржи преглед литературе на енглеском и српском језику на основу кога се успоставља оправданост теме дисертације.

Трећи део дисертације садржи три поглавља у којима се појединачно анализирају значењски подтипови безглаголке мале клаузе у енглеском и српском језику.

Прва глава (§4) овог сегмента има за тему необавезне мале клаузе дескриптивног значења, које ћемо скраћено означавати као ДСП (дескриптивни секундарни предикат) или ћемо их једноставно звати *дескриптивима*. У другој глави (§5) се анализирају необавезне мале клаузе резултативног значења (РСП или резултативи), а у трећој (§6) комплементарне мале клаузе уз глаголе непотпуне предикације.

Свака глава је организована на исти начин са анализом која је спроведена према истим критеријумима. Критеријуме анализе смо формулисали према конституентима који, у зависности од типа конструкције, у мањој или већој мери утичу на укупни семантички допринос мале клаузе реченици, као и на евентуална ограничења у реализацији.

Први критеријум се односи на управни глагол, односно члан VP и то према следећим обележјима: а) семантички тип управног глагола, б) валентност и транзитивност управног глагола¹², в) статичност и динамичност управног глагола, г) финитност и нефинитност управног глагола.

Други критеријум се тиче семантичких и синтаксичких својстава именског израза који фигурира као субјекат мале клаузе. Трећи критеријум се односи на елемент XP, и то на његова категоријала својства и дистрибутивне могућности.

Пошто је свака глава већ омеђена значењем сваког типа МК-е, у оквиру посебне тачке детаљно разматрамо њихов семантички потенцијал и варијације које постоје унутар

¹² Према обрасцу од кога полазимо (NP1 VP NP2 XP), то могу бити прва или друга именичка фраза. У оквиру необавезних дескриптивних малих клауза смо на неки начин изашли из овог обрасца и укључили и непрелазне глаголе, како бисмо целовито сагледали ову конструкцију.

групе. Иза сваке тачке се изводе закључци о подударности и неподударности дате конструкције у енглеском и српском језику. Анализа преводних еквивалената је представљена на крају сваког поглавља у виду засебне тачке.

У поглављу §7 се даје преглед закључака анализе и њихова синтеза, а након тога списак примарне и секундарне литературе.

2. ПРЕГЛЕД ПРЕТХОДНИХ ИСТРАЖИВАЊА

Разматрање питања малих клауза, односно секундарних предиката, базирано је на покушајима да се одговори на следећа питања:

1. Да ли је ХР конституент или лексичко језгро именског предиката?
2. Уколико јесте конституент, којој категорији ХР припада?

Само побрајање радова у којима се спекулише о овим питањима може бити предмет дисертације, јер је пола века лингвистичких истраживања малих клауза резултирало немерљивим обимом литературе. Чак и када се у англистичкој литератури дође до наизглед елегантног решења које обухвата све емпиријске податке, по правилу се појаве контра-примери из других језика који изнова отварају исто питање. О томе сведоче новији радови који показују да је тема још увек отворена и подложна дискусији (Брунинг 2016), нарочито на компаративном плану (у хрватском језику, Биртић и Брач 2016). Будући да је највећи допринос овој теми остварен у оквирима генеративне теорије и преглед литературе који следи ће се базирати превасходно на овом приступу. Покушаћемо да на сажет начин представимо компликовани развојни пут теорије малих клауза, што подразумева нужно изостављање многих извора.

Хронолошки ћемо представити појмовно-терминолошки третман МК-а, најпре у традиционалним граматикама енглеског језика, а затим и предлоге и проблеме са којима се суочава генеративни модел. Иза прегледа који се односи на сва три типа, посебна пажња ће бити посвећена релевантним студијама о резултативима који су се на неки начин издвојили и постали предметом семантичких анализа, нарочито у когнитивом приступу језику. У другом делу се даје преглед термина коришћен у радовима на српском језику и под посебном тачком се разматра однос слободног адјункта, тј. апозитива, према необавезним МК дескриптивног значења, тј. предикатског атрибута.

2.1. Преглед литературе на енглеском језику

2.1.1. Дескриптивистички приступ

У енглеском језику, као и у српском, постоји мноштво термина који су резултат покушаја да се што прецизније дефинише члан ХР у сложено-прелазним конструкцијама.

Када је у питању одређивање типа предикације у енглеском језику, литература се ослања на дихотомију *интензивног* и *екстензивног* односа према субјекту. Интензивни однос, који је од значаја за ову тему, се односи на употребу копулативних глагола (*John is intelligent*) којима се квалификује субјектат, док се екстензивним глаголима пажња усмерава на саму радњу, начин њене реализације или на објекат. (Кверк и Гринбаум 1976: 352–353). *Сложено-прелазна конструкција*¹³ (нпр. *We consider John a fool*) представља комбинацију просте транзитивне конструкције са једним објектом (екстензивне предикације, NP Vtran NP) и непрелазне са копулативним глаголом (интензивне предикације, NP Vcop XP) (Кверк и Гринбаум 1976: 352–353). У сложено-прелазним конструкцијама XP се према објекту *John* семантички односи на исти начин као и XP иза копулативних глагола према субјекту (Бајбер и др. 1999: 130).

Под допуном, односно *комплементом субјекта/објекта* ('subject complement', 'object complement') се у неким граматикама на енглеском језику подразумевају именска или придевска фраза или клауза у номиналној функцији које имају кореференцијални однос са субјектом или објектом. Та допуна не може постати субјекат у пасивном трансформу (Кверк и Гринбаум 1976: 170, Кверк и др. 1985: 1195, Бајбер и др. 1999: 381) што илуструју наредни примери:

(17a) Queen Victoria considers *him* **a genius**.

(17б) *He is considered* **a genius** by Queen Victoria.

(17в) ***Genious** *he was considered*.

Термин субјекатски/ објекатски комплемент није сасвим прецизан, јер у једној групи примера заправо има функцију додатка/ адјункта, као у наредној реченици у којој брисање последњег члана, односно додатка, не би имало утицај на граматичност.

(18) She wiped *the table* **clean**.

Комплемент предиката је, такође, устаљен термин, можда примеренији од претходног, јер су у питању допуне које се субјекту односно објекту приписују посредством предиката. Употреба термина комплемент предиката је адекватна у примерима попут: *We consider John a fool*. XP, *a fool*, у овом примеру је синтаксички комплемент глаголу *consider* али семантички је везан и за објекат *John* (Артс 1992: 36,

¹³ Сама валентност глагола утиче на тип конструкције, па тако пример *She made her career* нема исто значење као *She made her career a success*. Присуство допуне зависи од тога које значење глагола 'make' се реализује, па у првом случају имамо монотранзитивну, а у другом сложено-транзитивну са резултативним значењем (Кверк и Гринбаум 1976: 167–168).

Свит 1930: 96). Такав назив је, дакле, очигледно семантички мотивисан због чега није најпримеренији када је потребно истовремено означити и обавезне и необавезне синтаксичке допуне¹⁴.

Зандворт (1976: 203) је један од граматичара који под термин *предикатски адјункт* ('predicative adjunct') подводи и обавезне и необавезне допуне, као у примерима: *Have I made this clear? I like my coffee strong. I consider him an honest man. They chose him as (for) their leader.* Иако садрже и глаголе пуне и непотпуне предикације, заједничко им је то што предикатски адјункти квалификују именице којима при том нису подређени. Ову функцију најчешће врше придеви, поред других врста речи и који се према директном објекту односе као именски предикат према субјекту реченице. Такве реченице садрже два нуклеуса која аутор формализује као S+P (o/s+p), где ознака o/s стоји за објекат који је истовремено субјекат предикатског адјункта.

Паутсма (1928: 341) разликује *именску допуну* (назива је адноминалном) од *предикатске* као секундарног, односно допунског предиката, који се може јавити и у виду неразвијене клаузе која у свом саставу подразумева објекат у акузативу праћен инфинитом или партиципом. Аутор потцртава сличност између именског дела предиката и предикатске допуне која се огледа у њиховом посредном успостављању везе са супституентом преко глагола. Међусобно се разликују по значењској испуњености глагола. У примеру *He became king* (именски део предиката), значење глагола је непотпуно, наспрам *He was chosen king* (предикатска допуна), где је према аутору глагол пунозначан, па се зато допуном ближе одређује учесник радње: у време вршења радње, када се он открива или примећује, када се у односу на њега изражава одређено веровање итд.

Укратко, интерпретација примера попут *Mary considers John a fool* се у дескриптивном приступу своди на реченични модел SVOC, који се састоји од три конституента окупљена око предикације: субјекат, директни објекат (*John*) и секундарни предикат, односно предикатску допуну.

Иако је предложена синтаксичка анализа наизглед заокружена, не постоји изоморфни однос између синтаксичког и семантичког плана овог типа конструкције због тога што „једна субјекатско-предикатска конструкција енкодира два семантичка

¹⁴ Између бројних других, заступљени су још и *предикатски атрибут* (predicative attribute)—међу које Халидеј сврстава и обавезне и необавезне, односно са интензивном и екстензивном предикацијом (*He found her attractive. He considered that she was attractive. He found her unconscious*) (Халидеј 1967: 77).

предиката“ (Хадлстон и Пулам 2002: 252). Управо због тога њу прате следећа питања за која декриптивни приступ граматички не може понудити решења:

1) Да ли је NP2 субјекат или директни објекат?

Наиме, ако NP2 XP образују засебан нуклеус (Зандворт 1976: 203), односно, ако NP2 и XP стоје у односу предикације, NP2 је истовремено објекат управног глагола и субјекат предикатског адјункта, што је спорно са становишта синтаксичке функције у реченици.

2) Да ли је XP аргумент глагола, односно реченични субјекат/ објекат или предикат? Истовремено обављање обе функције се не може објаснити традиционалним граматичким приступом.

3) Да ли је XP комплемент или адјункт?

Иако се ова подела чини јасном, проблем на синтаксичком плану представљају прелазни примери, рецимо уз глагол *to find* у значењу *to encounter/ замећи, срести некога*, уз које је допуна објекта обавезна, док на семантичком плану проблем стварају резултативи који се у новијој литератури третирају као комплементи, односно део сложеног предиката (Винклер 1997).

4) Да ли је глагол *consider* (и њему слични) двовалентан или тровалентан?

5) Колико клауза је реализовано у једној простој реченици – једна или две? Односно, да ли се у клаузе рачуна и семантички предикат?

Граматицима проблем задаје и могућност реализације одређених глагола са финитном клаузом, инфинитивом или безглаголском допуну. У вези са тим се намећу питања у којој мери су алтернативне конструкције истозначне и зашто неки глаголи допуштају конкурентне конструкције, а неки не.

(19) *I consider that John is a fool/ John to be a fool/ John a fool.*

Кверк и Гринбаум (1976: 368) констатују да су конструкције (у курзиву) у претходном примеру саме по себи објекат надређене клаузе, чиме показују да су у току са ставовима генеративне школе, али, ипак, не одступају од традиције и низ посматрају као објекат и његову допуну.

Незадовољни оваквим тумачењем, генеративисти су седамдесетих година прошлог века извршили поновну анализу ове сложено-прелазне структуре. Полазећи од горепоменутих идеја, да на дубинском нивоу у низу NP2 XP постоји предикација, а предикација је основ клаузе, предложена је следећа подела на реченичне конституенте:

(20) [We] [consider] [John a fool].

Конституент *John a fool* постаје познат као *мала клауза*, односно безглаголска клауза која заједно са субјектом допуњује двовалентни глагол *consider* (Стаувел 1983: 298).

2.1.2. Мале клаузе у генеративном моделу

У такозваној *Стандардној теорији*¹⁵ је третман низа VP NP XP веома неуједначен, не само у односу према другим конкурентским приступима, већ и у оквиру саме теорије (Артс 1992: 21). Када је реч о статусу елемента XP у теорији, нарочито ранијим верзијама, заступљена су два супротна става.

Према једном приступу, мала клауза је конституент сачињен од субјекта и предиката, али без присуства финитног глагола. То значи да у примерима попут *Mike considers [SC Sue intelligent]*, управни глагол поткатегоризује читаву МК као један аргумент. Заговорници теорије малих клауза су Стаувел (1983), Чомски (1981, 1986), Артс (1992), Бауерс (1993), Хукстра (1988), Сафир (1983), између осталих. Због неслагања по питању категорије XP и тога шта јесте а шта није мала клауза, термин МК се примењује на све приступе који заговарају постојање фразног чвора који доминира секундарним предикатом.

Са друге стране налазимо противнике ове идеје који сматрају да МК као посебна синтаксичка датост не постоје (Вилијамс 1983, Ротштајн 1985, Керијер и Рендал 1992 и други). Вилијамс је, рецимо, мишљења да секундарне предикате треба анализирати у оквиру *теорије предикације*, која је базирана на систему коиндексирања (субјекта секундарног предиката са предикатом). Суштинска разлика између теорије предикације (Вилијамс 1980, 1983) и теорије малих клауза тиче се питања колико конституената се реализује иза глагола—један пропозициони или два. Још се разликују и по другачијем приступу субјекту. У оквиру анализе МК, субјекат се дефинише у односу на место у структури, док се субјекат у теорији предикације одређује корелацијом и коиндексирањем са глаголом, при чему долази до формирања предикације. У сржи раскола је, дакле, разумевање појма предикације и његове синтаксичке остварености.

У наредном делу ћемо сумирати ставове и закључке три различита приступа: теорије предикације (Вилијамс 1980), теорије сложеног предиката (чије је основе поставио Ларсон, 1988) и теорије мале клаузе (као доминантног приступа у оквиру генеративне теорије).

¹⁵ Верзија генеративне теорије у периоду од 1957. до 1965. године.

2.1.2.1. Теорија предикације: Вилијамс (1980)

Вилијамс се у раду „Predication“ бави структурама које садрже глаголе *consider* и *seem* и одбацује идеју да ови глаголи и њихове допуне формирају конституент из неколико разлога везаних за устројство саме теорије управљања и везивања, који су превазиђени у новијим синтаксичким теоријама, па се стога њима нећемо бавити. Он сматра да се релација субјекат–предикат не мора приказати као конституент на синтаксичком нивоу и тврди да субјекат и предикат функционишу као независне максималне пројекције. Вилијамс предикацију дефинише као однос између субјекта и предиката базиран на коиндексирању. Индекси се упарују на посебном нивоу деривације, предикатској структури која се изводи из површинске структуре на такав начин да субјекат, предикат и трагови сходно томе морају имати исти индекс. Вилијамс сматра да се на овај начин могу објаснити различите језичке структуре попут контроле, расцепљених реченица, али и сложених предиката који носе исти индекс као субјекат¹⁶.

За разлику од Стаувела и Чомског, који субјекат дефинишу спрам места у структури, Вилијамс (1983: 290) сматра да је субјекат предикатске фразе (XP) њен екстерни аргумент, тј. да се налази изван његове максималне пројекције. Другим речима, исти индекс екстерног аргумента и предикатске речи је сигнал односа предикације¹⁷.

Вилијамс, дакле, деконструише идеју Чомског да глаголи попут *consider* захтевају једну допуну у виду пропозиције. Иако се слаже са тим да тај комплемент представља семантичку јединицу, ипак се пита шта је уопште семантичка јединица и да ли нужно мора бити и синтаксичка (Вилијамс 1983: 307). Уместо тога аутор предлаже терцијарну структуру за примере попут *Bill considers John sick*. Глагол у том случају поткатегоризује два комплемента, директни објекат и XP предикат који ће на предикатском нивоу деривације бити коиндексиран са најближом именском фразом са којом је у односу ц-команде¹⁸. Терцијарну структуру предлаже и у случају секундарних предиката, односно, необавезних МК-а.

¹⁶ У предикатима контроле, на пример, NP није повезан директно са PRO заменицом, већ PRO носи индекс као секундарни предикат, а лексички субјекат је коиндексиран са S.

John_i tried [PRO_k to [leave]_k]_i

¹⁷ Максимална пројекција XP може имати исти индекс са само једним аргументом. Однос субјекта и предиката заснован је на ц-команди (субјекат ц-командује предикатом или његовим трагом).

¹⁸ C(onstituent)-command или ц-команда је ознака за однос између јединица у генеративном стаблу које не доминирају једна другом.

Очигледан недостатак терцијарне анализе и коиндексације огледа се у наредним примерима. МК може бити уведена предлогом, што би значило да се и предлошка фраза у чијем је склопу МК дели на три гране. Такође, МК се може наћи на позицији субјекта, а према Вилијамсовој теорији би *Tom and May* имали исти индекс као и копулативни глагол, те би са њим конгруирали, у ком случају би реченица (пример 22б) била неграматична. Трећи пример показује МК-у унутар МК-е, што значи да би се унутар терцијарне структуре МК јавила као ћерка VP, и то као засебан конституент:

(21a) With [Tom out of prison], May was in danger.

(22б) [Tom and May working together] wasn't/*weren't a good idea.

(22в) We considered [[Tom and May working together] a bad idea].

Суштинска разлика између приступа мале клаузе и теорије предикације огледа се у питању шта је примарни појам—однос субјекта и предиката или клауза. Модел МК очигледно полази од идеје клаузе у оквиру чије структуре дефинише и субјекат. Теорија предикације полази од односа субјекта и предиката, а клауза је тек његов одраз. Вилијамс на следећи начин сумира разлике између свог приступа и модела малих клауза: „Обе стране ове дебате се слажу да постоји елемент XP у МК конструкцијама. Не слажу се једино по питању тога да ли постоји нека фраза која је надређена X фрази и њеном субјекту“ (Вилијамс 1983: 293).

Вилијамсов приступ је, упркос свим недостацима, отворио врата новим теоријским могућностима.

2.1.2.2. Теорија сложеног предиката: Ларсон (1988)

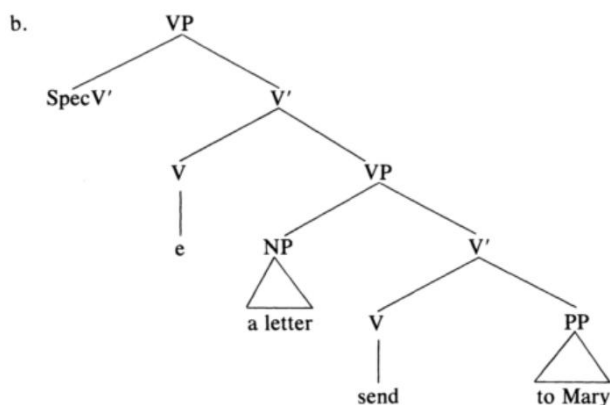
Ослањајући се на идеју Чомског (1975) да објекат у дативу у дубинској структури са глаголом заправо чини конституент, Ларсон тврди да је индиректни објекат у површинској структури претрпео операцију „измештања датива“ ('dative shift operation'), која наликује пасивним конструкцијама. Према његовом мишљењу, прва реченица у примеру (23) се деривира из друге. Претпоставку да је објекат у дативу комплемент глаголу, Ларсон темељи на хипотези да се субјекат формира у VP ('subject in VP hypothesis'), као и на хипотези да глава може имати само један комплемент и један спецификатор ('single complement hypothesis').

(23) John sent Mary a letter. ← John sent a letter to Mary.

Наиме, индиректни објекат *to Mary* у дубинској структури формира конституент са управним глаголом. Именска фраза *a letter*, која се у површинској структури реализује као директни објекат, јесте „унутрашњи субјекат“ ('inner subject') који није саставни део тог сложеног предиката. Сложени предикат заједно са унутрашњим субјектом формира предикацију која реферише о реченичном субјекту, тј. Џону у датом примеру. Идеја сложеног предиката почива на могућности да глагол заједно са неким комплементом формира „тематски концепт“ (Ларсон 1988: 340) и тако скупа припише тематску улогу објекту (то доказује дисконтинуираним идиоматизованим структурама попут *Mary took Felix into consideration* и сл).

Према Ларсону, глагол *send* узима РР као комплемент са којим формира „малу предикацију“ која се као таква повезује са субјектом/ директним објектом у спецификатору VP-а. Читава глаголска фраза гради однос предикације са именицом *John*, формирајући тако пуну реченицу. Ред речи на површинској структури показује да се глагол *send* подигао из ниже главе V и празну главу V, што илуструје наредни дијаграм из Ларсон (1988: 342 – 343).

a. John sent a letter to Mary.

Винклер се надовезује на ову идеју и на други Ларсонов рад из исте године¹⁹ у којем резултативе и објекатске дескриптиве анализира по аналогiji са претходном структуром. У примерима *He hammered the metal flat* и *He ate the meat raw*, AP *flat* и *raw* најпре се удружују са управним глаголом са којим формирају сложене предикате *hammer flat* и *eat raw*. Као и у претходном случају, због падежа и слагања између INFL, NP, и V и овде долази до подизања глаголске главе у другу глаголску главу ('V-to-V

¹⁹ Larson, Richard (1988b) 'Light Predicate Raising'. LexiconProject Working Papers 27, MIT.

movement'). На истом месту, Ларсон за субјекатске дескриптиве предвиђа другачију структуру од објекатских дескриптива и резултатива. Уместо да су у сестринском односу са V, субјекатски ДСП се везује као адјункт за V' (Ларсон 1988б: 19, у Винклер 1977: 79).

Винклер оспорава Ларсонове закључке, али задржава идеју сложеног предиката. Винклер сматра да је овакво издвајање субјекатских дескриптива неосновано, односно да је мотивисано унутрашњим теоријским захтевима. Уместо тога предлаже да се објекатски дескриптиви, такође, третирају као V' адјункти.

Док субјекатске и објекатске дескриптиве анализира као адјункте, Винклер је мишљења да резултативи са управним глаголом формирају сложени предикат, што поткрепљује анализом акцента и фокуса. Према анализама које је Винклер спровела, код ДСП-а постоје два наглашена елемента, објекатски NP и сам дескриптив тј. XP, док је код резултатива фокус, тј. акценат, на једном елементу.

Анализа сложеног предиката²⁰ се показала продуктивном првенствено код резултативних конструкција. У неким језицима је веза између глагола и секундарног предиката очигледнија због тога што се реализују без икаквог садржаја између. Рецимо, Нилман (1994) заступа став да су у холандском језику резултативи пример сложене предикације, Де Грут (2008) слично тврди за мађарски, Милер (2004) за немачки језик итд.

У зависности од разумевања начина на који селекциона својства глагола учествују у формирању сложеног предиката, литература дивергира у два правца. Према једнима, глагол *hammer* је непрелазан, а субјекат (*metal*) секундарног предиката *flat* постаје објекат сложеног предиката (Чомски 1986а: 97, Нилман и Ван де Кут 2002 и др), а други приступ је лексички и подразумева да је информација о додатном аргументу већ садржана у лексикону. Милер (2002, 2004) у сложене предикате сврстава резултативе и још неке конструкције у немачком језику и сматра да се сложени предикати формирају на основу лексичког правила које дозвољава да додатни лексички садржај селекује резултативни предикат. Субјекат резултатива је потом

²⁰ Адаптација Ларсонове (1988) идеје резултирала је увођењем сложене VP структуре (тзв. 'VP shell') која се састоји од спољашње фразе као пројекције „лаког“ глагола који не остварује значајан допринос на семантичком плану (vP, 'light affixal verb') и унутрашњег VP-а. Увођење лаког афиксалног глагола (light verb) у стандардну теорију је омогућило формирање бинарних структура са дитранзитивним глаголима, али и објашњење за позицију адвербијала испред глагола или објекта, као и променљиви положај партикуле фразног глагола (Редфорд 1997: 369 – 375).

They may close the store *down*. They may close *down* the store

подиже до управног предиката у надређеној клаузи са којим формира сложену главу предиката (Милер 2004: 702).

Иако је било покушаја да се овај приступ примени и на комплементарне мале клаузе, увођење нових функционалних категорија у теорију се чинило далеко бољим решењем. Теорија сложеног предиката се налази на периферији генеративне граматике и њене присталице се у анализи ослањају на неку верзију теорије малих клауза.

2.1.2.3. Теорија мале клаузе – лексички и функционални приступ

У оквиру генеративног приступа заступљене су две тенденције, да се мала клауза третира као део неке надређене функционалне категорије или пак да се МК разматра као пројекција лексичке категорије.

Стаувел (1983) и Чомски (1981, 1986) сматрају да је мала клауза засебан конституент, али се не слажу по питању њеног категоријалног статуса. Стаувел се конкретно противи Чомскијевом предлогу да је реченица, тј. клауза (S) категорија надређена малој клаузи, и оправдано указује на то да, уколико управни глагол приписује тематску улогу целој подређеној клаузи, онда не би требало да има везе које су врсте те клаузе. Другачије речено, МК би се посматрала само као пропозиција, а глагол који је селекује био би „слеп“ за њену унутрашњу структуру, било морфосинтасичку или семантичку. На низу неприхватљивих примера Стаувел (1983: 301) показује да главни глагол, ипак, поткатегоризује секундарни предикат, тачније, сам садржај мале клаузе и предлаже да се МК третира као пројекција лексичког предиката мале клаузе, ма које врсте речи:

(24a) *I expect [AP that sailor very stupid]²¹. (Стаувел 1981: 257–259)

(24б) I expect [PP that sailor off the ship (by midnight)].

Осим тога, Стаувел генерализује Чомскијев (1982) проширени принцип пројектовања (EPP: Extended Projection Principle) према коме свака клауза мора имати субјекат, а

²¹ Крепс (1994) и Хорнштајн и Лајтфут (1987) показују да у датим примерима глагол не поставља ограничење у погледу фразе, у наведеном примеру то је РР, и да се прикладним контекстом наводна ограничења суспендују. Из тога следи да је семантичка категорија предиката, а не синтаксичка, кључна за (не)прихватљивост реченице. Крепсовим речима, „чини се да прихватљивост појединих примера зависи од сложене интеракције семантичких својстава управног глагола и предиката у оквиру комплемента“ (Крепс 1994:160).

I consider [PP John [PP off my ship]] as soon as he sets foot on the gangway. (Хорнштајн и Лајтфут 1987:33)

дозвољене позиције субјекта су једино спецификатори фразних чворова NP и S (или IP):

(25a) [IP John [I' saw Bill]].

(25б) [NP John's [N' extreme tallness]] annoyed me.

Новим приступом се предлаже да функцију субјекта обавља именска фраза у спецификатору мале клаузе (Стаувел 1983: 295). Другим речима, МК је лексичка пројекција, која се, са припадајућом NP, на плану логичке форме (LF) ишчитава као клауза. Именичка фраза у низу [NP XP] је субјекат фразе XP²² која је пројекција сопствене главе²³. МК на тај начин постаје минимална функционална јединица у оквиру које важе правила везивања. Категоријални статус МК, сходно томе, одређује глава мале клаузе, па могу бити AP, VP и PP.

Будући да Стаувел комплементарне конструкције одваја од адјунктских, за њих предлаже два засебна синтаксичка решења. Пошто финитни глагол управља малом клаузом, он приписује падеж њеном субјекту према правилима ц-команде (јер елемент са леве стране управља оним са десне), чиме се решава питање комплементарних МК. Дескриптивни секундарни предикати, који модификују субјекат и објекат су, према Стаувелу, адјунктске МК које се не формирају у оквиру глаголске фразе, што последично значи да субјекатска позиција МК-е не подлеже управљању и да се PRO може наћи на тој позицији. Укратко, решење које нуди за ове конструкције су такозвани механизми контроле субјекта и контроле објекта ('subject/ object control').

(26a) *Bill* [vp wandered home] [AP PRO drunk]

(26б) *John* [vp loaded the hay into the wagon] [AP PRO green].

Разлика у анализи наведене две групе примера, комплементарне и необавезне МК-е, садржана је у следећој генерализацији: уколико се лексичка категорија јави као поткатегоризована и комплементарна мала клауза, не сме имати PRO као субјекат (Стаувел 1983: 305). Теорија је тиме, наизглед, заокружена. И била би да Ендруз (1982) и Робертс (1988) низом конституентских тестова нису показали да су секундарни предикати саставни део глаголске фразе (VP).

²² Стаувел не сматра да свака категорија има лексички субјекат, инфинитив на пример. Субјекат је дозвољен на свакој позицији на којој се приписује падеж.

²³ У теорији Принципа и параметара познато као субјекти различитих категорија ('subjects across categories').

Чомски 1981. прихвата Стаувелову идеју, али сматра да оно што се на LF нивоу читава као клауза, мора имати тај статус и на нивоу синтаксе. Стога МК не могу бити ХР. Да би финитни глагол управљао ('govern') субјектом секундарне предикације и да би му приписао падеж, МК не сме бити максимална пројекција, јер би такав чвор био препрека управљању (Чомски 1981: 107). У тој верзији теорије, Чомски оставља ову тему нерешеном, тврдећи само да је мала клауза S, али да не може бити максимална пројекција.

У верзији теорије из 1986. (*Баријере*), Чомски модификује претходне претпоставке и уводи појам Л-маркирања (лексичко маркирање).

(27a) I expect [John in my office at five].

(27b) John arrived [PRO totally exhausted].

У првом примеру је МК комплемент глаголу *expect*, што значи да лексички глагол малом клаузом управља и додељује јој тематску улогу. У другом случају је МК адјункт, односно, додатак који није аргумент управног глагола. Та посебна веза глагола и његовог комплемента којим глагол управља и који тематски означава ('theta-marking') садржана је у појму Л-маркирања²⁴.

Уколико је ХР лексички маркиран од стране глагола ('theta-governed'), ХР је транспарентна фраза, тј. видљива и није препрека тј. баријера управљању²⁵. На тај начин МК имају статус максималне пројекције, којом глагол управља и одакле субјекат МК добија падеж.

Међутим, ако се МК структурира као [_{ХР} NP ХР], где су и предикат мале клаузе и сама МК обележени као ХР, могуће су и неграматичне реченице. Редфорд истиче да би, према Чомскијевој замисли, глагол попут *consider* поткатегоризовао комплемент, рецимо, у виду придевске МК, што је у реду, али такав механизам не би имао контролу над елементима унутар те фразе, па би генерисање оба наредна примера било дозвољено (Редфорд 1988: 518):

(28a) I consider [AP John [AP highly intelligent]] .

(28b) *I consider [AP highly intelligent].

Функционална и лексичка верзија, које су Стаувел и Чомски развили, нису, као што смо показали, без својих недостатака, али се сматрају прихваћеном основом

²⁴ L-marking: A L-marks B if and only if A is a lexical category that theta-governs B. (Чомски 1986: 15).

²⁵ Максимална пројекција која није Л-маркирана је блокада управљању ('blocking category') (Чомски 1986:14).

анализе малих клауза у главним токовима теорије принципа и параметара, али и каснијих верзија, на које се надовезују радови аутора које ћемо поменути у наредном делу.

2.1.2.3.1. Категоријални статус мале клаузе

Ово је кључно питање за функционални приступ малим клаузама у оквиру генеративног приступа и без осврта на овај део преглед литературе не би био потпун. У оквиру ове тачке размотрићемо неке од идеја које су доживеле већу популарност.

1) INFL₀

Хорнштајн и Лајтфут (1987) су мишљења да мала клауза није лексичка пројекција, већ клауза. Као и свака клауза (S), садржи флективни чвор INFL са нултом, односно празном главом INFL₀, која је уједно и глава мале клаузе. [SC(=S) NP INFL₀ XP] – где се X реализује као N, A или P. Дакле, INFL₀ који нема морфолошку реализацију, па ни инфинитивни маркер TO, садржи било коју максималну пројекцију осим VP. Мале клаузе са нултим флективним чвором се реализују само на позицијама којима се управља, односно, унутар категорије S (Хорнштајн и Лајтфут 1987: 35). Наиме, аутори претпостављају да постоје два флективна чвора, један са обележјем [± tense] који узима VP компоненте, и нулти флективни чвор који би за компоненте узимао AP, PP или NP. Јасно је да приликом овакве поделе нису разматрали глаголске мале клаузе.

Крепс исправља тај недостатак и, пратећи Хорнштајн и Лајтфут (1987), развија идеју да малој клаузи одговара флективна фраза IP са нултом главом I₀, због тога што скоро све комплементарне мале клаузе налазе паралелу у пуним клаузама које садрже глагол *to be*. На тај начин би један фразни чвор обухватио и и финитне и нефинитне глаголе, односно безглаголске варијанте истог значења (Крепс 1994: 154):

(29a) I consider [IP Mr. Nyman I₀ [NP a genius.]]

(29б) Balanescu_i appears [IP t_i miserable.]

(29в) Balanescu_i appears [IP t_i to be miserable.]

Крепс заправо тврди да мале клаузе, као такве, не постоје. Оно што постоји су IP клаузе са функцијом комплемента, од којих један подтип дозвољава реализацију празне I₀ главе²⁶. Другим речима, само у неким случајевим комплементарне IP фразе је

²⁶ „There are instead only IP complement clauses, a proper subset of which may be headed by an empty I₀, occurring with a non-overt V“ (Крепс 1994: 165).

могуће избрисати копулу на фонолошком плану (Крепс 1994: 175). Мале клаузе се деривирају из паралелних/ аналогних нефинитних реченица које садрже IP путем тзв. изостављања копуле ('copula omission'), што је могуће, јер је копула семантички празна. Проблем је што се та операција не може применити на све глаголе за које се сматра да узимају МК као комплемент. Крепс примећује да се свака IPo мала клауза може довести у везу са аналогном реченицом која садржи *to be*, али да то правило не важи из обрнутог смера и наводи примере где изостављање копуле води до неграматичних примера (пример 30). Решење тог проблема Крепс тражи на семантичком плану, и прибегава већ познатој стратегији да се синтаксичке недоследности приписују лексикону који садржи податак о томе да ли глагол поткатегоризује категорију IP или IPo.

(30a) I believe [IP the contract to be void].

(30b) *I believe [IPo the contract void].

На овај начин се превазилази, како Крепс наводи, гломазни и беспотребно сложени систем поткатегоризације какав предлажу Стаувел и Чомски, при чему мисли да глагол поткатегоризује врсту речи која фигурира у XP елементу. Увођењем IP фразе на место МК поткатегоризација се поједностављује и постиже се паралелна веза са другим нефинитним или финитним алтернативама. Крепс, међутим, анализира само неке комплементарне МК, а синтаксички проблем пребацује на терен семантике због чега је овај предлог тешко оспорити.

2) IP

У монографији која се бави неглаголским типовима малих клауза, Артс сматра да мале клаузе јесу конституенти, али да нису пројекција лексичке категорије, као што Стаувел предлаже, већ да имају статус реченице. Будући да би као CP ('complementizer phrase') тај чвор био препрека управљању и приписивању падежа, МК једино могу имати статус флективне фразе IP која садржи и VP. IP наравно мора имати обележје [–tense], јер не садржи глаголски облик. Посредник у виду флективне фразе I[+agr] обезбеђује конгруенцију између субјекта у спецификатору МК-е тј. IP и предиката XP, чиме би се елиминисани неграматични примери попут:

(31) *I consider [this teacher megalomaniacs].

Артс се ослања на Китагавину (1985) претпоставку да МК садрже глагол *бити*, али за разлику од њега, који копулу смешта у IP, Артс сматра да она заузима место у глави VP која као комплемент узима NP, AP или PP. Копула нема фонолошку реализацију ('null lexical verb'), али је њено присуство мотивисано семантиком малих

клауза које се увек интерпретирају као копулативне (Артс 1992: 180–181). Још један разлог за увођење IP на место мале клаузе су МК уведене са AS, које Артс не сматра предлозима, већ флективним речима чије је место управо у INFL фрази²⁷.

На рачун Лајтфут-Хорнштајн хипотезе (1987), Артс потцртава да су мале клаузе реченични конституент, а не лексичка пројекција, и да као такве морају бити или финитне или нефинитне, што значи да не могу имати обележје [$\pm$ tense]. Без I чвора оне не би биле ни финитне ни нефинитне, или како Артс пластично приказује, то је као да имате људска бића која нису ни мушког ни женског пола (Артс 1992: 182).

3) PrP

За Бауерса (1993, 2001) предикација²⁸ се формира синтаксички у оквиру функционалне главе PrP која у спецификатору садржи субјекат коме се приписује садржај у комплементу главе P. AP, NP и PP нису сами по себи предикати, већ дате лексичке категорије пројектују предикатску фразу, чија глава Pr служи као оператор који исказано својство конвертује у предикат (Бауерс 1993).

При том, глава PrP садржи одлику EPP због чега је њен спецификатор увек попуњен. На овај начин Бауерс налази средње решење и комбинује Вилијамсову идеју да предикација увек мора бити истог „формата“, било да је пуна или безглаголска, Стаувелов закључак да свака лексичка категорија може бити предикат са сопственим субјектом, а попут Чомског (1981) заступа став да сваки однос субјекат – предикат мора бити реализован у оквиру исте категорије.

Према хипотези унутрашњег субјекта, површински субјекат главне клаузе настаје у спецификатору главе глагола [Spec, V] и у енглеском се због падежа подиже у спецификатор флективне главе [Spec, I]. Предност овакве анализе је та што се истом функционалном категоријом реализују и примарна и секундарна предикација. Наиме, Бауерс је хипотезу функционалне главе,²⁹ која је присутна у управној клаузи у виду флективне главе I, у комбинацији са хипотезом унутрашњег субјекта применио и на мале клаузе. Флективна глава I је подељена на две засебне категорије, T и Pr. Синтаксички гледано, Pr је функционална категорија која селекује било коју максималну пројекцију XP. Када се XP генерише самостално тј. када T не селекује

²⁷ „We have seen that there are reasons for regarding as not as a preposition, but rather as an inflectional word positioned in INFL” (Артс 1992: 182).

²⁸ I shall adopt for purposes of discussion the standard Fregean view that a predicate is an unsaturated expression that must combine with an entity expression to form a proposition (Бауерс 2001: 299).

²⁹ Functional Category Hypothesis (FCH)—према Бауерсу (1993) предикација се остварује између спецификатора и комплемента функционалне главе.

XP, резултат је мала клауза, у противном је XP комплемент глави T са којом реализује управну предикацију (тек пошто се V придружи Pr) (Бауерс 2001: 302).

Још једна предност би била та што се глава предиката може реализовати на више начина у оквиру истог језика, па у неким пуним клаузама као и малим клаузама та глава нема фонетску реализацију, односно обележава се као Pr° , а некада је лексикализована у виду *as* (Бауерс 2001: 310).

Иако се овај предлог чини zgodним, јер обухвата све типове малих клауза, како глаголске, тако и безглаголске³⁰ (које се суштински разликују по томе да ли се третирају као конструкције контроле или подизања), Марушич и др. (2008) показују да је Бауерсов модел мањкав када се примени на словеначки језик³¹. То се конкретно односи на чињеницу да се мале клаузе у енглеском не везују за индиректни објекат, нити за објекат предлога, што не важи и за словенску језичку породицу, а Бауерсов предлог је управо англоцентричан.

Ден Дикен (2006) попут Бауерса претпоставља да је за формирање предикације неопходан некакав везни елемент који он назива „релатором“. Релатор је функционална, апстрактна категорија чија се глава (као и Бауерсов P) налази између предиката (комплемент R) и субјекта (у спецификатору RP) и не додељује тематске улоге. Релатор се разликује од PrP по томе што било који функционални елемент може преузети ту улогу, на пример предлог попут *as* или *for* (*they take him for a fool* или *they regard him as a strong president*), затим T (*John walks*) или копула (*the earth must be round*), према следећем моделу.

[RP SUBJECT [R RELATOR [PREDICATE]]]

4) AgrP

Полок (1989) је предложио да се глава I разложи у две засебне функционалне главе, што постаје познато под именом „хипотеза подељеног флективног чвора“ (‘Split INFL hypothesis’). Оно што је до тада било познато као INFL постаје AGR (‘agreement’) и T. Формирање нове функционалне фразе је дало повода да се мале клаузе анализирају као AGR (Хагеман 1994 и др.).

Хагеман (1994) мале клаузе сматра максималном пројекцијом функционалне главе, а услед чињенице да се у француском и другим језицима придев *интелигентан* у

³⁰ Резултативи са прелазним глаголима су конструкције контроле у којима се субјекат резултатива формира у [Spec, VP] (и имају структуру аналогну *persuade+Infinitive*), а да су непрелазни резултативни конструкције подизања чији се субјекат тада подиже из [Spec, PrP] у [Spec, VP] (и аналогни су конструкцији *believe+Infinitive*). Објекатски дескриптиви се као PrP са PRO субјектом везују за V' ниво, а субјекатски дескриптиви се везују као PrP са PRO субјектом за Pr' ниво. (Бауерс 2001: 325 – 328).

³¹ Исто важи и за друге словенске језике (в. Матушански 2015).

малој клаузи слаже са објектом у роду, броју и падежу, она предлаже да је та функционална глава и у енглеском AgrP (Хагеман 1994: 123, 551–553). Попут Чомског (1981), она мале клаузе дели на транспарентне и нетранспарентне (*'opaque'*). МК која је комплемент глаголу (тј. која је тематски обележена од стране глагола) на месту субјекта не може садржати PRO³², јер глагол у том случају управља малом клаузом. За разлику од њих, нетранспарентне МК као адјункти не добијају тематску улогу од глагола и PRO према правилима теорије заузима субјекатско место МК.

Вођена истом логиком, Белети (2000: 497–498) сматра да су у језицима са богатом флексијом³³ експлициране ϕ одлике (ϕ features: лице, род и број) доказ присуства Agr пројекције, која се једнако може применити и на мале клаузе које очито садрже „једну (или више) Agr пројекција“. Ауторка упоређује своје закључке са другим лингвистима (Кејн (1989), Старке (1995)) и налази да се слажу по питању величине малих клауза—оне нису толико мале, већ имају структуру пуне реченице, односно CP, с тим што МК имају нулте или „осиромашене“ реализације различитих функционалних глава. Таквим приступом се дају објаснити сви типови малих клауза, од придевских до глаголских, а несумњива предност у самом теоријском оквиру што се постиже унифицирани приступ теорији „чекирања“, кроз однос главе и спецификатора³⁴ (Редфорд 1997: 434).

Герон и Хукстра (1995) предикацију виде као однос инклузије – субјекат је садржан у денотацији предиката – што се синтаксички остварује управо кроз AGR који је нека врста инклузивног оператора. Напомињу, међутим, да AGR није исто што и Бауерсов PrP, јер би то значило да је предикација синтаксичка датост, уместо да се формира у самој синтаксичкој структури (Герон и Хукстра 1995: 78). Свака предикација, према њима, подразумева AGR чвор, па и мала клауза која би имала следећу структуру:

(32) We considered [SC John foolish] → [John_i AGR [AP t_i foolish]]

Укратко, ако се МК анализирају као AgrP, могуће је објаснити одсуство маркера глаголског времена, јер је положај МК структурно испод Ip/TP-а, МК су максималне

³² Према теорији везивања и управљања, PRO је дозвољено само на позицијама којима се не управља (Чомски 1981).

³³ Ritenevo [Maria adatta/*o a questo incarico]→ I considered Maria adequate for this task.

³⁴ “Until now, we had assumed that three main types of relation were involved in checking, viz. a relation between a head and another head which is adjoined to it, a relation between a head and its specifier, or a relation between a head and its complement” (ibidem).

пројекције и тиме не ремете правила X' теорије. Такође, на овај начин је могуће објаснити слагање унутар мале клаузе и немогућност реализације PRO у оквиру комплементарне МК (Фелсер 1999: 108–109).

Међутим, и поред наведених предности које AgrP носи, Чомски је већ 1995. године у *Програму минимализма* одустао од ове функционалне фразе из неколико разлога, од којих овде наводимо само један (в. Чомски 1995, Белети 2000, Фелсер 1999). Глава Agr је празна и нема никакав семантички садржај, што значи да је присуство AgrP мотивисано самим теоријским оквиром, у коме та фраза функционише само као „структурна конфигурација у којој се одлике чекирају“ (Чомски 1995: 351, цит. у Фелсер 1999: 110). А ту функцију могу да преузму и друге функционалне главе, T или v.

Још један проблем са AgrP је негација. NegP је максимална пројекција смештена у оквиру AgrP која за комплемент узима TP. Међутим, мале клаузе не садрже негацију, која би се односила на читаву МК, а тек су маргинално прихватљиве са негатором који захвата само XP (Хагеман и Герон 1999: 529–30).

Паралелно са развојем функционалистичког приступа малим клаузама, који је узео маха деведесетих година двадесетог века, одржава се и лексички приступ који је утемељио Стаувел. Проговац, на пример, сматра да су мале клаузе основ сваке пуне реченице и да се *John is tall* темељи на малој клаузи *John tall*, одакле субјекат мале клаузе прелази у TP, да би добио номинатив поред копулативног глагола (Проговац 2006: 40):

(33) [TP is [AP John [A' tall]]] → [TP John[T' is [AP t [A' tall.]]]]

„Пројекција AgrP (или неке друге функционале пројекције, као што је Aspect Phrase) у малим клаузама би морала бити мотивисана неким независним фактором (...), и није нужна ни дистинктивна одлика малих клауза по себи³⁵“ (Проговац 2006: 54).

Проговац као аргумент наводи Мороа (1995, 1988) који показује да AgrP није обавезна пројекција у малој клаузи на италијанском језику, што се види из наредног примера где се предикат МК-е не слаже у броју и роду са њеним субјектом:

(34) Gianni ritiene [questi libri la causa della rivolta.]

„Ђани сматра ове књиге разлогом побуне“

³⁵ Превела Т.Т.Л.

МК дакле немају TP, немају NegP³⁶, и не морају имати AgrP, а безглаголске МК чак немају ни VP. Поред толико формулисаних нултих функционалних глава и даље је отворено питање како се формира предикација између NP и XP.

Списак функционалних фраза у оквиру којих се анализирају МК се не завршава овде. Поменућемо још и да Старке (1995) за МК предлаже статус реченице (CP), Базилико (2003) заступа Topic Phrase (TopP), Фелсер (1999) комплементарне мале клаузе уз глаголе перцепције третира као AspP (Aspectual Phrase), Ембик (2004) такође резултативе анализира као vP у оквиру AspP итд.

Као што Хаспелмат (2010: 353) примећује, проширивање X' теорије и додавање синтаксичких фраза попут IP, CP, FocP нема никакву примену ван уског теоријског оквира у коме су формулисане. Ипак, због пажње која им је посвећена у литератури завређују место у овом поглављу.

Претходни редови имали су за циљ да прикажу комплексност питања малих клауза, чија се анализа развијала и усложњавала паралелно са развојем лингвистичких теорија. Сваки понуђени модел показује извесне слабости, због чега је ова језичка јединица још увек нерешени задатак. Занимљиво је да развојни ток малих клауза почиње од питања да ли је конституент, а завршава се (у нашем прегледу) тезом да мала клауза заправо има структуру финитне клаузе. Поједини лингвисти су чак предлагали (нпр. Рафел 2001) да су МК сложеније и структурно веће од регуларних финитних клауза, што пркоси било чијој језичкој интуицији. Такви креативни покушаји заправо пре сведоче о проблемима са којима се истраживачи суочавају.

Истраживања посвећена резултативима су се својим током донекле одвојила од матице, стога ће сумирани закључци тих радова бити изложени у наредном делу.

2.1.3. Резултативне мале клаузе

Резултативима се, као подврсти малих клауза, може приступити на више начина, са синтаксичког и семантичког аспекта. У наредном делу ћемо направити кратак осврт на закључке изнете у радовима посвећеним резултативним конструкцијама, првенствено да бисмо указали на типове који спадају у ову групу. У питању су кључни аутори на које се позивају или ослањају радови новијег датума. Бинарни и терцијарни приступ се разрађују у оквирима теорије везивања и управљања,

³⁶ Кардиналети и Ђасти су показале да се NegP не може реализовати у придевској МК, али сматрају да придевске мале клаузе садрже барем неку функционалну главу, попут AgrP (1995: 13 – 16).

односно теорије принципа и параметара и представљају чисто синтаксички приступ теми.

2.1.3.1. Бинарни приступ: Хукстра (1988)

Хукстрина анализа је заснована на семантичкој сродности између нетранзитивних, псеудотранзитивних и транзитивних резултатива (примери 35а–в) која има синтаксички рефлекс у јединственом третману низа NP2XP.

(35а) He laughed *himself sick*.

(35б) He rubbed *the tiredness out of his eyes*.

(35в) They painted *the door green*.

Једино адекватно решење за све три врсте примера, према Хукстри, је мала клауза која је комплемент финитном предикату, а не аргумент као што се тврди у неким другим приступима. Пошто се МК третира као један конституент, аргумент на позицији објекта не може добити тематску улогу од финитног глагола. Реченични објекат, односно субјекат мале клаузе, тематску улогу добија од придева или неке друге категорије на месту резултатива, док финитни глагол субјекту мале клаузе приписује падеж (Хукстра 1988: 122). У тим случајевима је неопходно постојање PRO, заменичке фразе која нема површинску реализацију.

Да би објаснио како је могуће да именска фраза на месту објекта није у семантичкој вези са глаголом, нарочито код прелазних глагола када они заиста поткатегоризују објекат, Хукстра предлаже да глаголи у тим случајевима губе особину транзитивности, као и да именску фразу иза глагола прагматички интерпретирамо као објекат.

Јасно је да је овакав приступ неодржив, јер се сви резултативи третирају као комплементарне МК. Такође, не би се могло објаснити зашто су дозвољене реализације и ДСП-а и РСП-а у оквиру једне реченице.

2.1.3.2. Терцијарни приступ: Керијер и Рендал (1992)

Према другом приступу се разнородни типови конструкција анализирају као трочлана структура. Керијер и Рендал (1992: 187–188) прихватају слабију верзију тета критеријума, што значи да се једној именској фрази могу приписати две тематске улоге, због чега одбацују могућност да се резултативне конструкције анализирају као

мале клаузе или сложени предикат, и уместо тога предлажу да се оне представе као терцијарна структура. Ауторке сврставају примере у две групе, према томе да ли су глаголи уз које се резултативи реализују прелазни или непрелазни. Анализа тих двеју група захтева нешто другачије приступе.

(36a) прелазни: The gardener watered *the tulips flat*.

(36b) непрелазни: The joggers ran *their Nikes threadbare*.

У прелазним резултативним конструкцијама, именска фраза иза финитног глагола је његов интерни аргумент, те на основу тога добија тематску улогу, а са друге стране је екстерни аргумент резултатива, те од ХР конституента добија још једну тематску улогу. Непрелазни глаголи не захтевају присуство објекта, а из другог примера се види да објекат чак није ни у семантичкој вези са глаголом, стога само резултатив приписује тематску улогу именској фрази (Керијер и Рендал 1992: 179–180).

Теорија бинарних и хибридних малих клауза, како их ауторке називају, почива на претпоставци да субјекат и предикат, будући да творе семантичку јединицу, неминовно чине конституент. Пошто су спровеле низ тестова, од пасивизације, екстракције конституента итд, Керијер и Рендал закључују да резултатив и његов субјекат (објекат глагола) не формирају конституент, те да је однос између аргументске и синтаксичке структуре асиметричан, као и однос семантичког и синтаксичког нивоа репрезентације.

Предложена анализа резултатива је интерпретативно ограничена самим теоријским оквиром. Наиме, према правилу приписивања тематских улога (*'theta criterion'*), финитни глагол може „доделити“ сваком аргументу по једну тематску улогу које су у складу са глаголском семантиком увек исте (Чомски 1981). У примеру *He painted the house red*, глагол *paint* поткатегоризује субјекат и директни објекат – али не и придев *red* који се јасно односи на директни објекат – и са овим конституентом остварује семантичку везу која одговара односу између субјекта и предиката било какве финитне клаузе. Решење је тврдити да транзитивни глаголи попут овог поткатегоризују (поред субјекта, наравно) само објекат или пропозицију коју би чинили директни објекат и допуна (Артс 1992: 22). Иако је проблем формално решен, тематска улога пропозиције није адекватна да би се објасниле неприхватљиве семантичке јединице на месту резултатива као у наредном примеру.

(37) Claire painted the door {red/?old/*visible/*broken}.

На ово се надовезује и питање како је могуће да само неки непрелазни глаголи, попут *run*, дозвољавају да иза њих стоји не само директни објекат (са којим није у семантичкој вези) већ и резултатив (Боаз 2000: 39–40).

2.1.3.3. Синтаксичко-семантички приступ резултативима

Претходни приступи су изразито синтаксички и самим тим занемарују семантику конституената резултативне конструкције. Сва тумачења предложена у оквиру *Принципа и параметара* имају исти недостатак будући да се семантички аспект посматра кроз селекционе рестрикције и тематске улоге које су прешироко дефинисане (Боаз 2000: 44). Семантички или лексичко-граматички приступ анализи резултатива се заснива на проматрању улоге догађајне структуре (*event structure*) и лексичке семантике аргумената и глагола уз које су резултативи дозвољени. Резултативне конструкције се, према неким ауторима (Ротштајн 2000), сматрају делом сложене структуре догађаја која се састоји од два појединачна догађаја, узрочног и узрокованог, односно, два засебна семантичка предиката (примарни и секундарни) који заједно образују један сложени предикат.

2.1.3.3.1. Симпсон (1983)

У оквирима модификоване лексичко-функцијске граматике, Симпсон износи аргументе да глагол и резултатив заједно формирају сложени предикат. Резултативним атрибутима (назив преузима од Халидеја (1967)) управља објекат прелазних глагола, или објекат у дубинској структури, који се уз неакузативне и неке прелазне глаголе јавља у виду повратне заменице (нпр. *laugh yourself sick, I ate myself sick*)³⁷. Семантичка ограничења се свode на то да се радњом у предикату исказује вршење утицаја или узроковање промене објекта, због чега глаголи перцепције, глаголи кретања и глаголи промене локације нису дозвољени у резултативним конструкцијама (1983: 147–148).

(38) *He fell down **dead**. (у значењу да је особа мртва у тренутку пада, а не да је пад узрок смрти.)

У закључку рада Симпсон предлаже да се лексички уноси глагола који дозвољавају резултатив реформулишу по узору на глаголе који поткатегоризују 'Xcomp', односно комплементарну клаузуу чији је субјекат истовремено члан надређене клаузе. Симпсон

³⁷ Највећи допринос рада се огледа управо у формулацији директног објекта као носиоца резултативног значења (такозвани ДОР, рестрикција директног објекта).

формулише правило ('XCOMP addition rule'), према коме би додавање комплементарног резултативног атрибута активирало механизам контроле аргумента (*control equation*), при чему би субјекат резултативног атрибута постао објекат глагола (Симпсон 1983: 150). Ауторка сматра да се поменуто правило може применити и на примере са повратним заменицама, али би њихов лексички унос предвиђао механизам подизања ('*raising*') уместо контроле (Симпсон 1983: 151).

2.1.3.3.2. Рапапорт-Ховав и Леван (2001)

Рапапорт-Ховав и Леван предлажу семантички модел, односно, приказ структуре догађаја и принципе по којима се та семантичка структура пресликава у синтаксички ниво репрезентације (Рапапорт-Ховав и Леван 2001: 767).

Када је реч о (не)дозвољеним комбинацијама у резултативима, синтаксички приступи најпре полазе од типологије глагола и структуре припадајућих аргумената. Леван и Рапапорт-Ховав, са друге стране, сматрају строго синтаксички приступ резултативним конструкцијама неодрживим, предност дају семантичкој анализи, те предлажу модел анализе догађајне структуре ('*event structure based analysis*') чију основу чини лексичка семантика глагола заједно са структуром догађаја (*ibid.*). Да би објасниле различите обрасце резултатива без залажења у појединачне синтаксичке рестрикције, ауторке предлажу прост и сложен модел структуре догађаја, при чему одабир обрасца зависи од темпоралне релације глагола и резултатива.

(39a) She sang herself hoarse³⁸.

(39b) The couple waltzed out of the room.

Догађаји у обе реченице се састоје од по два засебна, мања догађаја чија се међусобна временска условљеност разликује. У примеру са повратном заменицом, који илуструје сложени догађај, препознајемо два мања догађаја: *она је певала* и *она је промукла*. Резултативно стање, њена промуклост, није нужно настало одмах након певања, већ можда тек сутрадан. Другим речима, два субдогађаја временски не зависе један од

³⁸ Халидеј примећује да се додавањем повратне заменице типу глагола који је инхерентно „намеран“ постиже ефекат ненамерне последице, односно резултата, као у *he shouted himself hoarse*. То се дешава уз такозвани оперативни тип који типично не узима повратну заменицу као комплемент (*he bounced the ball high with unintentional he bounced himself dizzy*), и са глаголима који као комплемент могу узети само повратну заменицу (*he laughed himself sick, he ran himself breathless*). Овај модел се онда проширено примењује и на такозвани ефективни тип клаузе (*he drank himself silly*). Заправо, Халидеј примећује да онда када је глагол инхерентно означава невољност и одсуство намере, додавањем повратне заменице се то својство може (не увек) променити (*he sank himself ((deep) into his chair)*), и обрнуто, као што смо видели у претходним примерима, намера и вољност се преиначују у случајност (Халидеј 1967: 75)

другог, не одвијају се нужно истим темпом, односно не морају бити истог трајања. Поред тога, Рапапорт-Ховав и Леван (2001: 775) сматрају да су сви модели сложеност типа заправо каузалне структуре догађаја (интерпретирају се као *Певање је узроковало њену промуклост*). Други пример садржи два мања догађаја, *они плешу* и *они су изашли из собе*, који су временски тесно повезани, на такав начин да се завршавају истовремено.

Избор модела резултативне конструкције, дакле, зависи од темпоралне структуре догађаја, а не од врсте глагола или семантичких карактеристика јединице у резултативу. Сложени и прост модел резултатива укида потребу за типолошким одређивањем глагола (кретања, начина и сл.), јер су сви типови заступљени у оба модела. Ауторке, такође, сматрају да класификација глагола у погледу аспекта нема утицаја на избор резултатива, јер читава конструкција поприма аспектуалне одлике глагола који се у њој нађе (Рапапорт-Ховав и Леван 2001: 776–777).

2.1.3.3.3. Ротштајн (2000)

Попут Рапапорт-Ховав и Леван (2001), Ротштајн резултативне конструкције (посматра их као тип секундарних предиката) сматра сложеним догађајима и анализира их на темељима семантике догађаја користећи се њеним формалним апаратом. Како бисмо избегли тумачење симбола и формула, овде ћемо изнети само закључке њеног рада. Наиме, догађај који је исказан реченицом *Mary painted the house red* састоји се од два мања догађаја *e1* и *e2* који формирају сложени догађај *e* уз помоћ операције суме (*summing operation*). Да два под-догађаја не буду само прост збир радњи, операција сумирања подлеже такозваној „операцији саставног дела“ (*PART-OF operator*) која обезбеђује темпорално преклапање *e1* и *e2*, на такав начин да завршна тачка *e1* постаје саставни део *e2* догађаја. Ротштајн сматра да су глаголска и придевска фраза у датом примеру предикати два догађаја који преко низа операција у структуру уводе одређене аргументе којима приписују тематске улоге, на тај начин да им је један аргумент заједнички (Ротштајн, 2000: 251). Укратко, дати пример се разуме на следећи начин: јединствени догађај се састоји од два догађаја—*Мери кречи кућу* и догађаја *Кућа је црвена*; завршна тачка првог постаје део другог догађаја, односно кућа је црвена по завршетку догађаја кречења (Ротштајн 2000: 254).

2.1.3.4. Когнитивни приступ: Голдберг (1995)

У оквиру *конструкционе граматике* која припада когнитивној језичкој школи, Голдберг обрађује све типове резултатива³⁹ које смо до сада навели и предлаже једно решење за све примере који садрже прелазне и непрелазне глаголе. Основна идеја конструкционе граматике је та да су и саме конструкције носиоци значења и да као такве могу реченицу опскрбити аргументом. Да би се неки глагол употребио у конструкцији, неопходно је да се улоге његових аргумената сједине са улогама аргумената саме конструкције. Другим речима, глагол задржава своја инхерентна семантичка обележја, али се истовремено интегрише са значењем које потиче директно од конструкције (Голдберг 1995: 189–190). Шема коју Голдберг предлаже на семантичком плану је следећа:

CAUSE – BECOME < *agent patient result-goal*.

У случају прелазних глагола (*He[agent] pushed the door[patient] shut[result-goal]*), конструкција доприноси укупном значењу само улогом резултата-циља (*result-goal*), а код неких непрелазних глагола може учествовати и са улогом пацијенса у функцији објекта. Под тим се првенствено мисли на примере са лажним повратним заменицама које не поткатегоризује глагол, већ су аргумент саме конструкције (*I roared myself hoarse. He talked himself blue in the face.*) (Голдберг 1995: 190).

Голдберг и Џекендоф (2004) обрађују резултативне конструкције не као један тип, већ као породицу конструкција, од којих су неке у мањој или већој мери лексикализоване. Уместо да у анализи, како је то уобичајено, семантички план изводе из сиктаксичке структуре, аутори семантички план виде као обухватнији, са више нијанси, из кога се пресликавање врши на синтаксичку структуру (Голдберг и Џекендоф 2004: 9). Тако у породицу резултатива уводе и „узроковано кретање“ ('caused motion construction') у коме се резултат огледа у промени локације. Секундарни предикати и пример промене локације (односно, предлошка фраза у функцији адјункта) значењски су једнаки, јер саопштавају где се субјекат или објекат налазе за време вршења радње исказане предикатом. Прецизније, промена локације метафорички упућује на промену стања субјекта/објекта:

(40) The boat sailed **into the cave**.

Крофт (1991: 160) у претходном примеру идентификује два догађаја који су узрочно повезани, и разумеју се као *активност пловидбе је узрок кретања брода*, што у ствари представља уопштенији третман појма каузалности у односу на то како се она разуме у

³⁹ Голдберг (1995: 180) резултативне конструкције посматра као екстензију шеме *узрок-кретање* ('caused-motion') где резултатив има улогу пацијенса који трпи промену изазвану глаголском радњом.

„правим“ резултативима. Разлике између правих резултатива и узрокованог кретања су упадљиве, јер су резултативи типично транзитивни (ако пак нису, не везују се за агенс). Рапапорт-Ховав и Леван (2001), као што је већ речено, потенцирају да су у резултативима (за разлику од дескриптива) под-догађаји темпорално консекутивни, а не симултани као што је случај са глаголима кретања.

У овој дисертацији се не обрађује овај тип конструкције, јер би то захтевало елаборацију појма каузалности, чији семантички домет превазилази секундарне предикате и мале клаузе.

2.1.3.5. Породица резултативних малих клауза

На основу претходног прегледа литературе лако се да закључити да се временом тежиште пребацује са синтаксичке на семантичку анализу, па породица резултативних конструкција добија нове чланове који не деле синтаксичку структуру којом се овде бавимо, али се свакако могу (не)посредно интерпретирати као резултат. Свака конструкција је по нечему специфична, због чега се њима овде нећемо бавити, али их због свеобухватног прегледа, ипак, наводимо (примери преузети из Биверс 2012: 5):

- а. Конструкција *X's Way*: John talked his way into the part. (Џекендоф 1990)
- б. Глаголска партикула: John broke a branch off. (Болинџер 1971)
- в. Конструкција *Time-Away*: John drank the afternoon away. (Џекендоф 1997)

Први пример је очигледно лексикализован, а промењено стање се односи на субјекат, а не објекат. Голберг у својој монографији поред резултативних обрађује и овај тип конструкције, повезује их са резултативима који садрже лажне повратне заменице, али истиче да се, ипак, разликују, те да су у питању две посебне конструкције (Голдберг 1995: 217). У другом је реч о дирекционим партикулама фразалног глагола који имају каузално значење, али не садрже придев⁴⁰. Трећи пример, такође лексикализован, анализира се као схема која увек означава неки временски период који је протекао у вршењу глаголске радње, али не говори о стању субјекта (објекат је увек временски период) након дате радње. Укратко, група наведених примера углавном представља лексикализоване конструкције које полазе од семантичке интерпретације. Упориште ове дисертације је синтаксичка конструкција

⁴⁰ Било би занимљиво поредити их са глаголским префиксима у српском језику, за које Арсенијевић (2007) тврди да су резултативни.

која кодира више значења, те се овде нећемо бавити поменути екстензијама резултативних конструкција.

2.2. Преглед литературе на српском језику

Србистичка литература не оперише појмом *мала клауза* и, колико нам је познато, осим једног рада Милке Ивић којим се тек упућује на потребу да се ове појаве боље изуче, нема озбиљнијих студија на ову тему. У том кратком раду, Ивић мале клаузе разматра као средство информационог усложњавања просте реченице и указује на конструкционе еквиваленте у српском језику. Ивић (2005: 8) примећује да се и у српском потенцијал формално просте реченице усложњава „уградњом“ још једног семантичког предиката, по истом конструкционом обрасцу као у енглеском, на пример *Сматрамо чувара интелигентим* (*We consider the guard intelligent*). Међу усложњене просте реченице Ивић додаје још и *Он је млад умро*, *Он је прешао у њихво предузеће за благајника* и *Купус се једе укисељен*. У закључку рада ауторка изражава наду да ће се стручњаци сложити „око термина који ће се убудуће примењивати на сва она различита језичка средства којима је, иако су формално устројена упадљиво неслично енглеским језичким датостима са називом '*small clauses*', својствен идентичан информативни учинак — специфично проширивање обавештајног потенцијала просте реченице“ (Ивић 2005: 9). Под термином МК Ивић очито подразумева само тип обавезних малих клауза окупљених око глагола непотпуне предикације, који због комплементарне функције можемо назвати и *малим клаузама у ужем смислу*. Дескриптиви и резултативи се као адјункти тада могу подвести под *мале клаузе у ширем смислу* за које се не може казати да су „упадљиво несличне“ еквивалентним конструкцијама на српском језику.

У нашем ближе комшилуку је утицај генеративне теорије нешто јачи, па код Михаљевића (1982) наилазимо на појам *малих суреченица* којим се означава допуна глагола *сматрати*, као у примеру:

(41) *Јанко сматра Перу будалом.*

Јасно је да Михаљевић усваја англистичку интерпретацију овог типа глагола и третира га као двовалентан глагол. Питање малих клауза је и данас живо у хрватској лингвистици, о чему сведочи недавни рад ауторки Биртић и Брач (2016) које покушавају доказати да глаголи *доживети* и *доживљавати* поткатегоризују мале клаузе.

Ипак, од усвајања термина из енглеског језика је важније питање међуодноса обавезних и необавезних малих клауза које у граматичкој традицији српског језика одговарају појмовима *допунског предикатива* и *предикатског атрибута*.

У сербо-кroatистичкој литератури нема пуно покушаја да се предикатски атрибут (ПА) изједначи са допунским предикативима, који се типично третирају као делови именског предиката уз семикопулативне глаголе.

Пети је један од ретких аутора који прати у то време актуелне лингвистичке трендове и заступа мишљење да су ПА и допунски предикатив два вида исте синтаксичке појаве и да се ПА као необавезни *предикатни проширак* „из методолошких разлога нужно треба увести у опис опћег појма предикатни проширак“ на основу класификације морфолошких обележја лексичких средстава којима се ПА тј. проширак реализује (Пети 1979: 90). Поменути аутор сматра да су и обавезни и необавезни предикатни проширак синтаксички самосталне јединице које не зависе од предиката, али се преко њега уводе у реченицу. Разлика је у томе што „предикат по којему је уврштен обавезни предикатни проширак не може у реченици без тог проширка као предикат самостално стајати“ (Пети 1979: 91).

О типовима предикатне допуне, која може бити у јачој или слабијој вези са финитним глаголом, пише Јернеј правећи разлику између предикативне допуне везане за глаголе непотпуног значења⁴¹ и слободне предикатне допуне, међу које убраја предикатски атрибут (Јернеј 1963: 77).

Ивана Марковић (2011) пореди допунски предикатив са предикатским атрибутом и налази, мада не експлицитно, да су они пре у комплементарној дистрибуцији. Ауторка сматра да се у сербо-кroatистичким граматикама и приручницима поменута два термина преклапају, нарочито када је реч о глаголу попут *наћи се*, који је у једном од својих значења семикопулативан и синониман је са глаголима: *оценити*, *проценити*, *стећи представу о некоме/ нечему* (Марковић 2011: 33). Глаголи који функционишу и као пунозначни и као семикопулативни могу да прихвате и допунски предикатив и предикатски атрибут. Марковић (2011: 34) истиче да је значење прелазних семикопулативних глагола такво „да се помоћу њих објекатском појму приписују нека својства која нису објективне природе, већ су резултат процене и оцене, а да се глаголима који уз себе допуштају употребу

⁴¹ У глаголе непотпуног значења, аутор убраја: *постати*, *изгледати*, *испасти*, затим пасивне облике: *бити прозван*, *бити сматран* (сви наведени облици уводе тзв. субјектни предикатив), затим: *звати*, *прозивати*, *учинити*, *унапредити (за)*, *изабрати (за)*, *држати (за)*, *сматрати (за)* итд. (Јернеј 1963: 79).

предикативног атрибута открива нека објективна карактеристика објекатског аргумента.“ Анализом примера из литературе закључује да се у функцији допунског предикатива налазе придеви са значењем духовне особине и физичке особине са субјективним значењем, због чега се допунски предикатив у семантичком смислу условно може назвати субјективном категоријом, за разлику од предикатског атрибута којим се обично исказују каква видљива, тј. објективна својства (ibid.: 35). У овом раду ће на обимном корпусу бити проверена и ова хипотеза.

Уз изузетак мањег броја радова у којима се у пролазу упућује на везу допунског предикатива са предикатским атрибутом, ове две јединице се одвојено третирају према статусу обавезног или необавезног реченичног члана. Наредни део је посвећен термиолошком и синтаксичком статусу ова два појма у домаћој литератури.

2.2.1. Допунски предикатив

Изузев термиолошке науједначености, синтаксичари по питању допунског предикатива заступају прилично уједначене ставове.

Предикати с копулативним глаголима, тј. глаголима непотпуног значења захтевају *предикатну допуну (предикатив)*. Та допуна може бити у виду именице или придева, појединачно или у синтагми, а у зависности од управног глагола може се наћи у номинативу, акузативу са предлогом ЗА и инструменталу (Клајн 2005: 228–229).

Пипер и Клајн (2013: 301) глаголске допуне у изразима са значењем давања назива или одређивања статуса некога или нечега, у којима је допуна у облику инструментала без предлога називају индиректним (*Сви су га звали професором. Сматрају га особењаком*).

Стевановић (1974: 42) и Станојчић и Поповић (1999: 235) користе термин *допунски предикатив* и наводе да се често убраја у именски предикат у ширем смислу, јер придевска или именичка фраза стоје уз неправне копулативне (семикопулативне) глаголе, прелазне или непрелазне. Од копулативне конструкције се разликују по томе што семикопулативни глаголи имају и семизначење, односно делимично учествује у прецизирању значења. Према Стевановићу (1974: 43), допунски предикатив је више допуна глаголу са којим чини предикат „а тек заједно са глаголом су одредбе субјекта и утолико се њихова служба удаљава од придевске.“

У Миновићевој синтакси се овакав предикат сматра прелазним типом између глаголског и неглаголског предиката⁴², јер за разлику од модалних и фазних глагола, који траже глаголску допуну, глаголи попут *звати (се)*, *прозивати (се)* и *постати* као допуну траже обично именицу у номинативу или инструменталу (1987: 35–36).

Већи је изазов формулисати шта спада у семикопулативне глаголе, јер између копулативних реченица и оних које то нису постоји низ семантичких и граматичких разлика (Пипер и др. 2005: 314). Како се у раду полази од транзитивне конструкције, у обзир ће бити узети субјекатско-објекатски оријентисани предикати попут *Прогласили су га за цара*.

2.2.2. Предикатски атрибут

Сербо-кroatистичка литература није усаглашена по питањима термина ни елемента, ни преко ког се конституента (предиката или супстантива) уводи ПА (Ковачевић 2013). Већина аутора истиче да је основна природа ПА предикативност, што се, као што примећују Суботић и Петровић (2000: 1147), огледа у терминима предложеним у литератури: *предикативни атрибут*, *предикатски апозитив*, *копредикатив*, *необавезни предикатни проширак*, *предикатни атрибут* итд⁴³. Изузетак би, између осталих, били Стевановић, који користи термин *атрибутско-прилошка одредба*, (1974: 55) и Станојчић и Поповић (1999: 243) са термином *актуелни квалификатив* који заобилазе директну везу са предикатом.

Ковачевић (2013) предност даје тешњој вези ПА са предикатом, што правда могућношћу увођења ПА без експлицираног супстантивног појма (*Дошао је уморан*), али не и без експлицитано наведеног предиката. Такође, у својој монографији о *предикатном проширку*, Пети на неколико места наглашава да није предикат тај који отвара место ПА-ту у реченици, као што то чини субјекту, адвербу и објекту, због чега однос ПА-а није подређен. Према Петију (1979: 87), *предикатни проширак* тј. ПА сам себи отвара место у реченици, али се у реченично својство уврштава уз предикат⁴⁴ успостављајући однос координације. Предикатни проширак „је синтаксички координиран предикату реченице у коју је по њему изравно уврштен посебном

⁴² Неглаголски предикат, према Миновићу, сачињен је од 'бити' и именске речи.

⁴³ За одличан и испан преглед термина који се користе у сербо-кroatистици, као и за дефинисање појма предикатског атрибута и апозитив видети Суботић и Петровић (2000).

⁴⁴ Пети, такође, наглашава да предикат није исто што и глагол, што служи као основа да успостави поделу на обавезни и необавезни предикатни проширак: „Ваља, међутим, нагласити да сам предикат као синтаксичка категорија није никада нигде наведен ни у једној реченици; у реченицама су увијек наведене само ријечи које у њима стоје за предикате“ (Пети 1979:87).

факултативном преобликом. Том се преобликом предикат једне реченице у дубинском устројству у површинском уврштава уз предикат друге реченице као предикатни проширак; при том се међу њима у сложене реченичном устројству успоставља однос двају координираних предиката“ (Пети 1979: 83).

Пипер и Клајн предикативни атрибут третирају као део посебне врсте сложених предиката. Будући да представљају два семантичка предиката у саставу истог граматичког предиката, ове реченице се налазе на граници прости и сложене реченице. Секундарни предикат се изостављањем копуле своди на именски део предиката услед чињенице да обе пропозиције имају исти субјекат (Пипер и Клајн 2013: 294).

Отуда следи да је основна карактеристика ПА-а истовремена веза са глаголском радњом, са једне, и појмом у субјекту или објекту, са друге стране (Ковачевић 2005: 802, Симић и Јовановић 2002 и др.).

У радовима домаћих аутора се због тога инсистира на привременим и случајним својствима⁴⁵ која се реализацијом ПА-а приписују учеснику радње. Та привременост условљена је делимичном везом придева за глагол у предикату, па се њихово значење остварује у временском оквиру у коме се реализује глаголска радња (Суботић и Петровић 2000: 1150, Ковчевић 1988: 75, Дероси 1971–1972: 26).

Станојчић и Поповић (1999: 243) нешто другачије разумеју привременост ПА-а и самим термином, *актуелни квалификатив*, истичу остварење, тј. актуализацију неког квалитета у време вршења предикације. Такође, сматрају да се овом одредбом најчешће износи нека узгода информација, али наводе и пример у коме функционише као допуна, притом изражавајући неку битну информацију (као пример наводе *Николу смо оставили лоше расположеног/ у лошем расположењу*). Функцију актуелног квалификатива могу вршити придеви и придевске синтагме, именице у зависном падежу или предлошко-падежној конструкцији и именице у номинативу или акузативу уведене речцом као у примеру: *Радила је у штампарији као коректор* (Станојчић и Поповић 1999: 244).

Како има везе са начином вршења предикације, Станојчић и Поповић (ibid.) диференцирају начински актуелни квалификатив (*Иван је корачао погнуте главе*), временски (*Као дете се доселио у Београд*) и узрочни (*Застао сам неодлучан*).

Ксенија Милошевић (1987) сматра да ПА има још већи семантички потенцијал од оног који наводе Станојчић и Поповић (1999). У раду „О каузалној функцији

⁴⁵ На месту ПАТ-а се могу наћи придеви који не обележавају трајна својства референта (са значењем промене стања, ситуације или физичког изгледа) (Суботић и Петровић 2000:1151).

предикативног атрибута“, ауторка дефинише ПА као један од могућих кондензата дубинске реченичне структуре који сходно томе реализује различита адвербијална значења (темпорално, каузално, кондиционално, концесивно). То ће рећи да се датим термином означавају и ПА и апозитив. Ауторка, ипак, истиче да постоје разлике на супрасегментном плану и износи да нека правила нису обавезна када је зависност само темпорална⁴⁶. Када зависност није само темпорална, ПА је ритмички разграничен од надређеног елемента (1987: 166–167). Дакле, ПА који није ритмички и интерпункцијски издвојен остварује само темпоралну зависност и у том временском оквиру саопштава неко својство учесника радње, а апозитиви као издвојени су кондензати адвербијалних реченица.

То нас доводи до наредног важног питања - каква је веза између синтаксички интегрисаних малих клауза и оних интерпункцијски издвојених? Одговор на ово питање непосредно утиче на обим нашег истраживања.

2.3. Адјунктска клауза и апозитив у односу на предмет истраживања

Адјунктска клауза, зависна придевска клауза, апсолутна клауза, допунска клауза, конверб су само неки од термина који се у англистичкој литератури примењују на прозодијски издвојене безглаголске или нефинитне јединице које су структурно и семантичке блиске необавезним малим клаузама дескриптивног значења. У недавној студији о адјунктима, Химелман и Шулце-Бернт (2005: 20) указују на то да се адјункти у литератури третирају потпуно независно од секундарног предиката, као да не постоји свест о томе да је реч о суштински истом феномену. И, заиста, монографије на енглеском језику посвећене периферним реченичним члановима се тек успутно, али незаобилазно, дотичу њихове повезаности са дескриптивима (Стамп 1985, Кортман 1991, Мејер 1992). Са друге стране, српистичка литература је у том смислу „освешћена“, и готово да не постоји рад на тему предикатског атрибута у коме се не дискутује о сличности са апозитивом, који терминолошки (видећемо у којој мери) одговара слободним адјунктима у англистичким граматикама. Заједнички третман ПА-та и апозитива у српском језику произилази из нужде за терминолошким разграничењем, јер, као у англистичким граматикама, вишедеценијско акумулирање података неизбежно води различитом разумевању појмова. Иако се у сербо-

⁴⁶ „Ту на прво место долази правило које важи у случајевима када се ПА налази у логичкој зависности од надређеног предиката“, као у примеру *Дошла је болесна* (Милошевић 1987:167)

кroatистици на ту тему доста писало, још увек није постигнут концензус о томе шта се сматра предикатским атрибутом, а шта апозитивом. Може се рећи да је питање суодноса та два реченична конституента већи проблем, него само дефинисање ПА-та, па ћемо третман предикатског атрибута појаснити у корелацији са апозитивом.

Са циљем да прецизније одредимо предмет рада, у наредном делу ћемо размотрити третман адјунктске клаузе у енглеском, односно апозитива у српском језику.

2.3.1. Адјунктска клауза у енглеском језику

Будући да је носилац адјунктске клаузе најчешће придев, почећемо одатле. Кверк и др. (1985: 425–427) заступају поделу допунске придевске клаузе: на зависну, безглаголску и узвичну, од којих су прве две релевантне за нашу тему.

Зависна придевска клауза ('Contingent adjective clause') има функцију да искаже околности или услове под којима се предикација у главној клаузи остварује. Овај подтип подразумева елипсу копулативног глагола и понекад везника. У случају модификације објекта, придев се обично реализује у финалној позицији и може се сматрати комплементом, као у прва два примера (Кверк и др. 1985: 427):

(42a) He sells them **new**. →He sells them. They are new.

(42б) I can't drink it **hot**.

(42в) You must eat it **when fresh**. →You must eat it when it is fresh.

(42г) **If wet**, these shoes should never be placed too close to the heat. →If they are wet...

Наведени примери одговарају Халидејевим (1967) кондиционалним атрибутима. Иако се аутори ограђују када кажу да се могу сматрати комплементима, семантичким, наравно, синтаксички гледано, у питању су адјункти. Само прва два примера се у овом раду третирају као дескриптивне мале клаузе, јер им не претходи везник.

*Безглаголска клауза*⁴⁷ ('verbless clause') је необавезни реченични члан који се реализује обично неким од партиципских облика или без глагола, не уводи се везником, не сигнализира одређену семантичку везу сам по себи, па се значење, обично: времена, услова, узрока и сл., контекстуално детерминише (Кверк и др. 1985: 1124–1125). Аутори издвајају *апсолутне клаузе*⁴⁸ ('absolute clauses') као подврсту

⁴⁷ Такође и допунска придевска клауза (supplementive clauses) (Кверк et al. 1985)

⁴⁸ То су нефинитне –ing и –ed, као и безглаголске клаузе (али не и са инфинитивом), чији је субјекат исказан, нису уведене везником и нису комплемент предлогу (Quirk et al. 1985: 1120). Као и Кверк и др.

допунских клауза према томе што имају сопствени субјекат што их чини синтаксички самосталнијим у односу на главну клаузу, док остале допунске клаузе остварују везу са главном клаузом преко имплицитног заједничког субјекта. Безглаголску клаузу може реализовати придев са модификатором или без њега.

(43a) The old man, being of the sane mind, dictated and signed his will. (апсулутна клауза)

(43б) Lawson, **implacable**, contented himself with a glare of defiance. (безглаголска клауза)

(43в) **Rather nervous**, the man opened the letter.

(43г) The man, **rather nervous**, opened the letter.

(43д) The man opened the letter, **rather nervous**.

Кверк и др. у поменутој граматичкој и Бајбер и др. у *Лонгмановој граматичкој писаног и говорног енглеског језика* сматрају да позиција допунске клаузе у реченици утиче на њену интерпретацију. Наиме, ако је на иницијалној позицији, означава позадинску информацију, ако је на медијалној, једнака је парентези, а у финалној је значењски суплемент (Бајбер и др. 1999: 201, Кверк и др. 1985: 1124).

Из претходних примера се види да је *безглаголска клауза* блиска нерестриктивној релативној клаузи, нарочито у медијалној позицији, по томе што кондензује копулативни глагол и односну заменицу, као у реченици *The man, who was nervous, opened the letter* (Кверк и др. 1985: 425). Ипак, за разлику од релативне клаузе, чије је значење сужено и тиче се само именске фразе, придевска допунска клауза остварује двоструку везу, са субјектом⁴⁹, са једне, и предикатом, са друге стране. Једини критеријум, дакле, по коме се интегрисана мала клауза, тј. дескриптивни секундарни предикат, разликује од безглаголске клаузе је интерпункцијски.

Тежња дескриптивних граматичара, да сваком подтипу адјункта нађу место у систему према разликовним критеријумима, доприноси томе да их посматрамо као појединачне, уместо да се усредсредимо на оно што им је заједничко. Уз то, као што је случај са готово свим граматикама, разумевање неког термина се често само делимично преклапа.

(1985), Бајбер и др. (1999:37) под допунским клаузама разматрају придевске и прилошке, с тим да се у другој граматичкој за придевске допунске клаузе користи термин *издвојени предикатив (detached predicative)*

⁴⁹ Може се јавити као додатак објекту, али Кверк и др. наводе да у том случају мора бити дужа придевска синтагма (*She glanced with disgust at the cat, now quiet/* quiet.*) (Кверк et al. 1985: 425).

У монографији *Семантичка варијабилност апсолутних конструкција* Стамп (1985) указује на дихотомију *слабо* и *јак* у категоријама слободног адјункта и апсолутних конструкција⁵⁰, када управна клауза има хабитуалну или генеричку интерпретацију, или када садржи модални глагол или одређене прилошке одредбе учесталости. Наредна два примера садрже исту управну клаузу, али носе другачије значење:

(44a) *Standing on a chair*, John can touch the ceiling. (слаб адјункт)

(44b) *Having unusually long arms*, John can touch the ceiling. (јак адјункт)

У првом примеру се слаби адјункт интеретира као предуслов управне предикације. Он заправо означава временски оквир у коме је управна клауза истинита. Дакле, само за време стајања на столици, Џон може да дотакне плафон. Без испуњеног предуслова, глаголска радња управне клаузе се не би могла реализовати. Јак адјункт у другом примеру доприноси реченици узрочним значењем, тј. разуме се као разлог због кога је управна клауза тачна—због тога што Џон има дуге руке, он може да дотакне плафон. Парафразе произилазе из самог значења адјунктата, због чега се у јаким адјунктима обично јављају предикати индивидуалног нивоа, односно трајних, инхерентних карактеристика, док у слабијим адјунктима фигурирају предикати нивоа стања, односно привремених карактеристика⁵¹.

Химелман и Шулце-Бернт се позивају на Стампову поделу и слабе адјункте изједначавају са кондиционалним дескриптивима (в.поглавље §3.4.), јер реченици доприносе пресупонираном информацијом, при чему нису носиоци информативног фокуса и разумеју се као предуслов у модалном окружењу. И сами истичу да овакво изједначавање може бити проблематично, у том смислу што се у слабијим адјунктима јављају партиципи (а не искључиво појединачни придеви), мобилнији су унутар реченичне структуре и прозодијски су издвојени, односно слободни. Аутори тврде да, иако је уобичајено одвајање слободних адјунктата од надређене реченице запетом, „ортографска конвенција у енглеском не повлачи нужно за собом и прозодијску паузу“ и закључују да је то емпиријско питање које у датом моменту не могу решити услед недостатка кључних доказа (2005: 21–22).

⁵⁰ Апсолутни адјункти садрже субјекатску НП, нефинитни су и имају адвербијално значење Стамп у оквиру овог типа диференцира просте (bare) и аугментираних (augmented) апсолутних клауза, потоње су уведене предлогом *with*.

⁵¹ *Stage-level predicates* и *Individual-level predicates* (Карлсон 1980). О терминима ће бити више речи у поглављу §3.3.

Да сумирамо, слободним адјунктом се означавају оне језичке јединице које се нађу интерпункцијски издвојене од остатка реченице. У неким ситуацијама, када су адјункти семантички слаби, према Стамповој (1985) формулацији, они се приближавају значењу дескриптивних секундарних предиката који чине склоп са управним предикатом.

Пошто је овај одељак за циљ имао успостављање границе између дескриптивних секундарних предиката и других сродних структура није од значаја термилошко раслојавање унутар потоње групе, стога када не мислимо на дескриптиве, користићемо термин *слободни адјункт*.

2.3.2. Предикатски атрибут у односу на апозитив у српском језику

Структурно-семантички коресподент адјунктске клаузе у српском језику проналазимо у апозитиву или придевској апозицији коју Пипер и Клајн (2013: 310) дефинишу као издвојену придевску одредбу која се употребљава обично после именице, коју одређује и с којом апозитив конгруира у роду броју и падежу, ако има те граматичке категорије, и у неодређеном је виду, ако разликује вид, што илуструју наредним примерима:

(45a) Мој колега, **изненађен**, није стигао да реагује.

(45b) Мачка, **уплашена**, јурне на врх дрвета. (Пипер и Клајн 2005: 72).

Од апозиције се разликује по томе што је управна реч апозиције именица, премда се именска фраза јавља и у апозитиву као допуна придева:

(46a) Доктор, **уморан од дежурства**, одлази кући.

(46b) **Уморан од дежурства**, доктор одлази кући.

Стевановић апозитив одваја од атрибутско-прилошке одредбе (предикатски атрибут) и сматра да има следећа обележја: апозитив се јавља у скуповима, ређе као појединачне речи; слаже се са именицом коју одређује; не треба га мешати са атрибутима, јер ближе описује већ познат појам; апозитиви су везани за радњу у предикату, уобичајено као узрок; важна одлика је да се као одредбе накнадно додају већ одређеним појмовима; у погледу самосталности су слични апозицији, те се сматрају додацима; привременост може, али не мора бити њихово својство (Стевановић 1974: 57). Апозитив се од атрибутско-прилошке одредбе разликује још по томе што другу карактерише двострука веза која условљава значење привремене

карактеристике и што се, за разлику од атрибута, односи на већ одређен појам (ibid.: 55).

Суботић и Петровић (2000: 1148) наводе да се апозитивни атрибут може наћи у препозицији, постпозицији, па чак може бити и парцелисан, али увек је интонационо и позиционо издвојен. Он се, без обзира на позицију, у реченицу уводи само преко номиналног дела и на површинској структури кондензује релативну реченицу⁵², због чега у изходној структури имамо субординирани однос. За разлику од претходног, предикатски атрибут остварује двостуку везу, такође се уводи у реченицу преко глагола, те се у оквиру једне реченице издвајају две предикације са кореферентним субјектима, с тим да је овде однос координиран, а не субординиран. Предикатским атрибутом „се исказује ново својство на комуникативном плану већ одређеног аргумента које му се приписује преко предиката друге изходне реченице“ (Суботић и Петровић 2000: 1149).

Ковачевић (2005: 805) сумира однос апозитива и предикатског атрибута на следећи начин: „Оно што обједињује ове двије јединице (апозитив и предикативни атрибут) јесте семантика: обје јединице изражавају апозитивно значење. Разлика између њих је првенствено функционално-синтаксичка. Апозитив је искључиво присупстантивни додатак, који, условно речено, има једноструку синтаксичко-семантичку везу: везу са само већ идентификованом супстантивном ријечју. За разлику од апозитива, предикативни атрибут је јединица с двоструком синтаксичко-семантичком везом: везом и са семантички одређеном супстантивном речју у позицији субјекта или објекта и са предикатом, с тим да је веза с предикатом комуникативно битнија (што се види по томе што субјекат или објекат могу бити и неексплицирани, али предикат мора бити експлициран да би се 'предикативни атрибут' употребио... Разлика између апозитива и 'предикативног атрибута' као предикатског апозитива јесте прије свега у томе што је апозитив само накнадна атрибутска одредба, док је предикативни апозитив атрибутско-адвербијална одредба“.

Иако је теоријски јасно, ове критеријуме разграничења је врло тешко применити на језичкој грађи. Суштинско питање је да ли је предикатски атрибут прозодијски, тј. ортографски издвојен или није?

⁵² Младић, мршав и висок, улази у собу. Апозитив се препознаје у одговору на питање: Који младић улази у собу? Младић који је мршав и висок. Предикативни атрибут, према ауторкама, део је одговора на питање Какав је младић док/када улази у собу?

Англистичка литература, видели смо, разлику између ДСП-а и слободног адјункта успоставља на ортографској основи, док је у србистичкој литератури то питање прилично недефинисано. Пипер и Клајн, рецимо, у истој граматичкој најпре дефинишу појам апозитива и предикативног атрибута на такав начин да се једно од другог разликују само формално, односно интерпункцијски, где је апозитив издвојен, што истовремено слаби његову везу са глаголом, односно повећава аутономност, да би на другом месту указали на то да предикатски атрибут може бити употребљен и као апозитив, интонацијски или интерпункцијски издвојен од управног предиката⁵³ (2013: 294). На исти, опширнији, закључак, наилазимо у *Синтакси просте реченице*, где се каже да је „апозитив употребљен испред именице коју одређује заправо предикативни атрибут који је употребљен у позицији испред субјекта (ако је субјекат исказан), и испред глаголског предиката“ (Пипер и др. 2005: 72). Остаје нејасно зашто се само иницијална, а не и медијална позиција повезује са предикативним атрибутом.

Суботић и Петровић (2000: 1156) наводе да је „по правилу, у савременом српском језику ПА (предикатски атрибут) интерпункцијски издвојен од осталих конституената. Та интерпункцијско-позициона истакнутост може бити реализована и парцелацијом“. Иако се каже да издвојеност долази „по правилу“, ауторке у раду износе низ примера где је предикатски атрибут интегрални део предикације (Прилази уздрхтала. Уздрхтала прилази). Такође је нејасно зашто у примеру *Видела сам их како звоне, уздрхтали и чврсти, благо ознојени од страха и стрепње* (ibid.:1153) Суботић и Петровић само придев *уздрхтали* означавају као ПА, а не и синтагму *благо ознојени од страха и стрепње*.

У примерима где субјекат није лексикализован, нема ни дилеме да ли је реченични конституент апозитив или ПА, јер је за увођење апозитива неопходно присуство именског елемента. Међутим, када је субјекат експлициран, тумачење зависи „од распореда (...) релевантних реченичних конституената (субјекат, предикат и ПА) и од семантике глагола у предикату, односно придева у позицији ПА-а, као и њихове међусобне функционално-семантичке везе“ (Суботић и Петровић 2000: 1157). Ауторски пар, међутим, нигде не пружа појашњење тог узајамног дејства, нити се уопште бави повезивањем конституената на семантичком плану, па нам као разликовни критеријум заправо оставаљају само тест парафразе.

⁵³ Ако бисмо сумирали на једном примеру (из Пипер и Клајн 2013): *Весела девојка одлази*. (атрибут) *Девојка, весела, одлази*. (апозитив у постпозитивној употреби) *Весела, девојка одлази*. (апозитив у препозитивној употреби) *Девојка одлази весела*. (предикативни атрибут)

У *Српској синтакси 1 и 2*, Симић и Јовановић апозитив дефинишу у односу на друге сродне елементе (атрибут, апозицију и атрибутив) и истичу да за разлику од атрибута који је прави адлокатив (....), апозитив успоставља извештајан однос и са предикатом, и исти садржај „именује као потиснуту, али не интегрисану чињеницу“ (Симић и Јовановић 2002: 232). Другим речима, апозитив убрајају у дислокативе и дају диференцијални графички приказ поменутих језичких елемената (ibid.: 237). Разликовне осе су адлокација (атрибутив и атрибут) и дислокација (апозиција и апозитив), и, са друге стране, супстантив (атрибутив, апозиција) и адјектив (атрибут и апозитив). Сигнал дислокације је, наравно, запета. Аутори наводе да се у функцији апозитива могу наћи придеви, падежне конструкције, адвербијали и глаголски придев садашњи и да он, сем квалификацијског, у односу на управну реч испољава узрочну, начинску, допусну и друге сличне логичке релације (ibid.: 233). Када је реч о ПА, аутори полазе од Стевановићевих одредница атрибутско-прилошке одредбе, и унутар те групе, поново по ортографском критеријуму издвајају апозитивно-прилошку одредбу (Тако је стајао, прикован,...) која заједно са апозитивом и апозицијом припада такозваним предикатоидним дислокативима (ibid.: 240).

У раду о предикатном атрибуту, Дероси се позива на Мусића који разликује апозитивни од предикативног придева, где први именици приписује неко својство придева „као пролазно, макар иначе било постојано“, и само с обзиром на радњу глаголског предиката (Дероси 1971–1972: 27). Предикативни придев, са друге стране, такође, говори о пролазним карактеристикама, а Мусић, како га ауторка интерпретира, суштинску разлику види у томе што је апозитивни придев са глаголском радњом повезан као узрок или услов, док предикативни придев само зависи од глаголске радње, па је само означава.

(47a) Сељанин жедан и жељан вина пође за њим. (апозитивни придев)

(47b) Они се врате празни и уморни натраг. (предикативни придев)

У претходним (Мусићевим) примерима се може приметити одсуство запете.

Дероси даље показује да Стевановићево поимање привременог атрибута (*Срдит Марко језди низ Косово* → *Када је био срдит, Марко је јездио низ Косово*) и накнадно доданог, узгредног атрибута (*Свеж и одморан, он се бацисао на свој нови посао* → *Будући свеж и одморан...*) одговара предложеним Мусићевим категоријама. Пошто је узгредни атрибут (апозитивни придев) скраћена реченица, они су одвојени од предиката запетом. Узгредни атрибут (апозитивни придев, апозитив) је, како наводи Дероси (1971–1972: 29), изразитији пример апозитивне службе, чиме и лични глаголски облик

постаје самосталнији, него у случају са привременим атрибутом (предикативни придев, ПА). Дероси прихвата овакву поделу и примећује значењску нијансу у зависности од јачине везе коју придев остварује са глаголом.

(48а) Говорио је о том опојен вином → Док је о том говорио, био је опојен вином

(48б) Опојен вином, говорио је о том с неким жаром. → Кад је био опојен/ Будући да је био опојен, говорио је о том с неким жаром.

Дероси закључује да је у првом примеру који садржи предикатни атрибут, „глаголска радња подређена својству, она је на неки начин временска ознака за својство“, док за значење другог узгредног атрибута само неодређено констатује да је „глаголска радња некако самосталнија“ (1971–1972: 30).

Међутим, и поред тако јасне разлике између ПА и апозитива, ауторка наводи и прелазне облике, када придев формално није одвојен запетом, али је значењски, ипак, ближи апозитивној употреби. У примеру *А мали Јагленац летио је лагашан на бујици*, придев има значење трајне карактеристике субјекта, али је у позицији, где изражава привремено својство (Дероси 1971–1972: 31).

Бабић (2004:161) истиче да је питање разграничења апозитива и ПА још увек отворено, јер код већине аутора нису прецизно разграничене апониране конструкције. ПА и апозитив су категоријално идентични и формално везани за именицу, па се њихово разграничење „своди на семантички принцип и тако оставља могућност интерпретатору да на основу компетенције процијени степен зависности/ независности те категорије према глаголу, као и тип адвербијалног значења“.

Због тога што статус дескриптива није сасвим јасан у оба језика, у грађу смо уврстили синтаксички издвојени ХР и ХР интегрисан у структуру управног предиката. Основни критеријум анализе свих примера био је, као што је на почетку дефинисано, координирани однос са управном предикацијом и да је ХР семантички предикат у виду редуковане копуле. Анализом грађе је утврђено да већина примера дислоцираног ХР елемента представља неки вид редуковане зависне клаузе адвербијалног значења, због чега су искључене из анализе. Централно место у анализи дескриптива ће зато заузети искључиво синтаксички интегрисани дескриптиви, док ћемо оне који су запетом издвојени, а који подразумевају значење пропратне околности, размотрати посебно у оквиру анализе преводних еквивалената.

2.4. Актуелност теме и заснованост истраживања

Од времена када је Грин поставила питање вишезначности наведене сложено-прелазне структуре, и чак предложила да се додели орден хероја лингвистике ономе који смисли адекватно решење за сасвим различита значења која дата конструкција енкодира (Грин 1970: 270), објављен је изузетно велики број научних радова и докторских дисертација који се овом темом баве, нарочито у оквирима генеративне теорије (Артс 1992, Ли 1995, Лундин 2003 и др.), али и у другим лингвистичким моделима (Сауренбах 2004, Голдберг 1992, 1995). Иако је малим клаузама посвећено изузетно пуно пажње у енглеском језику, оне се обично раздвајају у анализи према неком од критеријума и ретки су аутори⁵⁴ (рецимо, Хукстра 1988) који сва три типа третирају као јединствену конструкцију. Поред свих научних напора чије смо резултате представили у овом делу, појам малих клауза још увек није јасно формулисан, па су у литератури типично заступљене негативне дефиниције засноване на томе шта мале клаузе нису. Истраживања овог питања су, као што смо видели, често ограничена теоријским моделима и фокусирају се на категоријална својства ове конструкције и нису системског карактера. Интерлингвалним упоређивањем датих језичких структура, између осталог, настојимо да допринесемо расветљавању проблематике дате конструкције у енглеском језику.

Недостатак контрастивних енглеско-српских и српско-енглеских истраживања нашу тему чини актуелном, а оправданост, па чак и неопходност упоређивања малих клауза у језичким системима српског и енглеског језика произилази и из недовољне расветљености прелазних категорија на скали комплементације и адјункције.

⁵⁴ Код неких аутора се комплементи глагола непотпуне предикације сврставају међу секундарне предикате (Халидеј 1967, Николс 1978, Зандворт 1976).

3. НЕОБАВЕЗНЕ МАЛЕ КЛАУЗЕ ДЕСКРИПТИВНОГ ЗНАЧЕЊА

Основни услови за реализацију необавезних малих клауза дескриптивног значења у реченици су временско преклапање са глаголском радњом у предикату и заједнички аргумент примарне, синтаксичке, и секундарне, семантичке, предикације (Вилијамс 1980, Ротштајн 2004). Са комуникативног аспекта, информација кодирана дескриптивом је носилац фокуса, будући да се њоме саопштава какво за дату ситуацију важно својство субјекта или објекта.

Већ је речено да се критеријуми анализе тичу синтаксичких и семантичких одлика конституената од којих мала клауза директно зависи, а то су:

- 1) Својства управног глагола:
 - а) семантички тип управног глагола,
 - б) валентност и транзитивност управног глагола,
 - в) статичност и динамичност управног глагола,
 - г) финитност и нефинитност управног глагола.
- 2) Аргумент на који се ХР односи (субјекатски или објекатски).
- 3) Категорија елемента ХР и његове дистрибутивне могућности.
- 4) Семантичке варијације.

3.1. Управни глагол необавезних МК дескриптивног значења

3.1.1. Семантички тип управног глагола у енглеском језику

Укупан број глагола (46) представља број различитих глаголских лексема које се јављају испред дескриптива, а најзаступљеније класе присвајају и већи број примера. Важно је напоменути да је учесталост одређене глаголске класе тек индикатор семантичке повезаности управног глагола са ДСП-ом, као и то да због ограниченог корпуса наредну листу не сматрамо коначном. У литератури на енглеском језику се реализација дескриптивног секундарног предиката доводи у везу само са глаголима који сигнализирају промену стања или локације својих објеката (Рапопорт 1993: 178). Такве комбинације су, заиста, најбројније, али се таква тврдња мора узети са резервом, што показују и доленаведени типови, међу којима су и глаголи перцепције и когнитивни глаголи.

У корпусу су заступљене следеће семантичке класе глагола⁵⁵, наведене према учесталости.

Значење управног глагола:	Примери	Број глаголских лексема/ процентуални удео
1. глаголи кретања	<i>walk, amble, circulate, chase, go</i>	18 / 39.1 %
2. глаголи мировања	<i>stand, sit, lie, hang, catch</i>	11/ 23.9%
3. глаголи перцепције	<i>look, watch, see, find⁵⁶, listen, regard</i>	6/ 13%
4. глаголи телесних радњи	<i>awake, grow up, die, live, eat</i>	5/ 10.8%
5. глаголи утицаја и деловања	<i>create, flay</i>	2/ 4.3%
6. когнитивни глаголи	<i>imagine, think</i>	2 / 4,3%
7. глаголи давања	<i>hand over</i>	1 /2.1%
8. глаголи употребе	<i>wear</i>	1/ 2.1%
		Укупно 46 / 99,6%

Табела 1. Семантичка класа управног глагола ДСП-а у енглеском.

Уз изузетак глагола мишљења и перцепције, који припадају примарној Б класи (што значи да осим именске фразе као допуно могу узети и клаузу), сви остали глаголи припадају примарној А класи чији су аргументи обавезно именске фразе⁵⁷ (Диксон 2005: 96–97).

⁵⁵ Наведени типови глагола припадају следећим Диксоновим (2005) категоријама дефинисаним према улогама глаголских аргумената: кретање/ *motion* (са улогама *Moving, Locus*), мировање/ *rest* (ова група обухвата и прелазне глаголе, а учесници радње имају улоге *Resting, Locus*), глаголи перцепције/ *attention*, глаголи деловања и утицаја/ *affect (Agent, Target, Manip.)*, глаголи телесних радњи/ *corporeal (Human, Substance)*, когнитивни глаголи/ *thinking*, глаголи давања/ *giving*, глаголи употребе/ *using* (превела Т.Т.Л.).

⁵⁶ Глагол *find* у визуелно-спацијалном значењу не може да функционише без адјункта, **I found her*, као ни у српском **Затекла сам је*. Упркос томе је укључен у анализу необавезних дескриптивних МК-а због тога што је његово значење типично допуњено предлошком фразом, као у наредном примеру. Дескриптив је у том случају необавезан у оба језика.

Caravaggio came into the kitchen to find Hana sitting haunched over the table. (EP 44)

Ушавши у кухињу је Каравађо затекао Хану како седи згчена за столом. (ЕПС 53)

⁵⁷ “These verbs take concrete nouns as heads of their subject and object NPs when used in a literal sense. There are some metaphorical uses of individual verbs that can involve nouns of other types, but these are in the nature of idiosyncratic extensions of meaning” (Диксон 2005: 97).

3.1.2. Семантички тип управног глагола у српском

Фреквентност одређеног глаголског типа мерили смо бројем семантички сродних глагола, а не бројем примера у којима су ти глаголи заступљени. Та два мерења су, ипак, међусобно условљена—учесталост неке глаголске групе се, логично, одражава на већу заступљеност у корпусу. Глаголи попут *седети* или *стајати* се очекивано понављају, те због тога сматрамо да се анализом семантичке класе глагола формира реалнија слика о продуктивности одређених глагола са ДСП-ом. Број забележених глаголских лексема у корпусу на српском језику је 61, што је 15 више него на енглеском језику. Један део те разлике се може приписати морфолошким варијацијама истог глагола које смо бележили као засебне (на пример, *отићи*, *ући*).

Када је реч о семантичкој класи управног глагола уз које се ДСП остварује у српском језику, глаголи кретања чине најпродуктивнију основу која се двоструко већим бројем представника разликује од глагола утицаја и деловања, те од глагола мировања. Глаголи перцепције и говорења, као представници примарног Б типа, који за допуну траже или именичку фразу или пропозицију, заједно бележе значајан удео у корпусу са близу 23%, што је више него у енглеском језику. Знатно мањи број глаголских лексема присвајају глаголи телесних активности, а когнитивни глаголи у грађи имају тек једног представника.

Значење управног глагола:	Примери	Број глаголских лексема/ процентуални удео
1. глаголи кретања	<i>отићи, изаћи, упасти, гацати, ступити</i>	22/ 36%
2. глаголи утицаја и деловања	<i>убити, набити на колац, напасти, спасити, бацити, лишити</i>	10/ 16,3%
3. глаголи мировања	<i>ћутати, стајати, лежати, дочекати (јутро), примити некога</i>	9/ 14,7%
4. глаголи перцепције	<i>затећи/ пронаћи некога, видети, угледати, гледати, пипати, слушати</i>	7/ 11,4%
5. глаголи говорења	<i>рећи, упитати, урлати, објаснити, убеђивати, гунђати</i>	7/ 11,4%
6. глаголи телесних радњи	<i>родити се, умрети, заспати, пробудити се, осушити се</i>	4/ 6,5%
7. когнитивни глаголи	<i>питати се, запамтити,</i>	2/ 3,2%
		Укупно 61/ 99,5%

Табела 2. Семантичка класа управног глагола ДСП-а у српском.

Наравно, то што су само претходне класе глагола заступљене не значи да не бисмо могли конструисати примере са неким типовима глагола који нису поменути. Потенцијалне класе, које нису забележене, би попут когнитивних и глагола телесних радњи чиниле маргинални проценат.

3.1.3. Сличности и разлике

Семантика управног глагола нам пуно тога открива о реализацији дескриптива у енглеском и српском језику.

Као прво, у оба језика су дескриптиви уз глаголе кретања најзаступљенији и присвајају око 40% примера. Одатле следи да ДСП преферирају непрелазне глаголе, тј. да су субјекатске реализације учесталије. Друго, пошто је функција овог реченичног конституента квалификација, тј. дескрипција неког од учесника радње, глаголи кретања су прикладан домаћин. Упоредивањем табела са процентима заступљености постаје јасно да до разлика долази већ на другом и трећем месту. Глаголи мировања, који су, такође, погодни да се нека карактеризација актуализује и стави у први план, у енглеском делу корпуса заузимају 23,9% у односу на 14,7% у српском. Диспропорција је последица доминантне групе глагола деловања и утицаја која у српском корпусу има удео од 16,3% спрам енглеских 4,3%, или свега два примера.

Глаголи перцепције, когниције и телесних радњи у оба језика имају готово трећински удео, 28,1% у енглеском и у српском 29,3%. У том смислу они чине умерено продуктивне основе и, такође, су субјекатски орјентисане. Маргиналне групе глагола у енглеском језику су глаголи давања и употребе које нису уочене у српском, премда су могуће.

Лексичко-семантичком анализом глагола издвојена је и једна категорија која није регистрована у енглеском, а то су глаголи говорења који су се показали као четврта група по заступљености (са значајних 11, 4%) у српско-енглеском делу корпуса. Разлог томе смо нашли у преводним еквивалентима који су показали да се ДСП иза глагола говорења у енглеском издваја запетом као слободни адјункт, као у наредном примеру:

(49) Остајем – рекао је **одушевљен**. (ДС 154)

(49') "They'll let me stay", he said, **full of enthusiasm**. (ДСЕ 182)

Таква пракса се чини конвенцијом, јер ни у једном од бројних језичких приручника и универзитетских граматика које смо консултовали не стоји експлицирано правило да се адјункти обавезно издвајају након глагола говорења.

Готово исте класе глагола издвојене у оба језика антиципирају да ДСП у оба језика носи сличан, ако не и исти семантички потенцијал.

3.1.4. Валентност и транзитивност управног глагола у енглеском и српском језику

Ово питање је већ покривено у тачкама §3.1.1. и §3.1.2. где су детаљно анализирани семантичке класе управних глагола, односно, аргумент који дескриптиви у оба језика модификују (тачка §3.2.). Да бисмо избегли понављање, у овој тачки ћемо само сумирати закључке тих тачака.

Необавезне мале клаузе дескриптивног значења се у српском и енглеском језику реализују иза транзитивних, нетранзитивних и повратних глагола и могу модификовати субјекат и објекат реченице. Иако је у српском заступљен већи број транзитивних глагола него у енглеском корпусу, ДСП се у оба језика чешће везује за функцију субјекта (око 77% примера), одатле следи да ДСП преферирају непрелазне глаголе.

3.1.5. Обележја статичности и динамичности управног глагола у енглеском језику

Критеријум статичности и динамичности глаголске радње је, са једне стране, важан за опис самих МК-а са дескриптивним значењем, због наводних ограничења у реализацији које желимо да преиспитамо. Са друге стране, овај критеријум је важан и због каснијег успостављања релације са комплементарним малим клаузама.

Бројне студије посвећене секундарним предикатима засноване су на разматрању корелације између СП-а и управног предиката кроз призму аспекатске категорије глагола, односно *актионсарта*, коју ћемо увести у нашу основну поделу да бисмо анализу динамичних глагола продубили и утврдили да ли одлике *трајно* и *тренутно* утичу на реализацију овог типа конструкције. Основу тог приступа чини Венлерова (1967) класификација на глаголске ситуације: стања, активности, постигнућа и остварења⁵⁸. Неопходно је осврнути се на терминолошку разлику између аспекта као граматичког, морфолошког реализованог глаголског вида и аспекта – *актионсарта* – као лексичке структуре глагола. У оквиру другог појма, тежиште је на томе да ли ситуација подразумева процес и развој, да ли процес садржи сегменте, да ли тежи

⁵⁸ Проблем представљају глаголи *седети*, *лежати* и сл. који и припадају и не припадају стањима (Кверк и др. 1985:206). Усвајамо Кортманову тезу (1985: 36) да се ови глаголи сврставају међу динамичне када се уз њих реализује аниматни субјекат. Са непомичним неаниматним субјектима, ови глаголи припадају стањима.

циљу, колико дуго траје и слично (Новаков 2005: 38-39). Још је потребно нагласити да два типа глаголског вида, граматички и лексички, нису јасно разграничени и да нарочито у енглеском језику у обзир треба узети и аргументе уз које се неки глагол реализује⁵⁹, због чега се се разматрање аспектске ситуације глагола своди на разматрање типа пропозиције.

У грађи су заступљене све четири класе глагола са ДСП-ом који модификује субјекат или објекат. Изузетак је објекатски ДСП уз глаголе остварења, јер се у једина два забележена примера дескриптив везује за директни објекат глагола. То, ипак, не значи да реализација са субјектом није могућа (нпр. *He read the book drunk.*)

Наредни блок илуструје ДСП који модификују субјекте глагола активности, који су неограничени ('unbounded') и ателични, и као такви су најчешће непрелазни.

(50a) *The old woman was sitting erect...* (Ф55)

(50b) *He ambles naked up the stairs to the second floor.* (ЕП 54)

Објекатски дескриптив уз глаголе активности наводно није могућ. Рапопорт (1999: 654) примећује да изворни говорници, не само што дескриптиве који се односе на објекат глагола активности оцењују као неприхватљиве, већ нагињу и ка томе да их оцене као резултативе⁶⁰.

(51a) *Jones chased Smith **angry** *Jones chased Smith **angry**.*

(51b) *Jones slapped Smith **sober**. * Jones slapped Smith **sober**.*

Претходни примери су, према Рапопорт (1999: 654), прихватљиви само ако се ДСП односи на субјекат. Другим речима, прихватљиви су под интерпретацијом да је Џоунс био трезан док је шамарао/ јурио Смита. Ако се, међутим, дескриптив веже за објекат прелазног глагола активности, не може имати дескриптивну, већ резултативну интерпретацију, што је истакнуто звездicom. Таква оцена (не)прихватљивости вероватно произилази из чињенице да додавањем секундарног предиката глаголи

⁵⁹ Рецимо, *I spotted a stain on the tablecloth* у односу на *I spotted stains on tablecloths*. У првом примеру је реч о глаголу достигнућа, дакле тренутном, на шта указује објекат у једнини. У другом случају су обе пратеће именске фразе неодређене и у множини, што упућује да је субјекат током извесног временског периода примећивао флеке на столњацима, те више није у питању достигнуће.

⁶⁰ Рапопорт у фусноти напомиње да нису сви испитаници предложили резултативну интерпретацију.

активности бивају ограничени, односно често претворени у глаголе остварења (уп. Ротштајн 2004), као у наредном добро познатом примеру⁶¹.

(52a) He hammered the metal. (активност)

(52b) He hammered the metal flat. (остварење)

Међутим, у грађи је забележен један пример који оповргава ово ограничење. Према тестовима којима се одређује тип глаголске ситуације⁶², наредни пример припада активностима:

(53) He wore a loose green shirt **unbuttoned**...(C 6)

Сам управни глагол *to wear* је интуитивно ближи глаголској ситуацији стања, превасходно због тога што субјекат нема типичне карактеристике агенса као вољног и активног вршиоца радње, али донекле и због тога што је алтернатива овом глаголу у разговорном стилу глаголска фраза *have something on* ('имати нешто на себи') која је, такође, стативна. Ипак, тестови стативности указују на то да се овај глагол може јавити у трајном глаголском времену (*He was wearing a loose green shirt unbuttoned*), прихватљив је у императиву (*Wear a loose green shirt unbuttoned!*), може да послужи као допуна глаголима *force/persuade* (*I persuaded him to wear a shirt unbuttoned*), и, такође је компатибилан са прилозима *deliberately* и *carefully*. Како није ни ограничен ни теличан, наведени пример јасно припада глаголима активности, где ХР има дескриптивно значење којим се реферише о директном објекту. Тиме се претходно прихваћени ставови о рестрикцији ДСП-а уз објекте глагола активности доводе у питање. Прихватљивост примера се пре може приписати међуодносу значења појединачних лексема. За разлику од примера које анализира Рапопорт, у којима се квалитет ХР, *angry*, једнако може приписати и аниматном субјекту и објекту, у нашем примеру то није могуће. Субјекат реченице није семантички компатибилан са партиципским обликом придева у дескриптиву, па је једина могућа интерпретација она у којој се ХР односи на објекат тј. у којој је кошуља раскопчана:

(53a) He wore a loose green shirt **unbuttoned**. → *He is unbuttoned.

→ The shirt is unbuttoned.

За разлику од спорног објекта са глаголима активности, дескриптиви се без проблема „уграђују“ у пропозиције остварења и достигнућа, везујући се за субјекат или

⁶¹ Због чега дескриптиви у датом случају нису компатибилни са објектом глагола активности превазилази оквире нашег рада, за различите приступе овом питању, читаоце упућујемо на Рапопорт (1999), Ричардсон (2001), Мотут (2010).

⁶² Даути 1979 (55–60).

објекат. У грађи, ипак, бележимо само три примера глагола остварења, и то су глаголи деловања претходно наведени у табели (1).

(54a) *He was only caught with his trousers down.* (ЛБ 24) (достигнућа)

(54б) *They caught him with his trousers down.*

(54в) *...before he was fished out nearly unconscious.* (22 121)

(55a) *They'll flay you alive.* (Ф134) (остварења)

(55б) *...he believed that all men were created equal,...* (22 66)

Иако нам прикупљена грађа показује да су ове комбинације могуће, Мотут (2010: 8) указује на то да објекатски ДСП нису дозвољени уз све глаголе достигнућа, што поткрепљује следећим примерима:

(56a) * *John reached Jane drunk.*

(56б) * *John recognized Jane sober.*

Њени примери су драгоцени јер показују да лексичко-семантички односи између управног глагола, објекта и ДСП-а имају већи утицај на прихватљивост, него сама аспектска структура, као што је био случај са нашим „изузетком“ са глаголом активности. Наиме, у првом примеру је однос глагола *reach* са аниматним објектом споран, јер значење овог глагола варира од примарног значења физичког стицања на одређено место (*He reached the top; He reached my house*) до успешног успостављања комуникације (*He reached her on the mobile*). Ако прва реченица значи да је Џон сустигао Џејн, *Џејн* се изједначава са локацијом којој није могуће приписати атрибут 'пијан'.

У другом примеру се поново сукобљавају семантика глагола и дескриптива. Тешко је замислити контекст у коме би неко изговорио да је препознао Џејн трезну, јер некога препознајемо на основу претходног познавања изгледа или понашања те особе која је у моменту препознавања другачија. Употребом негације или неког другог атрибута реченица постаје прихватљива и под интерпретацијом објекатског ДСП-а (*He did not recognize Jane sober (because he used to see her drunk all the time)*).

Ово питање превазилази тему овог рада, али му, ипак, посвећујемо пажњу, јер нас овакви примери евентуалних ограничења у погледу глаголске ситуације заједно са анализираном грађом наводе на закључак да реализација овог типа малих клауза првенствено зависи од интеракције значења појединачних чланова дате конструкције, тј. семантичке компатибилности глагола и елемента ХР, а секундарно и од контекста. Пошто упоредимо претходна три типа глаголске ситуације са глаголима стања, постаће

јасно да се значај критеријума аспекатске структуре огледа у статистичкој заступљености дескриптива уз глаголе одређеног типа и да има много више смисла анализитати дескриптиве кроз дихотомију статичног и динамичног.

Предикати стања се одликују одсуством промене и трајношћу и у грађи су забележена само два примера:

(57a) I like my fresh eggs **fried**. (22 155)

(57б) When you and Uri were very young your mother lived in fear of dying and leaving you alone. (ГХ 52)

Пример (57a) садржи објекатски ДСП и његов однос са управним глаголом је другачији него код дескриптива других глаголских ситуација. Наиме, ДСП се у овом случају не понаша као типични адјункт, већ пре као комплемент, јер заједно са објектом означава оно што субјекат воли или преферира. То га чини структурно блиским комплементарним малим клаузама код којих глагол поткатегоризује ХР.

Ако, пак, глаголу *to like* приступимо као било ком транзитивном глаголу, значење дескриптива нема исти квалитет као у примерима динамичних глагола. То се види из наредних парафраза у којима, за разлику од ДСП-а уз динамичне глаголе, темпорално преклапање двеју предикација није довољно да се „распакује“ значење реченице. Овом примеру више одговара парафраза темпоралном или кондиционалном реченицом (друга парафраза), о чему ће бити више речи у тачки о семантичким могућностима дескриптива.

(58) I like my fresh eggs **fried**. → *I like my eggs. My eggs are fried.

→ I like my eggs when/ if they are fresh.

Други пример глаголске ситуације стања садржи *to live* и субјекатски ДСП у виду предлошке фразе која је једини могући пратилац овог глагола. Ако екстрахујемо обе предикације, увиђамо да предлошка фраза не може стајати у именском делу предиката иза копуле и да је придевска фраза једина прихватљива на месту ХР.

(59) Your mother lived in fear. → Your mother lived. She was ***in fear / fearful/ afraid**⁶³.

Дати пример је у том смислу атипични дескриптив који је умногоме условљен лексичким уносом глагола.

⁶³ Занимљиво је да исти придеви не могу заменити предлошку фразу на месту дескриптива: Your mother lived ?**fearful/ *afraid**.

Многи аутори (Рапопорт 1999, Ричардсон 2001, Винклер 1997) искључују стања из анализа секундарних предиката, јер сматрају да се понашају другачије од осталих класа. Рапопорт (1999), на пример, из анализе искључује стативне глаголе са објекатским дескриптивом, јер сматра да се не ради о *правим* дескриптивним предикатима због тога што су на тој позицији дозвољени предикати (придеви) који означавају трајна својства који нису уобичајени за ДСП (*She likes/prefers/wants/needs her men intelligent*). Питању стативних глагола са придевским дескриптивима трајног или привременог карактера ћемо се вратити у тачкама §3.3.1. и §3.3.2.

3.1.6. Обележја статичности и динамичности управног глагола у српском

Нигде у србистичкој, а ни кроатистичкој, литератури се предикатски атрибут не разматра у односу на глаголски вид, време или тип глаголске ситуације, вероватно због тога што је српски језик флективно богатији и конгруенцијом се постиже недвосмисленост, што предикатском атрибуту омогућава да се веже за функције субјекта и објекта у свим аспектуалним категоријама. Као и приликом анализе грађе на енглеском језику, и овде ћемо дихотомију динамичног и статичног проширити на Вендлерове класе стања, активности, достигнућа и остварења.

Иако се морфо-синтаксички систем српског језика доста разликује од енглеског, Новаков (2005: 52–55) сматра да се, упркос томе, сви глаголи могу реализовати кроз поменуте четири Вендлерове класе и предлаже низ тестова адаптираних према структури српског језика на основу којих смо класификовали примере из грађе (в. Новаков 2005).

Глаголске ситуације достигнућа и активности готово у потпуности присвајају примере из грађе (примери 60а–в), ПА је у само једном примеру реализован уз глагол остварења и глагол стања:

(60а) У општем гневу против Срба, он је невин погубљен. (ДС 96) (достигнуће⁶⁴)

(60б) Ипак отишла је видно уздрмана. (П 63)

(60в) Вратио сам се тмуран. (ДС103)

Готово сви примери глаголске ситуације активности илуструју субјекатски дескриптив, а у свега два примера ДСП модификује објекат реченице. То не чуди

⁶⁴ Тест којим се утврђује припадност глаголском типу: За колико је времена погубљен? Погубљен је за два дана (у значењу да је два дана чекао на погубљење, док је сам чин погубљења моменталан). Ограничена радња и одсуство трајања упућују на достигнуће.

будући да активности нису ограничене, а трајне су, па, дакле, нису погодне да искажу ситуације када се на објекту врши некаква измена. Трајање и могућност одговора на питање *колико дуго* упућују на радњу неограниченог трајања тј. на активности:

- (61a) Бајица *га је слушао* али *и гледао онако озареног* како говори о блату и камену као о живим бићима⁶⁵. (ХБ 90)
- (61б) *Стајао је збуњен*, али није испуштао камен из руке. (ДС 103)
- (61в) *Многи* се у њему нису снашли; *вир их је гутао*, остављао на страну, *избацивао из свог средишта повређене, са незацељеним ожиљцима*, а неке никад није вратио. (ХБ 259)
- (61г) *Сами догађаји плутали су непорубљени* у више верзија. (РП 150)

Уочено је пет примера глагола остварења⁶⁶:

- (62a) Јесте, то су моје речи, али како *да ти објасним још младој* (...) да у старости као што је моја, непријатељства хлапе, обесмишљена. (Л 67)
- (62б) Треба да се скине ова трака, са *гладиола, осушиће се овако стегнуте*, како смо то заборавили. (П 106)
- (62в) То је утврдило моју унутрашњу сигурност,..., да нисам прошао свијетом невиђен и безначајан. (ДС 135)

Глаголска ситуација остварења (нпр. *Саградио је кућу, Написао је писмо, Опрао је тепих*) очигледно није погодна за употребу ДСП-а, јер ова глаголска ситуација подразумева целовиту, заокружену, тј. завршену радњу, па је зато тешко додати какву квалификацију објекту која је актуализована, односно која важи за време трајања глаголске радње. Додавање дескриптива отежавају и семантичка својства објекта. Наиме, тешко је замислити привремене карактеристике, какве ПА у суштини реализује, неживих објеката попут *кућа* или *писмо*, нарочито у корелацији са управним глаголом. Којим атрибутима је могуће описати привремена својства куће за време изградње? Или привремена својства писма у процесу настајања? Чини се да аниматни објекти неких глагола остварења лакше прихватају дескриптив (нпр. *Одрали су га живог*).

Бележимо само један пример предлошког и један пример КАО дескриптива уз глаголе стања:

⁶⁵ Тест глагола активности: Колико га је дуго гледао? Слушао га је и гледао два сата. Одговор упућује на трајну и неограничену радњу каква одговара глаголима активности.

⁶⁶ Тест: *Он је престао да јој објасни/ објашњава→ Није јој објаснио (в. Новаков 2005).

(63a) Неспособни да додирну мир и тишину лепоте, живе у сталном напору да се не суоче са оним што наводно желе. (РП 184)

(63б) Дивили су му се као једној више онако велеградској појави. (КММ 11)

Подсећања ради, готово исти пример глагола стања са предлошком фразом је забележен у енглеско-српском корпусу (*Your mother lived in fear*). Предлошка фраза је компатибилна са глаголом *живети*, јер се метафоризацијом локације живљења означава психичко стање учесника глаголске радње. Као ни у поменутом примеру на енглеском, ни у овом случају није могуће реконструисати копулу на исти начин као код других дескриптива (→*Они живе*. **Они су у напору*). Предлошке фразе попут ове, које немају деривациону везу са придевима, већ се екстензијом значења путем метафоре односе на учесника радње, заузимају место на периферији необавезних малих клауза дескриптивног значења.

Стативни контекст по себи подразумева трајање и непроменљивост, па као такав не погодује привременим или актуелним својствима која се уобичајено приписују ПА-ту (Симић и Јовановић 2002, Петровић и Суботић 2000 и др.). Само два нотирана примера у грађи су показатељ да се именски чланови у тим ситуацијама чешће модификују атрибутом. Ради додатне илустрације, наводимо хипотетичке примере:

(64a) Замишља́м је уснулу.

(64б) Волео ју је (тако) несрећну.

Као и у енглеском, ДСП који означавају ранг или период живота се без нарочитих препрека додају глаголима стања:

(65a) Она **прва** има право на жалбу.

(65б) Она је **млада** живела на селу.

Дозвољеним и недозвољеним комбинацијама стативних глагола ћемо се вратити у поглављу о категоријама путем којих се ХР остварује (§3.3).

3.1.7. Сличности и разлике

У погледу аспекатске структуре, ДСП се у енглеском и српском језику јавља уз сва четири типа глаголске ситуације (Вендлер 1967), уз упадљиву разлику у заступљености.

Наиме, у оба језика су глаголи остварења и стања заступљени у свега неколико примера. Занимљиво је да су транзитивни глаголи деловања и утицаја као потенцијална остварења у српском корпусу заступљени са 16,3%, а да је ситуација остварења реализована само у 5 примера. ДСП уз глаголске ситуације активности је најбројнији у енглеском, док су на српском глаголи достигнућа и активности скоро изједначени по броју.

Тип глаголске ситуације	Енглески језик	Српски језик
стања	3	2
активности	65	69
достигнућа	37	78
остварења	3	5
Укупно примера:	108	154

Табела 3. Заступљеност ДСП-а у односу на тип глаголске ситуације

Доминантни проценат категорија достигнућа и активности на обе стране се може приписати наративном, односно, дескриптивном потенцијалу активности, који подразумевају процес који се састоји од динамичних сегмената, при чему су сви сегменти истог квалитета (Новаков 2005: 39). Тако дефинисан процес дозвољава модификацију својих учесника у неком сегменту. У том смислу ДСП на комуникативном плану уводи нову, за саму радњу важну информацију о стању или изгледу учесника. Остварењима се, са друге стране, радња представља као процес који се састоји из хетерогених сегмената, са завршним сегментом који уједно представља и квалитативну промену, па као таква не погодује уградњи дескриптива, посебно у оним ситуацијама када објекат нема одлике аниматног. Глаголске ситуације достигнућа, као тренутна збивања, у корпусу су најчешће везана за глаголе кретања, што се рефлектује на нешто већу заступљеност дескриптива уз ову основу у српском језику.

Глаголска ситуација стања је, такође, маргинално заступљена (3 примера у енглеском, 2 у српском корпусу). Будући да стања представљају трајну и уједначену радњу, ови глаголи нису прикладан домаћин дескриптивима, осим предлошким фразама које, за разлику од придевских реализација, не мењају своје основно значење (од дескриптивног ка кондиционалном и темпоралном). Глаголске ситуације стања су, такође, погоднија основа за AS XP и KAO XP.

Критеријум статичности и динамичности управо показује да су глаголи стања статистички занемарљива основа за додавање дескриптива, али да је не можемо сасвим

искључити. Можемо закључити да су упоређиваним језицима, дакле, својствени дескриптиви уз динамичне и неограничене радње.

Примећена су и одређена ограничења која представљају план разлике између два језика. Наиме, прихваћено је мишљење да се ДСП у енглеском језику не може везати за објекат глагола активности (Рапопорт 1999, Ричардсон 2001, Ротштајн 2004). Међутим, корпус је то једним примером оспорио. Да бисмо разрешили то питање, анализу смо проширили на још неколико примера наводног ограничења уз глаголе достигнућа и закључили да се прихватљивост ДСП-а не може свести само на разматрање аспекатске ситуације, већ је неопходно узети у обзир међуоднос значења појединачних лексема, аниматност учесника радње, па чак и контекст.

За разлику од енглеског, таква ограничења у реализацији ДСП-а у српском језику нисмо успели да повежемо ни са једним типом глаголске ситуације.

3.1.8. Обележја финитности и нефинитности управног глагола у енглеском

Анализом грађе је утврђено да се, поред финитног глагола као носиоца управне предикације, ДСП може увести у реченицу и посредно, преко герунда, садашњег партиципа и инфинитива. Иако нису забележени примери са прошлим партиципом, они јесу могући, што илуструјемо једним измишљеним примером:

(66a) *He didn't mind working **tired**...* (ЕП 192)

(66б) '*Hop in*', said *Chief White Halfot*, *driving up* ***drunk*** in a covered jeep. (22 145)

(66в) They saw *me* *stand up* ***naked*** out of it. (ЕП 5)

(66г) *Having arrived* ***tired***, he decided to take a nap.

У наведеним реченицама нефинитни глаголски облици позајмљују свој темпорални оквир дескриптиву, што значи да се стање исказано дескриптивом актуализује у време остварења нефинитног глаголског облика. Будући да су нефинитни глаголски облици „усидрени“, тј. одређени временом управног предиката, дескриптиви преко њих остварују посредну везу и са финитном предикацијом. Такви примери, стога, садрже три семантичка предиката. У првом примеру из претходног блока то су ментални однос према радњи (*He didn't mind*), комплемент глагола у виду глаголске именице (*He was working*), и квалификација субјекта (*He was tired*). Неопходан услов за реализацију ДСП-а са нефинитним облицима је кореферентност субјекта у свим клаузама.

Партицип прошли означава радњу anteriornу у односу на ону исказану финитним предикатом. У том смислу, ДСП који је везан за партицип прошли, не гради никакву или гради слабу, имплицитну, везу са управном клаузом (уп. поглавље о српском).

3.1.9. Обележја финитности и нефинитности управног глагола у српском језику

Као и у енглеском, ДСП се у српском језику остварује секундарно, без непосредне везе с предикатом, путем глаголског прилога садашњег и прошлог, као и инфинитива⁶⁷. Таква кондензација је могућа, наравно, само у моносубјекатским сложеним конструкцијама.

Када се у реченицу уводи преко глаголског прилога садашњег, ДСП се може везати за субјекат или објекат. У тим случајевима придев (као најчешћи вид дескриптива) се непосредно односи на глаголски прилог, а тек посредно на финитну предикацију. Будући да глаголски прилог садашњи означава радњу која се временски преклапа са финитним предикатом, а ДСП, рекли смо, описује какав је субјекат/објекат за време глаголске радње, сва три предиката се симултано (делимично или потпуно) остварују⁶⁸. У првом примеру тако имамо три истовремене предикације—да субјекат дочекује јутро, да се пита, и да је будан.

(67а) Шта ако заиста тако буде, питала сам се, дочекујући јутро **будна**. (П 142)

(67б) Ко зна шта је све колало по његовој брижној глави, гледајући ме **овако слабу**. (П 79)

У наредном примеру су дескриптив и глаголски придев садашњи употребљени у координираној структури, што показује колико су значењски и функционално блиски.

(68) ...а већ од Срба је прелазио мост само *онај* који баш мора, и то **оборене главе и журећи**. (Д 95)

У ситуацији када се ДСП везује за временски оквир глаголског прилога прошлог, којим се одређује радња anteriorna радњи финитне предикације, губе се и

⁶⁷ Ковачевић сматра да су и глаголски прилог и предикатски атрибут кондензатори дубинског реченичног значења, те да се у таквим примерима остварује *двострука кондензација*: „глаголски прилог је заступник дубинског глаголског предиката, а предикатски апозитив – дубинског именског предиката“ (Ковачевић 2013: 249).

⁶⁸ „Ако је у предикату имперфективни глагол, онда је у питању потпуна паралелност, ако је пак перфективни, онда је у питању дјелимична паралелност, јер се свршена радња предиката као један глаголски акт уклапа у ток несвршене радње обиљежене глаголским прилогом садашњим.“ (фуснота у Ковачевић 2013: 249).

синтаксичка и семантичка веза ДСП-а са финитном предикацијом (Дероси 1971–1972: 31, Ковачевић 2013). Дескриптив заједно са глаголским прилогом прошлим, као секундарним предикатом, добија значење узока финитне предикације, што се јасно види из следеће парафразе: *Пошто га никада раније није видео толико задовољног, Синан га је упитао да ли...*

(69) Синан га је, **не видевши** га никада раније **толико задовољног**, упитао да ли ... (ХБ 288)

Међутим, у неким другим примерима, та веза са управним предикатом није тако упадљиво прекинута, нарочито ако се антериорност саопштена глаголским прилогом прошлим узме као непосредна:

(70) С тим у вези, сетих се покојног пријатеља, глумца Паје Вујисића, који је једанпут преспавао пијан ноћ на чамцу, па је **пробудивши се** ујутру **мамуран и сав укочен**, изрекао историјску мисао... (М. Капор, Драги наши, 23) (пример из Ковачевић 2013: 250)

Парафраза претходног примера би гласила *Пошто се/ Након што се пробудио ујутру мамуран и сав укочен, изрекао је историјску мисао...* Није тешко замислити ситуацију где г. Вујисић, још увек мамуран и укочен, непосредно након буђења (или у току дана) изриче историјску мисао. Стање субјекта које му се приписује у временском оквиру глаголског прилога прошлог би имало продужено дејство које би било актуелно и у временском оквиру управног предиката. Сличан би био и следећи, измишљени пример: *Вративши се кући уморна, отишла је право у кревет*. Ту је, такође, јасно да је субјекат и по одласку у кревет још неко време уморан. Наравно, таква интерпретација је базирана, не на синтаксичким чињеницама, већ на ванјезичкој стварности.

У примерима у којима је интерпункцијски издвојен и налази се у низу са глаголским прилогом садашњим и финитним глаголским обликом, није лако одредити да ли је ДСП у вези са предикатом или секундарним предикатом, јер се значење читаве реченице не мења због симултане реализације три предиката:

(70а) Али кад су их повели, мајка није хтела да се одвоји од њих, него је **кукајући и плачући**, **неосетљива на псовке и ударце**, посртала за њима све до Вишеграда. (Д 10–11)

(70б) Оне су јуриле, газећи жустро и не гледајући где стају, **раздрљених груди**, **рашчупане, заборављајући све око себе**, запевале су и нарицале као за

покојником, друге су распамећене јаукале,...,обневиделе од плача налетале су право на сухаријске бичеве... (Д 21)

Наредни пример је једини у корпусу у коме се ДСП везује за инфинитив⁶⁹ са уопштеним субјектом:

(71) Значи изгубити тешко стечени иметак или, ако га и задржиш, грицкати га крадимице,... **заборављен, излишан, смешан, бедан.** (Д 40)

3.1.10. Сличности и разлике

У оквиру овог критеријума запажамо потпуну подударност. Иако се ДСП у реченицу типично уводи преко глагола у управном предикату, утврђено је да се у оба језика, такође, уводи преко нефинитних глаголских облика, са којима остварује примарну, а тек у њиховом склопу, посредну везу са финитним предикатом коју обезбеђује исти субјекат сва три предиката. У тим конструкцијама је секундарни предикат заправо терцијаран. Забележене су реализације са садашњим и прошлим партиципом у енглеском, односно садашњим и прошлим глаголским прилогом у српском, и инфинитивом.

У оба језика се управном предикацијом успоставља темпорални домен за који се везује нефинитни глаголски облик и одређује се као антериоран или симултан. Ако је одређен као антериоран, ДСП типично губи семантичку везу са финитним предикатом. Показали смо да је ту везу у неким ситуацијама могуће успоставити прагматички. Међу конструкцијама, које садрже необавезне дескриптивне мале клаузе уз нефинитне глаголске облике, уочена је потпуна семантичка и синтаксичка подударност.

3.2 Носилац модификације

У претходним тачкама смо већ користили појмове субјекатског и објекатског дескриптива којима ће у оквиру овог поглавља бити посвећено више пажње. Да бисмо поставили основу за поређење са српским језиком, неопходно је навести и гранично

⁶⁹ Возити пијан није дозвољено.

На претходном примеру Ковачевић показује да —осим могућности да се ПА уведе у реченицу преко инфинитива, у овом случају у функцији субјекта реченице— није могуће да се супстантивни елемент на који се ПА односи уопште експлицира. „Будући да је са семантичког становишта ријеч о реченици с уопштеноличним анонимним субјектом, онда у њеној структури и није могуће експлицитно навести супстантивну лексему нити у позицији субјекта нити у позицији објекта, што се у литератури безизузетно сматра нужним условом навођења предикатског апозитива“ (Ковачевић 2013: 247).

прихватљиве и неграматичне примере које црпимо из коришћене литературе, јер, логично, таквих нема у грађи.

3.2.1. Својста носиоца модификације у енглеском

Анализом корпуса је утврђено да се у енглеском језику дескриптиви као модификатори везују за синтаксичку позицију субјекта прелазних и непрелазних глагола, директног објекта прелазних глагола, али не и за индиректни објекат (у дативу) дитранзитивних глагола. То заправо значи да се везују за аргументе са улогама агенса и теме или пацијенса, са обележјима живог или неживог, али не и за носиоце улоге реципијента или корисника ('beneficiary'), било да су синтетички или аналитички (са ТО предлошком фразом):

(72a) He served the *meat* _i to them **raw** _i.

(72b) *He* _i served the meat to them **naked** _i.

*He served the meat *to them* _i **naked** _i. (примери из Ротштајн 1985: 85)

Иако су претходно наведена ограничења прихваћена у литератури, ради се о генерализованом закључку што потврђује наредни пример у коме се пасивизацијом постиже граматичка прихватљивост ДСП-а уз индиректни објекат у дативу (Коизуми (1994: 48) цитиран у Симпсон 2005: 96):

(73a) *They gave *the patients* the drugs **drunk**.

(73b) *The patients* were given the drugs **drunk**.

Пасивизацијом се конструкција растеређује, и губитком једног аргумента се своди на уобичајену транзитивну структуру у којој се лакше детектује веза дескриптива са аргументом.

Још један изузетак су тзв. семантички лаки глаголи ('Light verb') уз које дескриптиви могу модификовати индиректни објекат (Малинг 2001, примери 14ц и 14д):

(74a) The nurse gave *the patient* his medication **still-groggy/ half-asleep**.

(74b) Victorian doctors preferred to give *their female patients* a physical exam **fully-dressed**.

Ови глаголи су семантички 'лагани', а њихово значење у дитранзитивним конструкцијама употпуњује директни објекат, па се они заправо интерпретирају као

њихови лексички парњаци – *give medication* као *medicate*, а *give an exam* као *examine* – чиме се конструкција семантички своди на транзитивну.

Дескриптиви се, такође, не везују за аргумент у оквиру неке предлошке фразе, што се види из наредног примера:

(75) *John loaded the wagon with hay **green**. (Вилијамс 1980: 204)

Ипак, уколико се предлог доживљава као допуна глаголу, односно, ако је у питању сложени глагол, дескриптиви који модификују аргумент предлога су прихватљивији и тада се обавезно јављају непосредно иза именске фразе:

(76a) They give birth to their young **live**.

(76б) ?They looked at him **unconscious**.

(76в) ?Looking at him **unconscious** aroused their pity. (примери из Симпсон 2005: 97)

Дескриптиви се у енглеском језику, такође, могу односити на неексплициран или уопштено-анонимни субјекат. Овакви примери нису заскупљени у грађи, јер су својствени журналистичком стилу који тежи обезличеним конструкцијама. Али зато код Милера (2008: 259) налазимо примере из дневне штампе у којима је субјекат имплицитан и по правилу уопштен:

(77a) One in 100 drivers will drive with a BAC of .08 or greater. About 16 billion miles will be driven **drunk** in a year.

(77б) "We would like to eventually run a shuttle between Radford and Blacksburg. Price's Fork, the main route, is an awful road to be driven **drunk**— all are, but especially that one," he says.

Да закључимо, дескриптиви се у енглеском језику у највећем броју случајева везују за субјекат или директни објекат, али се у изузетним случајевима када се реченица синтаксички или семантички своди на транзитивну конструкцију (пасивна реченица, номинализација, сложени глагол) ДСП такође могу везати за индиректни и предлошки објекат, као и за анонимно-уопштени субјекат.

3.2.2. Својства носиоца модификације у српском

У претходном делу смо показали да се у енглеском језику дескриптиви типично везују са субјекат и директни објекат, а у специјалним условима и за носиоце улоге

реципијента. У српском језику таква рестрикција не постоји када је ДСП у питању. Он се може везати за именицу или заменицу у функцијама субјекта, директног и индиректног објекта, предлошког објекта са којима је конгруентан. За увођење ДСП-а, субјекат чак не мора бити експлициран (уп. Суботић и Петровић 2000: 1155). Међутим, када се дескриптив односи на објекат реченице, и са њим конгруира, објекат мора бити експлициран, што се види из следећих примера који би били граматички неприхватљиви без исказане именске фразе, односно заменице:

- (78а) Јер на кога је он показао тим штапом,..., тога су одмах хватали сејмени, батинали на месту, и после **за крвава и онесвесла** поливали водом и слали поново на рад. (Д 26) (директни објекат у акузативу)
- (78б) Јесте, то су моје речи, али како да **ти** објасним **још младој** (...) да у старости као што је моја, непријатељства хлапе, обесмишљена. (Л 67)

Претходни пример је једини у грађи са дитранзитивним глаголом и дескриптивом који се везује за објекат у дативу и одређује његово животно доба. Укратко, у корпусу су уочене само реализације уз реченични субјекат, објекат у акузативу и један пример објекта у дативу. Дескриптивни предикат се још реализује и уз објекте у другим зависним падежима, што илуструјемо измишљеним и примерима из литературе:

- (79а) Одјекује у **њој испражњеној и великој** као манастир. (заменаца у локативу у служби глаголске одредбе) (Симић и Јовановић-Симић 2013:11)
- (79б) Разговарали смо **са њим пијаним и уморним**. (објекат у инструменталу са предлогом)
- (79в) **Од ње болесне** смо добили поклон. (генитив са предлогом)

3.2.3. Сличности и разлике

ДСП се у енглеском језику слободно везују за субјекат. Када је објекат у питању, показали смо да постоје одређена ограничења која се тичу аспекатске структуре реченице и сл. (в. претходно поглавље). ДСП се у начелу не везује за индиректни објекат као ни објекат предлога. Показали смо да од тог уопштеног правила постоје изузеци: пасивизацијом дитранзитивне конструкције, један се аргумент губи и тиме се олакшава увођење ДСП-а; у конструкцији са лаким глаголима који се интерпретирају као њихови лексички парњаци сматра се прихватљивим када се

ДСП односи на индиректни објекат, иако се ДСП типично не везују за објекат унутар предлошке фразе. Такве конструкције се оцењују као прихватљиве, уколико се предлошка партикула сложеног глагола доживљава као интегрални део семантике глагола (*they give birth to their young live*). Укратко, када се дитранзитивна конструкција семантички сведе на транзитивну, везе са другим објектима су могуће.

У српском језику таква ограничења не важе, јер се конгруенцијом постиже недвосмисленост структуре. ДСП се, стога, везује за субјекат, директни објекат и индиректни објекат у различитим предлошко-падежним конструкцијама. Богата флексија у српском је, такође, разлог зашто се ПА може остварити и без експлицираног субјекта, али не и објекта). Упркос томе, заступљеност субјекатских, односно, објекатских дескриптива уједначена је у оба анализирана језика:

енглески језик			српски језик		
субјекат	дир. објекат	индир. обј.	субјекат	дир. објекат	индир. обј.
78.7%	21.3%	0%	76.6%	22.8%	0.6%

Табела 4. Упоредни приказ именског елемента на који се ДСП односи

Подударност ДСП-а у енглеском и српском се још огледа у томе што се ХР може односити на неексплицирани уопштено-анонимни субјекат у обезличеним конструкцијама својственим журналистичком стилу. Како тај функционални стил није заступљен у анализираној грађи, примери су преузети из референтне литературе, па би за конкретније закључке о степену подударности и неподударности требало спровести засебну анализу.

3.3. Елемент ХР

3.3.1. Категоријална својства елемента ХР у енглеском

3.3.1.1. Придеви

Придеви и придевске синтагме су неоспорно најзаступљенија врста речи у функцији дескриптива, што се може објаснити тиме да се, за разлику од других

категорија, придеви сматрају предикатима који могу да припишу тематске улоге⁷⁰. Речима Ротштајнове (2004: 66), придеви „означавају ентитете који имају учеснике, што значи да означавају догађаје који се могу препознати преко тих учесника“.

Најбројнију групу у корпусу чине девербативни придеви (наведени су без модификатора)⁷¹:

hunched, stretched-out, tongue-tied, unwatched, unsupervised, petrified, wreathed, unbuttoned, surprised, immobilized, tired, unchallenged, unassisted, (un)changed, drunk, fried, empty-handed, unanswered, lost, unknowing, sprawled, surrounded by, separated, petrified, lost, unknowing.

У грађи су забележени следећи лексички придеви, који се, за разлику од партиципских придева, често понављају уз одређене глаголе (*sit silent, stand speechless/motionless* итд.):

open, naked, calm, silent, speechless, frozen, still, wordless, dizzy, erect, cool, dry, awake, alone, awake, asleep, motionless, clean, ready, barefoot, unconscious, intact, dizzy, secret, open-mouthed.

Из наведеног се да закључити да су ДСП типично неградабилни уз очите изузетке, попут придева *clean, calm* и сл.

Дескриптив се као семантички предикат интегрише у темпорални оквир управне, финитне или нефинитне предикације, чиме се остварује догађајна целина. Другим речима, стање саопштено придевом на месту елемента ХР је временски опасано трајањем радње управног предиката, због чега се значење дескриптива повезује са привременим својствима супстантива, тј. са *својствима ограниченог важења*⁷² (уп. Рапопорт 1991, 1993: 171–175, Стамп 1985). Анализа корпуса је потврдила да су придеви (модификовани или не) на месту ДСП-а заиста у већини случајева привременог карактера, уз неколико забележених изузетака, које ћемо размотирити пошто укратко расветлимо питање привремених и трајних својстава.

⁷⁰ Крофт синтаксичким категоријама N, Adj и V додељује семантичке класе 'објекат', 'својство' и 'догађај'. Оне се међусобно разликују по валентности, односно инхерентним релацијама. Догађаји су инхерентно релациони, јер реализација догађаја зависи од присуства учесника. Својства су, такође, инхерентно релациона, јер се морају повезати са ентитетом који одређују. Објекти су у том смислу независни (Крофт 1991: 62-63).

⁷¹ Партицип презента није укључен у анализу текстова због своје превалентно глаголске природе које смо се одрекли у уводном делу, а која би нас, такође, одвела даље од теме.

⁷² Овај појам варира термилошки, нпр. *stage-level predicate* (Карлсон 1980, Крацер 1995), *temporally restricted state* (Даути 1972), *relational predicate* (Огава 2001) итд.

Својства ограничененог или привременог важења се називају *предикатима нивоа стања* ('stage-level predicate'), а њима су супротстављени *предикати индивидуалног нивоа*⁷³ ('individual-level predicate') којима се означавају инхерентна или трајна својства субјекта. У литератури се углавном понавља генерализација, која скоро да прераста у ограничење, да се дескриптиви морају остварити кроз придев са привременим значењем, што илуструје наредни пример у коме придев *white/ бели* није дозвољен, јер означава трајно својство које превазилази темпорали оквир радње паковања хлеба.

(80) The baker loaded the bread **fresh/*white**. (Рапопорт 1993: 171)

Ако је то тачно, намеће се питање прихватљивости примера попут *We found him dead/alive* (*Затекли смо га мртвог/ живог*). На основу језичког осећања и знања о свету, придев *мртав* припада трајним предикатима, под претпоставком да, ако је неко мртав у једном моменту, биће трајно мртав. Питамо се како онда објаснити да су управо ови придеви неке од типичних реализација дескриптива?

Још једну проблематичну групу чине глаголи перцепције које уобичајено прате предикати, тј. придеви привременог значења, што се види из наредног примера, у коме је *drunk* пролазно стање објекта, док је *tall* његова трајна, непроменљива особина која на месту дескриптива реченицу чини неприхватљивом. Могуће образложење неприхватљивости оваквих примера је то да је информација коју уводи ДСП комуникативно значајна, те стога карактеризације које се доживљавају као трајне нису адекватни носиоци реченичног фокуса.

(81a) I saw John **drunk**. *I saw John **tall**.

Огава (2001: 20–21) показује да се прилагођавањем контекста чак и они придеви који типично имају трајно значење могу временски ограничити.

(81b) I've often seen the grass **tall** around that house.

Позивајући се на Каназаву (1999), он тврди да је за успешно одређивање, односно, актуализацију привременог или трајног својства, кључан поредбени однос са нечим другим, варијабилност заправо, која би се могла дефинисати према неком стандарду заснованом на познавању ситуације и света. То би у наведеном примеру значило да је трава око куће типично ниска, али да се често деси и да травњак зарасте (*ibid.*). На тај

⁷³ Појмове је увео Карлсон (1980), развила их Крацер која сматра да је разлика између предиката нивоа стања и индивидуалног садржана у аргументској структури сваког предиката. (1995, 1996). Ова дихотомија се примењује само на глаголе и придеве, јер се они сматрају предикатима.

начин се својства, која су типично инхерентна, релативизују и постају прихватљива као реализације дескриптива.

То нас доводи до питања компатибилности стативних глагола, који су по себи трајни и ателични, са придевским дескриптивима који су, рекли смо, у већини случајева предикати нивоа стања. Другим речима, да ли је хипотеза варијабилности уопште применљива на стативне глаголе?

Винклер⁷⁴ (1997: 366–369) је показала да се комбинација са стативним глаголима оцењује као прихватљива уколико су и глагол и ДСП аспектуално уједначени, односно да су оба трајног или привременог карактера (то ће рећи да је привременост глагола стања заснована на концепту варијабилности). Први пример (82а) садржи два привремена предиката (*stage-level predicates*), *arrived* и *torn*, док су у другом и трећем предикати трајни (*individual-level predicates*):

(82а) The letter arrived **torn**.

(82б) He was born **defective**.

(82в) He likes women **big**.

Симпсон (2005: 101–102), са друге стране, указује на то да је ДСП дозвољен уз глаголе стања, ако се на основу контекста разуме да је стативни глагол ограниченог важења, као у примерима (82а–в) у којима су лингвисти у некој конкретној ситуацији пијани и разумљиви, што се не може рећи за све ситуације. Ауторка, такође, указује на то да је компаратив једно од граматичких средстава која утичу на то да се та стативна глаголска радња разуме као привремена (83г и 83д):

(83а) *Many linguists* were intelligible **drunk**. (привремено)

(83б) *Many linguists* sounded intelligent **drunk**. (привремено)

(83в) ?**Many linguists* were intelligent **drunk**. (трајно)

(83г) I look better **naked**. (компаратив)

(83д) Babies are better **heavier**.

Приметно је, међутим, да се у таквих ситуацијама и значење ДСП-а помера од дескриптивног ка кондиционалном, јер ХР више није темпорално симултан са управним предикатом. Уместо тога, тек по реализацији особине ХР (*naked*) долази до реализације глаголске радње (*to look good*)⁷⁵:

(83ђ) I look better naked → I look better if/ when I am naked.

⁷⁴ Виклер (1997), попут Рапопорт (1993) и Ричардсон (2001), дескриптиве, реализоване придевом трајног значења, сматра сродном конструкцијом, а не правим дескриптивима.

⁷⁵ О кондиционалном значењу ће бити више речи у тачки §3.4.

До сада смо показали да компатибилност дескриптива реализованих придевима привременог значења и глагола стања зависи од аспектуалне уједначености ХР и VP, као и од могућности да се значење стативних глагола ограничи контекстуално или употребом компаратива. Још један фактор од кога зависи прихватљивост стативног глагола и ДСП-а је именичка фраза на месту директног објекта. Наредни примери, такође, садрже глаголске ситуације стања, а придев *plump*/ *дебелушкаст* којим се ХР реализује има трајно значење. Ипак, први пример је прихватљив због неспецификованог објекта у множини који реченици обезбеђује моменат варијабилности, а то је да нису све Џонове жене буцмасте на исти начин. Ако се NP2 замени неким референцијалним изразом, као у другој реченици, укида се варијабилност, па цела реченица постаје неграматична:

(84a) John likes *his women* **plump**. (Грин 1973: 267)

(84б) *John loves *his girlfriend* **plump**.

Да закључимо, иако највећи проценат придева којима се дескриптиви реализују означава неке пролазне или привремене карактеристике, на месту ХР се могу јавити и придеви трајног значења. У тим ситуацијама се вредност глагола или дескриптива ограничава контекстуално или прилагођавањем других реченичних чланова, што се најбоље види у претходним примерима са стативним глаголима. Ако је реченица маркирана као семантички неприхватљива, разлика између предиката индивидуалног и нивоа стања је чисто прагматичко питање (уп. Кис 2014: 104).

Вратимо се сада анализи корпуса и забележеним примерима када се ХР остварује придевима који кодирају трајно значење. То су придеви *equal* / *једнак*, *dead* / *мртав*, *alive* / *жив*, *limp* / *млитав* које ћемо овде размотрити у светлу претходних идеја.

Најпре ћемо размотрити бинарни антонимски пар *alive* / *жив* и *dead* / *мртав* који су носиоци трајног значења, али који су, упркос томе, дозвољени на месту дескриптива. За разлику од предиката индивидуалног нивоа, које смо претходно поменули, ови придеви означавају апсолутне вредности због чега не дозвољавају било какву релативизацију вредности нити контекстуалну варијабилност:

(85a) They'll flay you **alive**. (Ф 134)

(85б) ...*Luther* shouldn't be taken **alive**. (Ф 360)

(85в) Not that *my dad* would ever be seen **dead** in a fancy sports car....(МБ 15)

Јегер наглашава да је Карлсон (1980) и те како био свестан чињенице да трајност није неопходан, а ни довољан услов да се неки предикат уврсти у групу индивидуалног нивоа, што показује управо на примеру придева *alive* и *young*. Припадност предикатима индивидуалног нивоа или нивоа стања одређује се тестовима са глаголима перцепције и са *there* реченицама. Наиме, пошто су глаголи перцепције компатибилни једино са предикатима нивоа стања, овај тест показује да *alive/ жив* и *dead/ мртав* њима припадају, а да је *young /млад* предикат индивидуалног нивоа, иако живот реално траје дуже од младости (Јегер 1999: 73).

(86a) We saw John **alive/ dead**.

(86b) *We saw John **young**.

Поред теста са глаголима перцепције, ту је и тест са *there* реченицом у којој су, такође, дозвољени само придеви нивоа стања (Јегер 1999, Кис 2014), а то су поново *dead* и *alive*, али не и *young*:

(87a) There are five people **dead/ alive**.

(87b) *There are five people **young**.

Овим се тестовима објашњава зашто је дозвољена употреба придевског пара *dead/ alive* на позицији дескриптива⁷⁶. Резултате тестова узимамо тек као полазну основу која служи утврђивању врсте предиката, али не сматрамо да њихова примена пружа задовољавајуће одговоре, па се зато окрећемо значењском плану.

Са семантичког становишта, ове придеве карактерише то што нису носиоци квалификације у правом смислу. Њихово значење је подељено између дескриптивног и темпоралног, због чега представљају посебан семантички подтип. Овом питању ће бити посвећено више пажње у поглављу о семантичким варијацијама ДСП-а.

Са друге стране, придеви *limp* и *equal* према истим тестовима⁷⁷ припадају предикатима индивидуалног нивоа и као такви не би смели да реализују ДСП, а, ипак, су могући:

(88a) The swastika above the terminal building hung **limp** in the wet. (Ф 234)

(88b) ...he believed that all men were created **equal**,... (22 66)

Ови придеви се семантички, ипак, разликују од *dead* и *alive* по томе што јесу носиоци квалификативног значења, па се њихова прихватљивост на месту ДСП-а

⁷⁶ Придев *young* не пролази тестове, што значи да би његова употреба на месту дескриптива требало да буде блокирана. Ипак, емпиријски подаци говоре супротно (нпр. *He died young*), због чега ћемо тврдити да овај придев представља посебан значењски тип.

⁷⁷ Оцене неприхватљивости су дала четири високо-образована изворна говорника из САД-а.

*I saw the flag limp. *There are flags limp.

*I saw people equal. *There are five people equal

другачије тумачи. Конкретно, придев *limp/ млилав* је у датом примеру сасвим прихватљив, јер стоји уз глагол *hang/ висити* чија лексичка семантика по себи упућује на опуштено, млилаво стање. Уз то се предлошка фраза *in the wet* уводи као узрок млилавости и спецификује стање тканине, па се читава реченица разуме као *The flag was hanging. The flag was limp because it was wet* ('Застава је висила. Застава је била млилава, јер је била мокра'). Из оваквог контекста се, дакле, имплицитно долази до закључка да млилавост није перманентно стање, већ привремено услед кише, што потврђује Огавину (2001) претпоставку о нужности присуства варијабилности.

Пример са придевом *equal/ једнак* је, такође, вредан помена јер, попут претходног, садржи потврду тезе о варијабилности. Наиме, придев *једнак* се у овом контексту доводи у поредбени однос са ванјезичком стварношћу у којој људи нису једнаки, те је вредност придева ограничена и погодна за ДСП.

Из претходних редова се да закључити да се у анализи дескриптива строга подела придева на предикате нивоа стања и индивидуалног нивоа показује неадекватном и да се њихово значење мора тумачити у спрези са главним глаголом и пропратним модификаторима, јер се иначе трајна својства релативизују контекстом и стога постају прихватљива на месту ДСП-а. Анализом примера из корпуса смо показали да је потребно узети у обзир да ли ХР показује варијабилност у односу на своје регуларно значење, у односу на друге реченичне чланове и њихова својства, као и у односу на шири контекст. Поједини придеви попут *dead/ alive* се не могу анализирати на овај начин, јер се за њих не може рећи да имају типично квалификативно значење, због чега их у овом раду издвајамо у посебну семантичку класу.

3.3.1.2. Именице

Упркос чињеници да именице денотирају непроменљиве/ трајне концепте, именска фраза је могућа, али не сасвим продуктивна на месту секундарног предиката, о чему сведоче само два примера у корпусу. Чини се да конструкције са непрелазним глаголима лакше прихватају именице на месту ХР од прелазних глагола. Ако се неизведене (заједничке) именице употребе у дескриптивима, обично реализују значење статуса, привремене улоге или доба живота:

(89a) I would have thought *Miss Vavasour* would emerge **the easy victor** from this contest, but she did not. (C 206)

(89б) But she knows *this man* beside her is one of the charmed, *who has grown up* **an outsider** and so can switch allegiances... (ЕП 271)

Именичке синтагме у претходним примерима се могу увести са AS, што је тема наредне тачке.

3.3.1.3. AS дескриптиви

Дескриптиви уведени елементом AS се најчешће остварују именичком фразом, због чега их подводимо под дескриптиве реализоване именском категоријом, али то никако не значи да су оне једина могућност иза AS. Придев или ретко предлошка фраза, такође, могу заузети овај положај у енглеском језику. Дескриптиви уведени са AS типично саопштавају о рангу и статусу субјекта односно објекта. Тенденциозно користимо термин елемент, јер је статус AS у енглеском језику веома проблематичан у погледу врсте речи⁷⁸. Поред ове функције, AS може бити везник у зависним клаузама начина, околности, времена, узрока, концесије, поређења, а може увести и постноминални модификатор.

Хадлстон и Пулам (2002: 216–217) и Кверк и др. (1985: 1200–1201) AS третирaju као предлог⁷⁹ и наглашавају да је то једини предлог који може кондензовати копулу. Стамп (1985), са друге стране, сматра да је AS оператор којим се предикати индивидуалног нивоа (који као перманентни типично не могу имати функцију ДП-а) конвертују у предикате нивоа стања, односно привременог важења (цитиран у Шулице-Бернт, у штампи: 23).

У корпусу је уочено свега 15 примера *as* XP дескриптива, од којих је 14 реализовано именском фразом, а само 1 придевском. Глаголи уз које се *as* XP јавља су прелазни и непрелазни, различитих семантичких класа, као што је случај и са „простим“ именским и придевским дескриптивима.

⁷⁸ Граматички приручници овај елемент неуједначено третирају. Зандворт (1976: 203) се одлучује да пренебрегне дискусију о врсти речи када каже да се предикативни адјункти могу увести са AS или FOR (*they chose him as/for his leader*). Јесперсен (1932: 375) AS назива партикулом и признаје да тиме жели да заобиђе питање да ли је AS везник или није. Свит (1925: 122) овај елемент сматра адвербијалом који је тешко разликовати од везника.

⁷⁹ У том случају је спорна могућност да један предлог прихвати предлошку фразу као допуну (*who would not regard themselves as in need of special help*).

Приметно је да се стативни глаголи много слободније комбинују са *as* XP него што је то био случај са придевским дескриптивима. За разлику од придевских дескриптива чија се актуализација, рекли смо, везује за временски оквир радње главне предикације, *as* XP уз стативне и динамичне глаголе искаче из овог шаблона, јер нити је ДСП привременог карактера, нити постоји моменат варијабилности или поређења са неким општеприхваћеним знањем о свету. Извесно је да томе доприноси сама врста речи, јер именице типично имају стабилно и непроменљиво значење. Било да се дескриптив јави као *as* XP (NP) или само XP (NP) он доноси значење статуса, у најширем смислу:

(90) *Doc Daneeka had been drafted and shipped to Pianosa **as a flight surgeon**...* (22 46)

Овакве конструкције у многим ситуацијама више одговарају квалификативном типу малих калуза које су допуне глаголима непотпуне предикације и којима се типично саопштава однос субјекта према нечему, односно некоме, као у наредним примерима:

(91a) *...they knew him **as an evasive man**.* (ЕП 27)

(91б) *There were few who did not hail him **as a true military genius** for his important discovery.* (22 85)

Овим примерима ћемо се вратити у поглављу §5.3.1.

Дескриптивно значење својствено придевским дескриптивима постиже се употребом придева иза *as* XP.

(92) *I don't think *two retired public servants* [...] just happen to commit suicide rather than be exposed **as corrupt**.* (Ф 238)

Сауренбах (2004: 256–257) је мишљења да се разлика између *простог* дескриптива (XP) и *as* дескриптива (*as* XP) огледа у томе што прости модификује учесника у корелацији са радњом главног предиката, а да се ДСП уведен са AS односи само на учесника, због чега је дистрибутивно слободнији, те се може везати и за индиректни објекат⁸⁰, а не само за субјекат или директни објекат. Када погледамо примере у којима XP има значење функције или статуса (пример (90)), *as* дескриптив се заиста удаљава од везе са глаголом, јер, својства кодирана дескриптивом, својим значењем умногоме превазилазе оквире глаголске радње. Међутим, у примеру придевског *as* дескриптива

⁸⁰ John gave Mary a kiss **as his favourite girlfriend**.

The accident happened to her **as a young woman**. (Шнајдер 1997:37)

(пример (92)), веза са глаголом је тешња. Попут Сауренбаха, разлику између ових варијанти остављамо за нека будућа истраживања.

3.3.1.4. Предлошке фразе

Предлошке фразе су друге по учесталости на месту ДСП-а и могу се поделити у три групе: физичка квалификација посесора, психо-емотивно стање субјекта, тј. објекта и значење друштва или броја.

Када је реч о квалификацији ентитета, заправо се описом неког дела тела посредно описује и сам посесор. Такве се фразе уобичајено реализују уз глаголе положаја (*sit, stand, lie*). Сви примери овог типа садрже дескриптиве уведене предлогом **WITH**. Овај предлог је специфичан, јер уводи два елемента, номинални и предикативни (на дубинском нивоу), при чему се номинални члан према другом односи као субјекат. Посредно се онда цела предлошка фраза везује за субјекат/ објекат управне клаузе. До копуле у секундарном предикату се долази реконструкцијом предлошке фразе са **WITH** уз помоћ глагола 'have'. Видећемо да на исти начин функционишу предлошко-падежне конструкције у српском језику.

(93a) *Beside him a woman sat **with an elbow out of the rolled-down window**, her head back too...* (C 9)

(93б) *She sat with an elbow out of the rolled-down window. → She sat. She had **her elbow out of the rolled-down window**. → **Her elbow** was out of the window.*

(93в) *...(she) sat down on the sand **with her legs flexed** and made the towel into a tent around herself...* (C 28)

(93г) *She is lying propped on an elbow on her side **with her ankles crossed**...* (C 33)

(93д) *She was walking through the trees **with her back to him**.* (Ф 178)

(93ђ) *...while Bun...sat regarding her friend across the table **with a fixed froggy smile**...* (C 205)

Исказивање психо-емотивног стања путем предлошке фразе је слабије заступљено. Фразе овог значења су уведене предлозима **WITH** и **IN**, и скоро у свим случајевима се могу преобликовати деривационо сродним придевом (*in complete exhaustion* > *completely exhausted*, *in fear of dying* > *afraid of dying*, *in silence* > *silent*).

(94a) So convincing were these dreams of lying awake that *he* woke from them each morning **in complete exhaustion** ... (22 64-5)

(94б) Throughout all this *they* sat **in silence**. (Ф 311)

(94в) *He* ate **with a guilty conscience**. (22 115)

Упадљива је тенденција да се емотивна стања уводе предлогом IN, а физичке квалификације са WITH. Последњи пример у претходном низу донекле нарушава ту генерализацију, осим ако се савест не разуме као интегрални део агенса. Ова би претпоставка свакако морала наћи потврду у опсежнијем корпусном истраживању.

Треће значење остварено предлошком фразом је значење друштва, са само једним забележеним примером:

(95) *The British* are leaving **in droves**... (МЦ 102)

3.3.1.5. Бројеви

Редни бројеви у енглеском језику могу вршити атрибутску и адвербијалну функцију, с тим да је прва функција ограничена на неке изразе (*sixth sense*, *third party* и сл.) (Ђорђевић 2002: 256–257). Због тога што се редни бројеви, који немају преноминалну атрибутску функцију, посматрају кроз призму адвербијала, литература их искључује као могуће реализације ДСП-а. Ипак, синтаксичи и семантички, они завређују ту титулу. Прво, ако је свим малим клаузама које обрађујемо у дисертацији заједнички семантички предикат који кондензује копулу, онда то важи и за редни број. Друго, редни број саопштава о рангу и статусу учесника глаголске радње, на исти начин као поједини придеви или *as* дескриптиви (нпр. *He came as first in 2005 competition*).

(96a) The porter saw them **first**. (Ф 111) → The porter saw them. The porter was first.

(96б) Globus saw him **first**... (Ф 258)

Сви примери у грађи садрже исти редни број – *први* – што не искључује могућност реализације неких других бројева у функцији ДСП-а.

3.3.2. Категоријална својства елемента ХР у српском језику

3.3.2.1. Придеви

Као и у енглеском језику, придеви су најчешћи облик ДСП-а, због чега се анализе тог реченичног конституента често ограничавају само на ту врсту речи.

Као у корпусу на енглеском језику, најзаступљенији су придеви који означавају изглед или промену психо-физичког стања. Из наредних примера се још види да су девербативни придеви, односно трпни глаголски придеви – који су у правом смислу привремени – много фреквентнији од лексичких придева, који се чешће понављају (нарочито *жив, мртав, будан, миран*). Иако ретки придеви морфолошки остварују то обележје, сви забележени придеви су неодређеног вида,⁸¹ што одговара њиховој предикативној улози.

У корпусу на српском језику се ДСП реализује следећим придевским подгрупама:

а) Девербативни придеви:

утучен, насмејан, уздрман, непотрошен, раскрыћен, неуништив, погнут, уверен, надахнут, ослођен, загрљен, устурен, увезан, оптерећен, укочен, ненајављен, способан, позван, неспреман, изненађен, збуњен, расклопљен, рањен, отворен, загађен, озарен, непорубљен, измештен, начитан, невиђен, убледео, излуђен, рашичупан, стегнут, повређен, склупчан, расположен, стишан, одушевљен, уплашен, намргођен, уморан, неуништив, онесвешћен, издвојен, ужаснут.

б) Лексички придеви:

знојав, неплодан, жив, тмуран, мртав, будан, миран, немоћан, го, неуредан, слаб, безначајан, бунован, леп, богат, млад, малоуман, беспослен, полусањив, задовољан, (ни) крив (ни) дужан, зловољан, крвав, сав.

Придеви у већем обиму инхерентно означавају пролазно или привремено стање и као такви су компатибилни са значењем читаве конструкције. Већ је раније речено да

⁸¹ Само код Шарић (2008: 301–302) смо наишли на другачије мишљење да се субјекатски секундарни предикати обавезно реализују у неодређеном виду (*Долази у град сваки дан пијан/*пијани*), али да придеви на месту објекатских секундарних предиката могу бити одређеног вида, или барем двосмислени, а као примере наводи: *Она моли Бога сваку вечер да га пијаног прегази неки камион и Отац је данас купио књигу нову*. Одређеност акузативног облика уз именицу женског рода се, сматра ауторка, потенцијално реализује кратким узлазним акцентом. Структурно преклапање одређеног и неодређеног придевског вида никако не може бити основ да се тврди да је одређени вид могућ. Нарочито не у датом примеру у коме се не препознаје семантичка потреба за одређеношћу књиге. Још је проблематичнија тврђа да се придеви одређеног вида не везују за субјекат, али за објекат да. Шарић не даје образложење ових закључака, и поткрепљује их неколицином примера, без ширег контекста који би пружио евентуални доказ о одређености учесника радње.

се дескриптиви према учеснику радње односе као предикат према субјекту и да читавој реченици доприносе информативно и ситуационо важним својством. Предикати инхерентно трајних карактеристика стога нису прикладне реализације дескриптива, али се у ретким случајевима, ипак, јаве на тој функцији. У нашем случају, то су придеви: *жив, мртав, неплодан, леп, малоуман, неуништив* којима ћемо посветити пажњу у наредним редовима.

У претходној тачки смо писали о предикатима индивидуалног нивоа и нивоа стања у енглеском језику и указали на неподобност примене тих термина на дескриптивне секундарне предикате. Тенденција да се предикатски атрибут уклопи у дихотомију трајно – привремено је уочљива и на нашим просторима, уз изузетак неколицине аутора.

Станојчић и Поповић (1999: 243) у том смислу прецизније, семантички, дефинишу ПА називајући га актуелним квалификативом⁸², јер се њиме исказује нека карактеристика субјекатског или објекатског појма, актуелна у време реализовања ситуације означене глаголом. На то се надовезује М. Бабић са правом тврдећи да се привременост у литератури преуско схвата и да се треба преформулисати у актуализованост, будући да су именичке конструкције, као један вид реализације ПА-а, трајног карактера. Особине (трајне или не), које се исказују ПА-ом су „у датом контексту релевантне за реализацију/ нереализацију ситуације означене глаголом“ (Бабић 2004: 162–163)⁸³. Иако је то можда најбоље објашњење са којим смо се сусрели у литератури, из анализе грађе закључујемо да оно није ни довољно прецизно. У наредним редовима ћемо показати недостатке таквог образложења и предложити прикладнији семантички приступ.

Будући да предикати привременог значења, који чине статистичку већину придевских реализација, нису спорни, у наредном делу ћемо се посветити забележеним придевима трајног значења, те покушати да адекватније формулишемо разлоге њихове прихватљивости. Нотиране придеве трајног значења можемо према улози у реченици и интеракцији са управним глаголом поделити на три групе: *жив* и *мртав*, *леп* и *малоуман*, *неплодан* и *неуништив*.

⁸² Актуелни квалификатив је адекватан назив за цело једно семантичко поље које би превазишло синтаксички домен ПА. Уп. Жељка Бабић (2013) *Језичка интерференција и усвајање синтаксичко-семантичких структура*.

⁸³ М. Бабић, као илустрацију поред придева *мртав* наводи и оно што ми овде третирамо као апозитив (Мудра и стрпљива, није дозволила да је изнервирају).

Антонимски пар *жив/ мртав* је, као и у енглеском језику, један од уобичајених придевских остварења дескриптивног предиката. Овај пар се значењски, ипак, одваја од типичног ДСП-а попут *дошао је пијан, пробудио се бунован* и сл, који има праву квалификативну улогу. Придеви *жив* и *мртав* су у том смислу ближи придеву *млад* који означава временски период (као нпр. *Удала се млада*). То можда најбоље потврђује наредна реченица у којој се дескриптив недвосмислено тумачи као временска завсина реченица, *да се не чује док је жив*, што је и преводилац добро разумео и ту поруку је сачувао у темпоралном адвербијалу *never*.

(97a) Мехмедпаша ... наредио је неваљалом поверенику да врати целу суму, а са остатком имања и својим харемом да одмах сели у једно мало место у Анадолији и да се **жив не чује**... (Д 59)

(97б) ... набићу те **жива** на колац на највишој скели... (Д 35) → *Набићу те на колац док си (још) жив*.

За разлику од живота који се перцепира као временски оквир, што доказује употреба везника ДОК у парафрази, придев *мртав*, као и именица *смрт*, доживљавају се као стање. У том случају, везник ДОК који означава трајање није прихватљив. Уместо тога, примерена парафраза стања садржаног у значењу придева *мртав* подразумева везник КАДА, што нам показују следећи примери у коме ДСП има следеће значење: *Ако/ Када буде мртав, неће моћи да је наручи*⁸⁴. То, такође, потврђују кондиционална и временска реченица у преводним паровима на енглеском језику (примери (98') и (99')):

(98) Разуме се, **мртав** неће моћи да је наручи уопште. (ХБ 134)

(98') And of course, **if he's dead** then *he can't order* anything at all. (ХБС 163)

(99) Нисам га спасао живог, нисам га видео мртвог. (ДС 168)

(99') I did not save him while he was alive; I did not see him after he died. (ДСЕ 202)

Интересантно је да претходна реченица садржи оба придева, *жив* и *мртав*, један динамичан, други статичан и разуме се као *Нисам га спасао док је био жив, нисам га видео када је умро*.

Придев *мртав* се често јавља на месту ДСП-а уз глаголе перцепције (као у претходном примеру), када може имати право квалификативно значење, јер тада за њега можемо везати одређене квалитете, на пример: блед, укочен, испијен и сл, односно, можемо у свести створити одређену слику о изгледу преминуле особе. Поред

⁸⁴ Кондиционалном значењу и овом примеру ћемо се вратити у поглављу о семантичком потенцијалу ДСП-а.

темпоралног и дескриптивног значења, овај придев, такође, носи значење статуса, као у наредном примеру:

(100a) Узалуд су јој објашњавали да су јој деца **мртва рођена и покопана**. (Д 33)

Значење статуса је последица семантике управног предиката, о чему сведоче и наредни примери. Придеви трајног значења у функцији ДСП-а су уобичајени пратиоци глагола *родити се* и *умрети*. Тешко је дефинисати њихово значење у тим ситуацијама, али се може рећи да су на размеђи квалifikације и статуса, нарочито у наредном примеру у коме је први придев у координираном ДСП-у носилац квалifikативног значења, а други указује на статус, што потврђује могућност увођења са КАО ($\rightarrow$ родили смо се као богати).

(100б) ...никад се не зна да ли смо се родили **лепи и богати!** (МР 25)

Придеви *леп* припада предикатима индивидуалног нивоа, али је у овом случају прихватљив на месту ДСП-а, делом због значења статуса које има везе са управним глаголом, а делом због тога што *леп* подлеже субјективној оцени, те у том смислу може варирати. Поново се потврђује Каназавина (1999) и Огавина (2001) теза варијабилности коју смо разложили у поглављу §3.3.1.1.

Глагол *умрети* је нешто другачији од свог антонима. Наведени придеви су очито субјективна оцена говорника, али се у овом случају, за разлику од претходног примера, значење статуса не може потврдити са КАО ХР ($\rightarrow$?умро је као млад и малоуман):

(101) По свему ти се види да ћеш умрети исто тако **млад и малоуман** као што си одувек био. (КММ 23)

Прихватљивост ових примера лежи у разумевању правог значења наведених придева и значењу читаве реченице. У претходном примеру је придев *малоуман* хипербола за *глуп* и *непромишљен*, што су типично инхерентне карактеристике, док је придев *млад* овде синониман са *неозбиљан* или *незрео*, тј. означава привремене карактеристике. Запажање субјекта да је особа представљена другим лицем јединице 'одувек била млада и малоумна', тј. незрела и непромишљена у ствари указује на то да се од ње очекивала промена карактера. Другачије речено, иако је ДСП у датом примеру реализован придевима трајног значења, они су део субјективне оцене и као такви су подложни варијацији, до које, по оцени говорника, неће доћи.

Пошто је свега неколико примера овог типа забележено у грађи, питању глагола *родити се* и *умрети* би ваљало посветити више пажње на обимнијем корпусу⁸⁵.

Преостала су нам још два придева које смо навели на почетку овог сегмента, *неплодан* и *неуништив*, као у синтагмама *неплодна земља* или *неуништива играчка*, који се доживљавају као трајна, инхерентна својства именица уз које стоје.

(102a) ...сваки је знао да у том њиховом животу има нешто што одолева свакој стихији и што...излази из сваког искушења **неуништиво и непромењено**.
(Д 83)

(102б) Она је, заправо, велики стојећи доклат...који вам прекрасним видиком шири *мисли* за које више немате утисак да вам се, одбијене о босанске планине и гудуре што вам се скоро чешу о рамена, враћају **неплодне**. (ХБ 16)

Употребљени уз глаголе кретања, дати придеви на најбољи начин илуструју симултаност са предикатском радњом, односно, актуализованост датих својстава за време извршења глаголске радње. Иако сматрамо да је актуализација прецизнији појам од привремености, ипак и овај концепт треба проширити и укључити Каназавину (1999) идеју о варијабилности. Да подсетимо, аутор истиче да је за актуализацију предиката трајног својства неходан поредбени однос са неким другим својством, што се код придева привремене карактеризације подразумева. Варијабилност стога може бити лингвистичка и екстралингвистичка.

Ако претходну идеју применимо на наше примере, разлог њихове прихватљивости налазимо у реченичном контексту на основу кога закључујемо да су могуће и другачије ситуације од оне која је кодирана самим значењем придева. У првом примеру у коме постоји нешто што у животу одолева стихији (и излази неуништиво из сваког искушења), имплицитно је да постоји и нешто друго, другачије, што је уништиво.

Варијабилност у другом примеру је очита. Именица на коју се ПА односи – *мисли* – подразумева безброј варијација, па се *неплодне*, такође, разуме као само један аспект ентитета који важи у датом контексту прекрасног босанског видика.

На исти начин је могуће образложити (не)прихватљивост појединих придева на месту ДСП-а уз стативне глаголе. Пошто смо већ навели једини пример са глаголом стања, идеју поткрепљујемо хипотетичким примерима:

⁸⁵ Иако такви примери нису забележени у енглеско-српском корпусу, уочљиво је да се ови глаголи и у енглеском језику слично понашају, као у примеру *He was born defective* (Винклер 1997).

- (103a) *Марија воли Петра **интелигентног/ блесавог/ озбиљног**.
- (103б) *Петар зна/ познаје Марију **високу/ лепу/ вредну**.
- (103в) *Јелена има сестру **пијану/ талентовану/ обзирну**.
- (103г) ?Никола **смркнул/ мрзовољан/ ?изненађен** живи са родитељима.
- (103д) ?Никола **мрзовољан** живи у Београду.

Претходни примери (примери (103а–в)) су неприхватљиви због тога што су и глаголска радња и ДСП инхерентно трајног карактера и због тога што контекстуално не можемо утврдити да је било глаголска радња или ДСП привременог карактера.

Ако, пак, упоредимо последња два примера у низу (примери (103г–д)), први је прихватљивији, јер нас ванјезичка стварност лакше наводи на интерпретацију да његова мрзовоља није својствена његовој нарави, већ да има неке везе, односно да је узрокована суживотом са родитељима. Стање изненађености је нешто теже повезати са датим контекстом, због чега је обележен упитником. У другом примеру је још теже прагматички доћи до тога да је дато душевно стање привремено. Другачије речено, теже је успоставити узрочну везу између живота у Београду и мрзовоље која би обезбедила прихватљивост реченице. Ако бисмо контекст проширили и замислили да је Николу послодавац привремено, на годину дана, послао да ради у београдској пословници, онда би реченица *Никола је мрзовољан живео у Београду (годину дана)* била прихватљивија.

Једна значајна разлика у односу на енглески језик је реализација придевског ДСП-а са негацијом у српском. Реч је двострукој негацији, негацији у предикату и негацији са речцом *ни* устаљеним фразеологизмима. Речца *ни* испред дескриптива има функцију наглашавања и значење крајње границе у домену негирања (Пипер и др. 2005: 973):

- (104а) Учини нешто за човјека ... да не пропадне **ни крив ни дужан** у име те правде коју браниш. (ДС 114)

- (104б) Не би, иначе, *мој тата* **ни мртав** сео у помодна спортска кола... (МБС 20)

Ипак, ДСП у енглеском језику је могуће негирати. На основу неколицине примера примећујемо да негација није прихватљива у свим ситуацијама (оцена прихватљивости је преузета из оригиналног рада) и да не доприноси значењу на исти начин као у српском. У примерима на енглеском језику негатор захвата конституент и има ефекат негативног префикса, а не емфазе као у српском:

(105a) He arrived not proud of what he had done.

(105б) Not happy with the results, they abandoned the experiment. (Фаб 1984: 108)

(105в) ?John left the room not drunk.

(105г) John left the meeting not satisfied with the decision. (Асада 2012: 70)

Могућност негације очито зависи од лексичке семантике придева и његових потенцијалних антонима. Услед недовољног броја примера, принуђени смо да ову тему оставимо по страни.

3.3.2.2. Именице

У грађи је употреба именица или предлошко-падежних конструкција у функцији ДСП-а далеко ређа од реализације придева, што је био случај и са енглеско-српским делом корпуса. Именске фразе које нису уведене предлогом ћемо размотрити засебно, да бисмо предлошко-падежне конструкције могли упоредити са предлошким фразама на енглеском. Наш списак засигурно не исцрпљује све појавне облике именичке фразе, нарочито у номинативу, акузативу или инструменталу, које су или изразито стилски обележене или архаичне⁸⁶, као у наредном примеру:

Ја сам **дететом** много година провела код деде.

Овакву употребу инструментала Ивић назива „основном карактеристиком“, која у начелу данас више није продуктивна категорија, а претходна именица представља још релативно „живу“ реализацију, тзв. апозитивног типа инструментала под којим се „крије управо читава једна темпорална реченица (...). Овакво значење развило се сасвим природно на бази оног момента који лежи у основици инструментала 'основне карактеристике'– на моменту истовремености датих својстава која се откривају са тренутком вршења глаголске радње“ (Ивић 1954: 146).

Место у корпусу су нашле падежне синтагме у генитиву и инструменталу без предлога којима се исказује квалификација неког дела тела, а одређивањем те појединости даје се и карактеристика целе личности (Ивић 1956: 263).

(106а) *Њихови домаћини,..., који их примају на своја богослужења **раширених руку**...* (ХБ 154)

(106б) *Већина осуђеника је седела **оборене главе**.* (ПА 119)

(106в) Шетао је средњовековним собама двораца, прошао кроз крчму где су у тишини седели *намерници* **воштаних лица**. (РП 180)

⁸⁶ За више примера именичког ПА видети Пети (1979: 165–169), Станојчић и Поповић (1999: 243–244), Суботић и Петровић (2000).

(106г) *Мустафа је гледао **широм разгорачених очију и уста***. (ХБ 40)

(106д) *Њега, **пасванџије***, тиче се једино кад поклони то своје знање,..., а све за љубав и пријатељство, колико да **не дође празних руку** дјечи. (ДС 130)

Именичке синтагме су функционално и значењски једнаке придевским дескриптивима, али су посебне због тога што не кондензују само копулу, него и глагол *имати*:

Седели су воштаних лица → Седели су. Имали су воштана лица.→Лица су воштана.

Из претходне парафразе закључујемо да је именичка фраза на месту ДСП-а специфична, јер садржи не један, већ два семантичка предиката. Ако се елемент ХР (←NP) односи према субјекату или објекту реченице као предикат, тако се придев (нпр. воштано) у оквиру дескриптива NP (←AdjP N) односи као предикат према именици (лице). Како је у питању однос део–целина, посредно се посесору приписују карактеристике изречене суб-дескриптивом.

3.3.2.3. КАО+ именица

За разлику од неких аутора (нпр. Пети 1979) који конструкције са КАО и ПОПУТ, које имају поредбено значење третирају као предикатски атрибут, односно ДСП, ми у анализу грађе не укључујемо редуковане поредбене клаузе, већ само оне које значењем одговарају ПА, што се јасно види из теста парафразе поредбеног КАО и парафразе КАО у функцији ДСП-а.

(107а) Пробудивши се,...скочи **као попарен** и брзо се одјене (Матош, код Петија 1979:166) → Скочи као да је попарен.

Реч је о поредбеној клаузи, јер субјекат исказан заменицом није заиста попарен, већ само искаче из кревета на начин као да јесте.

(107б) Како ће ме примити **као болесника**, кад су ме избацили **као примаријуса**... (КММ 203)

Субјекат у претходном примеру заиста јесте болесник и јесте примаријус. КАО фразом се одређује социјални статус учесника, што значи да је реч о ДСП-у.

→ *Како ће ме примити као да сам болесник, кад су ме избацили као да сам примаријус.

Пре него што приступимо анализи корпуса, приметимо да је у српском статус КАО у погледу врсте речи једнако неодређен као статус AS у енглеском⁸⁷. Пети (1979: 166) КАО назива адвербијалном речју, Станојчић и Поповић (1999: 244) речцом, Симић и Јовановић (2002: 223–224) овај елемент називају везним елементом, Прањковић (2013) честицом, Ковачевић (1988: 77) једноставно користи 'КАО+именица или придјев', да означи узрочну синтаксичку јединицу. Врста речи у нашем случају није од значаја, па ћемо се држати неутралног термина 'елемент' или само КАО.

Забележена су 34 примера КАО дескриптива, од чега три илуструју употребу придевске фразе на месту ХР, док су остале номиналне фразе. Управни глаголи су истих семантичких класа као код простих дескриптива и, такође, могу бити финитни и нефинитни. Упркос бројним сличностима које овај тип конструкције дели са дескриптивима, КАО ХР показује и одређене специфичности.

Примарно значење КАО ХР – значење статуса – потиче од међуодноса управног глагола и елемента ХР. Како је придевска функција примарно атрибутивна, логично је да придевске реализације ХР имају управо то значење. Именице, са друге стране, често означавају припадност некој класи, па се номиналне реализације дескриптива тумаче сходно томе као статус или ранг. Додуше, трећи пример у наредном блоку је изузетак у коме се придевском фразом упућује на статус, јер садржи фразеологизам „опасан/ опасност по околину“ који се као етикета придодаје некоме или нечему.

(108а) А када је мало размислио,..., прихватио их је **као корисне**. (ХБ 153) →

Прихватио их је. Оне су корисне.

(108б) ...запазили су ме приликом једне своје посете **као нову**... (П 101) →

Приметили су ме. Ја сам нова у граду.

(108в) ...одлучиће да ме засад пошаљу кући **као безопасну по околину**,... (П 6)

→Послаће ме кући. Ја сам безопасна по околину.

Претходни примери придевске фразе одговарају простим придевским дескриптивима, јер се субјекту или објекту приписује неко својство у темпоралном оквиру управне предикације. КАО ХР у неким ситуацијама показује већи степен аутономије у односу на прост дескриптив. Та аутономија се огледа у одсуству двоструке везе, са глаголом у управном предикату и са супстантивом, која карактерише ДСП. У наредном примеру се ХР примарно односи на глаголску радњу и

⁸⁷ О актуелности овог питања и одређењу КАО у смислу врсте речи, в. Прањковић (2013) „Што је као“.

ближи је адвербијалу за начин него ДСП-у. На то свакако утиче и тип управног глагола.

(109a) Тада стане на сред улице и загледа се,..., у ту особу,..., како би све то запамтио као целину. (КММ 6) → Загледао се у ту особу. Та особа је целина (заједно са улицом и окружењем).

Такође, у следећем примеру је КАО ХР модификатор субјекта, али садржај који приписује субјекту не важи за време нефинитне предикације за коју је везан. Неко би прво морао бити учесник неке радње да би се на крају опекао.

(109б) Опекавши се као делимични учесник њених ранијих лоших процена, сада је пажљиво бирала потезе које је чинила. (ХБ 263) → Оpekла се. Она је делимични учесник њених лоших процена.

Овај тип дескриптива се, за разлику од простих, чешће јавља уз глаголе непотпуног значења:

(109в) Мислим, нисам баш планирала да *сама* себи послужим као заморче... (П 10)

Примери са КАО ХР се семантички могу разврстати у следеће сродне, а опет специфичне категорије: квалификација, функција или статус, у смислу запослења, друштвеног положаја, ранга (посебно у контексту такмичења) и значење периода живота (видети поглавље §3.5.). Сва значења, осим темпоралног, могу се подвести под квалфкативно значење у ширем смислу, јер и *као кувар*, *као редовни студент*, *као угледан грађанин*, *као победник* заправо описују учесника радње. Симић и Јовановић (2002: 224) добро примећују да, иако се елемент КАО на изванстан начин колеба, синтаксички и семантички смисао остаје свуда мање-више исти. Елемент КАО праћен именицом или придевом се по обиму значења у потпуности преклапа са различитим категоријама којима се реализује прост дескриптив.

3.3.2.4. Предлошка фраза

Предлошко-падежне конструкције у српском језику које овде изједначавамо са предлошким фразама нису фреквентне реализације дескриптива као у енглеском језику (5,2% у односу на 15,7%). Разлику у процентима надомештају именичке синтагме у зависним падежима.

Интересантно је да су у грађи регистрована само два предлога, У и БЕЗ. Локативом са предлогом У се реализују разни аспекти посесора, од емотивног стања (пример (110а)), преко физичког изгледа (пример (110в)) до положаја (пример (110б)).

(110а) Како даље, питала сам се у ужасу, седајући на кревет. (П 71)

(110б) ...када ју је угледао на сплаву у загрљају непознатог мушкарца. (РП 195)

(110в) А ова *жена*, која је преда мном искрсла у топлесу и на сцени крај шипке уместо ње, неће пак наћи куражи...да се у томе заустави. (Т 34)

(110г) *Мајку* је Мила изгрдила што иде неуредне косе и у изношеној одећи. (МР 44)

(110д) Када је једнога дана бануо, затекао нас је у дубокој црини за њим. (КММ 76)

Знатно је мањи број примера именице у генитиву са предлогом БЕЗ. Понекад је могуће предлошку фразу заменити трпним глаголским придевом, као у првом примеру где место дескриптива може заузети 'неприпремљен'. У другом примеру је ПА дуплиран и двоструко парцелисан.

(111а) Једини је дошао на пријемни **без икакве спољне припреме, без познанстава**, крут и охол. (РП 81)

(111б) Стајао је преда мном расклопљен. **И без крљушти. Без одбране**. Унутра сав дрхтурио. (Ј 207)

Инструментал са предлогом СА је забележен у само једном примеру у коме описује емотивно стање учесника радње.

(112) ...ови „мислиоци“ су **с једнаким жаром и одважношћу** ступали пред непријатеља. (ХБ 73)

3.3.2.5. Бројеви

Редни број сврставамо у засебну категорију премда они на позицији ХР-а имају придевску функцију. Пошто као врста речи означавају релацију и квантитет, конструкцији доприносе значењем ранга, што је заједничка тачка са КАО дескриптивима. Једини примери ове врсте садрже редни облик броја један:

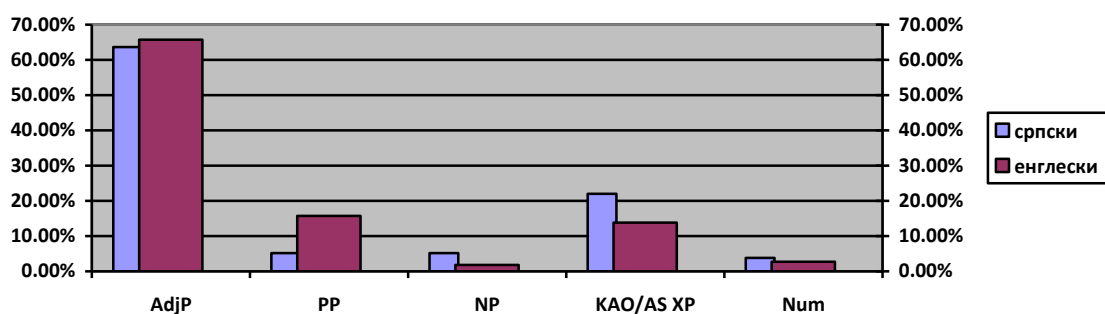
(113а) У кафић сам стигла **прва**... (П 108)

(113б) Да су га **првог** и одмах убили, не би било мучења које су му прижељкивали. (ХБ 19)

(113в) Читао сам о Плинију Млађем, који је **први** изабрао ово брдо за одмор... (К 51–52)

3.3.3. Сличности и разлике

Разматрањем морфолошких категорија и њиховог семантичког доприноса конструкцији закључујемо да је подударност дескриптива у два разматрана језичка система готово потпуна. Оба језика располажу истим средствима којима се овај реченични конституент реализује: придевска фраза, именска фраза, предлошка фраза која одговара нашим предлошко-падежним конструкцијама и бројеви.

Графикон 1. Упоредни приказ категоријалних реализација ДСП-а.

Анализом грађе је утврђено да је придевска група најзаступљенија реализација дескриптива у енглеском и српском, што је у складу са њиховом примарном функцијом, тј. квалификацијом учесника радње. Занимљиво је да су чак и статистички уједначени. Заступљени придеви су на обе стране типично неградабилни и означавају привремена својства. То потврђује учесталост девербативних придева који су најбољи носиоци привременог значења. Иако им позиција ДСП-а није својствена, њу у ретким приликама заузимају и придеви којима се означавају инхерентне, тј. трајне карактеристике.

Англистичка и сербо-кроатистичка литература на исти начин приступају питању привремености, истичући да је својство саопштено придевом актуализовано глаголским предикатом, односно, да се важење датог својства приписује субјекту или објекту у временском оквиру радње предиката. Видели смо да се у енглеском језику дихотомија предиката индивидуалног нивоа и нивоа стања не показује као

најпрецизнија, што, такође, важи за појам привремености и актуализованости у домаћој литератури. Пратећи Каназавину (1999) идеју о варијабилности, односно потреби да се вредност придева дефинише према неком стандарду заснованом на познавању ситуације и света, успели смо на адекватнији начин да објаснимо употребу придева инхерентно трајног значења у оба језика.

Издвојен је и коригован још један недостатак претходних истраживања, а тиче се антонимског пара *жив* – *мртав*, односно *dead* – *alive*, који, такође, означавају трајна својства, а на које се принцип контекстуалне варијабилности не може применити. Овај пар је „стереотипна“ реализација дескриптива која се од осталих придева разликује по томе што не саопштава о квалитетима неког од учесника радње. Наиме, *жив* увек има временско значење, док се *мртав* доживљава или као стање које ће да наступи у одређеном временском року (тада се парафразира са КАДА) или као права квалификација, нарочито уз глаголе перцепције. У темпоралном делу свог значења су сродни придеву *young* који се, такође, опире класификацији на привремено или трајно.

Једина значајна асиметрија у оквиру придевских дескриптива односи се на негацију. У српском корпусу су забележена два примера негираног ДСП-а, док таквих примера нема ни у анализираој грађи ни у англистичкој литератури.

За разлику од придевске групе, која је у два језика готово у потпуности подударна, именска фраза, која није уведена предлогом, јесте тачка разлике. Сличност се огледа једино у томе што именице нису продуктивно средство реализације. Пошто се именицама означавају постојани концепти, (не)продуктивност је последица тога да су дескриптиви носиоци неке привремене или барем варијабилне карактеристике. Њихов допринос се утолико разликује од придевског, јер се именицом на месту ХР у енглеском језику обично реализују значење статуса, привремене улоге или доба живота, док се у српском беспредлошке именичке синтагме користе искључиво да описом једног дела (најчешће тела) опишу целину. Еквивалент енглеској именској фрази у функцији ДСП-а би била врста инструментала, на пример *Девојком се удала*, који је потиснут из српског језика као архаичан и какве нисмо забележили у корпусу.

Дескриптиви, реализовани предлошком фразом, тј. предлошко-падежном конструкцијом, такође, показују висок степен кореспонденције. Предлози забележени у српском језику су У и БЕЗ, којима одговарају енглески предлози IN и WITH (уместо WITHOUT). Предлошке фразе у оба језичка система представљају екстензију придевске реализације дескриптива, јер по правилу имају деривационе везе са неким

придевским изразом којим се означава психо-физичко стање или положај учесника радње.

Разлику примећујемо у употреби предлога WITH којим се у енглеском језику даје физичка квалификација посесора (нпр. *a woman sat with an elbow out of the rolled-down window*), а која одговара падежној реализацији именице без предлога (нпр. *седела је оборене главе*). Јасно је да су именичка и предлошка група тесно повезане, јер се предлозима у енглеском надомештају падежне реализације именица у српском језику. Потврду налазимо у статистичким подацима који показују да су именичка и предлошка група у оба језика заступљене у приближном односу – у енглеском заједно чине 17,5%, а у српском 10,4%.

Продуктивност именске групе се у оба језика повећава употребом елемента КАО, тј. AS. Дескриптиви ове групе су донекле специфични, и то из два разлога. Као прво, КАО/AS дескриптиви ретко имају квалификативно значење (које одговара придевским реализацијама), а њихово централно значење се тиче социјалног статуса или професионалне титуле. Друга специфичност се огледа у спорадичном прекидању двоструке везе својствене правим дескриптивима. Иако КАО/ AS XP јесте семантички предикат са неексплицираном копулом, због трајних својстава које именице означавају веза са управним предикатом бледи. Дакле, КАО и AS дескриптиви су формални и семантички еквиваленти. Једину разлику налазимо у статистичкој заступљености – у српском се КАО XP узима 10% више примера него AS XP у енглеском.

Бројеви чине мањи део реализације дескриптива и имају атрибутивну функцију и говоре о рангу учеснике предикације. Интересантно је да бројеви у англистичким радовима нису препознати као један од ликова дескриптивног секундарног предиката, вероватно због њихове претежно адвербијалне функције. Међутим, они задовољавају све критеријуме да се сврстају у ДСП — од преношења комуникативно важне информације, преко симултаног остварења са управним предикатом до кондензовања копуле. Све забележене реализације, којих нема пуно, садрже број *један*. И у овој категорији, дакле, констатујемо потпуну подударност.

3.3.4. Дистрибутивне могућности елемента XP у енглеском

У енглеском језику се дескриптиви јављају иза непрелазних, иза прелазних глагола и иза неких предлошких фраза (*He served the meat to them raw*). У једном

примеру је ДСП нашао место испред субјекта у оквиру сложене реченице неиздвојен запетом, што је изузетно ретка појава:

(114) ...**open-mouthed** *he* stared at the burning godown. (МЦ 111)

Када се у оквиру глаголске фразе нађу и други модификатори, предлошки или глаголски, долази до одређених ограничења, или барем преференција.

Рецимо, уколико се у VP јави предлошка фраза, ДСП се може наћи испред или иза ње⁸⁸:

(115a) ...for he would not have had the strength... to get me [to my room] **unassisted**, much less to haul me from the beach to my bedroom door, slung across his back... (C 254)

(115b) I removed my clothes and stepped into one, and they immediately set upon me and chased me **half naked** into the night. (ЕП 208)

У ситуацијама када дескриптив модификује субјекат, највише му одговара финална позиција:

(115в) So convincing were these dreams of lying awake that *he* woke from them each morning **in complete exhaustion** ... (22 64-65)

Осим поменутог примера (114), још је у само једном примеру забележен интегрисани ДСП у иницијалној позицији. Како је реч о преводу на српски, постоји могућност да је у питању превид уредника или преводиоца:

(116) Пипам онако полусањив, палим светло, загледам, приљубио нос уз стакло витрине. (КММ 209)

(116') **Still half-asleep** *I* fumble with my fingers, switch on the light, look, my nose against the glass on the cabinet... (КММЕ 172)

За разлику од резултатива који се не може дуплирати, у једној реченици је могућа вишеструка реализација дескриптива⁸⁹.

У корпусу нису забележени примери који садрже два узастопна дескриптива који се односе на различите учеснике радње. Ипак, уобичајени су примери ДСП-а у

⁸⁸ Осим у случају када се предлогом приписује структурни падеж (у енг. номинатив и акузатив). Тада је обавезна позиција иза предлошке фразе: *Staring at him drunk* was Jones's third solecism.

**Staring drunk at him* was Jones's third solecism. (Симпсон 2005: 74)

⁸⁹ Ротштајн (2004: 60-61) констатује да се објекатски ДСП нужно генеришу ниже у стаблу од субјекатских, односно да су могући ако се субјекатски дескриптив реализује иза објекатског.

Bill j [[drove the car i **broken i**]V' **drunk j**]VP

координираној конструкцији, те сукцесивно реализованих али раздвојених запетом, при чему се увек односе на исти номинални елемент.

(117a) Sixty meters beneath the ground *the air circulated cool and dry ...* (Ф 244)

(117б) ...and all Pat would have found was his grandfather **lost and unknowing** in some morphine fog. (МБ 286)

(117в) ...or so we'd later imagined lying **sun-drenched, naked, and happy** in bed. (ГХ 89)

Наредни пример представља комбинацију придевског и предлошког ДСП-а. Иако запета уноси дилему да ли је РР слободни адјункт, он заједно са придевском фразом допуњује значење управног глагола *to find*:

(118) Busy with all of this, not wishing to be disturbed, I'd hardly stopped to think of how S might have felt, for example, when he walked through the door of our home and found *his wife* **silent, with back turned and shoulders hunched** so as to defend her little kingdom... (ГХ 32)

Интересантно је да у енглеском корпусу нисмо забележили примере парцелације дескриптива, па ову могућност поткрепљујемо примерима из српско-енглеског дела корпуса. Парцелисани дескриптив је прихватљив када је реализован предлошком фразом. Када су придевски дескриптиви дати у акузативу, преводе се засебном реченицом са копулом или се копула бар подразумева, као у примеру (121) где се дескриптив интерпретира као 'Was he dead or alive?'.

(119) Стајао је преда мном **расклопљен. И без крљушти. Без одбране.** Унутра сав дрхтурио. (ЈЛ 207)

(119') He stood before me **unfolded. Without scales. Without defence.** Trembling inwardly. (ЈЕ 163)

(120) А онда *га* затекнем у проваљеном складишту. **Рањеног. У несвести. Немоћног. И у опасности,** ђаво да га носи. (ЈЛ 152)

(120') And then I found *him* in my storeroom, it had been broken into. **He was wounded. Unconscious. Helpless. And in danger,** devil take him. (ЈЕ 120)

(121) Исте ноћи *Тамила* су изнели на један од капицика Проклете авлије. **Жива или мртва?** Куда су га пренели?—то је фра Петар, у свом узбуђењу, само помислио. (ПА 103)

(121') The same night they took *Kamil* out through one of the side gates of the Damned Yard. **Dead or alive?** Where had they taken him?—Fra Petar could think of nothing else, in his shock. (ПАЕ 207)

3.3.5. Дистрибутивне могућности елемента ХР у српском

Субјекатски ДСП се одлучује великом покретљивошћу унутар реченице. У случајевима модификације објекта, у зависности од реченичне структуре, није увек прихватљив у свим позицијама, нарочито не непосредно пре објекта, јер се тада изједначава са атрибутом. Заменичка енклитика, такође, утиче на дистрибуцију ДСП-а. Ако се уместо ње употреби властита именица, добијамо стилски обојену реченицу. То ћемо показати трансформацијама следећег примера:

(122) У општем гневу против Срба, *он је невин погубљен*. (Д 96)

Активне трансформације са објекатским дескриптивом показују да је могућ иза личне заменице и властите именице у акузативу. Када модификује именицу и нађе се на иницијалној позицији, стилски је обележен.

Погубили су *га невиног*.

***Невиног** погубили су *га*.

*Погубили **невиног** су *га*.

*Погубили су **невиног** *Марка*. (у функцији ДСП-а, као атрибут је прихватљив)

Невиног су погубили *Марка*. (стилски обележен).

Погубили су *Марка невиног*.

Трансформације са субјекатским ДСП-ом показују да се може наћи на свим иницијалној, медијалној и финалној позицији:

(123) Кренуо сам, не дижући очију, између људи што су стајали на сокаку и испраћали ме ћутећи, **преварен и постиђен**. (ДС 122)

Преварен и постиђен, кренуо сам, не дижући очију.

Кренуо сам, **преварен и постиђен**, не дижући очију.

Кренуо сам, не дижући очију, **преварен и постиђен**.

Место иза предиката сматра се необележеном позицијом ДСП-а у савременом српском језику, док је иницијална позиција ДСП-а ретка (мисли се на ону која није

интерпункцијски издвојена) и несумњиво стилистички обележена (Суботић и Петровић 2000: 1155). Наредни пример је једини тог типа у грађи⁹⁰:

(124) **Очајан** пали цигарету и посматра предео. (РП 275)

У оквиру једне реченице су чести вишеструки дескриптиви који се реализују на следеће начине: а) сукцесивном реализацијом у којој су ДСП међусобно одвојени запетом, б) сукцесивном реализацијом у координираној структури, ц) путем две различите позиције, препонираној и постпонираној, д) парцелацијом, при чему је садржај, који ДСП исказује, додатно наглашен у односу на регуларну употребу у постпозицији. У оквиру парцелисаног ПА-а, такође, може доћи до понављања по неком од наведених принципа. Наредни примери илуструју наведене могућности реализације:

(125а) Не волим никуда да путујем **начитан, с предубеђењима, филован предрасудама, упућен од зналаца, индоктриниран писцима туристичких водича**. (Т 101)

(125б) ...тако је седео на колима **устурен као врећа жита и сав умотан конопцима**. (Д 58)

(125в) Шетао је средњовековним собама двораца, прошао кроз крчму где су у **тишини** седели *намерници* **воштаних лица**. (РП 180)

(125г) Исте ноћи *Ћамила* су изнели на један од капицика Проклете авлије. **Жива или мртва?** Куда су га пренели?—то је фра Петар, у свом узбуђењу, само помислио. (ПА 103)

(125д) Реци ми, Миљојчина, да си ти гимназијалка да ли би се заљубио у *мене?* **Оваквог, без пара, без одела, без стана?!** (МР 18)

(125ђ) А онда *га* затекнем у проваљеном складишту. **Рањеног. У несвести. Немоћног. И у опасности,** ђаво да га носи. (ЈЛ 152)

Када је дескриптив парцелисан, конгруенција је маркер којим се успоставља веза са антецедентом. У наредном примеру је парцелисани атрибут у номинативу и не конгруира ни са субјектом ни са објектом претходне реченице, што значи да је реч о

⁹⁰ Његов преводни пар показује да се у енглеском прави дескриптив не може реализовати на почетку као интегрални део предиката: Desperate, he lit a cigarette and watched the landscape. (RPE 328)

засебном кондензованом именском предикату—*Он је био избеzumљен* или о употреби апсолутног номинатива:

(125e) Оставили смо га да чува стражу. **Избезумљен**. А све је испало лако. (Л 152)

3.3.6. Сличности и разлике

Дистрибутивни потенцијал дескриптива у енглеском језику је очекивано незнатан. ДСП се уобичајено јавља непосредно иза супстантвр на који се односи. Препозиција је по правилу праћена интерпункцијском издвојеношћу, при чему се и значење мења, па тада одговара слободном адјункту. Једину могућност мобилности заправо има у оквиру глаголске фразе која садржи предлошке фразе и адвербијале. Тада се реализује испред или иза њих. Ипак, када се предлогом приписује акузатив, обавезна му је постпозиција.

ДСП у српском језику не познаје таква ограничења и има слободну дистрибуцију када се односи на субјекат (могуће позиције су испред или иза субјекта, непосредно испред или иза предиката, или у финалној реченичној позицији). Објекатски ПА, са друге стране, има сужене дистрибутивне могућности и уобичајено се јавља постпозитивно. Ако се нађе непосредно испред именског елемента, функционално се изједначава са атрибутом, док на иницијалној реченичној позицији има изразито обележену стилску употребу.

ДСП у енглеском и српском језику није ограничен појединачном реализацијом у реченици. У комбинацији са другим језичким средствима, они дају реченици динамичну, изломљену линију. Када реченица садржи више од једног дескриптива, они се уланчавају и раздвајају запетом или улазе у напоредну конструкцију. Српски ДСП, поред наведених стратегија, још може „окружити“ субјекат, односно објекат, или бити парцелисан. На примеру преводних парова из српско-енглеског корпуса смо показали да се ДСП у енглеском језику, такође, може парцелисати, под условом да је реч о придевском субјекатском дескриптиву или у случају предлошке реализације дескриптива.

Упадљиве неподударности у реализацији дескриптива су забележене управо на дистрибутивном плану и могу се приписати системским одликама енглеског и српског језика понаособ.

3.4. Семантичке варијације у енглеском језику

Анализом дескриптивног типа малих клауза у корпусу на енглеском језику утврђено је да се у оквиру примарног значења, којим се учеснику радње у најширем смислу приписује некакво стање или изглед актуелан симултано са радњом управног предиката, издвајају темпорално, узрочно, кондиционално, значење статуса и значење друштва или броја. Варијације у значењу у неким случајевима очигледно зависе од синтаксичког и семантичког аспекта читаве реченице, те од значења саме лексеме на месту елемента ХР. Најзахтевнијим за разматрање су се показали такозвани кондиционални СП, који, осим семантичке, показују и већи степен синтаксичке аутономије. Како је у грађи забележен само један такав пример, за додатно појашњење се ослањамо на примере преузете из наведене литературе.

3.4.1. Узрочно значење

Узрочно значење је секундарно и деривира се из међуодноса значења појединачних лексема, као и из ширег контекста. Прошли партицип у функцији придева у наредном примеру примарно означава стање објекта које актуелно за време трајања глаголске радње, али се секундарно разуме и као разлог зашто телефон и даље звони.

(126a) [...] in another, *a telephone rang **unanswered***. (Ф 12)

Ови примери су реткост у енглеско-српском делу корпуса, јер се значења која се повезују са адвербијалима готово обавезно реализују као слободни адјункти—по чему се енглески упадљиво разликује од српског језика (в. §3.7.). Стога позајмљујемо један из српско-енглеског дела корпуса у коме се предлошка фраза *in confusion* према глаголској радњи односи као узрок. Не постоји ништа у лексици глагола или синтакси што нас доводи до тог закључка. Он је производ искључиво ванјезичког знања о томе да обично застанемо када смо, тј. зато што смо изненађени.

(126б) ...и када би дошавши кући подигао поклопац, застао би збуњен савршеним редом...(РП 24)

(126в) ...and whenever he would come home and raise its lid, *he'd pause **in confusion*** at the perfect order...(РПЕ 29)

3.4.2. Кондиционално значење

Халидеј (1967: 78) примере (127а–в) подводи под *кондиционални атрибут* ('conditional attribute'), који се у литератури још назива пропратно-околносним типом ('circumstantial'). Попут дескриптива и резултатива, он подразумева интензивну предикацију, али, ипак, има другачије синтаксичко-семантичке могућности од ДСП и РСП-а⁹¹ (први илуструје дескриптивно значење, а наредна два кондиционално).

Кондиционални секундарни предикати се од типичних дескриптива разликују по могућности да се парафразирају са 'када/ ако је субјекат био ХР'.

(127а) He came home **drunk**. → He came home ??when/ *if he was drunk.

(127б) I can carry it **empty**. → I can carry it when /if it is empty.

(127в) She married **young**. → She married when/ *if she was young.

Изненађујућа је чињеница да се у литератури претходни примери упркос упадљивим разликама третирају као једна група. Летимичним погледом на парафразе се да закључити да се ради о трима специфичним групама. Због особених синтаксичких и семантичких својстава, традиционални кондиционални тип у овом раду разлажемо на темпорално и кондиционално значење (које је могуће сагледати и као темпорално у ширем смислу). Најбољи представник прве групе је придев *young*, па ћемо најпре доказати зашто заслужује да буде издвојен у посебну класу.

Први разлог зашто *young* одвајамо у посебан темпорални тип је тај што његов трансформ садржи само везник КАДА који није заменљив са АКО. Последица тога је и (не)симултаност са глаголском радњом. Наиме, придев *young* се, попут правих дескриптива, актуализује симултано са глаголском радњом, док се кондиционали ХР разуме као услов, тачније, као особина коју NP треба да поприми, да би се радња у предикату реализовала, што указује на то да је стање кодирано као ХР антериорно у односу на VP.

Други разлог налазимо на синтаксичком плану. Наиме, кондиционални тип је једини секундарни предикат који се може реализовати на иницијалној позицији, док *young* /млад а ни други дескриптиви то не могу (нпр. ?? Young I knew him. ?? Young she died. *Raw I ate it.)

⁹¹ Халидеј (1967) је приметио да се само кондиционални атрибути могу везати за индиректни објекат, јер кондиционални дескриптиви остварују везу само са учесницима, али не и радњом. Према Халидеју (1967: 80), они само исказују услове које учесник треба да испуни под којим се процес остварио или би се могао остварити, због чега се слободније повезују са конституентима.

You shouldn't have given *John* that book **so young**.

(128a) **Empty** I can carry it.

(128б) **Hungry** I can't work.

(128в) **Cold** this tea isn't good. (Симпсон 2005).

Тестови парафразе, које предлаже Николс (1978), такође, указују на разлике између правих дескриптива и кондиционала. Она сматра да се дескриптиви (код ње су то други и трећи тип), које глагол не поткатегоризује, парафразирају WHEN зависном реченицом при чему се ДСП налази у управној клаузи која је подвучена:

(129a) He came back drunk. → When he came back he was drunk.

?When he was drunk, he came back.

(129б) He returned a hero. → When he returned, he was a hero.

? When he was a hero, he returned.

(129в) He drank the tea cold. → When he drank the tea, it was cold.

?When the tea was cold, he drank it.

(129г) He died young. → He died when he was young.

When he died, he was young.

Предложени тест парафразе са WHEN показује да управна клауза служи као темпорални оквир у коме се остварује значење дескриптива и да би замена места произвела другачији значењски ефекат. Рецимо, у примерима (129а–в) други трансформ означен упитником подразумева да је субјекат чекао да се напије/ да постане јунак/ да се чај охлади да би се након тог оствареног услова глаголска радња реализовала. У примеру (129г) се придев *young*, који је већ означен као потенцијални носилац темпоралног значења, опире овом тесту—трансформи су синонимни, уз померање реченичног фокуса⁹².

Са друге стране, четврти тип (који одговара Халидејевим кондиционалима) обухвата темпорално, концесивно и кондиционално значење (Николс 1978: 117). Секундарни предикати у овом случају не говоре о стању у коме је учесник за време радње, већ се њима саопштава да ће се радња извршити ако или иако је учесник у неком стању, због чега ДСП сада остаје у зависној клаузи уведеној са WHEN (Николс 1978: 115–116).

(130a) I knew him young. → *When I knew him, he was young.

⁹² Иако се чини да су ове реченице семантички еквиваленте, Санчез Валенсија (1999) показује да се ипак разликују у погледу „уградње“ једног догађаја у други. Ако А означава достигнуће (умрети), а Б стање или активност (*durative*), онда 'Б КАДА А' означава темпорално преклапање догађаја (у примеру *When he died, he was young*). 'А КАДА Б' се пак интерпретира као однос инклузије (1999:146-147).

I knew him when he was young.

(130б) I can't work hungry. →??When I can't work, I'm hungry.

I can't work when I'm hungry.

(130в) This tea isn't good cold. →??When the tea isn't good, it's cold.

The tea isn't good when it's cold.

Трансформациони тест се показује врло корисним када је у питању кондиционални тип (претходни блок примера), јер се заменом места клауза добијају потпуно другачије интерпретације. Ипак, морамо да приметимо да пример (130а) поред придева *young* садржи и когнитивни глагол, због којег замена места клауза нема смисла, па испада да *young* припада кондиционалном типу⁹³. Због свега наведеног, придев *young* смештамо у темпорални подтип дескриптива.

У корпусу је забележен само један пример кондиционалног значења, и он, такође, садржи стативни глагол због чега се понаша у складу са претходно анализираним кондиционалима:

(131) I like my fresh eggs **fried**. (22 155) → I like them when/if they are fried.

→ *When I like them, they are fried.

Ако пажљивије погледамо, заправо сви наведени примери кондиционалног типа садрже модални глагол, негацију, презент или стативни глагол који доприносе деривацији условног значења и, секундарно, синтаксичкој аутономији овог конституента. То у првом реду важи за употребу модалног глагола и садашњег времена који олакшавају интерпретацију услова чинећи контекст генеричким. То потврђује пример у којем замена презента претеритом утиче на то да генерички, тј. хабитуални контекст постане партикуларизован⁹⁴ и да ХР поново добије праву дескриптивну употребу – *He eats them raw* → *He ate them raw* (Симпсон 2005: 88). То, такође, потврђује и придев *cold* који фигурира и у дескриптивима и у кондиционалима (129в и 130в), што значи да нема апсолутну употребну вредност, већ да његова интерпретација зависи од осталих елемената у конструкцији. Због таквог лексичко-граматичког утицаја, кондиционални тип више нема симултани однос са управним предикатом (а то је важно својство дескриптива), што му обезбеђује и већи степен синтаксичке

⁹³ Ако узмемо неки други стативни глагол, добијамо исту ситуацију као у примеру *He died young*: *He lived there young*. → *When he was young, he lived there*. *When he lived there, he was young*.

⁹⁴ У примеру са резултативом и кондиционалом се промена глаголског времена одражава на граматичност реченице (Симпсон 2005:88):

That chicken cooks **tender young**. (резултатив, кондиционал)

*That chicken cooked **tender young**.

самосталности. Будући да је условно значење последица контекста, кондиционал је тек подтип дескриптива.

Ово значење је једино које *as* XP не дели са осталим дескриптивима.

3.4.3. Темпорално значење

Темпорално значење се реализује уским спектром језичких јединица које означавају период живота. Дакле, за разлику од узрочног значења које се прагматички деривира, кондиционалног, које је условљено граматичким окружењем, темпорално је лексички кодирано. Лексичка средства која доприносе томе да дескриптив има темпоралну интерпретацију су: *young*, *alive*, *dead* и именице уведене елементом AS, нпр. *as a child*.

Када смо говорили о семантици придева, којима се ДСП реализује, истакли смо да придев *young* /млад према тестовима *there* реченице и глаголима перцепције (**We saw John young*. **There are five people young*.) припада предикатима индивидуалног нивоа. Упркос томе, он је уобичајено средство реализације ДСП-а. За разлику од других придева трајног значења (нпр. са придевима *limp* и *equal*), придеви *млад*, *жив* и *мртав*, не показују варијабилност у контексту, због чега их издвајамо у посебну групу.

Овим придевима је још заједничко то што се углавном не доживљавају као квалификација учесника радње, већ као стање или период живота. То се нарочито односи на придев *alive* /жив, јер се живот перципира као временски оквир, о чему сведоче метафоре да је живот путовање, временски ограничено, као и изрази у *току живота/ за живота/ док сам жив* итд. Због тога је у трансформу прикладан темпорални везник WHILE.

(132a) They'll flay you **alive**. (Ф 134) → They'll flay you while you are alive.

(132б) [...] Luther shouldn't be taken **alive**. (Ф 360) → Luther shouldn't be taken while he is alive.

(132в) Not that my dad would ever be seen **dead** in a fancy sports car....(МБ 15)→ Not even when he is dead would he sit in a fancy sports car.

Придеви *dead*, *alive* и *young* се поред темпоралног значења, такође, могу употребити у правом квалификативном значењу када се контекстом упућује на то да носилац радње поседује неке одлике које су повезане са младошћу (нпр. лепота,

свежина) односно смрћу (нпр. укоченост, испијеност, боја лица) и сл, као у наредном примеру када је смрзавање узрок смрти, што нам омогућава да, осим стања у коме је неко затечен, замислимо и како је изгледао:

(132г) It was then-unless it was another day-that we found *old Resham Bibi* **dead of cold**, lying in her hut which she had built out of Dalda Vanaspati packing-cases. (МЦ 414)

Значење периода живота се реализује још и *as* XP дескриптивом:

(132д) I appreciated the fact that *she* had been knocked unconscious **as a child**. (МБ 136)

(132ђ) Here **as a boy** I would walk down every morning, barefoot and bearing a dented billycan,... (С 51)

3.4.4. Значење статуса

Ова група је готово искључиво резервисана за именичке реализације дескриптива (тачка §3.3.1.2.), као и оне уведене са AS, јер именице означавају трајна својства или припадност одређеним групама. Нотиралим дескриптивима се одређује друштвени или професионални статус, приписан од стране заједнице или појединца:

(133) On the Ark we puzzled ceaselessly at the riddle of how God came to choose man **as His protege** ahead of more obvious candidates. (ИС 21)

AS дескрипиви су забележени као једино средство којим се реализује специфично значење професионалног статуса (**He came here a painter*):

(134a) She worked **as a freelance translator**... (МБ 20)

(134б) *Doc Daneeka* had been drafted and shipped to Pianosa **as a flight surgeon**...(22 46)

Само је један пример придевског дескриптива који се може сврстати у ову групу:

(134в) ...he believed that all men were created **equal**,...(22 66)

Када смо писали о темпоралној ограничености придева који фигурирају у ДСП-у, поменули смо овај пример, који овде понављамо, са образложењем да је прихватљив на основу поредбеног односа са нашим знањем о свету, у коме су људи све само не једнаки. Пример је дискутабилан, јер му недостаје темпорално преклапање примарне и

секундарне предикације својствене свим дескриптивима. Стање једнакости, наиме, превазилази оквири главне предикације, јер су након стварања људи (још неко време) једнаки. Лексичка семантика управног глагола намеће резултативно ишчитавање ХР-а због тога што је чин креације очекивано праћен финалним производом. Формално, ипак, морамо искључити могућност да је у питању резултатив, јер само дескриптиви могу бити уведени са AS ($\rightarrow$ *all men were created as equal*). Не преостаје нам друго него да закључимо да је ово један од ретких примера придевског дескриптива који имају значење статуса, а који није уведен са AS, чиме се објашњава одсуство темпоралног преклапања.

3.4.5. Значење друштва и броја

Значење друштва и броја се реализује предлошким фразама, бројевима, и појединим придевима. Када смо говорили о употреби бројева у функцији ДСП-а, констатовали смо да се бројеви у енглеском углавном доводе у везу са адвербијалном службом (за изузетке у литератури, в. Шарић 2008: 320), због чега се не сматрају секундарним предикатима. Исто важи и за поједине придеве, нпр. *alone* који поред придевске има и адвербијалну употребу, због чега се ни на једном месту у литератури не доводи у везу са дескриптивним секундарним предикатом. Упркос томе, он јасно успоставља везу са неким од учесника и одређује га у погледу обима тј. броја, а у вези са глаголском радњом. Као и редне бројеве, и ове придеве-прилоге третирамо као валидне реализације дескриптива.

(135a) *The British are leaving in droves...* (MIQ 102)

(135б) *...and her mother going to bed alone, growing old alone, getting sick alone...*(МБ 33)

(135в) *....because nobody was used to seeing a young lady, ..., running alone and distraught through the rain soaked streets with her fingers in her ears and no dupatta around her shoulders.* (MIQ 74)

Да сумирамо. У овом одељку смо показали да се дескриптиви, као надређена категорија, значењски раслојавају и да се та значења углавном деривирају прагматички. Такође смо указали на то да је неопходно увести подкатегорију темпоралног значења које се не бележи у литератури на енглеском језику.

Традиционалну групу кондиционалног секундарног предиката смо на основу семантичких и синтаксичких варијација поделили на темпорално и кондиционално (или темпорално у ширем смислу). Кондиционални тип карактерише то што се, за разлику од дескриптива и резултатива, може јавити на почетку реченице, али и то што немају симултан однос са глаголском радњом, већ антериорно-постериоран. Будући да је избор лексема у дескриптивима и кондиционалима исти, то значи да сама конструкција, избор глаголског времена, модала, негације и сл. утиче на кондиционалну интерпретацију. Због тога што су се дистрибутивно издвојили, по узору на слободне адјункте, има смисла говорити о дескриптивима у ужем и ширем смислу. Кондиционално значење секундарног предиката се добија проширеном темпоралном интерпретацијом уз посредовање лексичко-граматичког окружења, због чега овај тип структурно и значењски дивергира од матице дескриптива у ужем смислу.

3.5. Семантичке варијације у српском језику

Примарно значење необавезне мале клаузе је, као што само име каже, дескрипција тј. квалификација у најширем смислу. Показали смо да су придеви типични и најбројнији носиоци те улоге, али да се и именичке синтагме и предлошко-падежне конструкције такође користе у те сврхе. Како смо све те примере претходно размотрили, овде их нећемо понављати. Додаћемо још именичке дескриптиве уведене са КАО који типично имају функцију статуса, а ређе и квалификативно значење. Заправо, само један такав пример је примећен у грађи и његово дескриптивно значење долази од морфолошке везе именице са придевом *очајан*:

- (136) ...путници, који долазе од Босне у који **као очајници** стоје на каменитој обали, одакле, озебли и покисли, узалуд изгледају скелу и скелецију... (Д 19)

3.5.1. Узрочно значење

ДСП може реализовати још неколико значења поред квалификативног или пропратно-околносног. Дероси (1971–1972: 30) сматра да се због везе са управним предикатом предикатски атрибут, тј. ДСП, често може преобликовати узрочном и

временском реченицом⁹⁵, што и наши примери потврђују. Томе бисмо додали да преобликовање у ова два случаја нема исту основу. За разлику од темпоралног значења, које превасходно долази од семантике ХР елемента, узрочно значење се деривира прагматички, на основу корелације конституената VP и ХР.

Наредни примери илуструју узрочно значење:

(137a) ...урлала је црвена у лицу. (Р 61) → Урлала је. Била је (при том) црвена у лицу.

(137б) Диге се, али одмах застаде изненађен. (ПА 73) → Застао је јер је био изненађен.

Ако пажљивије погледамо први пример, запитаћемо се зар црвено лице није последица урлања или је последица која је постала видљива у неком моменту глаголске радње и која је са њом симултана у моменту када нам је саопштена. У том случају ХР (црвена у лицу) је узрокована радњом у предикату. У другом примеру је узрочно-последични однос обрнут, јер се сада ХР (изненађен), искључиво на основу ванјезичке стварности, интерпретира као разлог заустављања (VP).

Трпни глаголски придеви су најпогоднији кондензатори узрочног значења (Милошевић 1987: 179). Они су у већини случајева лексички „окидачи“ који нас упућују на узрочно-последичну интерпретацију. Ванјезичко знање је, такође, важан фактор, јер смо свесни тога да застанемо када смо изненађени, да се када смо уморни предајемо и бацамо оловку на шанк, да се шеткамо када немамо преча посла итд.

3.5.2. Темпорално значење

За разлику од узрочно-последичног значења које се деривира прагматички, темпорално значење налази упориште у мањем инвентару лексичких јединица какве су: *жив*, *мртав* и *млад*.

Када смо разматрали придеве *жив* и *мртав* (в. 3.3.2.1.), закључили смо да се они понашају другачије од других придева у том смислу што не говоре о томе какав је субјекат/ објекат, већ упућују на време када се субјекту нешто дешава, што се види из примера које овде понављамо:

(138a) ... набићу те **жива** на колац на највишој скели... (Д 35) → Набићу те на колац док си још жив.

⁹⁵ Станојчић и Поповић диференцирају начински актуелни квалификатив (*Иван је корачао погнуте главе*), временски (*Као дете се доселио у Београд*) и узрочни (*Застао сам неодољив*) (1999:243).

(1386) Мехмедпаша... наредио је неваљалом поверенику да врати целу суму, а са остатком имања и својим харемом да одмах сели у једно мало место у Анадолији и да се жив не чује...(Д 59)→ ... и да се не чује док је жив.

Придев *мртав*, рекли смо, нешто другачије функционише, будући да означава стање и као такав може имати и квалификативно и дескриптивно значење. У наредном примеру се јасно односи на време, када неко буде у наведеном стању. Чак је могуће и кондиционално значење: *Ако буде мртав, неће моћи да је наручи уопште*. Које од ова два значења је у питању би поново зависило од ширег контекста. Морамо да приметимо да је, као и у енглеском језику, у српском за кондиционално значење делом заслужна употреба модалног глагола.

(139а) Разуме се, **мртав** неће моћи да је наручи уопште. (ХБ 134) → Када буде мртав, неће моћи да је наручи уопште.

(139б) Нисам га спасао живог, нисам га видео **мртваг**. (ДС 168) → Нисам га спасио, док је био жив, нисам га видео када је/пошто је умро.

Темпорално значење је, такође, својствено придевима којима се одређује период живота, као *млад/ млада*, као у *Она је млада умрла (Умрла је када је била млада)*. Таквих придева вероватно има још, али су само ови примећени у анализираној грађи.

Темпорално значење се још везује за дескриптиве уведене са КАО, и попут претходних примера, зависи од значења лексема на месту елемента ХР. Сви забележени примери садрже именице и именичке синтагме.

(140а) Знате, ја сам, **као девојчица**, увек помало очијукала са лицима са слика. (КММ 62)

(140б) Показала ми је и улицу у којој је некада био пансион у коме је деда становао као студент и као млади адвокатски приправник...(П 81)

(140в) **Као гимназијалка** била је јуниорски првак града у мачевању... (РП 21)

(140г) Њега је потресла смрт овог младића кога је **као дечака** извео из његове сиротиње у Улцињу... (Д 63)

3.5.3. Кондиционално значење

Доста смо говорили о кондиционалном значењу у енглеском језику и закључили да су они у одређеној мери синтаксички самосталнији и другачији од правих дескриптива. У српско-енглеском корпусу је примећен само један такав пример:

- (141) Треба да се скине ова трака, са гладиола, осушиће се овако стегнуте, како смо то заборавили. (П 106)

Реченица се разуме као кондиционална: *Ако не скинемо ову траку са гладиола, осушиће се јер су овако стегнуте*. 'Овако стегнуте' није својство објекта актуализовано глаголском радњом, већ њен узрок. На плану зависне реченице, такође, ишчитавамо услов: *Ако остану овако стегнуте, осушиће се*. Поново примећујемо употребу модалног глагола у управној клаузи и футур у зависној. Кондиционално значење у овом случају, као и у енглеском језику, зависи од контекста, тачније од глаголског времена, модалности и сл.

Такође, примећујемо да и у српском језику постоји разлика у положају дескриптива и кондиционала приликом парафразе са КАДА (уп. поглавље §3.4.2.). Прави дескриптив се приликом парафразе временском реченицом јавља у управној клаузи, а кондиционал остаје у зависној:

- (142а) Ушла је **весела**. → Када је ушла, била је весела. (прави дескриптив)

?Када је била весела, ушла је.

- (142б) Осушиће се **стегнуте**. → Када су стегнуте, осушиће се. (кондиционални)

*Када се осуше, биће стегнуте.

Ако остану стегнуте, осушиће се.

*Остаће стегнуте када се осуше.

Предложени тест парафразе је користан, јер упућује на асиметричан однос између дескриптивног значења у ужем смислу и кондиционалног. Међутим, морамо да приметимо да парафраза са КАДА није најпримеренија, будући да упућује на субординиран однос ПА-та, односно ДСП-а, а већ смо истакли да се ови чланови према управном предикату односе као координиране структуре. У том смислу су ПРИ ТОМ или само И прецизнији алати за парафразу. Они се, пак, не могу применити на кондиционални тип, коме је очито место у субординираној реченици уведеној са КАДА или АКО, чиме се свакако одвајају од типичних дескриптива.

Дистрибутивни критеријум нам не говори пуно, јер се у једином примеру ове врсте, кондиционал реализује на истој позицији као и типични дескриптиви, иза глагола. Реченицу бисмо могли да трансформишемо тако да се кондиционални ДСП нађе на другим позицијама:

- (143) **Овако стегнуте** ће се осушити.

?**Овако стегнуте** гладиоле ће се осушити.

Овако стегнуте, гладиоле ће се осушити.

Гладиоле ће се **овако стегнуте** осушити.

За разлику од енглеског језика, кондиционални ДСП у српском је мобилнији. Ипак, на иницијалној позицији, када долази непосредно пре именице на коју се односи, кондиционал је прихватљивији као апозитив, јер би се у супротном могао разумети као атрибут.

3.5.4. Значење статуса

Значење статуса је у српском језику везано је искључиво за КАО дескриптив у виду именичке фразе. Статус као појам покрива нечије место на друштвеној лествици (примери (144а–г) и професионални статус (144д–ж):

(144а) Дивили су му се **као једној више онако велеградској појави**. Једни су га сматрали скоро божанством, други.... (КММ 11)

(144б) Јанко Волни,..., сахрањен је **као веома угледан грађанин**,... (КММ 182)

(144в) Али, на крају, путник се ипак враћао у домовину са Запада!, дакле, **као—победник**. (ХБ 140)

(144г) Наизменично су га хвалили те од њега тражили помоћ (...) или су га клели **као потурицу и продану душу**... (ХБ 276)

(144д) Грмаљ се убрзо у “Мотелу” запослио **као кувар**. (МР 40)

(144ђ) Царству су у владању над огромним пространством умногоме били потребни Срби, обе вероисповести, јер су их могли упослити **као чиновнике** у локалним срединама... (ХБ 261)

(144е) Оставио га је **као првог до новог сераскера**, довољно мудар да га искористи **као војсковођу**. (ХБ 180)

(144ж) У септембру се уписао **као редовни студент** на германистику...(РП 81)

3.5.5. Значење друштва и броја

Када смо говорили о употреби бројева у функцији ДСП-а у енглеском, констатовали смо да се изрази квантификације подводе под адвербијалну службу (за изузетке у литератури, в. Шарић 2008: 320) и не сматрају се секундарним предикатима,

премда их ми према синтаксичким и семантичким критеријумима третирамо као реализације дескриптива. Ова значењска подгрупа би се пре могла подвести под прави дескриптивни тип, односно ПА, али их због специфичног значења лексема издвајамо као посебан подтип.

У ову групу би поред бројева, још могли увести и изрази: *утроје, у гомили, у чопору, сам, сама, заједно* и слични, како на српском, тако и на енглеском језику.

(145а) Британци беже у чопорима.... (МЦС 130)

(145б) Прву јутарњу кафу пијем сам. (РП 279)

(145в) У кафић сам стигла прва...(П 108)

(145г) ...дошао си сам, без жене и сарадника...(К 76)

3.6. Сличности и разлике

Семантички потенцијал ДСП-а у енглеском и српском је у потпуности подударан. У ужем смислу обе језичке јединице су обележене симултаним односом према глаголској радњи због чега се повезују са значењем пропратне околности, односно, квалификације или дескрипције неког од учесника радње, најпре у погледу физичког изгледа, психолошког или емотивног стања, односно, неких видљивих квалитета (Николс 1978: 115). Остала значења која се типично повезују са прилошким су: темпорално, узрочно и кондиционално, те значење статуса и друштва.

Када је узрочно значење у питању, између српског и енглеског језика приметна је велика разлика. Наиме, у енглеско-српском делу корпуса је врло тешко наћи такве примере, јер је готово у свим ситуацијама дескриптив издвојен запетом, односно реализован је као слободни адјункт. То се нарочито односи на појединачне придеве и придевске фразе, док се предлошке фразе (*in surprise, in confusion*) понегде реализују као интегрални део клаузе.

У српском, са друге стране, оваквих примера има доста, што само отежава успостављање разлике између апозитива и предикатског атрибута. Узрочно значење је у оба језика производ лексичке семантике реченичних чланова, односно лингвистичких и екстралингвистичких фактора.

Кондиционално значење се показује специфичним и у енглеском и у српском језику, јер се не деривира само контекстулано попут претходног. Као што је Симпсон приметила (2005: 88), кондиционална интерпретација се махом везује за генерички, хабитуални контекст, који се постиже употребом глаголског времена, аспекта и

нарочито модалних глагола, те се из тог разлога не може рећи да се ради о засебном типу. Кондиционално значење не носи баш најсрећније име, јер се не ради увек о АКО ситуацији. Основна парафраза подразумева да се радња управне предикације остварује 'КАДА субјекат/објекат буде у одређеном стању'. Значење услова је тек секундарно и на њега нас наводи неко граматичко средство. Претходна парафраза значи да јединица у кондиционалном ДСП-у остаје у зависној клаузи, па заправо служи као нека врста временског оквира за управну предикацију, а не обрнуто као што је случај са правим дескриптивима који прелазе у управну клаузу парафразиране реченице. И овде ћемо нагласити да парафраза са КАДА само служи томе да одреди који је реченични члан основни догађајни план, а који секундарни. Дескриптиве у оба језика чини посебним управо однос координације са управним предикатом.

Осим парафразе, кондиционали у енглеском свој специјални статус потврђују и могућношћу да се јаве на иницијалној позицији, неиздвојени запетом. Та чињеница у систему српског језика не мења пуно тога, јер је ДСП иначе мобилнији, као што смо показали у §3.3.5.

За разлику од кондиционала, категорија темпоралног значења се не разликује значајно од типичних дескриптива, јер обухватају лексеме које по себи означавају неки период или животно доба. Најбољи представник ове групе у оба језика су придеви *млад* и *young*. Анализом примера је утврђено да се и придевски парови *жив/ alive*, и у неким ситуацијама *мртав/dead* понашају као носиоци темпоралног значења. За разлику од пара *млад* и *young* које у грађи увек има ово значење, *жив/ alive* и *мртав/dead* семантички варирају, па могу означити само стање, а други пар ретко има и квалификативно значење.

Значење статуса или ранга се најчешће реализује конструкцијом *КАО/ AS*, којом се именице (али и придеви), чак и трајних својстава, прикључују средствима реализације ДСП-а. Показали смо да је значењски опсег ове конструкције шаренолик и да сваки аспект одговара неком другом средству реализације реченичног члана у питању: квалификативно значење одговара придевима и предлошким фразама (односно предлошко-падежним конструкцијама), статуса или ранга употреби именица и бројева, период живота, такође, појединим придевима.

У оквиру засебне групе смо разматрали значење броја и друштва која је најскромнија по питању лексичког инвентара. Њено значење се окупља око редног броја и предлошких фраза са значењем количине које су подударне у оба разматрана језика. Нагласићемо поново да се енглески са теоријског становишта разликује од

српског, јер англистичка литература бројевима и изразима, као што су *alone* и сл. не признаје статус секундарног предиката. Међутим, они функционално и семантички завређују статус дескриптива, као и њихови парњаци у српском језику.

3.7. Анализа преводних еквивалената

Испитивањем семантичких могућности дескриптива у претходном поглављу закључили смо да су они у основи носиоци чисто симултане темпоралне везе са управним предикатом, одакле и имају значење пропратне околности, а да се друга значења која се типично приписују апозитиву, тј. слободном адјункту деривирају лексичко-прагматичким путем. Интерпретација на првом месту зависи од контекста, односно ужег семантичког окружења и интеракције елемента у ДСП-у са управним глаголом, те граматичких својстава читаве структуре. Иако је то тачно за оба језика, примећујемо једну значајну разлику у преводним еквивалентима ДСП-а, која нам указује на нешто „шире“ поимање ове језичке јединице у српском језику.

У претходном делу смо утврдили да су формалне и семантичке карактеристике дескриптивних малих клауза готово идентичне у оба језика, осим на дистрибутивном плану и у погледу номиналног елемента за који се везују. Запањујуће су слични чак и на статистичком плану, јер су врсте речи којима се ХР остварује у скоро истом односу заступљене у грађи на енглеском и српском језику. Поред темељно споведене квалитативне и квантитативне анализе применићемо још и анализу преводних еквивалената као додатни алат којим ћемо утврдити статус необавезне мале клаузе дескриптивног значења у језичким системима српског и енглеског језика.

3.7.1. Из смера енглеског језика

И поред утврђене еквиваленције, преводне могућности су се показале разноврсним. Придевска фраза се са енглеског у 52% ситуација на српски преводи, такође, придевском фразом. Немогућност да се очува и структурна и семантичка вредност конструкције зависи од бројних фактора. На пример, одређени партиципски придеви не налазе еквивалентну трпну форму у српском језику, због чега преводиоци прибегавају другим средствима. У неким случајевима се преводилац из стилских

разлога опредељује за неко друго средство премда је могуће формално „пресликати“ ДСП.

XP (AdjP) → XP (Adj P):

(146) ...and (he) found *him* standing in formation **stark naked**. (22 116)

(146') ..pa *ga* је пронашао kako stoji u stroju **go golcijat**. (22C 110)

XP (AdjP) → XP (AdvP):

Адвербијали заузимају око 12% преводних реализација дескриптива и готово по правилу су везани за глаголе мировања. Иако је могуће очувати дескриптив и на српском језику, преводилац се одлучио за адвербијално решење.

(147) ...*Amina* sat **immobilized** in a room in a tower... (МЦ 126)

(147') ...*Amina* ...sedela je **nepomično** u sobi u kuli... (МЦС 159)

(148) *She* stopped a little way off from Rose and stood a moment **silent**... (C 229)

(148') Zastala је malo podalje od Rouz i trenutak-dva **nemo** stajala... (CE 155)

(149) *The old woman* was sitting **erect**... (Ф 55)

(149') *Stara žena* je sedela **uspravno**... (ФС 57)

XP (AdjP) → XP (VP):

Глаголске реализације (око 14%) су оправдане и неопходне, јер се само њима може пренети значење појединих енглеских придева, као у наредна два примера. У трећем је, пак, било могуће очувати придевску срж дескриптива употребом девербативног придева *окамењен*.

(150) *He* went **unchallenged** through the green customs channel ... (Ф 197)

(150') **Niko ga nije zaustavljao**, u zelenom carinskom kanalu, niti na glavnom trotoaru ispred zgrade. (ФС 173)

(151) *A video of 'The Lion King'* playing **unwatched** on the television. (МБ 89)

(151') Na videu se vrteo '*Kralj lavova*' **kojeg niko nije gledao**. (МБС 82)

(152) ...he stood **petrified** with his tray quivering in his hands... (22 104)

(152') ...pa **se skamenio** s poslužavnikom koji mu se tresao u rukama... (22C 98)

XP (AdjP) → XP (PP)

Иако се обично истиче блискост адвербијала и дескриптива, предлошке фразе, такође, чине 12% преводних еквивалената придевске фразе на месту XP. Предлошке фразе су тада деривационо везане за придевску лексему и имају исто значење, што показују наредни примери:

(153) ...before *he was fished out* **nearly unconscious**. (22 121)

(153') ...dok *ga nisu izvadili* **u skoro besvesnom stanju**. (22C 114)

(154) *He stood* **speechless**, lanky and gawking, with a scuffed basketball in his long hands... (22 66)

(154') *Stajao je* **bez reči**, onako izdžikljao i nezgrapan, s izlizanom košarkaškom loptom u rukama...(22C 62)

XP (AdjP)→XP (atrAdj)

За разлику од енглеског језика где се са стањима понекад јављају ДСП кондиционалног значења, у српском таквим придевима погодује права атрибутска функција уместо ДСП-а⁹⁶.

(155) I like my fresh eggs **fried**. (22 155)

(155') Ја највише *volim* **pržena** свежа јаја. (22C 145)

(155'') ? Свиђају ми се свежа јаја **пржена**.

Предност атрибутској функцији у датим примерима, такође, обезбеђује и глаголско време. За разлику од енглеског језика у коме, видели смо, генерички контекст погодује кондиционалним дескриптивима, у српској верзији се генерички контекст опире употреби дескриптива који се повезује са варијабилним или привременим значењем.

У осталим случајевима се ДСП са енглеског језика преводи именском фразом, поредбеном клаузом, апозитивом или се изоставља. Будући да броје свега по два примера, остављамо их по страни.

⁹⁶ Размотримо још и следеће хипотетичке примере са статичним и динамичним ситуацијама:

Jones prefers her coffee **black**. *Џоунс воли кафу црну/ јаку. Воли црну/јаку кафу.

He likes women **big**. ? Свиђају му се жене **крупне**.

Свиђају му се **крупне** жене.

Jake drinks Coke **warm**. ? Џејк пије кока-колу **млаку**.

Џејк пије **млаку** кока-колу.

Ali eats meat **raw**. ? Али једе месо **живо**.

Али једе **живо** месо.

Сви парови илуструју чињеницу да су кондиционални ДСП у преводу прихватљивији као атрибути, функционално говорећи. Прихватљивост придева у функцији ДСП-а се значајно поправља увођењем реченице супротног односа чиме се дескриптив у још већој мери истиче (додатно је подвучено) у односу на употребу истог придева у атрибутивној функцији.

Џејк пије **млаку** кока-колу, а не хладну.

Џејк пије кока-колу **млаку**, а не хладну.

Али једе месо **живо**, а не термички обрађено.

Џоунс воли кафу **јаку**, а не слабу.

Свиђају ми се свежа јаја **пржена**, а не барена.

Иако смо утврдили еквивалентност предлошких фраза на месту ДСП-а у енглеском и српском језику, 53% свих предлошких дескриптива је задржало исту категорију приликом превода. Значајан удео од 40% заузима глаголска фраза, финитна или нефинитна.

Занемарљив проценат припада именским фразама на српском језику упркос чињеници да именичке синтагме у генитиву одговарају предлошким фразама у енглеском језику у значењу квалификације посесора.

XP (PP) → XP (PP)

(156) *He was only caught with his trousers down.* (ЛБ 24)

(156') *Samo je uhvaćen bez gaća.* (ЛБС 28)

(157) *Amina Sinai... woke up one morning with a head buzzing with insomnia and a tongue thickly coated with unslept sleep...* (МЦ 79)

(157') *Amina Sinaj,..., probudila se jednog jutra sa zujanjem u glavi od nesanice i jezikom debelo obloženim neprospavanim snom...* (МЦС 100-1)

XP (PP) → XP (VP)

(158) *Beside him a woman sat with an elbow out of the rolled-down window, her head back too...* (C 9)

(158') *Pored njega je sedela žena, proturivši lakat kroz otvoren prozor, glave takođe zaturene;* (CC 13)

(159) *He ate with a guilty conscience.* (22 115)

(159') *Pekla ga je savest dok je jeo.* (22C 109)

(160) *She was walking through the trees with her back to him.* (Φ 178)

(160') *Odlazila je između drveća, ne osvrćući se.* (ΦС 157)

XP (PP) → XP (NP)

(161) *....(she) sat down on the sand with her legs flexed and made the towel into a tent around herself...* (C 28)

(161') *...sela (je) na pesak **savijenih nogu**, od peškira načinila šator oko sebe...* (CC 25)

(162) *She is lying propped on an elbow on her side with her ankles crossed...* (C 33)

(162') *Leži na boku, propeta na lakat, **nogu prekrštenih u člancima**...* (CC 28)

Именске реализације ДСП-а у енглеском језику имају значење статуса, па се на српски преносе одговарајућом структуром КАО XP.

(163) I would have thought *Miss Vavasour* would emerge **the easy victor** from this contest, but she did not. (C 206)

(163') Помислио бих да ће *госпођица Вавасур* **однети лаку победу** у овом надметању, али није. (CC 140)

(164) But she knows *this man* beside her is one of the charmed, *who* has grown up **an outsider** and so can switch allegiances... (EP 271)

(164') Али она зна да је овај човек поред ње један од *оних срећника одраслих као неприпадници*, и да он зато може да лако изабере нову оданост... (EPC 277)

Конструкције AS XP се уз један изузетак преводе КАО XP дескриптивом. Само је придевски AS дескриптив преведен клаузом.

(165) I don't think *two retired public servants* [...] just happen to commit suicide rather than be exposed **as corrupt**. (Ф 238)

(165') Не верујем да *двојица пензионисаних службеника исте старости и истог ранга* пуким случајем одаберу да изврше самоубиство пре него што се дозна да су корумпирани. (ФС 209)

Бројеви се као категорија савршено пресликавају из једног језика у други потврђујући статус структурно-семантичких еквивалената:

(166) Globus saw him **first**... (Ф 258)

(166') Глобус га виде **први**... (ФС 224)

Да сумирамо, упркос чињеници да су дескриптивне мале клаузе у енглеском и српском језику готово у потпуности подударне, анализа преводних парова показује да тек половина примера поред семантичког добије и конструкциони еквивалент. Преводиоци настоје да сачувају структуру дату у изворном тексту, али до померања на формалном плану долази услед потребе да се лексички и граматички аспект прилагоде језику-циљу.

3.7.2. Из смера српског језика

У српско-енглеском корпусу се придевска фраза, као и у енглеском, најчешће преводи придевском. Тачније, формална и семантичка еквиваленција је потврђена у

око 43% свих придевских реализација ДСП-а. Ипак, примећена је једна важна разлика која указује на то како изворни говорници перцепцију ову језичку структуру као и на разлику у самим језичким системима. Наиме, скоро петина придевских дескриптива (19,6%) је на енглески језик преведена слободним адјунктом. У неким ситуацијама је такав поступак оправдан, као у наредним примерима када се ХР не може везати за предлошки објекат (што је утврђено у поглављу §3.2.), те је зато пренет нефинитном клаузом, односно придевом у атрибутивној функцији:

ХР (AdjP)→ ХР (VP)

(167) Ко зна шта је све колало по његовој брижној глави, гледајући ме **овако слабу**. (П 79)

(167') Who knows what was running through his worried head while he was looking at me **and how weak and fragile I was**. (ПЕ 73)

ХР (AdjP)→ ХР (atrAdjP)

(168) Ali, ja je **onako mladu** nisam mogao lišiti materinstva... (ХБ 289)

(168') However, I could not take motherhood away from **such a young** bride... (ХБЕ 348)

Други разлог зашто се дескриптиви третирају као слободни адјункти, тј. издвајају се запетом налазимо у примерима узрочног значења. Подсећања ради, када смо испитивали варијације дескриптива у енглеском језику, констатовали смо да је узрочно значење ДСП-а у енглеском могуће али изузетно ретко, као и да је ограничено на предлошке реализације. Преводни еквиваленти са српског, у којем се ДСП узрочног значења далеко чешће јавља, показују зашто.

ХР (AdjP)→ ХР (f.adj.AdjP)

(169) И на крају сам **уморан** бацио оловку на шанк. (К 50) → Зато што сам се уморио, на крају сам бацио оловку на шанк.

(169') And in the end I threw the pencil on the bar, **tired**. (КЕ 52)

(170) Чезнуо сам за миром у том часу, ишао погнуте главе поред ћефенака, клонуо **уморан**, осјећао мирис коже и јохове, уморан, гледао округли камен...,уморан,... (ДС 120–121)→ Клонуо сам од умора/ зато што сам био уморан.

(170') At that moment I longed for peace. I walked past the storefronts with my head lowered; **exhausted**, I breathed in the smell of leather and the bark of alder trees; tired, I wathed the feet of the passerby.... (ДСЕ 139).

(171) Срео сам Махатму, и он се шеткао **беспослен** по ходнику... (К 95) →

Махатма се шеткао по ходнику, јер је био беспослен.

(171') I ran into Mahatma, he was stroling **idly** through the hallway... (KE 99)

Преводни парови на енглеском језику нам говоре да се ДСП, који се разуме као узрок, доследно не преводи дескриптивом, осим када је реализован предлошком фразом. Место дескриптива у преводу заузимају или слободни адјункт (169' и 170') или адвербијал (171').

У наредном примеру узрочна веза није сасвим јасна, јер се не зна шта је чему узрок—да ли је ћутање разлог зашто она стоји поред врата збуњена, или пак ћути зато што је збуњена. И поново у преводном пару примећујемо да је ДСП пренет слободним адјунктом.

(172) Она је ћутала и стајала крај врата **збуњена**. (К 29)

(172') She was silent, standing by the door, **bewildered**. (KE 31)

Једино у случају када је предлошка фраза носилац узрочног значења, ДСП се на енглеском не издваја запетом.

(173) Диже се, али одмах застаде **изненађен**. (ПА 73) → Застао је, јер је био изненађен.

(173') He rose, but then stopped **in surprise**. (ПАЕ 187)

Ако погледамо преводе свих реченица, којима смо приликом анализе српско-енглеског корпуса приписали адвербијална значења, приметимо да ни на једном месту немамо апсолутни преводни еквивалент. Оно што на српском осећамо као узрочну везу се на енглески језик углавном преводи слободним адјунктом или адвербијалом. Тамо где смо указали на темпорално или кондиционално значење, у преводу на енглески сваки пут наилазимо на клаузе одговарајућег значења (примери (174–177)). Упркос томе што се у неким примерима ДСП може превести дескриптивом (нпр. *Нисам га видео мртвог* → *I did not see him dead*), преводиоци, вероватно тежећи недвосмисленим структурама, потенцијална узрочна значења пажљиво издвајају запетом, а остала преобликују клаузом (10,2%).

XP (AdjP) → XP (VP)

(174) Мехмедпаша... наредио је неваљалом поверенику да врати целу суму, а са остатком имања и својим харемом да одмах сели у једно мало место у Анадолији и да се жив не чује... (Д 59)

(174') Mehmed Pasha ... had ordered his unworthy servant to reimburse the whole sum....and **never** to let himself be heard... (ДЕ 60)

(175) Разуме се, **мртав** неће моћи да је наручи уопште. (ХБ 134)

(175') And of course, **if he's dead** then he can't order anything at all. (ХБЕ 163)

(176) Нисам га спасао живог, нисам га видео мртвог. (ДС 168)

(176') I did not save him **while he was alive**; I did not see him **after he died**. (ДСЕ 202)

(177) Треба да се скине ова трака, са гладиола, осушиће се овако стегнуте, како смо то заборавили. (П 106)

(177') The ribbon should be taken off the gladiolas, they will dry up **if held so tight**, how did we forget that. (ПЕ 99)

Трећа ситуација када се ДСП преноси као слободни адјункт нема везе са адвербијалним значењима, па се такав поступак једноставно може приписати слободи коју преводилац себи узима да би реченица природније звучала на енглеском:

(178) Šta ako zaista tako bude, pitala sam se, dočekujući jutro **budna**. (П 142)

(178') What if it really is like that, I asked myself, waiting for the morning, **wide awake**. (ПЕ 134)

(179) Stajala je pored komode sa telefonom **ukočena kao stub soli**. (П 75)

(179') She stood by the commode holding the telephone, **rigid as a pillar of salt**. (ПЕ 70)

XP (Adj) → XP (AdvP):

Значење ДСП-А се често доводи у везу са адвербијалима са којима понекад алтернира, али је упркос томе придевска фраза у само 6,1% примера преведена адвербијалном.

(180) Kad je Boško po ko zna koji put **onako bunovan** gundao kako je neoprezno ušao u porodicu... (П 116)

(180') When Boško, for God knows which time, **drowsily** grumbled that he had carelessly entered a family... (ПЕ 109)

(181) ...lutaо sam **izbezumljen**. (К 57)

(181') ...I wandered **distractedly**. (КЕ 59)

(182) Sreo sam Mahatmu, i on se šetkao **besposlen** po hodniku... (К 95)

(182') I ran into Mahatma, he was strolling **idly** through the hallway... (КЕ 99)

XP (Adj) → XP (PP):

Предлошка фраза се, као и у преводу са српског, показује ближом дескриптивима од адвербијала и представља 10,2% преводних реализација придевског ДСП-а. Значење предлошке фразе се своди на психо-физичку карактеризацију.

(183) *Diže se, ali odmah zastade iznenađen.* (ПА 73)

(183') *He rose, but then stopped in surprise.* (ПАЕ 187);

(184) *...i kada bi došavši kući podigao poklopac, zastao bi zbunjen savršenim redom...* (ПП 24)

(184') *...and whenever he would come home and raise its lid, he'd pause in confusion at the perfect order...* (ПРЕ 29)

Предлошка фраза у функцији ДСП-а на српском језику се, уз неколико изузетака (пример (187)), преноси адекватном предлошком фразом у енглеском језику.

(185) *Како даље, питала сам се у ужасу, седајући на кревет.* (П 71)

(185') *How do I go on, I asked myself in horror, sitting on the bed.* (ПЕ 65)

(186) *...када ју је угледао на сплаву у загрљају непознатог мушкарца.* (ПП 195)

(186') *... when he saw her on the raft in the embrace of a stranger.* (ПРЕ 232)

(187) *А ова жена, која је преда мном искрсла у топлесу и на сцени крај шипке уместо ње, неће пак наћи куражи...да се у томе заустави.* (Т 34)

(187') *...whereas the woman in front of me, topless and standing by the pole on stage, would not, in my fantasy, find the courage...to stop.* (ТЕ 35)

Именице без предлога се са српског на енглески преводе предлошким фразама, поново уз помоћ IN и WITH. Понекад су предлошке фразе у преводу издвојене као слободни адјункти у виду именске фразе (примери (190) и (191)). Одступања од предлошке фразе су ретка и обично су последица већ утврђене фразе (нпр. *празних руку* → *empty-handed*).

XP (NP) → XP (PP)

(188) *Већина осуђеника је седела оборене главе.* (ПА 119)

(188') *Most of the exiles were sitting with bowed heads.* (ПАЕ 217)

(189) *Њихови домаћини,..., који их примају на своја богослужења раширених руку...* (ХБ 154)

(189') *Their hosts ... take them into their service with wide-open arms...* (ХБЕ 189)

XP (NP) → XP (slob.adjunkt NP)

- (190) Ne vidim—kaže on **oborene glave** a glas mu se lomi. (PA 115)
 (190') 'No,' he said, **his head bowed** and in a broken voice. (ПАЕ 214)
 (191) *Мустафа је гледао широм разгорачених очију и уста.* (ХБ 40)
 (191') *Mustafa looked at him, his eyes and mouth wide open.* (ХБЕ 52)

Наредни пример је посебан, јер је именски карактер дескриптива у преводу очуван интеграцијом у именску сложеницу где заузима место модификатора.

- (192) Шетао је средњовековним собама двораца, прошао кроз крчму где су у тишини седели намерници воштаних лица. (РП 180)
 (192') He walked around the rooms of a medieval fortress, passed through a tavern where **wax figure travelers sat in silence**. (ППЕ 214)

КАО и AS у оба језика истоветно функционишу као елементи који уводе необавезне мале клаузе дескриптивног значења⁹⁷.

Подударност међу овим категоријама је толика да се, уз изузетак неколико примера, у оба смера превода реализују као структурно и семантички идентичне конструкције. Поменути изузеци су последица глаголске рекције (*pose as*+ N→ *представљати*+ Ø+ N) или избора преводиоца (*који као очајници стоје* → *who stood in desperation*). У једном занимљивом примеру на српском језику је КАО+Adj конструкција дата у курзиву, као гесло под којим се намештај продавао. Преводац се одлучио да AS фразу стога замени двема тачкама.

- (193) ...nameštaj koji je u tome 'sada', iz poslednje u nizu tridesetih godina, bio u velikoj modi kao moderan i praktičan. (Л 125-6)
 (193') ...the furniture which in that now, at the very end of the thirties, was very fashionable: up-to-date and practical. (ЈЕ 99)

3.7.3. Сличности и разлике

Анализа преводних еквивалената се показала веома корисном из два разлога. Као прво, упркос чињеници да дескриптиви у енглеском и српском језику имају скоро

⁹⁷ Разликују се према конкурентним облицима. У енглеском *as* XP уз неке глаголе алтернира са нефинитним *as being* XP, док би се КАО у српском у неким случајевима могло заменити проширеном, финитном реченицом. Пошто се у раду не бавимо нефинитним глаголским облицима, ни поменуте варијате нису укључене у анализу.

идентичну форму, функцију и значење, приликом превода они су еквивалентни у тек 50–60% случајева. Најзначајнија разлика тиче се тенденције да се ДСП на енглески језик преводи слободним адјунктом, што нас доводи до другог питања, односа преводиоца према анализираној конструкцији. Намеће се закључак да структура реченице на српском језику нема утицаја на одабир структуре у језику-циљу—у потенцијално узрочном значењу се ДСП у енглеском језику по правилу издваја запетом, осим када је реализован предлошком фразом. Друга адвербијална значења, попут темпоралног и кондиционалног, са српског се преносе финитним или нефинитним глаголским облицима. У преводима на српски језик, пак, примећујемо тежњу да се очува стил писца и изворна структура реченице.

Претходни закључци се могу сагледати и из другог угла, тј. међуодноса слободног адјункта, тј. апозитива и ДСП-а у два језичка система, што је комплексније питање од дефинисања дескриптива чији типични репрезенти заправо нису проблематични. Двосмерни корпус се овде показао као добар избор, због тога што је граничне примере, у којима се потиरे разлика између слободног адјункта и дескриптива, као синтаксички интегрисаног адјункта, једино могуће наћи у преводу, где пишчеву смишљену употребу интерпункције потиरे језичко осећање преводиоца. Појава, коју смо на енглеско-српској грађи запазили као интересантну, потврђена је у српско-енглеском корпусу.

3.7.4. Међуоднос слободног адјункта и ДСП-а

Примери на прелазу између слободног адјункта и дескриптива се опиру одлучној класификацији услед неподударности семантичких и синтаксичких критеријума која ДСП чини и даље актуелном и неразрешеном темом. Већина примера који садрже слободни адјункт се на енглески језик преводе управо слободним адјунктима, и обрнуто, и као такви нису предмет наше теме. Зато ово поглавље посвећујемо управо проблематичним, односно, прелазним конструкцијама са циљем да покажемо да на одабир слободног адјункта или дескриптива у процесу превода утичу лингвистички и екстралингвистички фактори.

3.7.4.1. Из смера енглеског језика

У корпус су укључени и примери апозитива у иницијалној, медијалној и финалној позицији, у оба смера. Од 130 примера на енглеском, у готово свим ситуацијама преводилац поштује интерпункцију изворног текста, као у наредним примерима:

- (194) **Unable to push her tongue against the word**, Briony could only nod... (A 14)
- (194') **Nemoćna da reč prevale preko jezika**, Brajoni uspe samo da klimne glavom... (AC 17)
- (195) She glanced away, **exasperated**, but then looked back with an intensity that made him difficult to meet her eyes. (Ф 210)
- (195') Она одврати очи, **razdražena**, ali onda se ustremi na njega pogledom tako intenzivnim, da ga je bilo teško podneti. (ФС 183)
- (196) Helder looked at him for a moment, **unwilling to believe what he was hearing**.... (Ф 242)
- (196') Halder ga je nekoliko trenutaka samo gledao, **nerad da poveruje u to što je čuo**. (ФС 212)
- (197) Halder had stood, **miserable and helpless**, while above their heads the fireworks had whooshed and banged. (Ф 252)
- (197') Halder je stajao, **jadan i bespomoćan**, dok je vatromet fjučao i rasprskavao se iznad njihovih glava. (ФС 220)

Прозодијска или интерпункцијска издвојеност се, да поновимо, узима као најочитији разликовни критеријум слободног адјункта и ДСП-а у енглеском језику. Међутим, наредни пример дисконтинуираног дескриптива илуструје проблематику строго синтаксичког дефинисања ДСП-а:

- (198) ...and there (he) had discovered me, for the second time that night, **in a heap**, as they say, **at the foot of the bed, lost to consciousness** and, so he judged, **urgently in need of medical attention**. (C 255)
- (198') ...i našao me, po drugi put te noći, **skljokanog**, kao što kažu, **podno kreveta, onesvešćenog** i, prema njegovoj proceni, **u hitnoj potrebi za medicinskom pomoći**. (CC 171)

Реченица је информативно отежана апозицијама којима се уводе додатни коментари, али је неоспорно да су предлошке фразе: *in a heap, at the foot of the bed, lost*

to consciousness и *urgently in need of medical attention* семантички комплементи глаголу *discover*. Формално гледано, реч је о слободним адјунктима, али се, заправо, ради о серијској реализацији дескриптива.

(199) 'Well,' I said ', **taken aback**. (МБ 64)

(199') „Па“, rekoh iznenaden. (МБС 62)

(200) ... I said, **dead calm**. (МБ 144)

(200') ...rekao sam, **mrtav hladan**. (МБС 129)

У претходном пару се ДСП јавља уз глаголе говорења који су у енглеском по правилу одвојени запетом, по чему се, видели смо у §3.1.3. разликују од српског. Наведени примери су из истог романа, дакле, превод су једног аутора, који се у једном случају опредељује да задржи запету, а у другом не. То се може објаснити осећањем интензивније везе између предиката и трпног придева, него што је то случај са фразом *мртав хладан*. Разлог томе је вероватно јача колокативна веза у првом примеру.

Слична појава је забележена и у наредним примерима, у којима се формално издвојен адјункт на српски језик преводи интегрисаним дескриптивом. Овакво одступање примећено је у реченицама када је адјункт реализован појединачним придевом или краћом предлошком фразом:

(201) **With shaking hands**, I paid the driver... (ГХ 99)

(201') Platio sam taksi **drhtavih ruku**... (ГХС 108)

(202) **Bewildered**, they watched me drive past their gate...(МБ 67)

(202') Gledali su **zapanjeni** kako vozim pored njihove kapije...(МБС 64)

Наредни пример (203) садржи сукцесивну реализацију ДСП-а. Запета на истом месту у преводу на српски језик не би нарушила ни тачност, ни стилски облик реченице, већ би само незнатно успорила реченичну динамику. Може бити, дакле, да преводилац перципира објекат и припадајући атрибут као целину која заједно допуњује значење предиката. Наравно, не може се искључити ни могућност да се ради о превиду преводиоца или стилистичкој преференцији.

(203) How I cursed myself, **sprawled there on that Doge's daybed, crapulent and woozy and altogether lacking the strength to leap up**...(С 258)

(203') Kako sam psovaо samog sebe ispruženog tamo na duždovom kauču, mamurnog, pokvarenog stomaka, bez trunke snage da skočim... (СС 173)

Генерализација, наравно, није могућа на основу неколицине примера. Оваква одступања пре указују на то да су границе између језичких појава веома порозне и да

се категорије лако преливају једна у другу, што се догађа и у супротном смеру, приликом превода са српског на енглески језик.

3.7.4.2. Из смера српског језика

И у овом смеру превода (204 примера) се интерпункција изворног текста у већини случајева поштује, када је у складу са структурно-семантичким својствима језика циља. Због тога је у неким ситуацијама изостављање запете неопходно, као у наредном примеру:

(204) ...a onda **razočaran** vidim kako se to varljivo kruženje sužava, prema poznatom mjestu. (ДС 99)

(204') ...and then, **with disappointment**, I realized that these deceptive circles narrowed around a familiar place. (ДСЕ 112).

У српском језику се ДСП једнако може наћи у препозицији и постпозицији, у односу на управни глагол, што, видели смо, није случај са дескриптивима у енглеском, који се, ако нису кондиционалног значења, реализују иза управног предиката. Преводаца је, желећи да очува ред речи у језику-извору, у претходном примеру (204') био принуђен да ДСП одвоји запетама.

У следећем примеру је глагол *to find* употребљен у значењу *затећи, наићи на некога*, и поред објекта захтева и другу врсту допуне у виду локације или квалификације објекта, због чега се запета изгубила у преводу:

(205) U jednom od njih našao sam se i ja, **ušuškan kao u utrobi proždrljive ali dobroćudne nemani**, nesiguran kuda sam se zaputio i gde će se moje lutanje završiti. (Т 15)

(205') I found myself **nestled in one of these boats like in the belly of a gluttonous but good-natured monster**, not sure where I was going and where my peregrinations would finish. (ТЕ 15)

На неким другим местима се, међутим, додавање или одузимање запете, односно, конвертовање слободног адјункта не може објаснити синтаксичким захтевима језика:

(206) To su ispričali mami i meni kad su se vratili kući, **umorni od svega**, ali, kako su smatrali, skoro obavljena posla. (П 151)

(206') They told that to mom and me when they returned home **tired of their labours**, but, as they thought, their work was almost done. (ПЕ 143)

- (207) Ciganin je klečao, **sa kleštima u rukama**, i crnim svetlim očima gledao uplašeno i pokorno naviše uz Abidagin stas. (Д 43)
- (207') The gipsy was still kneeling **with the pincers in his hand** and looking upwards with black, shining eyes, frightened and humble, at the tall figure of Abidaga. (ДЕ 45)
- (208) ...most koji se isticao, **beo i lak**, na svojih jedanaest lukova... (Д 67)
- (208') ...the bridge, standing out **white and delicate** with its eleven arches. (ДЕ 67)
- (209) ...Dušan je sedeo pored nas, **nimalo zbunjen**, naprotiv, spreman da nam pripadne sav, bez odstupnice. (ЈИ 100)
- (209') Dusan was sitting beside us **not at all confused**, on the contrary, ready to belong to us completely, without reservations. (ЈИЕ 81)
- (210) I baka je vrisnula kad je ugledala Johanu kako zuri u nju, **ukočena od straha**. (КММ 187)
- (210') The grandmother screamed too when she saw Johana stare at her **petrified with fear**. (КММЕ 154)
- (211) Dani su se vukli **prazni i bezbojni**. (ПП 167)
- (211') The days dragged by, **empty and colorless**. (ППЕ 199)
- (212) Koliko puta sam **pripit i punog srca** stajao na ulici... (ПП 35)
- (212') How many times, **tipsy and joyful**, have I stood in the street... (ППЕ 43)

Уз изузетак првог примера где глагол у предикату има значење кретања и једног глагола перцепције, у већини случајева је до „конверзије“ дошло уз глаголе мировања, односно, оних глагола уз које се ДСП прототипично реализује у енглеском језику. Таква одлука не може бити мотивисана синтаксичким ограничењима, већ пре тежњом да се успостави динамика текста која је природна у језику-циљу. Ипак, интересно је да наведени примери нису комплексни ни захтевни за превођење, а опет долази до „преквалификације“ конструкције, тј. до интерпункцијског и интонативног издвајања дескриптива. Једино објашњење које у вези са тим можемо понудити је да учесталост одређене конструкције у оба језика, где мислимо на тип глагола и пратећу придевску модификацију, утиче на преводиоце који их, стога, перципирају као семантички тешње повезане.

3.7.4.3. Сличности и разлике

Запета као маркер слободног и везаног адјункта не утиче нужно на семантички статус ДСП-а. Као што интегрисани ДСП показује могућност адвербијалних значења, исто тако и дислоцирани адјункт има „неутрално“ квалификативно значење симултано са управним предикатом, и уз то је репрезент семантичке копулативне предикације. Свакако морамо признати чињеницу да они одвојени запетом имају лабавију везу са управним предикатом. Двострука веза се стога може испољити у различитим видовима и степенима везаности, али готово увек као стилистички маркирани изрази. Вуковићевим речима (1964: 70), случајеви двоструке синтагматске везе „служе у литератном изразу као средство стилских могућности да се постигну експресивнији реченични обрти, да реченица добије, не обичну равну линију свога састава, него изломљену; реченица добија своју динамичност у необичнијем распореду њених делова, што за собом повлачи и већу варијабилност њене интонације“.

4. НЕОБАВЕЗНЕ МАЛЕ КЛАУЗЕ РЕЗУЛТАТИВНОГ ЗНАЧЕЊА

Правећи разлику између атрибута, Халидеј (1967: 62–66) је увео термине резултативног и дескриптивног значења о којем је већ било речи. Наредним примерима поменути аутор илуструје резултативни атрибут:

(213a) He painted the door **green**.

(213б) She washes them **clean**.

(213в) She became **friendly**.

Резултативни атрибут је у прва два примера необавезан, али је ту уврштен и глагол непотпуног значења са придевском допуном. У каснијој литератури је термин „атрибут” прерастао у ширу граматичку категорију резултативних конструкција, односно, резултативних секундарних предиката (РСП). Тај термин се односи само на типове (а) и (б), у којима је резултатив необавезни реченични конституент, којим се (најчешће) придевом саопштава неко својство или стање у коме се објекат налази након извршења глаголске радње. Са становишта аспектуалне структуре, резултативи представљају комбинацију динамичног и статичног догађаја који заједно чине једну радњу која, гледана површински, не одаје своје саставне делове (Биверс 2012: 2). Будући да се резултативом исказује завршно стање узроковано глаголском радњом, они се остварују у ограниченим комбинацијама, са глаголима чије последице можемо предвидети, било на основу његовог лексичког уноса или нашег знања о свету.

У литератури је актуелно и спорно питање статуса резултатива у односу на управни глагол – да ли се конструкција сматра сложенем, као код других глагола непотпуног значења или је у питању адјункт сличан дескриптивима.

Свим резултативним конструкцијама је заједничко то што су у мањој или већој мери лексикализоване, што потврђује чињеница да нису продуктивне и да нису све комбинације глагола и резултатива дозвољене:

(214) He wiped it clean/dry/smooth/*damp/*dirty/*stained/*wet.

Да би се разумела њихова структура није довољно анализирати их само са синтаксичког аспекта, већ је неопходно укључити и значење самих лексема (Биверс, 2012: 6). Ипак, Ротштајн показује да у оцени прихватљивости неког резултатива наше знање о свету има пресудну улогу. Она разматра резултативне конструкције које изворни говорници оцењују као неприхватљиве и тврди да се дотеривањем контекста и прихватљивост у многим ситуацијама поправља (Ротштајн 2004: 134). Наиме, у

претходном примеру је лако успоставити семантичку везу између глагола *wipe* и придева *clean/ dry* ('брисати+ чист/сув') и трајања глаголске радње—радња траје док се објекат не доведе до придевом исказаног стања. Међутим, ако неко грешком користи прљаву крпу или умазану, и други придеви у низу постају прихватљиви. Нарочито је интересно објашњење које даје за пар *I sang the baby asleep* – што се сматра „потврђеним” резултативом – и *I ate the baby asleep* коју су испитаници испрва оценили као неприхватљиву. Међутим, када им је предочен контекст у коме мајка седи поред бебе којој дуго треба да се успава и, чекајући да дете заспи, стално нешто грицка како би остала будна, говорници су реченицу оцењивали као прихватљиву. Провера прихватљивости какву је Ротштајн спровела потиरे тврдње појединих лингвиста да глагол селекује резултатив (нпр. Симпсон 1983) и указује на то да комбинација глаголске семантике и контекста утиче на прихватљивост резултатива.

Поновићемо и овде да прикупљена грађа није довољна да би се анализирали бројни типови резултативних конструкција, али је свакако довољно обимна да би се утврдили најзаступљенији односно најпродуктивнији међу њима. Да резултативна конструкција није фреквентна у енглеском језику потврђује само 98 регистрованих примера у корпусу. Недостатак грађе, као што је било речи у уводном делу, се још огледа у заступљености само једног функционалног стила, па би у опсежније истраживање ваљало укључити пре свега публицистички и разговорни стил где бисмо сигурно нашли више „свежих” и онеобичених структура.

У првом делу овог поглавља се на основу анализираних грађе утврђују синтаксичке и семантичке чињенице о адјунктској малој клаузи резултативног значења, чиме се потврђују или релативизују ставови изнети у претходним радовима на ову тему.

Критеријуми примењени у анализи су релевантни за дату конструкцију (али нам, такође, омогућавају да је повежемо са другим поглављима у овом раду) и формулисани су према конструкционим елементима VP, NP и XP који, сваки на свој начин, доприносе укупном опису. Анализа резултативне конструкције спроведена је према истим критеријумима који су примењени у анализи дескриптива.

Други део поглавља посвећен је анализи преводних еквивалената енглеског резултатива на српски језик, а након тога, у далеко скромнијем обиму, и у супротном смеру, што је тема која, колико нам је познато, до сада није обрађена на систематичан начин. У трећем делу се дају закључна разматрања.

4.1. Управни глагол необавезних МК резултативног значења

4.1.1. Семантички тип управног глагола у енглеском

Да би се резултативно значење реализовало, неопходно је да глаголи означавају неку активност која би довела до измене објекта (Симпсон, 1983: 146). Језичко средство којим је резултат исказан би требало да семантички допуни глагол, односно прецизира на који начин радња исказана глаголом мења објекат (Марковић 2009: 229 – 230). Отуда су глаголи који означавају деловање и утицај (*verbs of affect*⁹⁸) погодни за резултативне конструкције и чине 88,7% примера. Ову групу илуструју наредне комбинације забележене у грађи:

fling/ push open the door; slammed the safe shut; break it open; bombing the town flat; pulled the bag open; knocked me flat on my ass; smashed open his forehead.

У знатно мањој мери су заступљени глаголи кретања (6 примера), најчешће у спрези са придевом *free*, да би се изразио начин на који је агенс дошао до слободе или уз предлошке фразе које су на граници адвербијалног и атрибутивног, јер истовремено изражавају правац, тј. одредиште које је метафорични одраз стања агенса (пример (215а–б)):

(215а) ...she was trying vexedly to wriggle herself free of what would turn out to be a wet bathing suit. (C 27)

(215б) He watched *Leo* twist and lift a knee to clamber free of the bench... (ЛБ 35)

(215в) *Hungry Joe*...crumbled promptly **into ruin** every time he finished another tour of duty. (22 61)

Четири примера садрже глаголе који се подводе под групу телесних активности (*corporeal*) који подразумевају вољни субјекат. У ову групу се типично убрајају непрелазни глаголи. Међутим, резултативи се у корпусу реализују уз прелазне глаголе са значењем опоравка или погоршања физичког стања, тачније утицаја на промену физичког стања директног објекта (Диксон 2005: 126–127):

(216а) Hasan and Farzana nursed her back to health. (KR 105)

(216б) Tell him he'd better kill me good with that first shot. (KR 108)

(216в) But we need you to starve them to death if they don't. (22 132)

⁹⁸ Семантичка типологија глагола према Диксону (2005:111).

У само једном примеру је уочен глагол говорења:

(217) He hollered *himself* **hoarse**. (22 58)

4.1.2. Валентност и транзитивност управног глагола у енглеском

Један од синтаксичких критеријума за класификацију резултатива је прелазност глагола. У грађи су примећени резултативи иза прелазних глагола, иза непрелазних чији субјекат има улогу теме или пацијенса (неакузатив) и иза непрелазних глагола са објектом који не поткатегоризују.

Резултативи се јављају иза транзитивних глагола, у активу и пасиву, где један аргумент има улогу агенса а други пацијенса. Како је основно значење резултатива узроковање промене објекта, не чуди да најбројнију подврсту чини управо ова група, са 84 примера, односно око 85%.

(218a) He flung **open** the door of the white Skoda... (Ф 6)

(218б) It was my turn to clamp a hand on his thigh, but Baba pried it **loose**, snatched his leg away. (КР 107)

(218в) ...the other recruits were again shaken roughly **awake** and (Ф 99)

(218г) It came as little surprise to us that God decided to wipe the slate **clean**. (ИС9)

(218д) She brushed her arms and toes **free of dust**...(ЕП 90)

(218ђ) It was cold and he had to rub it **warm**. (ЕП 213)

(218е) Captain Black tugged *himself* **erect**.... (22 138)

Последњи пример из претходног блока је занимљив по томе што повратна заменица *himself* стоји уз прелазни глагол *tug* ('тргнути, повући, теглити') који се типично не користи у датом значењу, 'усправити се нагло, уз трзај тела'. Чини се да је аутор освежио уобичајену фразу са *pull* заменивши га глаголом *tug* из истог лексичког поља⁹⁹.

Резултативи се још реализују иза непрелазних глагола којима се додаје још један аргумент који иначе не поткатегоризују. Најчешће се на овој позицији јављају лажне повратне заменице ('fake reflexives') или се умеће нека лексичка јединица коју

⁹⁹ *Pull yourself together* (пубрпату се). *She pulled herself up from the floor* (пудићу се, устату).

глагол по себи не захтева (на пример: *He read the children to sleep*¹⁰⁰). У таквим ситуацијама су и повратна заменица односно NP на месту објекта и резултатив обавезни, јер, ако се неки од два елемента испусти, реченица постаје неграматична.

Код „чудних прелазних глагола”, како их Боаз назива ('weird transitive verb', Боаз 2000: 8), у присуству резултатива долази до промене у аргументској структури, конкретно до суспензије селекционих рестрикција над пацијенсом, што се можда најбоље види из наредних примера у којима је транзитивни глагол *drink/ numi* претрпео неку врсту семантичке измене, јер иначе захтева објекат са обележјем [+течно]¹⁰¹. Боаз (2000: 8) сматра да у резултативној конструкцији долази до фузије значења резултатива и главног глагола¹⁰². Нажалост, такви примери нису забележени у корпусу, јер би као стилски маркирани, заправо као околионализми, представљали драгоцену грађу за анализу преводних еквивалената.

Само један пример садржи повратну заменицу коју управни глагол не поткатегоризује. Наредни пример садржи глагол говорења *vikati (holler)* иза кога стоји лажни објекат, али и предлошка фраза *at Aarfy*, иза резултатива, у функцији индиректног објекта:

(219) Small ones enraged him as he hollered *himself hoarse* at Aarfy... (22 58)

Наредни примери, од укупно 13 (13, 27%), илуструју употребу неакузативних¹⁰³ глагола ('unaccusative') код којих је синтаксички субјекат, заправо, објекат на плану тематске структуре:

(220a) ...*the flap* separating Major Major's office from the orderly room flew **open**... (22 110)

(220б) *The cutlery drawers* tilted heavily **open**. (ЛБ 10)

(220в) *The notebook* wouldn't open **flat**... (ЛБ 24)

(220г) *The book* splayed **open**, almost twice its original thickness. (ЕП 94)

(220д) I remembered him saying as *the grass around the pillar* soaked **red**. (КР 88)

(220ђ) And General Taheri, whose *hopes* had stirred **awake** after the Soviets pulled out, went back to... (КР 169)

¹⁰⁰ Пример са Интернета: <http://www.carls-sims-4-guide.com/forum/index.php?topic=5120.0>

¹⁰¹ Jack drank Bob **under the table**.

We drank the pub **dry**.

¹⁰² За механизме који омогућавају додавање аргумента видети Ротштајн, 2004 и Голдберг, 1995.

¹⁰³ У нешто старијој литератури се уместо *неакузатива* користи термин *ергативни глаголи* (ergative), нпр. код Бурзија (1981).

4.1.3. Обележја статичности и динамичности управног глагола у енглеском

На основу глаголске семантике и значења саме конструкције, јасно је да су резултативи због својства [+циљ] компатибилни једино са глаголским ситуацијама остварења и достигнућа, тј. глаголима чије значење, такође, подразумева кулминацију догађаја.

Неки догађај може имати само једну кулминациону тачку, а улога резултатива је, наводи Ротштајн, само да својим присуством лексички спецификују ту тачку. Другачије речено, резултативи не могу увести кулминацију догађаја (Ротштајн 2004: 79).

(221) *The house was painted red.*

У претходном примеру, сама глаголска фраза је телична, па резултатив само додаје својство тој завршници, односно кулминацији. Тачније њиме се саопштава да је то део датог догађаја, а то је да је кућа црвене боје. Због тога се резултатив не јавља уз глаголе активности који нису телични (осим ако нису ограничени контекстом), као у наредном примеру:

(222) **John_i ran **tired**_i.* (у резултативном значењу)

Глаголи активности (Ротштајн их зове процесима) нису инхерентно телични или ателични, већ се то својство одређује модификовањем контекста или аргумената¹⁰⁴. Додавањем резултативне предикације, односно, кулминације, мења се аспектски тип глагола и активности постају остварења.

Школски пример такве промене је претварање глагола активности, *He hammered the metal*, у остварење, *He hammered the metal flat*. Процесу ковања се као догађају додељује телични моменат ('*telic point*') преко заједничког аргумента, који је повезан са другим догађајем, тачније, равним стањем метала.

Глаголи достигнућа нису уобичајени са резултативима, јер су тренутни и телични, тј. они по себи представљају тренутну промену стања, самим тим и резултат. Најчешће су реализације достигнућа са придевом *open*, када се неком брзом или силовитом радњом неки предмет отвара.

(223a) ...until Orr got tipsy... and smashed open Appleby's forehead... (22 63)

¹⁰⁴ *running* (активност, без циља) у односу на *running to the store* (остварење, телично).

(223б) I wished he would give it right back to me, break the door **open** and tell me off... (КР 83)

Такође су нотирани и примери достигнућа у којима је експлициран узрок, попут наредног када се агенс у виду заменице *he* доживљава као директни узрок пада објекта. РСР се разуме као стање у коме се налази објекат након кулминације радње:

(224а) ... he said... and knocked me **flat on my ass**. (22 48)

(224б) ... with Orr held off the ground before him by the shirt front in one hand and his other arm drawn back in a fist to smite him **dead**... (22 63)

4.1.4. Обележја финитности и нефинитности управног глагола у енглеском

За разлику од дескриптива, резултативне конструкције се веома ретко везују за нефинитне глаголске облике. У грађи су забележени уз инфинитивне допуне глаголима непотпуне предикације и модале и полу-модале.

(225а) Nevertheless, he waited until *the doors* were about to slide **shut** before he dragged her out.... (Ф 311)

(225б) This might be just what we needed to crack *the case* **wide open**! (22 110)

(225в) It came as little surprise to us that God decided to wipe *the slate* **clean**. (ИС 9)

У само једном случају се везује за партицип презента, и то у конструкцији са маркираним редом речи. Пошто се ХР налази испред директног објекта, доживљавамо РСР као партикулу. На основу малог броја примера са нефинитним глаголским облицима, и ослањајући се на функцију и значење ове конструкције, можемо, уз оgradu, да приметимо да је узрочно-последични однос најчешће наглашен или комуникативно важан, па га писци не користе као део позадинске радње, осим у наведеном случају, када је ХР десемантизован до те мере да се и дистрибутивно понаша као партикула:

(225г) ...she said, slamming **shut** *the suitcase*,... (МБ 56)

4.2. Својста носиоца модификације у енглеском

Уз прелазне глаголе, резултатив увек модификује директни објекат глагола. Аргумент у функцији објекта, код прелазних глагола, наравно, по правилу има улогу пацијенса, јер трпи неку измену и притом може имати обележја живог или неживог.

Анализом грађе је утврђено да су објекти углавном заједничке именице (*door, mirror, bag, briefcase, forehead, throat, safe, vistas, water pipe, gates*) које транзитивни глаголи иначе поткатегоризују, али и аниматни објекти у виду властитих именица, заменица или повратних заменица. Резултативи се, такође, јављају у пасивним конструкцијама када се формално везују за реченични субјекат, али на семантичком плану су и даље везани за тематску улогу пацијенса.

Прецизније би онда било рећи да се РСП не везује за недеривирани субјекат реченице, односно за именску фразу која има функцију субјекта и на дубинској и на површинској структури (Артс 1995: 80). Другим речима, увек се везују за директни објекат или прецизније, за тематску улогу пацијенса или теме, што је у складу са чињеницом да је глагол „контакта”, којим се некакав утицај преноси на објекатски NP, неопходан предуслов за реализацију резултатива. У литератури је то чак познато као „ограничење директног објекта“ (DOR, 'direct object restriction', формулисан у Симпсон, 1983¹⁰⁵).

Семантика управног глагола, такође, сужава могућност везивања резултатива за индиректни објекат као носиоца улоге реципијента тј. примаоца. То, такође, важи и за предлошки објекат, који није нужно подвргнут глаголској радњи на директан начин, (Симпсон 1983: 146), што илуструје наредни пример:

(226) I shot *John*. (Упуцала сам Џона.) → *John* was shot **dead**.

I shot *at John* (Пуцала сам у Џона/ ка Џону). → **John* was shot *at dead*.

Примери неакузативних глагола, такође, говоре у прилог претходном правилу. Иако се резултатив везује за субјекат реченице, тај субјекат нема улогу агенса, већ пацијенса и у паралелној транзитивној конструкцији би заузео место директног објекта.

(227) *The book splayed open*, almost twice its original thickness. (ЕП 94) → She *splayed the book open*.

У примерима са лажним повратним заменицама се резултатив, такође, везује за уметнути директни објекат, с тим да се посредно односи и на реченични субјекат који је кореферентан са заменицом.

¹⁰⁵ Резултативи се такође могу везати и за синтаксички неексплицирани директни објекат (*absolute comparative*) (Артс 1995: 85–86).

Concentrated washing powders wash whiter.

This brush paints darker.

Артс наговештава да је ово могуће у случајевима када субјекат има улогу инструмента, као у примеру, али и када објекат није реферишући и када је неодређен.

Против „правила” да се резултативи везују за аргументе који трпе радњу говоре забележени примери субјекатског РСП-а уз непрелазне глаголе кретања. Реч је о глаголима кретања без исказаног правца или промене положаја тела¹⁰⁶. Када се таквим глаголима дода дирекциона предлошка фраза или предлошка фраза са значењем циља, они добијају проширено значење које се разуме као ‘go by V-ing’¹⁰⁷ (Леван 1993: 106), или у нашем случају ‘become X by V-ing’. У наредном примеру у енглеском језику предлошка фраза није експлицирана, али се подразумева, што се види из преводног пара на српском језику. Резултатив је у тим случајевима у корпусу увек реализован придевом *free*. Важно је, ипак, нагласити да овакви примери нису бројни и да овај придев није нужно и једина могућа реализација.

(228a) He tried to grab her, but *she twisted free*. (Ф 116)

(228б) He watched *Leo twist and lift a knee to clamber free of the bench*. (ЛБ 35)

Субјекатски резултативи нису новост у англистичкој литератури, али су, за разлику од примера из нашег корпуса, ограничени на примере са предлозима кретања на месту ХР-а којима се имплицира резултативна локација субјекта (Леван и Рапапорт 1989: 9, Рапапорт-Ховав и Леван 2001, Векслер 1997). Резултативи тада очито говоре о промени положаја субјекта пре него о његовом стању, због чега се често искључују из анализе резултатива (нарочито у некогнитивистичким моделима). Такви су наредни примери (из Векслер 1997):

(229a) *The wise men followed the star out of Bethlehem*.

(229б) *He followed Lassie free of his captors*.

Иако се узимају као примери субјекатског резултатива, наведене транзитивне конструкције су, ипак, дискутабилне у погледу тога на који се глаголски аргумент резултатив односи, јер промена положаја не подразумева само реченични субјекат. У првом примеру су мудраци, идући за звездом која их је водила, тј. ишла испред њих, напустили Витлејем, а у другом и субјекат представљен заменицом ОН и објекат *Леси* мењају локацију, с тим да је информација саопштена резултативом у оба случаја информативно важнија за реченични субјекат. Осим тога, још се разликују по врсти речи која фигурира у ХР. Употребом предлошке фразе се постиже само ефекат промене локације, док употреба придевске фразе у корелацији са глаголском

¹⁰⁶ 'Non-directed motion verbs', 'verbs of body internal movement' (Леван 1993: 105).

¹⁰⁷ На пример: *They waltzed to the window*.

семантиком упућује, како на промену места, тако и на стање у коме се субјекат налази. Овај тип, који садржи глаголе кретања и предлошке фразе правца, нисмо укључили у анализу корпуса водећи се управо идејом да означавају промену локације, али да не описују финално стање учесника радње, што је случај са претходно наведеним примерима субјекатског резултатива.

Дакле, анализом грађе је потврђено да је већина управних глагола транзитивна, те да је и веза са директним објектом односно тематском улогом пацијенса или теме доминантна, али не и нужна. Чињеница је да су у корпусу забележени и малобројни примери глагола кретања са субјекатским РСП-ом и обавезном предлошком одредбом, који се могу сматрати прелазним типом између типичних транзитивних објекатских и субјекатских резултатива са предлозима кретања (какве анализирају Леван и Рапапорт 1989, Рапапорт-Ховав и Леван 2001¹⁰⁸). Интересантно је да и један и други тип садрже управо придев *free*, који у овим околностима не показује своје пуно значење. Рецимо, у примеру (2286), придев *free* у *free of the bench* је значењски ближи предлогу *away*. Овом питању ћемо се вратити у делу о придевима који фигурирају на месту резултатива.

4.3. Елемент XP

4.3.1. Категоријална својства елемента XP у енглеском

4.3.1.1. Придеви

У корпусу су, уз изузетак 16 предлошких фразе, сви резултативи реализовани придевом. Придеви се најчешће јављају појединачно, понекад са интензификатором, а ретко као део сложеније синтагме, као у наредном случају:

(230) *The mudguards were painted **bright signal red**...* (ЕП184)

Избор придева је врло ограничен, а заједничко им је то што типично имају јасно дефинисане границе (изузев *warm* и *loose*) и типично су неградабилни.

У анализираној грађи је забележена неколицина примера градабилних придева, од којих је један чак у компаративу:

(231a) *He did not dare chip the hole **any bigger**.* (ЕП 215)

(231b) *It was cold and he had to rub it **warm**.* (ЕП 213)

¹⁰⁸ Леван и Рапапорт-Ховав (2001) анализом минималних парова *He wriggled free* и *He wriggled himself free* долазе до закључка да они немају исту темпоралну структуру, односно, да у примеру са повратном заменицом исказани резултат није загарантован, нити се његово остварење темпорално преклапа са управном предикацијом.

Sick и *hoarse* се, такође, могу градирати (прихватљиво је рећи *a little sick*), али се њима на месту РСП-а, ипак, исказује крајња граница у смислу последице претеране активности (*He hollered himself hoarse*) (Голдберг 1995: 195–197).

У обрађеним романима се јављају следеће комбинације придева и глагола:

OPEN (fling, push, swing, break, pull, smash, slit, crack, throw, fly, strike, rip, split, tilt, draw, splay, tear); FREE (jerk, clamber, wriggle, snatch, pull, wipe, brush, scrape, cut, knock); SHUT (slam, bolt, squeeze, pull, push); FLAT (knock, bomb, squash, open); AWAKE (shake, jerk); LOOSE (pry); SHINY (rub); UPRIGHT (pull); HOARSE (holler); DEAD (shoot); CLEAN (wipe); UNCONSCIOUS (knock); DRY (wipe); WARM (rub); BIG (chip); STUPID (grow up).

За разлику од дескриптива, који се претежно реализују попридевљеним партиципима, придеви у облику садашњег или прошлог партиципа се не могу наћи на месту резултатива, при чему се не мисли на придеве добијене конверзијом (нпр. *shut*) који су већ устаљени у својим придевским улогама (Голдберг 1995: 194–197).

Најпродуктивнији придеви у резултативној конструкцији су: *open*, *shut*, и *free*. Можда се њихова учесталост може приписати чињеници да су значењски лакши него други придеви са листе и да се због тога лакше придружују већем броју глагола.

Интересантно је да су глаголи баш у њиховим деривационим парадигмама истог облика, односно, да су добијени од придева морфолошким процесом *конверзије* (или *нулте деривације*) или су, обратно, придеви ти који су изведени конверзијом. У том случају је лакше установити каузалну везу између управног глагола и резултативног стања, која се директно парафразира као: *tear the box open* → *open by tearing*; *pull the body free* → *free the body by pulling it*; *we were cut free by a camel driver* → *a camel driver freed us by cutting (ropes on the tent)*.

У случају неких других придева, трансформација је изводљива уз посредовање неког глагола каузалног значења: *paint the room pale blue* → *make the room pale blue by painting it*.

Као и код дескриптива, придеви којима се реализује РСП, су привременог карактера, односно, одговарају им предикати нивоа стања. Изузетак су придеви *dead* и *stupid* који као и код дескриптива нарушавају ову генерализацију. Разлика је, ипак, у томе што у резултативној конструкцији поменути придеви немају значење стања или актуелног изгледа (као код ДСП), већ означавају степен до кога се радња врши, што

показује наредни пример у којем придев *stupid* ('глуп') означава потенцијално трајно својство:

- (232) ...I have taught him to read and write so he does not grow up **stupid like his father**. (KP 200)

Као и код дескриптива, контекстом се вредност исказаног квалитета ограничава на одређени период живота, чиме се још једном потврђује да дефиницији предиката нивоа стања ваља придодати и моменат варијабилности.

Из претходног следи да је реализација резултатива условљена ограниченим бројем управних глагола који по себи не обухватају терминални степен¹⁰⁹ (нпр. *shoot*, *smite* али не и **He killed her dead*), али из чијег се значења тај степен може претпоставити.

4.3.1.2. Предлошка фраза

Резултативи реализовани предлошком фразом по броју примера умногоме заостају за придевима. Свега 11 примера у грађи садржи ХР уведен предлогом ТО. Осим фраза *to bits*, *to pieces* и *to death* које се понављају наилазимо и на занимљиву фразу *to health*, која за разлику од претходних не представља типични пример предлошке фразе у овој функцији. Она заправо гласи *back to health* и уобичајена је фраза која прати прелазни глагол *to nurse* са којим значи 'неговати некога док се не опорави':

- (233a) Now he'd almost choked *a man to death*... (KP 110)
(233б) Hasan and Farzana nursed *her back to health*. (KP 105)
(233в) ...and smashed *his whole Glorious Crusade to bits* with a single stroke. (22 133)

Предлошка фраза може бити уведена и предлогом INTO у спацијалном значењу или проширеном значењу психофизичког стања учесника радње. У корпусу су забележени само примери предлошке фразе у значењу емотивног стања (5 примера), а физичко значење ове предлошке фразе надомештамо примерима из литературе (234а–б):

- (234a) Smith cut the bread **into thick slices**.
(234б) Smith shredded the silk **into tiny pieces**. (Рапопорт 1999: 671)

¹⁰⁹ Када се придев *dead* нађе иза глагола у резултативној конструкцији, подразумева се да је смрт настала моментално након извршења глаголске радње, тј. интерпретација одложеног дејства није могућа.

(234в) *Hungry Joe...crumbled promptly **into ruin** every time he finished another tour of duty.* (22 61) → Hungry Joe was a ruin (felt like a ruin).

(234а) *...unexpected promotion. . . plunged the belligerent sergeant **into a bottomless gloom**...* (22 99) → The sergeant was/ felt gloomy.

Значење предлога TO и INTO је примарно промена правца, али и промена стања, што их чини компатибилним са резултативима. Као и код дескриптива, предлошке фразе су тек секундарно средство реализације и типично се могу повезати са еквивалентним придевским изразом (осим утврђених израза попут *to bits*). Чини се да се употреба ових предлошких фраза везује за оне глаголске ситуације, када је потребно више времена, да би се дошло до последице, тј. резултата (нпр. *choke a man to death/ *choke a man dead*), али би за поузданије закључке било потребно размотрити већи број примера предлошке резултативне конструкције.

4.3.1.3. Именице

Примери резултативне фразе реализоване именицом или именичком фразом нису пронађени у анализираној грађи. Именица је могућа на месту РСП-а, али је она очигледно тек споредно средство којим се резултатив остварује и на основу примера из цитиране литературе можемо закључити да су те именице деривационо везане за придеве које фигурирају као РСП.

(235а) *She painted the barn [_{NP} a weird shade of red].*

(235б) *They ran their sneakers [_{NP} a dingy shade of grey].*

4.3.2. Дистрибутивне могућности елемента XP у енглеском

За разлику од дескриптива који показују изврстан степен мобилности, резултативи се увек реализују непосредно иза глагола са којим се налазе у тешњој семантичкој вези. Већ је било речи о томе да је у енглеском језику могућа сукцесивна реализација секундарних предиката у оквиру једне реченице. Таква комбинација, два пута забележена у корпусу, могућа је само ако се резултатив реализује пре дескриптива¹¹⁰ (Ротштајн 2004: 61), што говори о његовој јачој вези са управним

¹¹⁰ Подебљаним словима је означен РСП а курсивом ДСП:

глаголом, због које се резултативи често анализирају као део сложеног предиката, а дескриптиви као адјункти (в. Керијер и Рендал 1992, Рапопорт 1990, Ротштајн 2004).

Једина забележена варијација у дистрибуцији тиче се положаја РСП-а је у односу на директни објекат. Елемент ХР се може наћи и непосредно иза глагола, а испред објекта, при чему интерпретација реченице остаје иста:

(236a) ...he was ripping **open** a beer. (МБ 71)

(236б) She got up from her chair and gently pulled **free** the lit candle held in his hands. (ЕП 62)

(236в) He pushed **open** a door and switched on the light. (Ф 12)

(236г) He strode across the room, flung **open** the door. (КР 199)

(236д) One day ex-P.F.C. Wintergreen struck **open** a water pipe while digging in one of his holes and almost drowned to death... (22 121)

(236ђ) ...she said, slamming **shut** the suitcase... (МБ 56)

Из претходних примера се може закључити да до промене у реду речи долази само када је РСП реализован придевима *open*, *shut*, и *free*, који су уједно и најфреквентнији придеви у корпусу. Ове придеве карактерише и то што конструкцији значењски не доприносе на исти начин као, рецимо, придеви: *unconscious*, *dry*, *warm*, *clean*, јер су од њих значењски „лакши.” Наведени придеви су семантички сличнији предлозима инкорпорираним у фразалне глаголе. И сама могућност измештања са уобичајене позиције иза објекта прелазних глагола указује на то да се и функционално понашају као глаголске партикуле¹¹¹.

У прилог томе говори и наредни пример у коме се ХР „цепа”—*open* из уобичајене колокације *wide open* постаје интегрални део партиципа *flung* (*flung open* је заправо редукована релативна клауза), а модификатор *wide* на себе преузима резултативну улогу придева.

Jane_j [[painted the car_i **red**_i] V' drunk_j] VP

? Jane_j [[painted the car_i **red**_i broken_i] V' drunk_j] VP

*Jane_j [[painted the car_i broken_i **red**_i] V' drunk_j] VP

¹¹¹ Крацер (2005) се у анализи примера се позива на Нилмана (1994) и Емондса (1985) и закључује да тај придев *open* има извесних сличности са партикулама фразалних глагола *out* и *off*:

(1) a. The children cracked the nuts open. b. The children cracked open the nuts. c. The children cracked open and ate the nuts. d. The children collected and cracked open the nuts.

(2) a. We threw out the documents. b. We threw the documents out. c. We threw out and shredded the documents. d. We identified and threw out the documents. (Крацер 2005, примери (47) и (49)).

(237) ...Captain Flume turned to ice, *his eyes, flung **open** wide*, staring directly up into Chief White Halfot's... (22 64)

Из наредног примера се јасно види да је у неким ситуацијама придев *free* ближи предлошкој или чак суфиксалној употреби ('the wires were paint-free'):

(238) With the knife, he *began to scrape the paint **free***, revealing a red, a blue, a green. (ЕП 99)

Ако бисмо ову реченицу тумачили као било коју другу резултативну конструкцију, она би се могла парафразирати на следећи начин: *He made the paint free by scraping it* ('Учинио је да фарба буде слободна, тако што ју је ољуштио'), што очигледно нема смисла. Оно што писац заправо поручује овом конструкцијом је: *He made the wires free of paint by scraping it* или *He scraped the wires paint-free*. Исти ефекат са минималном изменом постиже се заменом придева *free* предлогом *off*: *He began to scrape the paint off*.

Пошто је познато да фреквентност заједничке реализације са појединим глаголима често води ка утврђивању лексичког израза или, чак, граматикализацији, проверили смо актуелни статус наведених комбинација у речницима. Занимљиво је да у једнојезичним речницима енглеског језика за многе комбинације не постоји посебан унос или тачка у оквиру постојећег глагола (нпр. *push open*, *slam shut*), али је *fling something open* као израз засебно заведен у Лонгмановом онлајн речнику. То нам говори да су поједини типови резултативне конструкције, који нису значењски транспарентни, већ на путу да добију статус утврђеног лексичког израза, док су неки већ потпуно идиоматизовани, као у наредном примеру у коме низ VP NP XP има значење 'окренути нови лист', до кога је је у преводном пару могуће доћи тек разумевањем ширег контекста.

(239) It came as little surprise to us that God decided *to wipe the slate **clean***. (ИС 9)

Само су два примера истовремене реализације дескриптива и резултатива забележена у грађи. Дескриптив је приказан размакнутим курзивом, и у оба примера је уведен предлогом. Дескриптиви се у оваквим случајевима увек реализују на крају реченице, тј. иза резултатива и његових евентуалних модификатора:

(240a) Colonel Korn *jerked his elbow **free from Yossarian's clutching fingers** in startled affront*. (22 144)

(240b) I appreciated the fact that *she had been knocked **unconscious*** as a child. (МБ 136)

Примери заједничке реализације указују на то да се предикати резултата и дескрипције међусобно не искључују, већ да се, у прилог нашој почетној хипотези, допуњују.

4.4. Семантичке варијације у енглеском језику

За разлику од дескриптива који могу имати кондиционално, узрочно и темпорално значење, резултативне конструкције изгледају као семантички јединствена конструкција. Упркос заједничкој синтаксичкој форми и суштинском значењу да је кроз деловање глаголске предикације објекат претрпео измену (парафраза се одвија по моделу 'make XP by VP'), резултативне конструкције се међусобно разликују, јер није сваки узрок *прави* узрок и не важи за све резултативе да је VP узрок стања XP.

Најупадљивија је разлика између примера са прелазним и непрелазним глаголима чије се темпоралне структуре разликују. У првом случају су догађај представљен радњом предиката и други догађај исказан секундарним предикатом темпорално зависни, тј. коекстензивни су и развијају се истим ритмом, па је XP последично стање радње непосредно након њеног завршетка. Са друге стране, таквог временског преклапања примарног и секундарног предиката нема уз непрелазне глаголе са повратним заменицама¹¹²:

(241a) She sang herself hoarse.

У претходном примеру промуклост не настаје нужно одмах после певања, већ можда тек сутрадан. Лажни објекти и повратне заменице се често користе као хипербола, да би се исказала идеја да се са извршењем глаголске радње претерало (Голдберг 1995: 184). То се може доказати парафразом:

(241b) He painted the house and the house became red as a result.

*He sang himself and he became hoarse as a result.

He sang so much that he became hoarse as a result.

¹¹² Леван и Рапопорт Ховав (2001) напуштају уобичајену поделу резултатива према врсти глагола уз које се реализују и предлажу прост и сложен модел структуре догађаја, при чему одабир обрасца зависи од темпоралне релације глагола и резултатива.

She sang herself hoarse. (сложени модел: нема темпоралног преклапања)

The couple waltzed out of the room. (прост модел: коекстензивни предикати, резултат је непосредан).

Упркос томе што се у резултативним конструкцијама подразумева постојање каузалне везе¹¹³ између примарног и секундарног предиката, она није увек присутна (Голдберг 1995: 191). Такви су поједини резултативи са неакузативом, па је дискутабилно да ли се у наредном примеру глаголска радња може разумети као узрок, на исти начин као рецимо *He shot her dead*→*He caused her to become dead by shooting her* (в. Леван и Рапопорт-Ховав 1999: 206, Биверс 2012).

(242a) The door swung open. →? *Swinging caused the door to become open*.

Исто важи и за пример из грађе о коме је већ било речи:

(242б) With the knife, he began to scrape the paint free, revealing a red, a blue, a green. (ЕП 99) → **Scraping caused the painting to become open*.

Осим одсуства узрочне везе као карактеристике типичних резултатива, и сам резултат се може довести у питање. Рапопорт (1999: 671) „правим резултативима” сматра само каузалне структуре остварења чији је глагол динамичан и које су у вези са придевском фразом. Финално стање које је изражено предлошком фразом или сродним придевским обликом третира као „модификовану“ резултативну конструкцију¹¹⁴.

(243a) Smith cut the bread into thick slices.

(243б) Smith shredded the silk into tiny pieces.

Таква тврдња наилази на основу у примерима које ауторка анализира. Значење примера *Smith cut the bread into thick slices* би, према Рапопорт, било '*Smith caused the bread to go to a cut state and the (final) cut state was (into) thick* ('Смит је узроковао да се хлеб нађе у исеченом стању, а то (финално) стање су дебеле кришке').

Међутим, не можемо рећи да се иста парафраза може применити у реченици *Hasan and Farzana nursed her back to health*→ **Они су узроковали да буде негована, а то финално стање је здравље*. Предлошка фраза у примеру из корпуса није модификатор, већ резултат *per se* који разумемо као 'Она је здрава'. Интерпретација финалног стања, дакле, не зависи само од присуства предлошке фразе, јер је, као што нам претходни пример показује, неопходно узети у обзир семантички склоп глагола у предикату (да

¹¹³ Једно од кључних питања у вези са овим типом конструкције је управо одакле произилази каузални однос, јер узрок није кодиран ни у глаголу ни у резултативном придеву, због чега поједини лингвисти предвиђају главу 'cause' у реченичној структури (в. Нилман 1994, Крацер 2005).

¹¹⁴ У модификаторе резултативног стања сврстава и поједине придеве, као *paint the house red*.

ли је глагол транзитиван и да ли се на основу његовог значења може „наслутити” резултат¹¹⁵.

Из претходних редова се дâ закључити да се у оквиру ове категорије могу издвојити „прави” и периферни резултативи. Први чине статистичку већину и окупљени су око транзитивних глагола и придевске фразе у ХР, која се односи на директни објекат. Периферни типови резултатива броје мање примера, односе се на синтаксички субјекат, било да се ради о неакузативу или о глаголима кретања. Такође, на неколико места смо констатовали да немају сви резултативи исти статус – неки се могу убројити у околионализме (*eat the baby asleep*), неки су транспарентни, па није потребно посебно их дефинисати у речницима, неки су делимично лексикализовани (*worry sick, fling open*), па се у речницима могу пронаћи као засебне фразе, а неки идиоматизовани (*wipe the slate clean, crack the case wide open*).

Растезањем концепта каузалности и увођењем конструкција са глаголима кретања уз предлошке фразе и адвербијале (*They waltzed to the window, The bottle floated into the cave*) се удаљавамо од центра категорије, па Голдберг и Џекендоф (2004) имају право када кажу да су резултативи породица конструкција.

4.5. Анализа преводних еквивалената из смера енглеског језика

Познато је да словенски језици, а добрим делом и романски, немају могућност да искажу узрочно-последично значење истом конструкцијом као енглески или немачки језик. Управо због тога је занимљиво и дидактички корисно анализирати како се ова конструкција са енглеског језика преводи на српски, чиме се код нас осим аутора овога рада (Тошић-Лојаница 2015), колико нам је познато, нико није бавио. Ту се показује вештина и домишљатост преводиоца, који се, нажалост, често одлуче да изоставе неки елемент који не сматрају комуникативно важним. Ипак, и такви примери нулте реализације су узети у разматрање јер су заузели статистички значајан положај. За разлику од дескриптива чији превод не зависи од значења управног глагола, приликом

¹¹⁵ Од правих резултатива се издвајају и они код којих је узрочно-последични однос обрнут па се стање саопштено елементом ХР узима као узрок глаголске радње (није клепетање камиона узроковало кретање већ је напротив кретање довело до таквог звука). Ова група је ограничена на глаголе емитовања звука у комбинацији са конструкцијом кретања, па је из тог разлога нисмо укључили у корпус (Голдберг и Џекендоф 2004: 541, Леван и Рапапорт Ховав 1999).
The truck rumbled into the driveway.

превода резултатива неопходно је било анализирати суоднос управног глагола и резултатива, управо због узрочно-последичног односа. Када се у преводу један од та два елемента изостави или барем потисне у други план, читаоцу се оставља да логички и прагматички реконструише недостајући елемент.

Било да се резултативом исказује непосредни утицај и промена на објекту или одложени резултат (као у случају промуклости), интерпретација се одвија по моделу 'make/cause XP by V'. У анализираној грађи је детектовано 15 преводних образаца који ће бити представљени у наредном делу.

Пошто су придевске реализације резултатива бројније, у анализи полазимо од њих и наводимо их према фреквентности преводне конструкције. Предлошке фразе ће бити засебно обрађене.

4.5.1. Превод придевске фразе

Најзаступљенији преводни поступци подразумевају изостављање неког од елемената, чиме се значење конструкције сажима и преноси појединачном глаголском лексемом у језику-циљу или пак придев преузима улогу глагола у реченици на српском језику.

VP XP (Adj) → VP (VP) XP (Ø, pref)

Придев је у највећем броју примера (28) изостављен, јер је делом или потпуно садржан у значењу глагола на српском језику у виду префикса или у виду једног глагола, обично неутралног, који обухвата значења VP и XP.

У неким примерима, где је то могуће, значење придева *free*, *open* и *shut* се реализује глаголским префиксима ИЗ-, РАЗ- и НА-, да се исказе циљ, смер деловања или оба (таква решења када долази до фузије значења су у примерима истовремено подвучена и подебљана):

(244) Colonel Korn jerked *his elbow free from Yossarian's clutching fingers* in startled affront. (22 144)

(244') Потпуковник Корн истргну *лакат из Јосарианових шака* изненађено и увређено. (22С 134)

(245) ...the flap separating Major Major's office from the orderly room flew open ... (22 110)

(245') ...раствори се завеса која је одвајала просторију мајора Мајора од канцеларије ескадриле... (22С 104)

(246) *The wall of the bomb had been torn open in its fall to earth...* (ЕП 192)

(246') Кошуљица бомбе је напрсла при паду на земљу... (ЕПС 200)

(247) Lord Kessler pulled open a drawer, which rattled with little china boxes stowed inside it; then pushed it shut. (ЛБ 51)

(247') Лорд Кеслер је извукао фиоку, у којој су звекале порцеланске кутијице; затим ју је затворио. (ЛБС 51)

(248) Myles... snatched it free of her grasp at last... (С 30)

(248') Мајлс, који се мучио да јој не препусти штап, најзад јој га је ишчупао из руке... (СЕ 26)

(249) She got up from her chair and gently pulled free the lit candle held in his hands. (ЕП 62)

(249') Устала је са столице и благо извукла упаљену свећу из његових руку. (ЕПС 7)

(250) He began stuffing the papers back into the safe, slammed it shut... (Ф 124)

(250') Он поче да трпа папире назад у сеф, залупи вратанца, ... (ФС 113)

Префиксација није увек изводљива, па се тада као решење намеће одабир лексеме која у свом значењу подразумева и циљ и начин исказан двома јединицама у енглеском. Некада је тај одабир успешан, а некада тек неутрално решење при чему је неки значењски аспект изостављен. Рецимо у примеру (251), *strike open a water pipe* је преведено као 'пробушити водоводну цев', при чему је изостављен начин, тј. ударац. До те информације као и до инструмента долазимо посредно, прагматички, када узмемо у обзир да је поменути разводник копао. У другом примеру, *squashed flat* је садржано у значењу глагола 'спљескати' које је додатно наглашено поређењем са палачинком. Са друге стране, у примеру (256), *shot dead* означава врло специфичан начин умирања, али је упркос томе преведено неутралном и недовољно одређеном лексемом 'погинути'. Једино на основу ширег контекста да су брод са путницима запосели терористи можемо претпоставити околности њихове погибије.

(251) One day ex-P.F.C. Wintergreen struck open a water pipe while digging in one of his holes and almost drowned to death... (22 121)

(251') Једног дана је бивши разводник Винтергрин, док је копао јаму, пробушио водоводну цев и малтене се удавио... (22С 114)

- (252) ...up to and including the time when *she* was assailed by the talking washing-chests of her past and then squashed flat as a rice pancake. (МЦ 70)
- (252') ...све до оног часа—укључујући и тај час—у коме ће је напасти речити сандуци за рубље из прошлости, који ће је спљескати као палачинку од пиринча... (МЦС 88)
- (253) ...*the other recruits* were again shaken roughly **awake** and (22 99)
- (253') ...па су...*остале регруте* опет грубо подигли из кревета ... (22С 95)
- (254) I'll have to break it **open**. (briefcase) (Ф 303)
- (254') *To* ћу ја морати да провалим. (ФС 260)
- (255) ... that Chief White Halfot would tiptoe up to his cot one night when he was asleep and slit his throat **open** for him from ear to ear. (22 64)
- (255') ...да ће... кад он буде чврсто спавао, поглавица Белог Халфоута пришуњати његовом лежају и отфикарити *му врат* од ува до ува. (22С 61)
- (256) In the battle *six more passangers*, ... were shot **dead**. (ИС 69)
- (256') У бици која је уследила, погинуло је *joш шесторо путника*, ... (ИСС 65)
- (257) Looking inside he saw that *the fuze pocket* had been knocked **free of the case**. (ЕП 193)
- (257') Завиривши унутра одмах је видео да се *цеп упаљача* одвојио од кошуљице. (ЕПС 200)

VP XP (AdjP) → Ø VP

Други по заступљености (24 примера) су случајеви када се преводилац опредељује да придев преведе глаголским обликом, а да изостави изворни глагол који говори о начину на који долази до резултата. Ретки су примери, попут наредна два, где таква редукција не одузима превише од описане ситуације:

- (258) *Hard wooden seats* have been rubbed **shiny** by three decades of Berlin backsides. (Ф 164)
- (258') *Tvrde drvene klupe* **glancane** berlinskim leđima i stražnjicama već trideset godina. (ФС 146)
- (259) ...*the other recruits* were again shaken roughly **awake** and (ФЕ 99)
- (259') ...па су...*остале регруте* опет грубо подигли из кревета ... (ФС 95)

У осталим случајевима се осећа да је оригинална реченица осиромашена:

- (260) ... with Orr held off the ground before him by the shirt front in one hand and his other arm drawn back in a fist to smite *him* **dead**... (22E 63)
- (260') ... држећи Ора испред себе у ваздуху једном руком за кошуљу и спремајући се да *ga* другом шаком **усмрти**... (22C 60);
- (261) He wiped *the area of fuse head* **dry** and began moulding a clay cup around it. (ЕП 211)
- (261') **Осушио је** *главу упаљача* и почео око ње да обликује глинену чашу. (ЕПС 217)
- (262) He pulled *the body* **free**, carrying it out of the plane's crumpled grip... (ЕП 173)
- (262') **Ослободио** *joj* **je** *telo* i izneo je iz zgrčenog zagrljaja aviona... (ЕПС 181)
- (263) Nevertheless, he waited until *the doors* were about to slide **shut** before he dragged her out.... (Ф 311)
- (263') Ипак, он је сачекао момент кад врата поčinju da se **zatvaraju** i u poslednjem trenu izvukao Čarli na peron...(ФЕ 267)
- (264) *The doors* are unbolted and slid **open**. (Ф 323)
- (264') *Vrata* se otključavaju i **otvaraju**. (ФС 277)
- (265) He pulled *the little square door* **open**. (КР 75)
- (265') **Otvorio је** *četvrtasta vratanca*. (КРЕ 80)
- (266) ...I lay in bed and listened to *the screen door* swinging **open and shut** with the breeze... (КР 173)
- (266') ... Ležao sam u krevetu i slušao kako se *vrata s mrežom za komarce* **otvaraju i zatvaraju** na povetarcu... (КРЕ 78)
- (267) ... he was ripping **open** *a beer*. (МБ 71)
- (267') **Otvorio је** *konzervu piva*. (МБС 67)

Из наведених примера се види да се глагол најчешће изоставља када се спецификује начин отварања или затварања врата и прозора. Преводиоци, претпостављамо, не сматрају да таква редукција утиче на стилску вредност и разумевање текста, али је, ипак, слика коју таква реченица евоцира осиромашена. Када преводилац жели да у потпуности приближи сцену читаоцу, резултативна конструкција се преноси парафразом или потпуно слободним преводом. О употреби финитне или нефинитне клаузе ће у наставку бити више речи, а овде, зарад поређења оствареног ефекта, наводимо само један пример у коме су и управни глагол и

результатив пренети двема реченицама, тј. трима клаузама, чиме је значење реченице са енглеског у потпуности пренето на српски језик:

(268) *It (the mirror) swung open to reveal the safe.* (Ф 117)

(268') *Огледало је било на шаркама, отворило се сада у стану*, попут малих врата.

Иза њега био је сеф. (ФС 108)

Претходна два обрасца превода исцрпљују 53 % примера, док су други разноврсни начини превода заступљени са мање од 10 примера у корпусу.

Попут претходне, и наредне стратегије подразумевају укрштање категорија, на такав начин да придев заузима место глагола на српском, док глагол различитим категоријама на српском означава начин, тј. узрок промене стања објекта или субјекта. Иако броје мање примера, неке од наредних преводилачких стратегија су ефикасније у преношењу намераване поруке од изостављања једног од елемената.

VP XP(AdjP)→AdvP, VP

Придевска фраза у преводу заузима место глагола у предикату на српском језику, док глагол у изворном тексту постаје адвербијал на српском. Будући да су адвербијали типично средство за исказивање начина или околности под којима се глаголска радња одвија, зачуђујуће је да је само 10 забележених примера овог типа, који се углавном свode на исте комбинације: *push/flip/pull open*→ *нагло отворити*.

(269) *I wished he would give it right back to me, break the door open and tell me off...*

(КР 83)

(269') Пожелео сам да ми узврати истом мером, да нагло **отвори** врата и каже ми шта има... (КРС 87);

(270) *...she said, slamming shut the suitcase* (МБ 56)

(270') ...рече, снажно спутивши *поклопац кофера* (МБС 56)

(271) *He flung open the door of the white Skoda...* (Ф 6)

(271') Он нагло **отвори** врата беле шкоде... (ФС 15);

(272) *A trap door flung open in one of the toilets...* (МЦ 75)

(272') *Тајна врата су се широм отворила* на једном од клозета... (МЦС 95)

(273) *Appleby halted and squeezed his eyes closed.* (22 123)

(273') Еплби је застао и **чврсто стиснуо** *очи*. (22С 115)

(274) *... in a room lined with rococo boiseries that had been removed wholesale from some grand Parisian townhouse, and painted pale blue.* (ЛБ 48)

- (274') ...у салону с дуборезном *рококо дрвенаријом* која је комплетно преузета из неке величанствене париске куће и обојена светлоплаво. (ЛБС 48-9)

VP XP (AdjP)→PP, VP

Слична је и наредна стратегија којом приликом превода долази до замене места придева и глагола. Резултативна придевска фраза се у српском језику реализује глаголом (придев *shut* > *склопити*), а глагол се са енглеског преводи предлошком фразом, односно, предлошко-падежном конструкцијом (*to sigh* > *са уздахом*). Исход је очување пишчеве сликовитости, па је права штета што су само два оваква примера забележена.

- (275) He boarded it and then, just as *the doors sighed shut*, jumped off... (Ф 162)

- (275') Укрцао се, а онда, трен пре него што су се *врата са уздахом склопила*, искочио је... (ФС 144)

- (276) She slammed *the book shut*... (МБ 76)

- (276') Са треском је затворила књигу... (МБС 72)

VP XP (AdjP) → VP, VP [+ fin]

Придевска фраза у резултативу се у српском језику може реализовати финитним или нефинитним глаголским обликом, односно клаузом, што се чини одличним начином да се очува значење изворног текста. Упркос томе, свега 8 таквих примера је забележено. Резултатив се остварује као координирана реченица, субординирана релативна или намерна реченица и у виду глаголског прилога садашњег. Извесно је да се овим списком не исцрпљују све могућности, већ се приказују само продуктивни модели, чија примена варира у зависности од сложености реченичне структуре у коју се интегришу. Рецимо, први пример испод састоји се од две координиране предикације, па је резултатив било пожељније превести неком субординираном реченицом, да би се избегло нагомилавање независних реченица.

- (277) He pushed open *a door* and switched on the light. (Ф 12)

- (277') Гурну једна врата, која се отворише, и упали светло. (ФС 22);

- (278) The Luftwaffe is bombing *the Russian towns flat* day after day... (Ф 209)

- (278') Луфтвафе бомбардује руске градове, справљује их из дана у дан... (ФС 183)

- (279) Small ones enraged him as he hollered *himself hoarse* at Aarfy... (22 58)

- (279') Слаби шумови би га разбеснели, и промукао је дерући се на Арфија...(22С 56)

- (280) He was pulled *upright*. (Ф 366)

(280') Повукоше *ga* **да устане**. (ФС 314)

(281) He pulled *the bag* **open**. (Ф 306)

(281') Март успе да је отргне и **отвори** *торбу*. (ФС 262)

VP XP (AdjP) → NP, VP

У само једном примеру бележимо да је глаголском именицом обухваћено значење глагола и средства, док је придев преведен глаголском лексемом. 'Грубо дрмусање' у себи сажима и значење фразе *by a rough hand* и грубост глагола *to jerk*.

(282) He was jerked **awake** by a rough hand. (Ф 135)

(282') **Пробудило** *ga* је грубо дрмусање. (ФС 122)

Мањи је број примера (свега 9) у којима глаголска фраза у језику-извору задржава исту категорију у језику-циљу, а придевска фраза у резултативу варира и реализује се као предлошка фраза, именска фраза и придев у атрибутој функцији. Посебну групу чине конструкције које су идиоматизоване (две забележене) и које се сходно томе преводе неком фразом или идиомом.

VP XP (AdjP) → VP PP

Придев, односно придевска фраза се преводи предлошко-падежном конструкцијом у свега три примера да би се удовољило захтевима језика циља. Придевским резултативима који означавају боју у преводу одговара конструкција У+БОЈА (←лок.). У једном случају се енглески придев *flat*, чије је основно значење 'раван', разуме пре као адвербијал, 'потпуно' или 'сасвим', то значење је садржано у преводном еквиваленту 'до краја'.

(283) But always my mind returned to the alley... To the droplets of blood staining *the snow* **dark red, almost black**. (КР 85)

(283') Међутим, моје мисли су се увек враћале у ћорсокак. ...Капљицама крви које су бојиле *снег* у **тамно црвено, скоро црно**. (КРС 90)

(284) *The mudguards* were painted **bright signal red**... (ЕП 184)

(284') *Блатобрани* су били офарбани у **сигнално црвену боју**... (ЕПС 192)

(285) *The notebook* wouldn't open **flat**... (ЛБ 24)

(285') *Нотес* није могао до краја **да се раствори**... (ЛБС 28)

VP XP (AdjP) → VP (NP)

Придевска фраза је нашла еквивалент у именичкој синтагми без предлога у само једном случају и реч је о деадјективној именици:

(286) I remembered him saying as *the grass around the pillar soaked red*. (KP 88)

(286') ...сећам се како је говорио док се трава око јаблана натапала црвенилом.
(KPC 92)

VP XP (AdjP) → VP atrAdjP

Придев у резултативу приликом превода не мења врсту речи, али зато мења реченичну функцију, па у српском има атрибутску функцију. Свега два таква примера су забележена:

(287) There were *six wires...all painted black*. (EP 99)

(287') *Шест везаних црних жица* чиниле су прави смотуљак. (EPC 108)

(288) Then I met him, *the man burned black*. (EP 85)

(288') И онда сам наишла на тог угљенисаног човека... (EPC 94)

VP XP (AdjP) → VP AdjP

У једном примеру је уочена синтаксичко-семантичка еквиваленција, када је преводилац пресликао структуру енглеског језика која можда није уобичајена, нити природна на српском:

(289) ...I have taught him to read and write so he does not grow up stupid like his father. (KP 200)

(289') ...научили смо га да чита и пише да не би одрастао глуп као његов отац.
(KPC 202)

Пример је интересантан за анализу, јер, иако личи на дескриптив, из контекста сазнајемо да дете није глупо, али да би неадекватним образовањем дечак временом постао глуп, што значи да се ради о резултативу. *Као отац* у овом случају модификује значење придева *глуп* и сужава га у смислу да се не сналази у одређеним животним сферама.

[VP XP (AdjP)] lex → lex

Идиоматски израз, који на енглеском језику садржи резултатив, преводи се, такође, идиомом или неким zgodним фразеологизмом:

(290) This might be just what we needed **to crack the case wide open**! (22 110)

(290') То би баш могла да буде она срећна околност помоћу које ћемо све **извести на чистац**. (22C 105)

(291) It came as little surprise to us that God decided **to wipe the slate clean**. (IC 9)

(291') Није нас много зачудила Божја одлука **да их се отараси** (ИСС 16)

У последњем примеру идиоматски израз има значење *окренути нови лист*, због чега се чини погрешно преведеним. Међутим „нови лист” подразумева Велики потоп којим Творац хоће да се отараси већег дела човечанства.

4.5.2. Превод предлошке фразе

Предлошке фразе на месту резултатива много лакше налазе еквиваленте у преводу на српски језик, па је, од 16 примера, 12 преведено, такође, предлошком конструкцијом, 1 пример садржи инверзију глагола и предлошке фразе, у 2 примера је РР реализована клаузом, а у једном је предлошка фраза изостављена јер је значењски садржана у глаголској лексеми.

VP XP (PP) → NP, VP

У наредном примеру долази до занимљиве замене чланова резултативне конструкције. Значење предлошке фразе у РСП-у налази еквивалент у глаголу на српском језику, а начин којим се резултат постиже кодиран глаголском радњом у енглеском постаје именичка фраза у значењу инструмента. Овај се поступак чини непотребно компликованим, јер се могло тачније и једноставније рећи 'умало није задавио човека'.

(292) Now he'd almost choked a man to death... (KP 110)

(292') Сада замало није голим рукама убио човека. (KPC 114)

VP XP (PP) → VP VP

Као и приликом превођења придева, преводилац се морао одлучити за неку другу категорију – у овом случају глаголску, јер у српском језику израз 'неговати некога до здравља' није прихватљив. У другом примеру је израз 'starve someone to death' разложен у две клаузе од којих је једна узрочна а друга последична, што је истакнуто помињањем глади у обе (*изгладните... скапају од глади*).

(293) Hasan and Farzana nursed her back to health. (KP 195)

(293') Хасан и Фарзана су је неговали и она се опоравила. (KPC 196)

(294) But we need you to starve them to death if they don't. (22 132)

(294') Али ви сте нам потребни да их изгладните, па **да скапају** од глади ако неће. (22C 123)

VP XP (PP)→ VP Ø

У само једном случају је преводилац потпуно изоставио предлошку фразу и значење промене психичког стања подредио једној глаголској лексеми, која не садржи интензитет изворне резултативне конструкције.

(295) *Hungry Joe...crumbled promptly **into ruin** every time he finished another tour of duty.* (22 61)

(295') *Гладни Џо ...би клонуо чим би извршио још једну норму.* (22С 58)

VP XP (PP)→ VP PP

У оквиру ове групе региструјемо апсолутну преводну еквиваленцију, која је очито врло ретка и готово увек подразумева пресликавање једне предлошке фразе у другу, било да је реч о физичкој промени положаја тј. стања учесника радње или метафоричној промени психо-физичког стања.

(296) *He was blown **to bits**.* (ГХ)

(296') *Разнела га је (мина) у комадиће.* (ГХС 58)

(297) ... there was... a time of waiting with nothing to hear. but wait as the antiaircraft guns below took aim and made ready to knock *them all sprawling **into infinite sleep*** if they could. (22 55)

(297') ...наступало је... време чекања кад нису ништа чули, ...него чекали док су доле противавионски топови нишанили и спремали се да их све отпреме, ако успеју, **на вечни починак**. (22С 53)

(298) ...unexpected promotion ...plunged *the belligerent sergeant **into a bottomless gloom***... (22 99)

(298') Неочекивано унапређење...суновратило је ратоборног наредника у бездан туге... (22С 94)

(299) ...who came back from Rome...and smashed *his whole Glorious Crusade **to bits*** with a single stroke. (22 133)

(299') ...који се напokon вратио из Рима... и који је једним ударцем разбио цели “Славни крсташки поход...” у парампарчад. (22С 125)

(300) In a Muslim muhalla you would tear *a man **to pieces***? (МЦ 95)

(300') У муслиманској махали ви бисте растргли човека на комаде? (МЦС 121)

(301) ...a force... which has perhaps decayed **into impotence**... (МЦ 100)

(301') Нека сила... која се можда распала у немоћ... (МЦС 127)

Из претходних примера следи да су предлошко-падежне конструкције уведене са У и НА продуктивна форма приликом превода РСП-а.

4.6. Мале клаузе резултативног значења у српском језику

Познато је да у српском језику, као ни у другим језицима словенске групе, значење резултата не може бити исказано на начин који је уобичајен у германским језицима (кроз један придев или придевску синтагму). Ретки су примери у српском језику са сличним синтаксичким обрасцем NP1 VP NP2 XP:

(302a) Најео се сит. Сити смо се испричали. / He ate himself sick/ full.

(302b) Пребили су га на мртво. / They beat him black and blue.

У србистичкој литератури се о значењу резултата говори у спрези са узроком (Ковачевић 1988), али, колико је нама познато, до сада није описано у контрасту са резултативним конструкцијама у енглеском језику. У нашем комшилуку су о могућим језичким средствима којима се то значење може исказати писали Марковић (2009) и Шарић (2008), а закључци до којих аутори долазе се једнако могу односити и на српски језик. Шарић се у раду о резултативима у хрватском језику фокусира на конструкције које семантички и донекле морфолошки одговарају том значењу у неким германским језицима и закључује да се резултативи надомештају другим језичким средствима. Ауторка сматра да су резултативне конструкције у словенским језицима слабо заступљене, јер је у овој језичкој породици теличност садржана у глаголским префиксима који формирају семантички сложену лексему која одговара односу ко-предикације присутне у германској језичкој породици (Шарић, 2008: 25). Марковић (2009) се опширно бави секундарним предикатима упоређујући страну литературу са могућностима хрватског језика, односно са *предикатним проширком*. Позивајући се на Стригинов рад о резултативним конструкцијама у руском језику, Марковић (2009: 229) закључује да су „префикси граматикализовано средство за операцију семантичког ограничавања, омеђавања догађаја.” Ипак, анализа енглеско-српског корпуса је показала да префикси нису најпродуктивније средство којим се резултативно значење остварује у српском језику.

Ретки су примери потпуне подударности са енглеским језиком. То су случајеви када је придев у инструменталу, за које Марковић каже да су „прототипне хрватске конструкције с резултативним СП” (ibid.: 227), али да припадају бираном, свечанијем

писаном језику (ibid: 232). Ми бисмо додали и архаичном, због чега овакви примери нису уочени у обрађеним романима као репрезентима савременог српског језика.

(303) Лука је *брђане заробио робљем*.

Исковао је сабљу оштром.

Одгојио је сина поштеним.

Марковић (2010: 147–148) чак формулише услове за реализацију резултатива у хрватком језику, који попут енглеских парњака мора садржати свршени глагол у перфекту са значењем промене и објекат у акузативу као пацијенса те радње. Инструменталом би се идентификовала промена коју је објекат претрпео.

Корпус на српском језику садржи свега пет примера са значењем резултата формираних према истом обрасцу као у енглеском језику. Међу малобројним примерима забележене су четири реализације ХР у виду предлошке фразе, која у преводу на енглески језик налази своје формалне и значењске еквиваленте¹¹⁶:

(304) ...чему сам се **до суза смејала**. (П 51)

(304') ...at which I **laughed to tears**. (ПЕ 47)

(305) ...од којих се *моје осећајно биће* **друзгало у ситну парампарчад** (П 56)

(305') ...because of which *my fragile being* **has crumbled into tiny pieces**. (ПЕ 52)

(306) *Потиснула ме* **до непостојања**... (ДС 131)

(306') She **reduced me to nonexistence**... (ДСЕ 139)

Овде уочавамо једну разлику, боље рећи додатак предлошким резултативима и њиховим преводним еквивалентима. У одељку §5.4.1. је констатовано да се предлошка фраза са енглеског преводи предлозима У и НА. На основу претходних примера, њима можемо придружити и предлог ДО које је очито продуктиван у овој функцији.

Наредни пример је једини у прикупљеној грађи на српском језику са придевом на месту ХР. Он је, такође, придевом преведен на енглески. Уколико пренебрегнемо дистрибутивну разлику која се може кориговати (*нармбали смо се сити* уместо *сити смо се нармбали*), реч је о апсолутној еквиваленцији. Примери придевских резултатива у српском су изузетно ретки и представљају фразеологизме. Придеву *сит* и повратном глаголу у овом случају савршено одговара енглеска конструкција са лажном повратном заменицом и придевом:

¹¹⁶ У анализу нису укључени глаголски префикси са резултативним значењем, јер нам је полазна основа синтаксичка структура, а не семантичко поље.

(307) За вама плаче једно велико, задружно, сеоско имање, где би ви лепо свако божије јутро скакали на ноге пре сванућа, ..., и **сити се нармабали** до седам сати... (П 118)

(307') A big, familial, village estate is mourning for you, where you would nicely every fine morning hop out of bed before dawn, ... and **fully work yourselves silly** till seven o'clock... (ПЕ 111)

Такав би још могао да буде придев *го*, као у реченици *Скинуо се го*. → *He stripped naked*. У овом случају се можда може тврдити да је значење дескриптивно, тј. да се ради у предикатском атрибуту (→ *Скинуо се. Он је го.*), али парафраза, ипак, говори у прилог резултативног значења: *Скидање је узроковало стање X (он је го)*. На основу неколицине примера, не можемо готово ништа са сигурношћу тврдити о РСП-у у српском језику. Ипак, примера (307) нам говори да резултатив *сит* има могућност измештања у препозицију каква није могућа у енглеском језику. Такође, поменути придеви *сит* и *го* су, попут енглеских резултатива, предикати нивоа стања, односно не означавају инхерентне и трајне карактеристике. Заједничко им је још и то што нису градабилни.

Да сумирамо, резултативне конструкције обрасца NP1 VP NP2 XP у српском језику постоје. Оне су, истина, готово увек остварене предлошком фразом, док придевске реализације спадају у раритете. Сходно томе, постоје и конструкциони и семантички еквиваленти енглеским резултативима. Дијахронијска студија резултатива у српском језику би био добар начин да се расветли питање њиховог статуса у развоју језичког система.

4.7. Закључак

У првом делу овог поглавља су на основу анализираних грађе утврђене синтаксичке и семантичке карактеристике адјунктске мале клаузе са резултативним значењем. Синтаксички опис је заснован на критеријумима управног глагола, аргумента на који се XP односи, те морфо-синтаксичким својствима и дистрибутивним карактеристикама самог резултатива.

Очекивано је да се резултативи везују за динамичне глаголе који подразумевају преношење некакве силе или утицаја на објекат. Испоставља се да је то тек најзаступљенији и типични лик резултатива, али да се, такође, реализују уз непрелазне

глаголе (неакузатив, *the river froze solid*) и чак у једном случају нетранзитивне којима се додаје директни објекат који иначе не поткатегоризују (*shout yourself hoarse*).

Управни глагол	Број примера/ процентуални удео
транзитиван	84 / 85,7%
неакузатив	13/ 13,27%
нетранзитиван са аргументом који не поткатегоризује	1/ 1,02%
Укупан број примера:	98/ 99,99%

Табела 5. Заступљеност резултатива према транзитивности управног глагола

Проценат транзитивних глагола је у директној вези са семантичком класом управног глагола, чију већину чини класа глагола утицања и деловања на објекат. Мањи број примера, приближно 11 %, окупљен је око (углавном непрелазних) глагола кретања тј. промене положаја, транзитивних глагола којима се утиче на телесно стање објекта (а који се у ширем смислу, такође, могу подвести под први тип). Глагол говорења је забележен у само једном примеру.

Значење управног глагола	Број примера/ процентуални удео
Гл. утицања и деловања	87/ 88,7%
Гл. кретања	6/ 6,1%
Гл. телесних активности	4/ 4,08%
Гл. говорења	1/ 1,02%
	Укупно: 98

Табела 6. Семантички тип управног глагола РСП-а

У погледу аспекатске структуре, резултативима највише одговарају глаголске ситуације остварења, што је у складу са претходним тачкама. Противно закључку Ротштајнове (2004: 83) да се достигнућа типично не реализују са резултативима, јер по себи представљају промену стања, у корпусу су забележени бројни такви примери, не само са транзитивним глаголима, већ и са неакузативом (*the door slammed shut*).

Када је реч о аргументу за који се везују, у литератури је прихваћено правило да се везују за директни објекат, односно за тематску улогу пацијенса која се уз неакузативне глаголе реализује на позицији субјекта. То се наводно правило, ипак, може узети само као генерализација, јер су у грађи идентификовани специфични примери глагола кретања, тј. промене положаја чији је субјекат активни учесник (агенс) и који, праћени придевском синтагмом, означавају не само правац или начин кретања, већ и финално стање у коме се тај субјекат налази (*she wriggled free*). Ови примери су специфични по томе што придеви који фигурирају на месту резултатива (*open, free, shut*) формално припадају класи придева, али су функционално и дистрибутивно ближи предлозима и глаголским партикулама. То је потврђено бројним примерима у којима резултатив заузима позицију испред директног објекта, уместо типичне реализације иза њега. Придевске фразе су у тим случајевима по правилу семантички испражњене или, макар, лакше од свог примарног, пуног значења.

Познато је већ да се РСП може остварити као РР, Adj и NP, али именичка фраза, ипак, није заступљена у грађи. Разлог томе налазимо у значењу придева као најзаступљеније форме (83,4%). Пошто се на месту резултатива углавном може наћи придев којим се означава привремено својство¹¹⁷ (*big, warm, dry, unconscious, awake...*) именичке фразе се, као носиоци непроменљивог стања, ретко јављају. Привременост, ипак, нема толики значај за овај значењски тип, јер је фокус на финалном стању. Комуникативно је важнији начин саме промене и последично стање, него могућност даље варијације тог стања.

Придеви и придевске фразе могу бити градабилни када означавају крајњу тачку неке скале и тада се реализују уз глаголе трајног значења, док су неградабилни уобичајени уз тренутне глаголе (*smite someone dead*).

Предлошка фраза је у мањој мери заступљена у корпусу (16,3%) и у свим случајевима је уведена предлозима TO или INTO, који могу означавати физичко стање (*to bits, into pieces*) и метафоричку промену емотивног стања кроз спацијалне релације (*into gloom*). Рапопорт (1999) предлошке резултативе третира као модификаторе финалног стања, а не као реализације резултата по себи. Међутим, тај закључак се може узети као генерализација, што смо показали примером предлошке фразе који заиста представља резултативно стање.

¹¹⁷ Једини пример придева трајног значења је *stupid* који се у забележеној реченици има ограничено трајање, а не означава инхерентно својство.

Са семантичког становишта су резултативи стабилнији од дескриптива, јер не показују толико варијација. Међутим, међу њима, ипак, постоје танане разлике које су последица типа глагола који у њима фигурира као предикат. Тако је за неке резултативе карактеристична симултаност примарног и секундарног предиката (тзв. хомоморфизам, *He hammered the metal flat*), док са друге стране код неких резултат не наступа увек одмах по завршетку радње у управном предикату (*We yelled ourselves hoarse*). Такође, каузални однос између глагола и резултатива није одлика целе групе конструкција, јер у примерима са неакузативним глаголима директни узрок није нужно део реченичне интерпретације (*The bottle broke open*).

Ако се сумирају синтаксички и семантички аспект анализе, резултативи су група, наизглед, формално једнаких конструкција чије се различитости откривају тек под микроскопом. У статистички доминантном делу, резултативи су типичне транзитивне конструкције којима се под дејством глаголске радње објекат доводи у неко ново стање. Међутим, фреквентност неке глаголско-придевске комбинације, али и значење самог придева утичу на то да су поједине конструкције идиоматизоване, да неке имају статус фразеологизма, а неке околионализма, док друге наликују фразалним глаголима. Зато и не чуди што се резултативи у граматикама енглеског језика уврштавају у сложено-прелазне глаголе (нпр. Кверк и др. (1985: 1195), Даунинг и Лок (2006) и др).

Анализом преводних еквивалената утврђен је низ језичких средстава и њихових комбинација којима се резултативи остварују у српском. У уводном делу је речено да су у словенским језицима префикси углавном носиоци резултативног значења, али је упркос томе занемарљив број примера у којима се преводиоци служе овом стратегијом. Грађа је показала да преводиоци радије бирају један глагол који ће семантички обухватити енглески глагол и резултатив или се, нажалост, одлучују да потпуно искључе VP или XP. Губитак значења је нападљивији у реченицама са придевом *open* који није увек погодан за „превођење” у префикс (као што је *pulled open* претворено у *из-вући*), па се на српском најчешће нађе само глагол *отворити* без начина на који се то чини. Наредна табела сумира све енглеско-српске преводне коресподенте придева или придевске фразе и њихову заступљеност у грађи.

Преводни коресподенти резултатива реализованог придевском фразом		Број примера/ процентуални удео
1.	VP XP (Adj)→ VP Ø	28/ 28,5%
2.	VP XP (AdjP) → Ø VP	24/ 24,4%
3.	VP XP(AdjP)→AdvP, VP	10/ 10,2%
4.	VP XP (AdjP) → VP, VP [+ fin]	8/ 8,1%
5.	VP XP (AdjP) → VP PP	3/ 3,06%
6.	VP XP (AdjP)→PP, VP	2/ 2,04%
7.	VP XP (AdjP) → VP atrAdjP	2/ 2,04%
8.	[VP XP (AdjP)] lex → lex	2/ 2,04%
9.	VP XP (AdjP) → VP AdjP	1/ 1,02%
10.	VP XP (AdjP) → VP NP	1/ 1,02%
11.	VP XP (AdjP)→ NP, VP	1/ 1,02%
		Укупно: 82/ 83,4%

Табела 7. Преводни обрасци придевског резултатива у енглеском

Када је реч о предлошким фразама, њима одговарају предлошко-падежне конструкције у српском језику уведене са У-, НА- и ДО-, па тада можемо говорити о апсолутној еквиваленцији. Ређе се јављају и неке друге конструкције:

Преводни коресподенти резултатива реализованог предлошком фразом		Број примера/ процентуални удео
1.	VP XP (PP)→ VP PP	12/ 12,24%
2.	VP XP (PP)→ VP VP	2/ 2,04%
3.	VP XP (PP)→ NP, VP	1/ 1,02%
4.	VP XP (PP)→ VP Ø	1/ 1,02%
		Укупно: 16/ 16,3%

Табела 8. Преводни обрасци предлошког резултатива у енглеском

Анализа резултатива из смера српског ка енглеском језику је очекивано знатно мањег обима (5 примера) и сви сем једног примера садрже предлошку фразу која у преводу на енглески структурно-семантички еквивалентна предлошкој фрази.

Предлошке конструкције и једини пример апсолутне еквиваленције по моделу XP (AdjP) →AdjP (*cumi se нармбали* → *fully work yourselves silly*) указује на то да

результативи конфигурације NP1 VP NP2 XP нису продуктивни у српском, али и на то да, упркос увреженом мишљењу, постоје.

5. КОМПЛЕМЕНТАРНЕ МАЛЕ КЛАУЗЕ

Глаголи који учествују у формирању реченице обрасца NP1 VP NP2 XP, односно, SVOC ('subject-verb-object-complement') најчешће се називају сложено-прелазним, а њихове допуне комплементом објекта (Кверк и др. 1985). Ова глаголска група је бројна и синтаксички и семантички шаренолика са заједничком одликом да се значењски налазе на пола пута између копулативних глагола (*be, appear, seem, look, sound, smell, taste, feel, become, get*) и глагола пуног лексичког значења, због чега им пристаје и термин *семикопулативни глаголи* који је уобичајен у србистичкој литератури. У овом раду овај појам изједначавамо са *сложено-прелазним глаголима*. Конструкција семикопулативног глагола са предикативом је структурно-семантички и функционално јединствена због тога што јој управни глагол даје временски оквир и одређену субјективно-модалну спецификацију. Он служи као спона између субјекатског или објекатског аргумента и обележја које му приписује предикативни именски израз (Пипер и др. 2005: 494). Свим семикопулативним глаголима је заједничко то што: а) објекат изједначавају са допунским предикативом, који је тада реализован именицом, или б) се предикативом објекту приписује неко обележје, и тада се обично реализује придевом (Белај и Танацковић-Фалетар 2010: 156).

Припадност некој глаголској категорији је комплексно питање, јер се семантичка испуњеност не може прецизно измерити. Као што Хортон истиче, разлика између копулативне и некопулативне конструкције није јасно изражена и да су прелази између њих пре могу изразити степеном (Хортон 1995: 319). Проблем комплементације или адјункције се можда најбоље може објаснити на примеру глагола *find /наћи*, чија се валенца у оба језика мења са променом значења. Од значења физичког контакта када је двовалентан (*I found her! / Пронашла сам је!*), преко визуелно-спацијалног значења где се уводи трећи, предлошки или квалификативни аргумент (*I found her asleep in her room. / Затекла сам је уснулу у соби*), па до сасвим апстрахованог значења субјективне оцене и доживљаја када поткатегоризује пропозицију. Прва два значења овог глагола припадају необавезним малим клаузама дескриптивног значења, док треће припада овом поглављу, тј. комплементарним малим клаузама.

Заједничку тачку комплементарних МК, дескриптива и резултатива представља двоструки ангажман елемента NP2. У првом реду овај комплемент формира предикацију са управним глаголом, а у другом реду је сам субјекат неостварене

копулативне предикације чији је репрезент ХР. Дакле, попут необавезних МК, комплементарни тип подразумева две предикације, једну синтаксички остварену и једну потиснуту, семантичку. Разликују се по томе што ДСП и РСП представљају симултану¹¹⁸ предикацију у темпоралном оквиру финитног предиката који је већ пунозначан. Одатле произилази њихова функција – комуникативно нова и важна информација о учеснику радње. Истовремена везаност ХР елемента за управни предикат и неки од аргумената је дистинктивна карактеристика ових конструкција. Комплементарне МК се, са друге стране, у реченицу уграђују као аргумент управног глагола, чиме се односи међу члановима донекле мењају:

(308a) We elected him chairman of the committee. → We elected him. He is the chairman of the committee.

(308b) We consider John intelligent. → *We consider John. John is intelligent.

Трансформацијом прве реченице добијамо исти међуоднос примарног и секундарног предиката као код дескриптива и резултатива. Заједнички аргумент изражен заменицом *he* учествује у обе предикације, чиме је двострука веза очувана. Међутим, други пример подразумева другачије улоге. У случају когнитивног глагола, секундарни предикат као аргумент глагола више није у координираном него субординираном односу према управном предикату. Последично се успоставља присна веза само са управним глаголом, али не и са заједничким аргументом, јер га нема.

Сваки глагол понаособ може бити предмет засебног рада, због чега ћемо анализу ограничити само на транзитивне глаголе, које су у додиру са претходно анализираним конструкцијама и који узимају, као што је у уводу разјашњено, неглаголске допуне.

За разлику од претходна два поглавља, у овом сегменту корпуса има најмање примера безглаголске мале клаузе. Уз изузетак глагола мишљења који су најбројнији, књижевно-уметнички стил се није показао погодним тлом за перформативне глаголе. Малом броју примера, такође, доприноси и то што је у грађу укључен само NP ХР образац комплементације, јер су допуне у виду клаузе учесталије.

Анализа комплементарних малих клауза је заснована на истим критеријумима које смо применили у анализи необавезних МК, а то су синтаксичко-семантичке особине управног глагола, номинални елемент за који се ХР везује, те морфолошки

¹¹⁸ Резултативи су, такође, симултани, јер последица настаје постепено са вршењем глаголске радње. Ипак, за разлику од дескриптива акценат је на финалној тачки.

облик елемента ХР и његов дистрибутивни потенцијал. Као и у претходним поглављима, семантичке нијансе ове конструкције разматрамо у оквиру засебне тачке.

5.1. Управни глагол комплементарних МК

5.1.1. Семантички тип управног глагола у енглеском

Глаголе непотпуне предикације није лако разместити по семантичким класама, јер су поједини десемантизовани па им значење варира у зависности од окружења. Подсетићемо да су необавезне МК најзаступљеније уз лексичке глаголе чији су комплементи по правилу именице конкретног значења (примарни А тип глагола) и ретко уз глагола примарног Б типа, који поред именског елемента (било које врсте) иза себе прихвата и реченицу као комплемент (Диксон 2005: 132). Глаголи мишљења и говорења су заједнички семантички тип обавезним и необавезним малим клаузама. Разлика је у томе што управни глаголи комплементарних МК-а већим делом припадају примарном Б типу, али и секундарној групи глагола која, према Диксону (2005: 98), има улогу семантичког модификатора неког другог глагола који је за саму реченицу значењски значајнији. У табели су они означени као глаголи творења ('verbs of making').

Значење управног глагола:	Примери	Број глаголских лексема/ процентуални удео
1. глаголи мишљења	<i>think, consider, judge, find, take for, know, strike as, see as</i>	8 / 44,4 %
2. глаголи говорења	<i>report, name, declare, call, describe as, hail as</i>	6 / 33,4 %
3. глаголи творења	<i>make, keep, hold, drive</i>	4 / 22,2 %
Укупно глагола/ процент:		18 / 100 %

Табела 9. Семантички тип управног глагола комплементарних малих клауза у енглеском

За разлику од резултатива и дескриптива који се јављају уз далеко већи број глаголских лексема, обавезне мале клаузе су забележене уз само 18 глагола разврстаних у три значењске групе: мишљења, говорења и творења. Предложена подела је заснована на семантичким улогама учесника радње и према типу синтаксичке комплементације, па као таква не обухвата све значењске специфичности унутар групе. Узмимо на пример групу глагола говорења који спадају у домен јавних радњи. Међу њима је и глагол *describe as* који је заправо вербализовани когнитивни глагол.

Другачије речено, *описати некога као* подразумева ментални однос према некој теми и који вербализацијом тог мишљења напушта сферу приватног. Са друге стране, овој групи, такође, припадају перформативни глаголи (нпр. *declare*) којима се мења статус објекта због чега би *глаголи номинације* био прецизнији назив. Како је говорење заједничка оса свим глаголима, задржавамо тај назив. О даљем раслојавању унутар ове групе ће бити речи у наредним тачкама.

5.1.2. Семантички тип управног глагола у српском

Анализом прикупљене грађе су идентификована четири значења управног глагола. Попут енглеског језика у коме су глаголи говорења суштински јединствена група, било да имају дескриптивно или резултативно значење, у српском се домени приватног и јавног тј. мисаоног и вербалног укрштају на сличан начин, с тим да један број глаголских лексема са значењем именовања некога на неку функцију чини посебну групу.

Значење управног глагола:	Примери	Број глаголских лексема/ процентуални удео
1. глаголи мишљења	<i>сматрати, држати за, видети као, схватити, показати се</i> ¹¹⁹	5 / 29,5%
2. глаголи говорења	<i>прогласити, именовати, (на)звати, ословљавати, описати</i> ¹²⁰ , <i>оценити</i>	6 / 35,3%
3. глаголи номинације ¹²¹	<i>поставити, произвести, учинити</i>	3 / 17,6%
4. глаголи творења	<i>чинити/ начинити, држати, правити (се)</i>	3 / 17,6%
Укупно глагола/ процент:		17 / 100 %

Табела 10. Семантички тип управног глагола комплементарних малих клауза у српском

У сложено-прелазним конструкцијама српског језика је забележено 17 глаголских лексема које су разврстане у 4 значењске групе, а то су: глаголи мишљења, глаголи говорења, глаголи номинације и глаголи творења. Као и приликом класификације глагола у енглеском језику у обзир је узето основно значење заједничко свим припадајућим глаголима и врста синтаксичке допуне. Морамо нагласити да су границе

¹¹⁹ Глагол *показати се* припада подтипу *глагола закључивања* ('conclude subtype'), јер се ментални капацитет користи у схврту разматрања последица, претпоставки и сл. (Диксон 2005: 140).

¹²⁰ Овај глагол делом одговара интелектуалним радњама, јер се њиме казује нечији суд.

¹²¹ Користимо економичнији назив за групу глагола коју Диксон (2005) назива глаголима друштвеног уговора, 'social contract verbs'. Према типу комплементације припадају примарном А типу, односно глаголима који узимају номиналне допуне.

између глагола говорења и номинације флексибилне и да поједини глаголи припадају обема групама. Глаголског групи говорења су придружени сви глаголи који подразумевају јавно иступање, било квалификативно (*описати*), било перформативно (*прогласити*). Глаголи издвојени у групу значења номинације на неку функцију, такође, могу али не морају подразумевати говорни медијум. Они означавају именовање, тј. постављање објекта на неку функцију, најчешће у званичном контексту. Други начин да се управни глаголи класификују су две опште групе у зависности од значења које остварују заједно са допунама објекта. То су дескриптивно значење, које реализују когнитивни и поједини глаголи групе говорења (*звати*, *ословљавати*, *описати*) и резултативно значење које се везује за глаголе узрока промене на објекту, а то су глаголи творења, глаголи номинације и они глаголи говорења са овом функцијом. Специфичностима појединачних глагола ће бити посвећена пажња у наредним тачкама.

5.1.3. Сличности и разлике

Транзитивни глаголи комплементарних МК-а припадају истим семантичким класама у оба језика. Скупови глагола мишљења и говорења као оличења приватног, односно јавног домена деловања се често преклапају. То утиче на варијабилно понашање одређеног броја глаголских лексема које су у зависности од контекста ближе једном или другом значењу (нпр. *see as/ видети као*). У групу говорења спадају глаголи којима се објекат квалификује (*describe/ описати*, *call/ назвати*) и они којима се објекат доводи у неко ново стање или функцију (*proclaim/ прогласити*, *appoint/ поставити*, *изабрати*). Сви забележени глаголи се стога према значењу које остварују са допуном могу поделити на актуелне, тј. дескриптивне и резултативне. Резултативно значење имају и глаголи творења који су у енглеском и српском језику заступљени мањим бројем лексема које су у односу на друге семикопулативне глаголе десемантизоване у већем степену. У том смислу су ближе копулативним глаголима, јер служе тек као сигнал каузалности (*make/ чинити*).

У корпусу на српском језику је издвојена једна додатна значењска група, глаголи номинације, који у ствари представљају екстензију глаголске групе говорења, са том разликом да они не подразумевају усмену реализацију (нпр. *произвести*, *учинити*). Друга разлика тиче се заступљености когнитивних глагола. Безглаголска мала клауза

се у енглеском може наћи као комплемент већем броју глагола (8 забележених) него што је то случај у српском језику (5 лексема).

Када је реч о синтакичкој комплементацији, глаголи у енглеском и српском језику припадају примарним глаголима Б групе, тј. онима који захтевају сентенцијалну комплементацију и секундарном типу (в. Диксон 2005).

5.1.4. Валентност и транзитивност управног глагола у енглеском

Како смо се ограничили само на шему NP₁ NP₂ VP XP, јасно је да су глаголи транзитивни. За разлику од резултатива, глаголи који захтевају комплементарне МК чине уједначену групу, јер увек подразумевају присуство директног објекта, који пасивизацијом може заузети положај реченичног субјекта. Транзитивност у овом случају није спорна, али је зато валентност неких глагола који припадају овој групи посебно и још увек спорно питање.

У прегледу литературе је било речи о проблематици која и данас прати когнитивне глаголе. Наиме, у дескриптивним граматикама ови глаголи се третирају као тровалентни, те се уз њих остварују улоге субјекта, објекта и комплемента. У генеративној школи су глаголи попут. *believe, consider, think, judge*, познати као ЕЦМ глаголи ('Exceptional Case Marking verb'), односно, глаголи подизања субјекта у објекат. Они не поткатегоризују именичку фразу у функцији објекта, али јој под изузетним околностима, ипак, приписују акузатив.

(309a) She considers [sc Peter intelligent].

(309б) Peter_i is considered [sc _{ti} intelligent].

Претходни пример се сматра прототипом мале клаузе. Лексичка семантика глагола *consider* подразумева два аргумента, мислиоца и пропозицију, тј. малу клаузу, а не NP која је субјекат мале клаузе, па се зато не може сматрати директним објектом (Артс 1992: 22). Другим речима, субјекат не разматра сам објекат, већ идеју да је објекат интелигентан¹²², што се доказује немогућношћу да се реализује без XP допуне:

(309в) *I consider Peter.

Дакле, неоспорно је да когнитивни глаголи прихватају пропозицију која може бити реализована финитном, нефинитном или малом, безглаголском, клаузом. Ипак, за разлику од, на пример, дезидеративних глагола који, такође, поткатегоризују

¹²² Чомски примећује да између глагола и предиката у малој клаузи постоји тесна семантичка веза и чак предлаже да они заједно као надређена клауза селекују објекат (1986а:91).

пропозицију¹²³, глаголи мишљења не допуштају синтаксичку самосталност мале клаузе, што показује структура са расцепљеном реченицом ('cleft sentence'):

- (310a) We want [her to sing]. We consider [her (to be) smart].
(310б) What we want is [her to sing]. *What we consider is [her smart].
(310в) *She is wanted to sing. She is considered smart.

У таквим ситуацијама се мала клауза показује само као конституент на семантичком плану, односно као пропозиција (в. Вајлдер 1991), што даље потврђује немогућност њеног измештања на почетак реченице:

- (310г)* Mary smart we consider.

Са друге стране, дезидеративни глаголи не дозвољавају пасивизацију објекта, тј. субјекта МК, док је уз когнитивне глаголе пасивизација неочекивано дозвољена, због чега NP2 поприма обележја директног објекта.

За разлику од когнитивних глагола, који су централни пример мале клаузе и који отварају место у реченици двама аргументима, агенсу тј. мислиоцу и пропозицији, глаголи групе говорења, који углавном подразумевају номинацију на неку функцију (*name, declare, call, pronounce, appoint* и сл.), имају семантички тешњи однос са директним објектом (NP2), односно субјектом мале клаузе. Попут когнитивних глагола, и глаголи говорења показују могућност пасивизације и измештања NP2 на место реченичног субјекта.

- (311a) We declared him king.

- (311б) He was declared king.

Међутим, чак ни ова подгрупа глагола која поткатегоризује комплементарну МК није уједначена када је валентност у питању. Наиме, неки глаголи могу бити и двовалентни, јер задржавају исто значење када је објекатска допуна (XP) изостављена, што није могуће код когнитивних глагола (Кверк и др. 1985: 1199). Тако, рецимо, за разлику од глагола *declare* који је тек проширивањем основног значења говорења постао глагол именовања, при чему је задржао основну карактеристику глагола говорења да поткатегоризују пропозицију, глагол *appoint* је примарно глагол

¹²³ За разлику од глагола подизања објекта у субјекат који поред инфинитивне допуне дозвољавају и брисање копуле, глаголи „контроле“ не узимају комплементе у виду МК (под претпоставком да МК не садржи Inf чвор) (Шајн 1995:57).

*John persuaded Bill happy.

*I want him president.

*I expect him intelligent.

номинације који секундарно подразумева усмени чин, што је очувано у његовом самосталном деловању без комплемента ХР:

(312) She appointed him secretary → She appointed him.

Диксон (2005: 145) констатује да глагол *choose* и његови хипоними *select*, *pick* (*out*), *appoint* и *elect* на месту објекта обавезно имају конкретну именицу, али да је уз објекат увек имплицитна нека потиснута комплементарна клауза којом се спецификује шта неки избор подразумева, што нас враћа на то да су тровалентни.

Ротштајн (1995) чак сматра да глаголи номинације имају исту структуру као необавезни секундарни предикат дескриптивног значења, чиме заправо глаголе номинације одваја од когнитивних глагола са малом клаузом.

(313a) Mary [drank [her coffee]NP [very strong]AP]VP.

(313b) The Labour party [elected [Rabin]NP [its leader]NP] VP.

У првом примеру је NP2, *her coffee*, интерни аргумент глагола, док је ХР у виду придевске фразе *very strong* опциони адјункт који је предикат тог аргумента или неке друге лексичке главе, али са њим не формира конституент. Исто се односи и на глагол *elect*, с тим да ауторка у том случају оставља отворену могућност да је ХР заправо селектован од стране управног глагола (Ротштајн 1995: 30). Другим речима, разлика је у томе што је глагол уз ДСП је двовалентан, а глагол номинације тровалентан.

Иако се две горенаведене конструкције разликују синтаксички – по томе што садрже одредбу и допуну, али и семантички – актуелна квалификација и резултат, њих на скали која се протеже између комплемената и адјунката зближава управо то што не прихватају пропозицију на месту ХР.

Валентност глагола творења није спорна. Они су, такође, тровалентни са улогама агенса, теме или пацијенса и комплементом квалификативног тј. резултативног значења:

(314) ... perhaps, if one wishes to remain an individual in the midst of the teeming multitudes, one must make oneself grotesque. (МЦ 55)→ *One must make [that one is grotesque].

Да сумирамо. Сви анализирани глаголи непотпуног значења који прихватају комплементарну малу клаузу су транзитивни и тровалентни. Глаголи мишљења су изузетак, јер поткатегоризују пропозицију која може бити реализована пуном финитном клаузом, неким нефинитним обликом или безглаголском малом клаузом, те

су стога двовалентни. Како је именичка фраза на месту објекта у акузативу и могуће ју је у тесту пасивизације поставити на субјекатско место, она има све синтаксичке особине директног објекта, иако то на семантичком плану није.

Ленћи сматра да се глаголи који селекују епистемичке МК¹²⁴ (МК уз когнитивне глаголе), тј. мале клаузе пропозиционог карактера понашају као копулативни глаголи. Са друге стране, они, ипак, имају и лексички садржај, па су зато на пола пута између лексичког и копулативног. Због тога „копулативно понашање ових глагола често алтернира са чистом глаголском употребом, када ови глаголи бирају СР или IP комплементе“ (Ленћи 1996: 128).

5.1.5. Валентност и транзитивност управног глагола у српском

Питање валентности и транзитивности глагола је комплексно, јер се на том пољу укрштају синтаксички и семантички критеријуми. Иако домаћи лингвисти нису, по узору на колеге англисте, отворили питање малих клауза као потенцијалног реченичног конституента, код М. Ивић (1972) се осећа утицај актуелних језичких школа. Ауторка констатује да се у дотадашњим граматикама критеријуми транзитивности не формулишу адекватно, и да се не могу применити на глаголе говорења и интелектуалних радњи. Уз такве глаголе се именица ређе јавља као објекатски конституент, а у највећем броју случајева допуну репрезентује објекатска реченица. Чак и ако се уз глагол говорења нађе именица у акузативу, дакле, у функцији објекта, она је заправо просентенцијализатор (Ивић 1972: 29):

(315) Говорила ми је нешто. → Говорила му је да ће се вратити/ да ће отићи.

Заправо, транзитивност глагола комуникативних и интелектуалних радњи огледа се баш у чињеници да се уз њих прикључује као предметни садржај реченична информација. Петровић и Дудић (1989: 7) такве глаголе називају *сентенцијално прелазним*, јер се њиховим допунама указује на чин, активност субјекта као потенцијални резултат његове воље и сл.

¹²⁴ Дезидеративни и глаголи перцепције, за разлику од когнитивних глагола, не стоје уз финитне комплементарне клаузе (реализоване као СР). Бројни аутори (Рапосо и Уриагерека 1995, Ленћи 1996) су зато мишљења да постоје два типа малих клауза, епистемичке, које означавају пропозицију, и догађајне ('epistemic' и 'eventive') које означавају појединачни догађај. Сходно томе, оне се структурно разликују, или другачије речено представљају пројекције различитих функционалних глава.

За разлику од енглеског језика у коме се допуне уз глаголе мишљења могу реализовати алтернативним конструкцијама (финитна, нефинитна или мала клауза), мањи број когнитивних глагола у српском језику има могућност да се јави са безглаголском, тј. неклаузалном допуном (нпр. **Мислим га паметним*). То уједно објашњава зашто је у српском забележено 5 глаголских лексема интелектуалних радњи, у односу на 8 у корпусу енглеског језика. Од њих једино глагол *сматрати* не захтева да допунски предикатив буде уведен елементима КАО и ЗА.

(316a) *Правду сам сматрао потребом, а кривду могућношћу.* (ДС 95)

→ Сматрао сам [да је правда потреба и да је кривда могућност].

→ *Сматрао сам правду и кривду. Правда је потреба и кривда је могућност.

(316б) *Međutim, za razliku od ujaka Slaviše koji nije bio **ono za** šta je žudeo da ga drugi drže, ...* (РП 91) → Други нису држали [да је он....]

→ *Други су га држали. Он је нешто друго.

(316в) *U onom mnogo manjem i mnogo tamnijem (*delu stana*), u onom koji sam od početka shvatala **kao grešku**...bilo je dozvoljeno jednoj ženi...da ostane.* (Л 189) → Схватала сам [да је тај део стана грешка].

→ *Схватала сам тај део стана. Он је грешка.

(316г) *Da li je još **nesnađeni momak, kako ga vidi** Katalin?* (РП 128)

→ ? Она види [да је он неснађени момак].

→ Она га види као неснађеног момка.

Допуна у интрументалу уз глаголе *сматрати*, *држати* и *схватати* представља сажету клаузу, тј. управни глагол нема директну семантичку везу са именицом на месту објекта. Укратко, наведени глаголи су двовалентни. Чак и ако бисмо хтели да тврдимо да су тровалентни, међуоднос управног глагола и међуклаузалног елемента NP2 би нас уверио у супротно. Рецимо, у трансформу првог примера, **други су га држали* нема смисла када је *држати* синониман глаголима *мислити* и *сматрати*, јер објекат у акузативу није одговарајућа тема тј. предмет интелектуалне радње.

Глагол *видети* је специфичан, јер одабир допуне утиче на његово значење. Када је праћен финитном клаузом, доминантно је значење визуелне перцепције као физичке потврде формираног мишљења. Са предикативом у акузативу уведеним са КАО је синониман глаголима *доживети*, *схватати*, *мислити*.

Глаголи говорења са значењем промене статуса и глаголи номинације припадају глаголима сложене (обавезне) рекције, али се од когнитивних глагола разликују по

валентности. За разлику од претходне групе, њихово значење се везује директно за објекат, а не пропозицију. У ретким ситуацијама могу стајати без допуне, али се она тада подразумева (на пример: *Описала нам је Петра (као познаваоца биологије)*). Другим речима, глаголи који означавају именовање и функцију не поткатегоризују пропозицију, односно тровалентни су.

(317) ...које је *bespoštedna konkurentska propaganda* ubrzo proglasila **za teške, ružne i nemoderne**. (КММ 120) → Прогласили су их. Оне су тешке ружне и немодерне.

У глаголе творења смо убројали каузативне прелазне глаголе којима се означава промена статуса или стања објекта. Они су непотпуни на синтаксичком и семантичком плану, јер не могу стајати самостално без лексичког језгра (тј. именске или предикативне допуне) која је уједно носилац семантичког потенцијала глагола. Директни објекат је уједно и њихов пацијенс, па на основу тога можемо тврдити да су тровалентни.

(318a) *Nova perspektiva učinila ga je velikodušnim*. (Б 239)

Међутим, исти глагол се може сагледати и из другог угла. Могли бисмо да тврдимо да глагол *учинити* узрокује нову ситуацију представљену једним пропозиционим аргументом:

(318б) Нова перспектива је училила да он буде великодушан.

Пошто се валентност овог глагола мења са променом значења, могуће је тумачити га на два начина—да ли се њиме узрокује нека ситуација или се њиме објекат доводи у какво стање или положај. Одабиром типа комплементације и самим тим конструкције се утиче да значење читаве реченице, јер потпуна истозначност, рекли смо, не постоји ни на глаголском ни на граматичком плану. Одабиром тровалентне структуре се именичка фраза на месту директног објекта доживљава као непосредна тема промене.

Интересантно је да глаголи *учинити* и *начинити*, иако су морфолошки блиски, успостављају другачије односе са објектом:

(319) *H. D. Lawrencea su piscem načinile žene* (Б 239)→ *Жене су начиниле да он буде писац.

Глагол *начинити* подразумева директан утицај на објекат који узрокује промену због чега не прихвата допуну у виду клаузе. Ако још једном погледамо примере са глаголом *учинити* приметимо да он нема исту снагу, тј. директни утицај на објекат.

Још једна специфична група у којој се укрштају синтаксички и семантички критеријум за одређивање транзитивности су повратни глаголи *показати се* и *правити се*. Пошто немају конкретно, физичко значење, не могу се изједначити са правим повратним глаголима који су на семантичком плану прелазни, јер подразумевају да субјекат радњу врши на себи. У првом примеру се глагол *показати се* значењски приближава глаголима *доказати* и *потврдити*, и заправо поткатегоризује пропозицију чији је субјекат кореферентан реченичном субјекту. Конституентски низ *добрим ученицима царевине* представља пропозицију са копулом: *они су добри ученици царевине*.

(320a) *Pokazali ste se dobrim učenicima carevine.* (ХБ 39) →Показали *сте* [да *сте* добри ученици царевине].

У наредном примеру је ситуација нешто другачија, јер је субјекат неаниматан, па се не доказује, ни потврђује сам по себи, што значи да повратна заменица СЕ није ознака за објекат.

(320б) *Plan pokazao se ne samo pametnim već i praktičnim.* (ХБ 250)

→ *План је показао да је план паметан и практичан.

→Ситуација тј. реализација је показала да је план паметан и практичан.

Када је реч о непотпуном глаголу *правити се*, он поред допунског предикатива у номинативу или инструменталу такође као допуну узима клаузу. Заменица СЕ је увек кореферентна са реченичним субјектом и представља субјекат секундарне предикације.

(321a) *Slušaj, Anatolij, ne pravi se važan.* (Б 139) →Прави се да је важан.

(321б) *Ne budi lud, za ime boga. Ne pravi se herojem.* (Б 210) → Прави се да је херој.

5.1.6. Сличности и разлике

Одабиром синтаксичке конструкције је анализа ограничена на транзитивне глаголе. Међутим, валентност ових глагола је питање које лежи у сржи проблематике малих клауза. Од лексичке семантике управних глагола ће зависити и његова валентност, која није иста у 3 идентификоване значењске групе у енглеском, односно 4 у српском. Когнитивни глаголи и глаголи говорења у основном значењу припадају двовалентним глаголима који за десну допуну узимају пропозицију, која се у

енглеском реализује пуном финитном клаузом, неким нефинитним обликом или безглаголском малом клаузом, а у српском финитном клаузом, инструменталом или конструкцијама уведеним са ЗА или КАО.

Други крај чине глаголи творења и глаголи који означавају промену статуса или стања објекта. Као глаголи којима се узрокује некаква измена објекта који је тема или пацијенс тог деловања, њихово значење је тешње везано за NP2, а онда и за XP којим се именује учињена промена. Овој групи припадају: *name, declare, call, pronounce, appoint, make, drive, прогласити, назвати, начинити* итд. Док су енглески глаголи ове групе јасно одређени у погледу валентности, односно не поткатегоризују пропозицију, у српском језику је могућа употреба глагола творења уз клаузалне допуне. Одабиром безглаголске или пропозиционе комплементације се утиче на значење реченице.

Двовалентни глаголи са пропозиционом допуном пружају синтаксичку подлогу тврдњи да мале клаузе постоје. У том случају, мала клауза није ништа друго до редукована објекатска реченица која има семантички специфичан домен употребе. Са друге стране, много је већи број глагола који отварају место малој клаузи у семантичком смислу – као неексплицираној предикацији, каквом смо је дефинисали на почетку рада – што су два лица исте језичке појаве.

5.1.7. Обележја статичности и динамичности управног глагола у енглеском

Контраст статично – динамично је изразит у оквиру обавезних малих клауза. Сви когнитивни глаголи су репрезенти стања, док су глаголи говорења и творења носиоци динамичности. Наредни примери илуструју глаголске ситуације стања:

(322a) 'Ah, but my brother thinks **me a fool for trusting the English.**' (ЕП 217)

(322б) *Unexploded bombs are considered **the responsibility of the Home Office...***
(ЕП 182)

(322в) ...they knew **him as an evasive man.** (ЕП 27)

Интересантно је да нису сви глаголи мишљења трајни. У наредном примеру је значење глагола пренесено у домен јавног деловања, тј. говора. Глаголска радња је темпорално ограничена и дешава се у одређеном моменату у току поподнева, чиме се квалификује као достигнуће:

(322г) It was not until the late afternoon that Celia judged **the vase repaired.** (A 43)

Попут претходног, глаголи говорења, којима се, као што смо поменули раније, најчешће неко именује или поставља на неку функцију, тренутног су карактера и телични па одговарају Вендлеровим глаголима достигнућа:

(333a) He had named his plane **Rupert Bear**. (ЕП 34)

(333б) ...until such time as the Doctor,..., declares me fit for something or other...(C 259)

(333в) “The man who helped catch Eppler in Cairo was named Sansom.” (ЕП 39)

(333г) He had been made **squadron commander**... (22 104)

Подврста глагола говорења којом се означава именовање (глагол *call*) је у свим ситуацијама представник глаголске ситуације активности:

(334a) We called it **development**. (МБ 52)

(334б) Marty is going to be called **every name in the book**. (МБ 60)

(334в) Are you calling me **a goddam liar**? (22 89)

Сви забележени примери са глаголима *keep* и *hold*, такође, припадају ситуацијама активности, док се глагол *make* у зависности од пратећих аргумената јавља у пропозицијама активности или достигнућа.

(334a) The little basket of hot coals which he carried inside the chugha, in the Kashmiri fashion, to keep him **warm** in the bitter cold,... (МЦ 25)

(334б) 'He could never keep his laces **tied**, that ninny'... (МЦ 54)

(334в) ... they hold her bosom **tighter than any brassieres**; (МЦ 81)

(334г) Why must you make a fool of me even when you're hurt? (МЦ 14)

У корпусу су глаголске ситуације остварења ретке и забележене су само у случају глагола *drive*¹²⁵ и *describe*¹²⁶:

(335a) Doctor Narlikar, the opponent of fertility, was driven **wild** at this vision,... (МЦ 89)

(335б) If Franklin described himself as a writer, then this might nudge him into becoming one. (ИС 45)

¹²⁵ Један од тестова који то потврђује је компатибилност глагола *drive* са фазним глаголом STOP: *Stop driving me mad!*

¹²⁶ Може бити комплемент глаголу *finish*: *He finished describing himself as a writer*.

5.1.8. Обележја статичности и динамичности управног глагола у српском

Идентификоване семантичке класе управних глагола омогућавају оштру поделу на глаголске ситуације стања и динамичне глаголе. Иако је забележен мањи број глаголских лексема когнитивног значења, оне су врло продуктивне у књижевно-уметничком стилу и присвајају близу 40% свих примера.

(336a) Najveće mediteranske sile počele su ozbiljno zazirati od *Hajrudina i njegovih „pirata“* koje su već uveliko smatrali **rizičnom opasnošću**. (ХБ 143)

(336б) Просто некога можемо да заволимо толико да *ga* сматрамо **пођаком** иако нисмо ни у каквом сродству... (П 12)

Интересантно је да готово исти удео имају и глаголске ситуација достигнућа. Њима припадају глаголи говорења и глаголи номинације, али и глаголи творења који означавају тренутну промену статуса учесника радње:

(337a) Pokušavao je da stvarima da privid naučnog eksperimenta, da *ih* učini **nestvarnim, bezličnim, osećajno irrelevantnim**. (Б 582)

(337б) Ovde je, čim je stigao odmah **za direktora škole** postavljen. (КММ 7)

(337в) Учини *ми брата* **помоћником у послу моме**. (ДС 168)

Исти глаголи се, такође, јављају у несвршеном глаголском виду који одговара трајним и неограниченим глаголским ситуацијама активности. Оне чине око 15% анализираних примера:

(338a) Sada je najzad *sebe* mogao da naziva **padišahom u punom sjaju**. (ХБ 102)

(338б) ...ali mogućnost da u njega pogleda svakog časa morala je da *ga* drži **izrazito budnim**. (ХБ 112)

(338в) To zvanje omogućilo mu je da *ga* drugi moгу početi da oslovljavaju **kao agu**. (ХБ 114)

(338г) Kowalsky se proglašava **vikontom**. (ФБ 243)

Као у енглеском језику, најмање је глагола остварења (6%, односно 5 примера). Такви су глаголи *начинити* и *направити* из групе творења:

(339a) *H. D. Lawrencea* su **piscem** načinile žene. (Б 239)

(339б) Pre nego što **od sebe** definitivno napravite budalu, recite mi, Leverquin, jeste li izraelski agent? (Б 546)

(339в) Poznaо sam devoјku koja je **od neuzvrаćenih ljubavi** napravila mit. (ПП 20)

5.1.9. Сличности и разлике

Глаголске категорије статичног и динамичног се надовезују на претходне критеријуме. Тачније, у нераскидивој вези са семантичким својствима управног глагола и његове валентности и транзитивности. Когнитивни глаголи се у енглеском и српском језику издвајају као типични представници групе стања. Динамичне глаголе смо према трајању радње, теличности и ограничености разврстали према Вендлеровим аспектским ситуацијама, а резултати су приказани у табели испод:

Глаголске ситуације	Енглески језик	Српски језик
стања	73	31
активности	25	13
достигнућа	11	34
остварења	3	5
укупно примера:	112	83

Табела 11. Упоредни преглед комплементарних МК-а према типу глаголске ситуације

Нумеричка диспропорција глагола активности се да објаснити заступљеношћу одређене врсте глагола: у енглеском језику су најчешћи представници ситуације активности глаголи *call*, *keep*, *hold*, а у српском, такође *називати* и *ословљавати*. Достигнућа се као тренутне промене везују за глаголе: *проглашавати*, *именовати*, *учинити*, односно, *pronounce*, *elect*, *declare* итд. Глаголске ситуације остварења су на обе стране малобројне и по правилу се везују за глаголе творења.

5.1.10. Обележја финитности и нефинитности управног глагола у енглеском

Комплементарне МК су најчешћи пратиоци финитних глагола који заједно са допуном формирају предикат. У свега 8 примера, од 112, глагол у предикату има нефинитни облик.

Комплементарна МК се јавља као допуна инфинитивном облику глагола који фигурира као допуна неком другом глаголу непотпуне предикације:

(340a) ..., and who had recently plotted her way out of a marriage, into *what she wanted* everyone *to call* **a nervous breakdown**. (A 42)

(340б) I *was starting to find* the idea of buying a sports car **a bit stupid**. (МБ 15)

Друга могућност је везивање за партицип презента који заступа клаузуу узрочног или темпоралног значења:

(341a) Finding it difficult to ask questions about each other, they speak about Hana.

(ЕП 21)

(341б) Like toothpaste tubes for dolls, she had thought when she first saw them, finding them utterly quaint. (ЕП 40)

(341в) Holding the shikara steady as Aadam Aziz climbs out, bag in hand. (МЦ 7)

(341г) I know your species tends to look down on our world, considering it brutal...

(ИС 11)

Нису забележени примери прошлог партиципа као ознаке anteriorne радње.

5.1.11. Обележја финитности и нефинитности управног глагола у српском

Употреба комплементарних МК уз нефинитни облик управног глагола је забележена у само два примера. У једном случају глагол непотпуног значења има облик инфинитива, а у другом садашњег глаголског прилога.

(342a) Proglasiti onog koji trenutno jesam za konačnu verziju, sav se usredsrediti na odbranu, umesto da nezavršen idem dalje. (РП 239)

Компатибилност поједних глагола са глаголским прилозима има везе са компонентама статичности и динамичности које су присутне у семантици глагола, односно, са видским обележјима. Тренутносвршени глаголи попут *изабрати* могу имати лик глаголског прилога прошлог, али не и садашњег (нпр. *Изабравши га за председника, направили су велику грешку*, али не и **изабирајући га*). Дакле, претходна ограничења само једним делом условљавају чињеницу да су скоро сви нотирани примери у финитном глаголском облику. За разлику од необавезних дескриптива који се уз нефинитне глаголске облике често јављају на плану позадинске информације (зависне реченице узрока, времена итд), семикопулативним глаголима ова функција очигледно није својствена. Сложеним предикатима са поменутих семикопулативним глаголима се саопштава нечије мишљење о теми или, пак, узрок и последица, што су комуникативно важне информације. Тек у једном примеру семикопулативни глагол *називати* има облик садашњег глаголског прилога и означава пропратну радњу:

(3426) ...Kowalsky odlučno prekida sve veze sa svojim dojučerašnjim drugovima, nazivajući ih „bandom demagoga i nitkova.“ (ФБ 229)

5.1.12. Сличности и разлике

Глаголи непотпуне предикације се у оба језика врло ретко јављају у нефинитном глаголском облику. У енглеском и српском су забележени инфинитив и садашњи партицип, односно, садашњи глаголски прилог. То је могуће објаснити улогом семикопулативних глагола у реченици. Они се, наиме, удружују са допуном да би формирали предикат и, пошто означавају лични однос према објекту или пак промену истог, предикати са семикопулативним глаголима су типично носиоци комуникативно важне информације, због чега се ређе јављају у виду зависних клауза адвербијалног значења. На основу малог броја примера (12 у енглеском, 2 у српском) није могуће извести поуздане закључке.

5.2. Носилац модификације

5.2.1. Својста носиоца модификације у енглеском

Транзитивност управног глагола, рекли смо, условљава да се мала клауза значењски веже за именичку фразу иза глагола, било да је она директни објекат глагола или субјекат пропозиционог аргумента глагола. На позицији NP2 елемента се јављају све врсте именица, као и личне и повратне заменице.

Гонзалвес-Гарсија (2010: 61) тврди да евалуативне и декларативне конструкције најчешће захтевају објекат који је одређен, односно, референцијалан и да експлетивни изрази, тј. егзистенцијано *there* и *it*, нису дозвољени на овој позицији, што илуструје следећим примером:

(343a) I found **there/*a ribbon/?any ribbon/?some/??the/???every ribbon/the SD Ribbon* especially successful with complex, large scale music (choral, operatic, large orchestral).

Ипак, у грађи је експлетивно *it* чест пратилац глагола *find*:

(343б) She was always hungry and found it a furious exhaustion to feed a patient who couldn't eat or didn't want to... (ЕП 12).

(343в) Burns ended my ostracism by the hilltop children, still I found it **difficult to forgive**; (МЦ 116)

За разлику од дескриптива и резултатива, комплементарне МК се могу везати и за предлошки објекат, што је забележено у само једном примеру:

(344) Why must you make a **fool** of me even when you're hurt? (МЦ 14)

У питању је колокација *make a fool* ('правити будалу') у којој глагол гради тешњу везу са комплементом, што се читава и у њиховој непосредној близини, и захтева предлошки објекат без кога није семантички потпун.

5.2.2 Својства носноца модификације у српском

Сам назив *сложено-прелазни глагол* упућује на присуство објекта на који се допунски елемент ХР по правилу односи. Када смо разматрали валентност ових глагола, закључили смо да изврстан број глагола нема директну семантичку везу са именичком фразом на позицији директног објекта, већ да поткатегоризују пропозицију у којој NP2 и ХР стоје у односу предикације. Глаголи номинације и говорења као тровалентни успостављају ближи семантички однос са чланом NP2 који уједно и трпи измене узроковане глаголом у управном предикату. У тим ситуацијама, аргумент NP2 реализују именице, заменице и повратне заменице.

Структурни модел NP1 VP NP2 ХР не подразумева увек директни објекат. Глаголи сложене рекције отварају место необјекатској допуни у генитиву уведену са ОД (Пипер и др. 2005: 511). Допуна са ОД преузима улогу заједничког аргумента, па управном предикату служи као једна од рекцијских допуна и истовремено је субјекат секундарне предикације. Ове конструкције се разликују од полазног модела са акузативом према улози коју именичка фраза има. Док именица у акузативу има улогу теме или пацијенса, ОД+ именица има значење средства.

(345а) *Од свега што свет има и јесте ја сам хтео да направим средство којим бих савладао и освојио свет, а сада је тај свет начинио од мене **своје средство**.* (ПА 95)

(345б) *Bajica se osećao ko neko od koga stvaraju **natčoveka**, sposobnog i spremnog na svakakve podvige tela, uma i duha.* (ХБ 34)

У једном примеру елемент ХР модификује објекатску клаузу:

(345в) Sačuvali su se jedino parovi ili manje grupe koje je kvar u centrali iznenadio zajedno, a među njima se nije zatekao bolesnik da učini **neizvesnim** *ko je zdrav, ko besan.* (Б 551)

5.2.3. Сличности и разлике

На овом плану нису утврђена ограничења која се тичу избора директног објекта. Ову позицију у оба језика заузимају све врсте именица, заменице и повратне заменице. У корпусу на енглеском и српском језику су забележене конструкције са глаголима *take* и *направити* који поред допуне у акузативу захтевају предлошки објекат уведен са OF, односно, необјекатску допуну уведену са ОД. Иако су значењски и граматички односи другачији од типичних МК, пропозиционо значење је (готово) идентично.

(346а) Направили су од мене будалу. Направили су ме будалом.

(346б) They made a fool of me. They made me a fool.

У једном примеру на српском језику је на месту NP2 забележена клауза.

5.3. Елемент XP

5.3.1. Категоријална својства елемента XP у енглеском

Елемент XP је у комплементарним малим клаузама на енглеском језику реализован именичком фразом (55,3%), придевском фразом (43,6%) и предлошком фразом у коју нисмо убрајали AS XP (0,8%).

У претходном делу смо истакли да се ова група конструкција може јасно поделити на стативну и динамичну, па ћемо на тој оси размотрити категоријална и семантичка својства елемента XP да бисмо утврдили њихову компатибилност са предикатима индивидуалног нивоа и нивоа стања, али и да бисмо указали на значењске специфичности поједних глагола.

5.3.1.1. Допуне уз глаголе стања

У корпусу су глаголи мишљења праћени именичким и придевским фразама. Забележене су следеће комбинације, од којих се неке понављају:

THINK: (AdjP) *harsh, tactful, stupid, full (prose), mad, remarkable*; (NP) *weirdo, fool, delight*.

FIND: (AdjP) *stupid, difficult, beautiful, awkward, regrettable, effortless*; (NP) *pleasurable state, furious exhaustion*.

CONSIDER: (AdjP) *lucky, incomplete (man), proper, pleasant, eccentric*; (NP) *joke, fable, snob, part, compliment, responsibility, medical procedure, modern prison, sexual entity*.

JUDGE: (AdjP) *alike, repaired*.

За разлику од именица које означавају различите аспекте објекта, придевски комплементи су без изузетка уједначени. Они представљају субјективну оцену *садржаја* некога или нечега, за разлику од дескриптива када су придевске реализације елемента ХР типично означавале *форму*, односно, физички изглед учесника радње. Когнитивним глаголима праћеним придевским комплементима се, дакле, реферише о унутрашњим својствима објекта које као такве није лако опазити и проверити, јер потичу из субјективне сфере мислиоца. Поново можемо повући паралелу са дескриптивима. Чак и када ДСП означава емотивно стање учесника радње, то стање налази израз у физичком изгледу и опажајно је доступно свима. Придеви којима се остварује комплементарна МК се тичу унутрашњих особина, па им стога одговарају предикати индивидуалног нивоа, који, подсећања ради, кодирају трајне, непроменљиве особине које се сматрају инхерентима (макар из угла онога који промишља објекат).

Са друге стране, именски изрази су по природи ствари предикати индивидуалног нивоа и због тога су уобичајени пратиоци ове стативне глаголске групе. Ако погледамо именичке реализације комплементарне мале клаузе, оне такође означавају карактерне особине и те се именице могу довести у везу са одговарајућим придевима (нпр. *a weirdo* ← *weird*, *a fool* → *foolish*, *delight* → *delightful*), чак и када се односе на апстрактније појмове (*pleasurable state* → *something is pleasant*, *furious exhaustion* → *something exhausting*). Именице које прате глагол *consider* се, ипак, од других когнитивних глагола одвајају по степену објективности, што, такође, важи и за придевске комплементе. Придевске допуне се, наиме, односе на карактеристике објекта, али у вези са друштвеним (или општеприхваћеним моралним) стандардима: *lucky* значи да неко има среће према критеријумима заједнице, *incomplete (man)*¹²⁷ се односи на некога ко не испуњава академске норме због чега се не доживљава као потпуно биће, *proper, pleasant, eccentric* ('исправан', 'пријатан', 'ексцентричан'), такође,

¹²⁷ But Cecilia, having learned modern forms of snobbery at Cambridge, considered a man with a degree in chemistry **incomplete as a human being**. (A 95)

упућују на оцену према неким прихваћеним стандардима. Све именице које прате овај глагол, такође, означавају припадност објекта некој категорији која није базирана на самом квалитету објекта. У том смислу можемо закључити да су глаголи *find* и *think* субјективно-евалуативни, док глагол *consider* има објективно-евалуативни карактер.

Глагол *judge* значењем излази из сфере приватног и прелази у сферу јавног мишљења када значи 'оценити' или 'прогласити некога некаквим'¹²⁸, што доказује могућност да се јави у пропозицији достигнућа (в. 5.1.7.). Он се у том смислу разликује од претходних глагола мишљења, али је свеједно праћен предикатима индивидуалног нивоа.

У грађи су се јавила четири когнитивна глагола који (изузев првог) обавезно стоје уз допуну AS/ FOR XP (Adj, N), а то су: *know (as)*, *strike as*, *see as* и *take for*, у примерима:

(374a) They knew him as '**the man who can't follow his nose**'. (МЦ 90)

(374б) I admit that I never took you **for an intelligent man**. But neither did I take you **for a fool**. (ГХ 126)

(374в) The broadsheets saw the Cliff incident **as symptomatic of a medium in terminal decline...** (МБ 51)

(374г) So many people in television struck her **as a bit fake...** (ИС 42)

Допуна објекта, тј. мала клауза уведена елементом AS по правилу саопштава о статусу или улози објекта. Кверк и др. (1985: 1201) глаголе: *consider as*, *regard as*, *class as*, *strike as* и сл. сматрају примерима предлошких глагола, односно, глагола који захтевају да коплемент објекта буде уведен предлошком фразом¹²⁹. AS је сигнал копулативне предикације, а ту улогу у неким случајевима преузима и предлог FOR.

5.3.1.2. Допуне уз динамичне глаголе

Глаголи говорења, *call* и *name*, су у грађи забележени само са именичким допунама. Док глагол *name* прихвата само референцијалне именичке фразе на месту допуне (у свим забележеним примерима фигурирају властите именице), глагол *call* и

¹²⁸ У тим случајевима испред именице често стоји нулти члан, да означи јединствену функцију, на пример: *He was judged overall winner*.

¹²⁹ Кверк и др. (1985: 1201) ову конструкцију сматрају изузетком и скрећу пажњу да је уобичајенија ('a more orthodox construction') конструкција са *being* када се предлошки комплемент конвертује у именску *-ing* клаузу:

The media described the situation *as being hopeless*.

Ипак, у савременом енглеском језику *as being* није ништа продуктивнија конструкција од *as* XP обрасца комплементације.

слични глаголи номинације за комплемент обавезно узимају неререференцијалне именске изразе (*nervous breakdown, development, every name in the book*)¹³⁰.

Када има значење вербализованог мишљења, глагол *call* се допуњује именицом категоријалне припадности (*liar*), као у наредном примеру:

(375) *Are you calling me a goddam liar?* (22 89)

Други глаголи говорења су заступљени у мањем броју и праћени су придевском комплементарном малом клаузом: DECLARE: *sound, fit*; REPORT: *ill*; PRONOUNCE: *whole*.

Иако су придеви *ill* ('болестан'), *sound* ('здрав'), *fit* ('спреман, подобан') искуствено привременог карактера, према тестовима за утврђивање предиката нивоа стања (Јегер 1999, Кис 2014), наведени придеви припадају предикатима индивидуалног нивоа, јер нису компатибилни са глаголима перцепције, ни са *there* реченицом.

(376a) *There are five people *ill/ fit/ *whole/ *sound.*

(376b) *I saw five people *ill/ *fit/ *whole/ *sound.*

Глаголи *declare* и *pronounce* су примарно глаголи говорења, али имају и перформативно значење које може бити изражено у већем или мањем степену. Наредни пример има перформативну снагу нижег степена:

(377) *Sometime in her teens a friend of Cecilia's father who worked in the Victoria and Albert Museum had come to examine the vase and declared it sound.* (A 16)

Изостављање глагола TO BE код ових глагола има везе са односом субјекта и објекта. Наиме, ако је утицај особе у субјекту поприличан (што се односи на особе на званичним функцијама), приметна је тенденција да се копула изостави (*They voted him (*to be) president*). Уколико таквог утицаја нема, TO BE је опционо (Хлебев 2015: 31). Уколико неко жели да се наметне као ауторитет у контексту који није званичног

¹³⁰ За ове реченице је још карактеристично што се именица у предикату МК употребљава без члана. Овај изузетак важи само за неколики број именица (*preseident, chairman*), док је детерминатор обавезан испред МК предиката у другим ситуацијама (Стаувел 1991б:49).

**They elected John the president.*

They elected John president.

У уобичајеним околностима, именски део копулативног предиката у енглеском захтева члан испред бројевих именица у јединици. Само у изузетној ситуацији када се комплементом изражава јединствена улога или задатак користи се нулти члан ('zero article') (Кверк и др. 1985:276).

карактера, копула се, такође, изоставља (*I want Mary (to be) doing her homework when her father comes home; She ordered the floor (to be) cleaned*) (ibid.: 32).

Комплементацију форме AS NP уз глаголе говорења бележимо уз свега неколико глагола квалификативног значења које је типично за секундарне предикате уведене елементом AS:

(378a) There were few who did not hail **him as a true military genius** for his important discovery. (22 85)

(378б) If Franklin described **himself as a writer**, then this might nudge him into becoming one. (ИС 45)

Глаголи творења ('making') претежно узимају придевске комплементе. У грађи су забележене следеће комбинације управних глагола и XP комплемената:

MAKE: (AdjP) *felt, grotesque, heavy, possible, vulnerable, clear, irrelevant, impatient, certain, unhappy, useless*; (NP) *fool, commander*.

DRIVE: (PP) *to craziness, across the borders of sanity*; (AdjP) *wild*.

HOLD: (AdjP) *tighter, steady*; (NP) *hostage*.

LEAVE: (PP) *in peace*; (AdjP) *alone, amazed, cautious*.

Ово је једина група где је комплемент реализован предлошком фразом и то уз оне глаголе који примарно имају значење кретања (DRIVE, LEAVE). Предлошке допуне, као и у функцији дескриптива, означавају неко психичко или емотивно стање објекта.

Секундарни предикати остварени именицом кодирају трајна својства, односно, припадност некој групи. За разлику од њих, придевски комплементи су шаренолики и упадљиво је да нису сви носиоци инхерентних својстава. Ако изузмемо идиоматизовану структуру *make one's presence felt* (такође и *known/ heard*), већина придева означава привремена својства. Разлог лежи у управним глаголима, који су у односу на претходне класе десемантизовани. У поглављу §5.1. је речено да глаголи творења припадају секундарној класи глагола која, заправо, служи као модификатор некој другој радњи, која је семантички важнија. За разлику од претходних глагола, ова група је ближа копулативним глаголима. Због тога су честе колокације или фразеологизми, попут *leave someone alone* ('оставити некога на миру'), *hold someone hostage* ('држати за таоца'), *drive someone wild* ('излудети некога'), *make a fool* ('правити некога будалом') и сл.

На основу прикупљеног језичког узорка је тешко доћи до коначних закључака, али се зато на основу компатибилности глагола творења са предикатима привремених и трајних карактеристика јасно показује колико се ова глаголска група удаљава од когнитивних и глагола говорења. Са друге стране, мале клаузе уз когнитивне и глаголе номинације, тј. говорења су јасно дефинисане. Њих карактерише реализација предиката индивидуалног нивоа¹³¹, односно, особина које или јесу инхерентне објекту или их субјекат доживљава као такве.

5.3.2. Категоријална својства елемента XP у српском

На позицији предиката обавезне мале клаузе у српском језику нашле су се: именичке фразе (50,7%), придевске фразе (36,1%), предлошке фразе (10,8%), од којих је 8 уведено са ЗА и један пример са У, и у два примера су забележене заменице (2,4%). Због неодређеног морфолошког статуса елемента КАО, допуне (4 примера) овог типа су придружене придевским и номиналним средствима реализације.

5.3.2.1. Допуне уз глаголе стања

Забележене су следеће комбинације когнитивних глагола и допуна:

СМАТРАТИ: (NP) *морални човек, потреба, могућност, опасност, рођак, варијанта, изузетак, слабић, успех, промашај, будала, део, егзалтација, унапређење, необично понашање*; (ЗА+NP) *остварен и пробуђен човек*; (AdjP) *великодушан, издајнички, неважан, важан, готов, завршен, непостојећи, битан, немогућ, повољан, успешан*.

ВИДЕТИ КАО: (NP) *неснађени момак*.

СХВАТИТИ КАО: (NP) *грешка*.

ДРЖАТИ ЗА: (ProN) *ОНО*

ПОКАЗАТИ СЕ: (NP) *добар ученик*; (AdjP) *добродошао*.

¹³¹ Занимљиво је да мале клаузе уз когнитивне глаголе као коплемент узимају предикате индивидуалног нивоа, док се динамични карактер глаголских малих клауза (на пример *want* типа) допуњује предикатима нивоа стања (Базилико 2003, Китагава 1985).

We want Mary happy/ angry/ *honest/ *intelligent.

We consider Mary *happy/ *angry/ honest/ intelligent.

Ова група глагола је праћена претежно именичким допунама у инструменталу изузев једне у акузативу која је уведена предлогом ЗА. Допуне уз когнитивне глаголе имају квалификативно значење које се упадљиво разликује од необавезних дескриптива. Насупрот необавезним дескриптивима који доприносе значењем физичког изгледа или психичког стања које субјекат физички манифестује, квалификација објекта уз глаголе интелектуалних радњи се, логично, тиче субјективног односа према објекту или оцене његове унутрашње вредности. То нарочито важи за придевске фразе које означавају апстрактне и релативне вредности (*издајнички, великодушан, битан, неснађен*), али и оне апсолутне које се тичу крајњих граница (*готов, завршен, непостојећи*). Глагол *сматрати* предњачи по броју именичких допуна, али оне у малом броју примера објекту придодате статусно значење (*рођак, будала, слабић*). У већем броју случајева се именицама означава неки апстрактни садржај (*потреба, успех, унапређење*). Као и у енглеском језику, обавезне МК уз глаголе стања су предикати индивидуалног нивоа, јер означавају инхерентне карактеристике објекта или, тачније, особине које субјекат доживљава као саставни део објекта, а које му не морају нужно припадати.

5.3.2.2. Допуне уз динамичне глаголе

У динамичне глаголе убрајамо глаголе говорења, номинације и творења који су праћени следећим допунама:

ПРОГЛАСИТИ: (ЗА+NP) *коначна верзија*; (NP) *виконт, први везир*; (AdjP) *нешто такво, тежак, ружан, немодеран*.

ОПИСАТИ: (AdjP) *подбудо, изборан, бубуљичав*; (КАО+AdjP) *наочит, неугледан, ружан*.

ОЦЕНИТИ: (AdjP) *способан*.

НАЗВАТИ: (NP) *незналица, магарац, браћа, падишах, банда ниткова*.

ОСЛОВЉАВАТИ: (КАО+ NP) *ага*.

ИМЕНОВАТИ: (NP) *песник*.

УЧИНИТИ 1: (NP) *помоћник*.

ПОСТАВИТИ: (ЗА+NP) *директор школе*.

ПРОИЗВЕСТИ: (У+NP) *паша*.

ПРАВИТИ СЕ: (NP) *херој*; (AdjP) *паметан, важан*.

НАПРАВИТИ: (NP) *мит, будала, натчовек*.

УЧИНИТИ 2: (NP) *власник краљевства, протагониста, друга особа*; (AdjP) *великодушан, тесан, необичан, неосетљив, подношљив, веродостојан, сумњичав, разумљив, неизвестан, нестваран, безличан, лак, порозан, неодољив*.

Глаголи којима се објекат именује на неку функцију су праћене именима титула. Именице су у већини примера у инструменталу, ређе у акузативу са предлогом ЗА, а у једном примеру уз глагол *произвести* је титула уведена предлогом У. Интересантно је да се у граматикама српског језика овај предлог не помиње као вид предикативне допуне.

(379) *Kao nagradu za rad, sultan je Mehmeda proizveo iz age u pašu.* (ХБ 152)

Насупрот конструкцији ЗА+акузатив, којом се најчешће реализује промена стања или статуса објекта¹³², КАО ХР увек припада домену дескриптивног значења. Уз глагол *описати* се допуне уведене са КАО приближавају необавезним дескриптивима, јер припадају предикатима нивоа стања. У наредном примеру писац на прва два места изоставља КАО, да би избегао монотоност реченице.

(380) *Jedni ga opisuju **podbulog, izboranog, bubuljičavog**; drugi **produhovljenog, sjajnog pogleda**; jedni **kao naočitog muškarca**; drugi **kao neuglednog, pa i ružnog**.* (ФБ 241)

Ипак, иако се овим придевима изричу физичке карактеристике објекта које су стога видљиве и проверљиве, акценат је на томе да су оне израз субјективног доживљаја, нарочито *леп* и *ружан*.

У свим другим ситуацијама се придевима означава садржај, а не форма, што је суштинска разлика између обавезних и необавезних малих клауза.

Друга разлика између комплементарних и адјунктских МК се тиче употребе инструментала. Милка Ивић (1954) предикативни инструментал доводи у значењску везу са инструменталом „основне карактеристике“ о коме смо говорили као архаичном средству реализације предикатског атрибута, тј. ДСП-а (нпр. *девојком се удала*). Поред тога што је први очигледно испустива одредба, а други обавезна допуна, разлику између њих ауторка формулише на следећи начин: „ (...) у случају инструментала 'основне карактеристике' својство субјекта се само констатује као постојеће у тренутку вршења глаголске радње, док се у случају 'предикативног' инструментала то својство

¹³² Изузетак би био: *сматрати некога за нешто*.

ствара вршењем глаголске радње“ (Ивић 1954: 147). Ивић заједничку тачку обе врсте инструментала види у саопштавању неког својства субјекта које је *оказионалног* карактера (ibid: 153) (емфаза у оригиналу). Већ смо утврдили да су необавезни дескриптиви оказионалне природе, тј. да се нека карактеристика субјекта или објекта актуализује и ставља у први план. Са друге стране, то се не може тврдити за све семикопулативне глаголе. *Прогласити се виконтом* или *именовати некога песником* у правом смислу илуструје стварање каквог својства у тренутку вршења глаголске радње. Са друге стране, когнитивни глаголи имају значење 'субјективног приписивања каквих својстава датом појму' (Пипер и др. 2005: 241), што би значило да се уз глаголе типа *сматрати (некога будалом)* инструменталом означава припадност некој групи која превазилази „оказион“.

Значење инструментала излази из оквира теме и за пажљиву анализу захтева већи број примера и функционалних стилова, па се зато okreћемо разлици између овог падежа и других конкурентних облика допуне.

За разлику од обавезних МК у енглеском језику, које могу бити остварене мање или више редукованим клаузама, у српском језику падежни систем обезбеђује алтернативне реализације елемента ХР. Допунски предикатив у инструменталу је уз поједине глаголе могуће заменити номинативом и акузативом са предлогом ЗА, што су, према Петију (1979: 132) различити видови исте синтаксичке појаве—предикације. Ипак, одабир одређене врсте допуне утиче на значење читаве конструкције.

Белај и Танацковић-Фалетар (2010) су мишљења да избор допуне уз глаголе непотпуне предикације зависи од (не)раскидивости везе између субјекта/ објекта и стања/ квалитета предоченог предикативном допуном.

Док се инструменталне допуне јављају уз глаголе типа *именовати* и *прогласити* који подразумевају у одређеној мери формалан контекст, када се неко бира и поставља за одређену позицију, номинатив се најчешће везује за глаголе *звати*, *назвати* и сл. У грађи је допуна у номинативу примећена само уз глагол *правити се*:

(381a) Nema svrhe da se pravite **pametan**. (Б 487)

(381б) Slušaj, Anatolij, ne pravi se **važan**... (Б 139)

Избор овог падежног облика није случајан. Употребом номинатива се предикативна допуна концептуално изједначава са реченичним субјектом, односно, постиже се већи степен објективности, него што то дозвољава инструментал.

Допуна ЗА+ акузатив је забележена у свега 8 примера. Уз неке глаголе је ова допуна обавезна, а негде може стајати уместо инструменталне допуне.

(382a) Proglasiti onog koji trenutno jesam za konačnu verziju, sav se usredsrediti na odbranu, umesto da nezavršen idem dalje. (ПП 239)

(382б) ...које је беспошtedна konkurentska propaganda ubrzo proglasila za teške, ružne i nemoderne. (КММ 120)

(382в) Otuda Biciklisti Ružinog krsta **za ostvarenog i probuđenog čoveka** smatraju onog ko... (ФБ 235)

Оно што отвара могућност конкурентској ЗА+акузатив конструкцији, према Белај и Танацковић-Фалетар (2010), јесте раскидивост објекта и статуса изреченог инструменталном допуном. У реченици *Изабрали су га за председника*, то би значило да онај који је изабран није инхерентно везан за ту функцију. Концептуална одвојивост акузативног и инструменталног референта, заправо, омогућава да се иста ситуација сагледа на другачији начин. Допунску структуру ЗА+акузатив ауторски пар посматра по аналогiji са реченицама са прелазним глаголима праћеним акузативом са значењем циља (нпр. *Послали су га за Загреб*), па се допунски предикатив у акузативу концептуално схвата као локација „према којој се на вањски потицај (процесом именовања/ проглашавања) креће акузативни референт (изравни објект)“ (Белај и Танацковић-Фалетар 2010: 158). У том случају ЗА+акузатив својим значењем подсећа на инфинитивну допуну у енглеском језику која сигнализира вољност, односно, усмереност ка будућности (нпр. *They elected him to be president*).

Додаћемо још једно занимљиво запажање изнето у истом раду које се тиче глагола творења, типа *учинити*, код којих објекат-пацијенс трпи промену. Управо из тог разлога се именски део предиката уз ове глагол може наћи само у инструменталу, јер се тим глаголима истиче тренутак у којем носилац особине постаје неразводјива целина са особином саопштеном допунским елементом (Белај и Танацковић Фалетар 2010: 161).

5.3.3. Сличности и разлике

Допунске МК су у енглеском језику реализоване именичком, придевском и предлошком фразом која је у енглеском забележена у само једном примеру (са глаголом кретања *drive*), док у српском има удео од 10,8%. Због неодређеног статуса елемента AS, односно КАО, овај тип допуне је подведен под именичке и придевске

реализације. Предлошке допуне су у српском бројније, јер се поред инструментала и номинатива допунски предикатив остварује формом ЗА+акузатив.

Анализа морфолошких категорија је подељена према управним глаголима на допуне уз глаголе стања и оне уз динамичне глаголе.

Квалитативном анализом допуна уз глаголе стања, тј. уз когнитивне глаголе, утврђено је да се упркос заједничком семантичком пољу, личног односа према некоме или нечему, глаголи ове групе међусобно разликују по степену објективности. Наиме, елемент ХР уз глаголе *find* и *think* увек указује на већи степен субјективног доживљаја, због чега смо их сврстали у субјективно-евалуативне. Грађа је показала да глагол *consider* узима допуне којима се објекат квалификује према неким прихваћеним критеријумима заједнице, те смо тврдили да је објективно-евалуативног карактера.

Такву дистинкцију нисмо успели да региструјемо у грађи на српском језику. Ту се, пак, успоставља другачија подела, у зависности од врсте речи којом се допуна остварује. Наиме, придевима се објекту приписују апстрактне и релативне вредности (*великодушан*, *битан*) које су одраз личне процене и промишљања. Именичке допуне, са друге стране, готово у свим ситуацијама означавају припадност неког групи тј. статус објекта. Именичке допуне у енглеском језику, осим уз глагол *consider*, не означавају категоријалну припадност, већ карактерну особину.

Поред претходно сумираних разлика, допунске мале клаузе у енглеском и српском језику карактерише употреба предиката индивидуалног нивоа, тј. оних језичких јединица које означавају инхерентна својства.

Комплементарне МК уз динамичне глаголе су у оба језика готово у потпуности подударне. Будући да већина ових глагола подразумева довођење некога или нечега у неко ново стање, елемент ХР има исто значење без обзира на врсту речи. Промена статуса се једнако везује за придеве и именице, с тим да одређени глаголи преферирају једну врсту речи (на пример, *call*, *name* су забележени само са именицама, а *declare*, *report*, *pronounce* само са придевима). Допунске МК уз глаголе говорења и номинације, попут когнитивних, припадају предикатима индивидуалног нивоа.

Уз глаголе творења, за које смо констатовали да су десемантизовани и ближи копулативним глаголима, допуне су разнообразне као и контексти у којима се ови глаголи јављају. Елемент ХР тада означава и пролазна и инхерентна својства, по чему се ови глаголи одвајају од осталих.

У оквиру ове тачке су размотрене и конкурентне конструкције на месту ХР. Са једне стране, предикативни инструментал се везује за субјективно приписивање

извесног својства објекту (Ивић 1954: 158), и КАО ХР, такође, доноси квалификацију објекта. Са друге стране, допуна у акузативу уведена предлогом ЗА претежно има резултативно значење и сигнализира концептуалну раздвојеност објекта и особине која му се придодаје (в. Белај и Танацковић-Фалетар 2010) по чему наликује алтернативној конструкцији са инфинитивом у енглеском језику (*They elected him (to be) president*). Допуна АС ХР у енглеском је, такође, у скоро свим ситуацијама квалификативног карактера уз ретке изузетке глагола номинације (*appoint someone (as) something*).

5.3.4. Дистрибутивне могућности елемента ХР у енглеском

Будући да имају функцију глаголског комплемента, дистрибутивне могућности обавезних малих клауза у енглеском језику су још мање него што је то био случај са дескриптивима или резултативима. Допунске МК се обавезно реализују непосредно иза управног глагола или иза директног објекта. На измештање директног објекта утиче дужина именичке фразе или пасив:

(383a) All day long *his small bedroom, his bathroom and the cubicle wedged between them* he called **his study** had baked under the southern slope of the bungalow's roof. (А 50)

(383б) Williamson said three wadis formed Zerzura, but he never located them and *this* is considered **fable**. (ЕП 33)

5.3.5. Дистрибутивне могућности елемента ХР у српском

За разлику од енглеског језика, комплементарне МК у српском језику имају већи степен покретљивости. Уобичајено се реализују иза управног глагола и објекта у акузативу, али се допуна може наћи и испред глагола. Елемент NP2 је мобилнији од осталих, а његовим измештањем се у реченици постиже емфаза или онеобичење. Поред полазног, примећени су и следећи реченични модели:

а) NP2 NP1 VP ХР: *Njega* ће Rudi učiniti **junakom**, on *ће* izgovarati monodramu. (ПП 112)

б) NP1 VP ХР NP2: Učinio si **smešnom** *moju veru u prepoznavanje*. (ПП 296)

в) NP2 ХР VP: Ovde je, čim je stigao odmah **za direktora škole** postavljen. (КММ 7)

г) NP2 ХР VP NP1: *H. D. Lawrencea* su **piscem** načinile *žene* (Б 239)

д) NP1 VP NP2 PP XP: Sve te jebene priče o koncentracionim logorima učinile su ih prema masovnoj higijeni **nekako sumnjičavim**. (Б 479)

Важно је напоменути да је у моделима, где је ХР испред глаголске лексеме допуна, заправо обрђљена помоћним глаголом, са једне, и радним, односно, трпним глаголским придевом, са друге стране. То нам говори да, иако формално има слободу, комплемент, заправо, не одмиче од глагола.

5.3.6. Сличности и разлике

Због статуса глаголског комплемента, елемент ХР се мора наћи у његовој непосредној близини. У енглеском језику се само NP2 може изместити испред глаголске фразе, док су у српском језику сви реченични конституенти покретљиви. Примери који садрже допунски предикатив испред глаголске лексеме су у перфекту, па елементу ХР у ствари претходи помоћни глагол JECAM, чиме се потврђује зависни однос допуне.

5.4. Семантичка обележја комплементарне МК

5.4.1. Семантичке варијације у енглеском језику

Кверк и др. (1985: 1196) копулативне глаголе деле на актуелне (*She seems nice*) и резултативне (*It became black*) према типу допуне која се уз њих налази. Иста се подела може применити на глаголе непотпуног значења, са тим да на одређење актуелности и резултативности већи утицај има сам глагол.

Већ смо видели да група глагола која тражи допуну објекта није хомогена. На варијабилност утичу фактори морфолошке реализације ХР елемента и лексичке семантике самог глагола. Сви примери из грађе се могу разврстати у две веће групе према критеријуму дескриптивног и резултативног значења, које појединачно одговарају необавезним малим клаузама анализираним у претходним главама. Свака од њих се, такође, може поделити на две подгрупе у зависности од тога да ли глаголи означавају интелектуалне радње (сфера приватног) или припадају глаголима говорења (сфера јавног делања).

- 1) Обавезне МК дескриптивног значења се могу поделити на две групе глагола:

а) когнитивни: *consider, find, think of, take for, view as, regard*

б) евалуативно-когнитивни: *call, report, hail as, describe*.

Свим когнитивним глаголима се саопштава о инхерентним својствима објекта (типично придевске реализације) или се на основу тих особина објекат смешта у неку категорију, чему одговарају именичке реализације елемента ХР. Глаголима мишљења и разлици међу њима је посвећено довољно пажње у оквиру тачке §5.1.4., па ћемо се окренути евалуативно-когнитивној групи која, такође, подразумева суд о некоме или нечему, с тим да он прелази у домен јавног мишљења или оцене. Сваки од глагола, наравно, поред поменуте заједничке има и специфичну вредност.

Глагол *call* ('звати') поред примарног значења говорења, такође, има и дескриптивну функцију, па се значењски приближава групи когниције, али јавне сфере, јер подразумева вербализацију мишљења. За разлику од глагола мишљења које не можемо да побијемо (**I consider him a fool, but I don't mean it*), уз глаголе ове врсте је могуће „оспорити“ садржај који приписујемо објекту, јер не сматрамо да му таква квалификација заиста припада.

(384a) We called it **development**. (МБ 52) → We called it development, but we did not think it was.

(384б) Marty is going to be called **every name in the book**. (МБ 60)

(384в) Are you calling me **a goddam liar**? (22 89)

Претходни примери нам показују да глагол *call* представља значењску мешавину глагола мишљења и именовања. У првом примеру долази до преклапања значењских сфера глагола *consider* и *call*, под условом да објекат заиста поседује квалитет који му се приписује допуном. У другом је, пак, значење ближе глаголу *name*, јер се очекује да ће један референцијални израз бити повезан са другим (или у овом случају са више њих), док се у трећем поистовећује са глаголом *consider*. Наиме, особа којој је овакав исказ упућен је одговор на ситуацију у којој је неко имплицитно изнео оптужбе на рачун говорника, па оптужени на овај начин тражи потврду тог мишљења.

Глагол *describe* и њему слични су обично изостављени из лингвистичких истраживања, јер показују извешан степен самосталности у односу на типичне представнике ове глаголске групе. Они могу функционисати самостално без објекатске допуне (**I regarded him. *I considered him. I described him.*), по чему наликују секундарном предикату.

Сауренбах (2004: 278) истиче да су глаголи *describe* групе карактеристични по томе што остварују додатно значење начина квалификације ('manner of qualification'), за

разлику од *regard* где се значење своди на чисту квалификацију. Такво нијансирање омогућава сама глаголска семантика, јер је *describe* лексички „испуњенији“ од глагола који само сигнализирају ментални однос говорника према теми.

(385a) He had met Peter Crowther once, and heard *him* described **as a hack and also a 'mordant anayst'**. (ЛБ 3)

(385б) If Franklin described *himself* **as a writer**, then this might nudge him into becoming one. (ИС 45)

2) Обавезне МК резултативног значења се такође могу поделити у две групе:

а) перформативно-резултативни: *name, declare, pronounce, elect, appoint*

б) копулативни узрочни: *make, drive, hold, leave*.

Првој групи припадају глаголи перформативног значења. Декларативним глаголима (*call, say, declare*) се аниматном или неаниматном објекту приписују некаква својства. Приписивање, потенцијално у виду ритуала, изводи реченични субјекат. Семантички фокус ових глагола је на самој поруци, тј. резултату, па не дозвољавају предлошки објекат, односно публику (Вјежбицка 1988: 81).

(386a) They declared war on Germany. (? to whom)

(386б) The Parliament proclaimed him Shah. (? to whom)

Вербализација те процене, тј. суда, не поклапа се нужно са приватним доменом, односно, мишљењем које субјекат заправо има о извесном ентитету.

Диксон (2005: 276) глагол *declare* подводи под глаголе саопштавања ('report verbs') у оквиру шире категорије глагола говорења и наводи да када је праћен именском синтагмом (а не клаузом) има значење стварања неке нове ситуације, односно, стања или актуализовања неке чињенице изражене елементом XP.

(387a) ...until such time as the Doctor,..., declares *me* **fit** for something or other... (С 259)

(387б) In those days, *Bombay* had been declared **a dry state**. (МЦ 66)

(387в) ...he engaged in political chit-chat, and declared *himself* **a firm admirer of Mrs Gandhi**... (МЦ 208)

Вјежбицка (1988: 238–349) је учила два значења овог глагола која се међусобно разликују по степену перформативности. У наведеним примерима (387а–в) је саопштење званично и за циљ има некакву промену статуса објекта. Када је допуна клаузална, она има право значење говорења, тачније изјављивања (*He declared that we should all leave at once*).

Глагол *pronounce* подразумева особу од ауторитета као и јавно иступање којом се уводи неко ново стање. Са друге стране, када не подразумева ауторитет, означава озбиљно схватање неког стања (Хлебец 2015: 43).

Успостављајући разлику између *pronounce* и *declare*, Вјежбицка (1988: 351) истиче да се први глагол по правилу односи на особу или ентитет, а други на извесно стање ствари. Управо због тога што *declare* узима допуну у виду пропозиције компатибилан је са комплементизатором *that*, што не важи за глагол *pronounce*. На семантичком плану је глагол *pronounce* слабији и кодира донекле произвољну одлуку¹³³.

(388) Believe this if you can: the fraud has pronounced *me* **whole**! (МЦ 80)

(388') Верујте ми ако можете: тај варалица *ме* прогласио **потпуно** **здравим**!
(МЦС 101)

Глагол именовања, *name*, најчешће се јавља без копуле¹³⁴ и увек повезује два референцијална израза. Његова семантика је у том смислу најсличнија копулативној. Налик глаголу *declare*, и глагол *name* има перформативну улогу и у том смислу дозвољава употребу маркера *hereby* којим се озваничава, тачније остварује својство које се приписује допуном објекта (в. Хлебец 2015).

(389a) 'I name *this site* **the Bir Messaha Country Club**', he announced. (ЕП 142)

(389b) He had named *his plane* **Rupert Bear**. (ЕП 143)

Лексичке дефиниције претходне групе глагола показују да је перформативност питање степена. У зависности од ауторитета који субјекат има у друштву, али и статуса именице у објекту, зависи и обавезујућа снага глагола. Глаголи из ове групе се још међусобно разликују по аргументској структури у зависности од тога да ли захтевају пропозициону допуну или не. Иако су семантички блиски, међу овим глаголима постоје јасне разлике или макар специфичне за одређене контексте или функционалне стилове. На почетку смо напоменули да је релативно скроман број примера са

¹³³(„If a man is *pronounced* dead rather than *declared* dead, an element of judgment seems to be more ‘pronounced’ than it is the case of *declare* (ibid.)

¹³⁴ Глагол *name* се уобичајено реализује само са номиналном допуном. Са TO BE допуном се сматра маркираном конструкцијом, јер означава ситуацију у којој се објекту намењује некаква будућа улога или статус:

Her parents named her (to be) Gladys.

The selectors named her (to be) a member of the touring team.

Уз глаголе ове групе се може користити и AS под истим условима као са TO BE

Her parents named her as Gladys.

семикопулативним глаголима са безглаголском допуном индикатор да таква конструкција није својствена књижевно-ументичком стилу.

Подгрупи копулативних узрочних глагола припадају: *make, drive, hold, leave*, али и други глаголи које смо због просторног ограничења искључили из анализе. Попут претходне групе, они, такође, означавају промену стања или својства објекта. Реченични субјекат је најчешћи узрок те промене:

(390a) But he himself had made the invocation **useless**. (A 37)

(390б) Go, get out of the boat now, your nose **makes it too heavy to row**; (МЦ 5)

(390в) Doctor Narlikar, the opponent of fertility, was driven **wild** at this vision, ...
(МЦ 89)

Ову групу смо назвали копулативном због тога што је, као што је већ истакнуто, њихово значење ближе копулама него лексичким глаголима. Док су претходни глаголи увек глаголи творења, који су по колокационим везама које граде са комплементима најближи необавезним резултативима, глаголи попут *hold* и *leave* имају уопштено и променљиво значење. Они суштински сигнализирају одржавање или продужавање неког постојећег стања. У одређеним контекстима се могу разумети као узрок, права копула или чак као глагол мишљења (*hold someone responsible*, 'сматрати некога одговорним'). Анализа свих значењских реализације овог подтипа глагола премашује оквири нашег рада, због чега се фокусирамо само на узрочно значење. Као и код свих семикопулативних глагола, информација коју носи комплемент је семантички и информативно важнија од управног глагола.

(391a) Holding the shikara **steady** as Aadam Aziz climbs out, bag in hand. (МЦ 7)

(391б) ... (they) hold her bosom **tighter than any brassieres**; (МЦ 81)

(391в) ... and for a time, holding myself **solitary and aloof**, I immersed myself in the events inside my head, ... (МЦ 116)

(391г) ... a fact which never failed to leave her **amazed**. (МЦ 112)

(391д) But the affair left the rest of us **much more cautious**. (ИС 22–23)

5.4.2. Семантичке варијације у српском језику

Семантичка нит која повезује сва три дела овог рада се тиче дескриптивног и резултативног значења. Подела семикопулативних глагола коју смо успоставили у претходном одељку важи и за српски језик.

Док је семантичка типологија глагола са почетка ове главе била базирана само на управном глаголу, подела на глаголе дескриптивног и резултативног значења заснована је на ефекту који глагол постиже заједно са својом допуном.

Комплементарне МК дескриптивног значења чине глаголи подељени у две групе:

- а) когнитивни: *сматрати, видети као, схватити, држати за*
- б) евалуативно-когнитивни: *описати, назвати, оценити, ословљавати, показати се, правити се.*

Предикати са когнитивним глаголима и предикативним допунама значе изрицање извесне карактеристике на основу субјективног утиска, односно изрицања ма какве карактеристике која, уствари, не мора одговарати лицу коме се приписује (Ивић 1954: 148). У групу евалуативно-когнитивних глагола спадају они који значе најпре размишљање о некој теми које је обично стимулисано нечијим понашањем или изгледом, а потом и јавно изношење тог мишљења. Најупечатљивији глагол тог типа је повратни глагол *показати се* који упућује на интелектуалну процену, али другог лица. У наредној реченици квалификација објекта, тј. субјекта је ствар екстерне оцене.

(392) *Pokazali ste se dobrim učenicima carevine.* (ХБ 39)

Глагол *звати* или *назвати* има значење 'дати коме извесно име које не мора бити његово право нити му стварно одговарати' (Ивић 1954: 147). Ситуације у којим се овај глагол јавља су на неки начин статичне, јер објекат не трпи никакву промену. Референту на месту објекта се приписује некаква функција, име, тј. други референтни израз, због чега је номинатив једина конкуренција инструменталу. Номинативом се, рекли смо, постиже изједначавање појмова са леве и десне стране ових глагола.

(393a) ... čime se kod njega iskupio za sve svoje bivše, pa i buduće greške i stekao koncesiju da neće biti nazvan **neznalicom i magarcem**.... (КММ 84)

(393b) Нисам *вас* назвао **браћом**,..., **већ синовима Адемовим**... (ДС 167)

Због тога што припадају сфери јавног, глаголи: *оценити, описати и ословљавати* припадају глаголима говорења. За разлику од глагола типа *прогласити*, овим глаголима се објекат квалификује без икакве промене, због чега делом значењски припадају интелектуалним радњама. Узмемо за пример глагол *оценити* који је синониман глаголима *мислити, веровати*, и попут њих на месту допуне у инструменталу може прихватити и клаузу. Упркос томе припада глаголима говорења, што се види у наредном примеру, где се јавља у итеративном глаголском виду и значи

да је мајка своје мишљење више пута изговорила. Да је прави когнитивни глагол, то не би било могуће.

(394a) Majka Haseki Hurem bila je u pravu kad je *mlađeg sina Bajazida ocenjivala sposobnijim da vodi sultanat*. (ХБ 259)

(394б) То звање омогућило му је да *ga* други могу почети да ословљавају **kao agu**. (ХБ 114)

Резултативно значење постижу следећи глаголи са својим допунама:

а) перформативно-резултативни: *прогласити, назвати, поставити, произвести, учинити*;

б) копулативни узрочни: *учинити, начинити, направити, држати (будним)*.

Перформативно-резултативним глаголима смо у претходним одељцима посветили довољно пажње, али смо пропустили да објаснимо зашто је глагол *учинити* уврштен међу глаголе номинације и глаголе творења. Суштинско значење глагола *учинити* је каузално, али се на оба списка налази захваљујући специфичном значењу постављања на неку функцију које је само у једном примеру забележено (пример (395a)), и чини се архаичним. У осталим примерима је овај глагол десемантизован па његова интерпретација зависи од контекста, као у примеру (395б).

(395a) Учини ми брата помоћником у послу моме. (ДС 168)

(395б) Ako Elmera uzmem za roman, moram ga učiniti **neobičnim**, upustiti u neku naročitu radnju. (ПП 288)

За копулативно-узрочне глаголе можемо констатовати да су као и њихови парњаци ближи копулативним глаголима. Раније смо у тачки §5.1.8. указали на то да се, поред заједничке коренске морферме, глаголи *начинити* и *учинити* због глаголског вида користе као остварење и достигнуће, због чега се јављају у различитим контекстима.

Глагол *држати*, такође, држи две позиције, једну међу когнитивним глаголима и једну међу глаголима творења. Он припада оним глаголима чији значењски домет покрива читаву скалу од конкретног значења када је двовалентан, преко апстрактног, мисаоног када поткатегоризује пропозицију. У грађи је у оба значења забележен само у по једном примеру и занимљив је због тога што је тип комплемента сигнал његовог значења. Са допуном у инструменталу означава продужетак неког већ постојећег стања, а са акузативом уведеним са ЗА има значење мишљења.

(396) ...ali mogućnost da u njega pogleda svakog časa morala je da *ga drži* **izrazito budnim**. (ХБ 112)

5.4.3. Сличности и разлике

Иако се у граматикама српског и енглеског језика третирају другачије, семикопулативни глаголи у оба језика окупљају исте глаголе. Транзитивни међу њима носе значење: интелектуалне радње, именовања, постављања не неки положај или, пак, могу уопштено значити мањи или већи степен каузалности. Утврђено је да се у оба језика семикопулативни глаголи са својим комплементима могу поделити на дескриптивне и резултативне. У зависности од тога да ли значењски припадају домену јавног или приватног, дескриптивни се деле на когнитивне и евалуативно-когнитивне. Јавна сфера деловања је њихова заједничка тачка са онима који имају резултативно значење, због чега смо такве глаголе говорења назвали перформативно-резултативним. На другом крају ове групе су глаголи творења који су значењски испражњени због чега имају само неодређено значење узрока. Ако оставимо по страни специфичне значењске нијансе сваког глагола понаособ, можемо констатовати да су групе семикопулативних глагола са комплементарним малим клаузама у енглеском и српском језику подударне. На основу резултата добијених анализом паралелних корпуса бисмо управо у овој групи очекивали највећи степен еквиваленције у преводу. Међутим, упоређивањем преводних парова долазимо до другачијег закључка, што је тема наредног дела.

5.5. Анализа преводних еквивалената

Глаголи мишљења, веровања, знања и њима сродни увек захтевају две улоге, мислиоца који је по природи ствари људско биће и мисао тј. предмет размишљања. Та мисао као објекат може бити реализована именском синтагмом, финитном, нефинитном и безглаголском клаузом, а сама допуна зависиће од избора глагола.

Како глаголи непотпуне предикације окупљају готово исте лексеме у оба језика, реализација преводних комплементарних структура је свакако условљена рекцијом глагола. Варијација је очекивана једино у домену одабира лексема.

Неке глаголске лексеме се у грађи ретко јављају, па се у неким случајевима анализа преводних еквивалената своди на парадигматске примере¹³⁵. То, међутим, нема

¹³⁵ За преглед свих типова комплементације објекта у енглеском и српском језику, читаоца упућујемо на докторску дисертацију Љиљане Јовановић (1991) *Допуна објекта у енглеском и српскохрватском језику*.

утицаја на коначне закључке овог рада, будући да је циљ успостављање корелације између датог типа конструкције са одговарајућим констукцијама у српском језику, као и са необавезним малим клаузама.

5.5.1. Из смера енглеског језика

5.5.1.1. Когнитивни глаголи са комплементарном малом клаузом

Приложена табела даје сумарни преглед свих преводних коресподената у српском језику. Граматичка реализација допунског елемента ХР условљена је, наравно, реакцијом управног глагола, али је у табелу укључена да бисмо утврдили заступљеност допуна у инструменталу у односу на алтернативну допуну путем ДА клаузе. Места која су означена као *лексичка фраза* подразумевају примере где је управни глагол из полазног језика садржан у неком утврђеном језичком изразу у српском језику.

Когнитивни глагол	Превод управног глагола (број забележених примера)	Превод допунског ХР елемента
THINK	мислити (6) сматрати (1) прогласити (1) учинити се (2) решити (1)	ДА клауза ДА клауза NP, AdjP instr NP, AdjP instr ДА клауза
THINK OF	замислити (1) видети (1)	КАО + NP acc КАО + NP acc
CONSIDER	сматрати (10) важити за (2) казати (1) лексичка фраза (4)	NP, AdjP instr / ДА клауза (1) NP acc ДА клауза
FIND	бити+датив (логички субјекат) (4) мислити (2) налазити (1) лексичка фраза (4) Ø (1)	NP, AdjP nom ДА клауза ДА клауза
SEE AS	тумачити (2)	КАО + NP acc
STRIKE AS	чинити се (1)	NP, AdjP instr
TAKE FOR	сматрати (2) држати за (1)	NP, AdjP instr NP acc
KNOW AS	бити познат (2) знати (1)	КАО + NP acc ДА клауза

Табела 12. Преводни коресподенти комплементарних МК уз когнитивне глаголе

Think (of) је глагол са најширим значењем због чега цела група носи име по њему. Овај је глагол на неки начин неутралан, док други глаголи из класе имају специфична значења (Диксон 2005: 139). Неутралним се сматра неодређеност у погледу сигурности, дужине промишљања о теми, утицају који тема има на агенса итд. Управо због тога што није обележен, овај се глагол преводи на више начина и еквиваленте налази у глаголима: *мислити*, *сматрати*, *чинити се* и чак *прогласити*.

(397) He thinks **her remarkable**. (ЕП 128)

(397') On misli **da je ona izvanredna**. (ЕПС 136)

(398) She thought **my mother a delight**—fearsome, that is, unrelenting, and unforgiving...(C 208)

(398') Smatrala je **da je moja majka sjajna**—strašna, zapravo, uporna i nemilosrdna.. (CA 142)

(399) Leo would think **him a wierdo to have loved so long and pointlessly**. (ЛБ 32)

(399') Leo bi *tako dugu i bezizglednu zaljubljenost* sigurno proglasio **budalaštinom**. (ЛБС 35)

(400) More than one of us here thought **Ming rather too priceless** to take outdoors? (A 190)

(400') Nekima se ming ovde učinio **suviše dragocenim** da bi se iznosio iz kuće. (AC 267)

Глагол *мислити* је најчешћи еквивалент глаголу *think* и праћен је допунском ДА клаузом. У примеру (399), где се преводилац одлучио да реструктурира реченицу, тако да се Леоово мишљење не односи више директно на објекат у акузативу (*њега*), већ на *дугу и безизгледну заљубљеност*, глагол *think* је замењен глаголом *сматрати* са допунским предикативом у инструменталу. Тиме се губи однос агенса према пацијенсу, односно, својство *чудака* које му се приписује.

Глаголу *consider* у српском одговара глагол *сматрати* који је у највећем броју примера и његов значењски еквивалент. Уз изузетак једног примера у коме је допуњен ДА клаузом, допунски предикат увек има облик инструментала.

(401) This can only be considered **a joke in bad taste on the part of polyglot fate**. (C 13)

(401') Ovo se može smatrati **samo lošom šalom na račun usuda poliglote**. (CC 16)

(402) ...but I had no idea he was considered **a sexual entity**. (МБ 25)

(402') ...ali nisam imao pojma da ga smatraju **seksualnim objektom**. (МБС 29)

(403) He doesn't consider **him part of the media establishment.** (МБ 27)

(403') Ne smatra **ga delom medijskog establišmenta.** (МБС 31)

Ређе се овај глагол преноси неком одговарајућом фразом, као у примеру (404), или чак глаголима говорења *казати*+ДА и *важити*+ЗА. То се дешава у пасиву када је суд о некоме јавно питање, тј. о њему се говори.

(404) *Unexploded bombs* are considered **the responsibility of the Home Office...**(ЕП 182)

(404') *Neeksplodirane bombe* spadaju u nadležnost Ministarstva spoljnih poslova... (ЕПС 190)

(405) I'm generally considered **more pleasant...** (А 58)

(405') Za mene obično kažu **da sam prijatniji...** (АС 53)

(406) *Total bed rest* was considered **a medical procedure** in itself. (А 172)

(406') *Potpuno mirovanje u krevetu* važilo je, samo po sebi, **za zdravstvenu terapiju.** (АС 241)

Попут претходних, и глагол *find* праћен безглаголском допуном има значење субјективног доживљаја. За разлику од *consider*, овај глагол још подразумева да мишљење које имамо о нечему није последица озбиљнијег разматрања, већ је више питање тренутног утиска формираног на основу чулно-опажајног искуства (Диксон 2005: 253).

(407) The play she had written for Leon's homecoming was her first excursion into drama, and she had found **the transition quite effortless.** (А 7)

(407') Komad koji je napisala u čast Leonovog dolaska bio je njen prvi izlet u dramu i prelaz je, sve u svemu, prošao **bezbolno.** (АС 11)

(408) I was starting to find **the idea of buying a sports car a bit stupid.** (МБ 15)

(408') ...iako sam već počeo da mislim **da je ideja o kupovini sportskih kola pomalo glupa.** (МБС 20)

(409) The Black Thunder group finds **this course of action regrettable...**(ИС 68)

(409') Grupa Crna grmljavina nalazi **da je ovakav način delovanja za svako žaljenje...** (ИСС 64)

Попут глагола *consider*, и глагол *find* захтева допуну у виду клаузе, односно пропозиције, што се одражава на одабир преводних конструкција. Најадекватнији превод је остварен у трећем примеру, у виду глагола *налазити* са ДА+ презент

допунском клаузом. У примеру (408) је преводилац изабрао глагол *мислити*, вероватно да би избегао рогобатну конструкцију са фазним глаголом—*почео сам да налазим*.

У примеру (407) је глагол изостављен а његово значење је у реконструисаној реченици преузео израз *све у свему* којим се сигнализира субјективна оцена неке ситуације.

Неколико примера броји и конструкција са логичким субјектом у дативу, као у наредном примеру:

(410) The sapper has told her about *statues* he came across during the fighting, how he had slept beside one ..., that he had found beautiful. (ЕП 21)

(410') Инжењерац јој је причао... како је једном спавао поред...анђела, који му је био леп. (ЕПС 99)

Глагол *strike as* је карактеристичан по томе што се тема налази на месту реченичног субјекта, а агенс-мислилац је на позицији објекта. Управо одатле потиче специфично значење овог глагола. За разлику од *consider* и њему сличних глагола где је саопштени суд последица обично неког дужег промишљања, *strike as* је питање утиска, односно, суда до кога агенс није дошао активним размишљањем, него му је такав утисак наметнут, па је у том смислу је ближи значењу глагола *find*. У грађи је уочен само један пример ове врсте, а његов преводни коресподент, глагол *чинити се*, са допуном у инструменталу, такође, подразумева утисак који изазива неки спољни надражај.

Као што је био случај са *as* дескриптивима који су у структурно-семантички еквивалент пронашли у КАО констукцији, исто важи и за глаголе непотпуне предикације. У свим примерима који садрже глаголе *see as* и *know as* је елемент AS преведен КАО конструкцијом. У само једном примеру је допунски предикатив уведен предлогом ЗА, као коресподент конструкцији *take NP for a fool*.

5.5.1.2. Глаголи говорења са комплементарном малом клаузом

Из наредне табеле се види да само *name* и *call* као глаголи који попут копуле повезују два конституента имају „стабилне“ преводне конструкције. Глаголи *name* и *call* одговарају значењу *звати*, тј. *називати* на српском. Разлика у значењу се очитава из преводне конструкције. Наиме, када је *називати* коресподент глаголу *name*, глаголска допуна је у виду именске фразе у номинативу, чиме се постиже изједначавање референцијалних израза. У другом случају се квалификативно значење реализује предикативном допуном у инструменталу.

Глаголи говорења	Превод управног глагола (број забележених примера)	Превод допунског ХР елемента
NAME	звати, назвати (4)	NP, AdjP instr
CALL	звати, назвати (5) изостављен (1)	NP, AdjP instr
DECLARE	прогласити (1) оценити (1) изјавити (1) указати се (1)	NP, AdjP instr ДА клауза ДА клауза КАО+ NP nom
REPORT	жалити се (1)	ДА клауза
PRONOUNCE	прогласити (1)	AdjP instr
JUDGE	оценити, проценити (2)	ДА клауза
DESCRIBE AS	описати као (3)	AdjP , NP acc
HAIL AS	поздравити (1)	КАО+ NP acc

Табела 13. Преводни коресподенти комплементарних МК уз глаголе говорења

Глагол *declare* има два значења која се међусобно разликују по степену перформативности. У забележеним примерима или за циљ има некакву промену статуса објекта у формалном контексту (пример (411)) или, када је допуна клаузална, има право значење говорења, тачније изјављивања (пример (412)), с тим да и у том случају говорник осећа сигурност да када вербализује неко стање може то стање и да оствари¹³⁶ (Вјежбицка 1988: 238–349).

(411) In those days, *Bombay had been declared a dry state*. (МЦ 66)

(411') У то време, *Бомбај је проглашен државом у којој је забрањен алкохол*.
(МЦС 208)

(412) ... a friend of Cecilia's father who worked in the Victoria and Albert Museum
had come to examine the vase and *declared it sound*. (А 16)

(412') ...jedan prijatelj Sesilijinog oca...pogledao je vazu i *ocenio da je dobro očuvana*.
(АС 25)

¹³⁶ Хлебец ова значења сумира на следећи начин: *declare* 1 (person in authority) create a state by addressing the public, who have to accept the state seriously; *declare* 2 to say in order to make people know what one seriously thinks about something (2015: 42)

(413) ...he engaged in political chit-chat, and declared *himself* a firm admirer of Mrs Gandhi... (МЦ 208)

(413') ...упуштао се у политичке трачеве и изјављивао да је одани обожаваалац госпође Ганди... (МЦС 639)

Оба значења су садржана у преводу на српски језик. У трећем примеру, (413), глагол *declare* није везан за званични контекст и нема перформативну снагу прва два примера, па се преводилац одлучује за глагол који је примеренији за лични план, *изјавити* + ДА презент, чиме се губи значењска нијанса „самопрокламовања“ присутна у оригиналу.

У српском језику је значење оба глагола, *declare* и *pronounce*, садржано у једном –*прогласити*, који се и у овом случају реализује са допунским предикативом у инструменталу. У овом, као и у већини примера ове групе, упадљива је синтаксичка и семантичка еквиваленција.

(414) Believe this if you can: the fraud has pronounced *me* **whole**! (МЦ 80)

(414') Верујте ми ако можете: тај варалица *ме* прогласио **потпуно здравим!** (МЦС 101)

Глаголи чије су допуне уведене елементом *AS*, *describe as* и *hail as* као и претходна група глагола, налазе еквиваленте у глаголима са КАО допунама *описати као* и *поздравити као*.

5.5.1.3. Глаголи творења са комплементарном малом клаузом

Прегледна табела значењских коресподената глаголске групе творења се упадљиво разликује од претходних двеју група по томе што су уз сваки појединачни глагол најчешће реализације *лексичка фраза* и *лексички глагол*. Под првим термином, рекли смо, подразумевамо изостављање управног глагола чије је значење садржано у неком другом елементу конструкције у језику циљу. Као *лексички глагол* су забележени они примери где је значење управног глагола обухваћено семантиком глаголске лексеме у језику-циљу.

Глаголи творења	Превод управног глагола (број забележених примера)	Превод допунског ХР елемента
MAKE	лексичка фраза (9) чинити (2) постати (1) правити (2) остати (1) лексички глагол (1)	/ NP, AdjP instr NP nom NP acc NP nom /
DRIVE	лексички глагол (4)	/
KEEP	одржавати (3) сачувати (1) лексички глагол (6)	NP acc NP acc /
KEEP AS	држати као (1)	NP acc
HOLD	лексичка фраза (4) стезати (1) држати (1) мислити (2)	ДА клауза AdvP AdvP ДА клауза

Табела 14. Преводни коресподенти комплементарних МК уз глаголе творења

Глагол *make* се у ретким ситуацијама преноси неким семикопулативним глаголом. Пошто је његово значење примарно узрочно, оно се у преводу саопштава другим језичким средствима, имплицитно или експлицитно. Због тога су најчешћи преводни еквиваленти лексичке фразе, као у наредним примерима:

(415) What Amina Sinai did not know was that, ..., I was about to make my presence **felt**. (МЦ 41)

(415') Али Амина Синај није знала да ће ... *моје присуство* **доћи до изражаја**. (МЦС 135)

(416) ...the view was fine enough, giving an impression of timeless, unchanging calm which made her **more certain** than ever that she must soon be moving on. (A 14)

(416') ... u prizoru je bilo izvesne lepote, nekog bezvremenog, nepromenljivog spokoja koji je,..., **potvrđivao** njeno uverenje da što pre mora pobeći odatle. (AC 21)

У другим ситуацијама се овај глагол преводи неким другим семикопулативним глаголом, који зависи искључиво од преводиоца, чиме се постиже конструкциона и семантичка еквиваленција:

(417) The advance of Lola's dominion was merciless and made self-pity **irrelevant**. (A 11)

(417') Lolina nadmoć rasla je bez milosti i činila *svako samosažaljenje* **beznačajnim**.

(AC 18)

У једном случају је значење семикопулативног глагола и допуне у енглеском језику садржано у једном глаголу у језику-циљу:

(418) Ganesh's day is a rain-making ceremony, it makes *the monsoon* **possible**,... (МЦ 44)

(418') Ганешов дан је у знаку обреда који призивају кишу, он **омогућава** *монсуне*, ... (МЦС 147)

Глагол *drive*, такође, има каузално значење и у свим забележеним примерима је изостављен, зато што у инвентару семикопулативних глагола српског језика нема парњака. Значење узрока се у забележеним примерима реализује на морфолошком плану, тј. глаголским префиксима:

(419) *Doctor Narlikar*, ..., was driven **wild** at this vision,... (МЦ 89)

(419') *Доктор Нарликар*, ..., **побеснео је** пред овим призором... (МЦС 280)

(420) 'This love, mister,' Padma is wailing, 'It will drive *a woman* **to craziness**.' (МЦ 193)

(420') „Љубав, ех, љубав, господарчићу мој драги!“, цвили Падма, „од ње *жена* **може да полуди**.“ (МЦС 307)

Попут претходног, и глагол *keep* се претежно преноси једном глаголском лексемом (примери (421) и (422)), уз неколико изузетака када у српском постоји утврђена колокација (нпр. *keep fit* → *одржавати кондицију*) или када се формира нова (пример (423)):

(421) The little basket of hot coals which he carried inside the chugha,..., to keep *him* **warm** in the bitter cold,... (МЦ 25)

(421') Мала котарица ... коју је носио **да се угреје** по цичи зими,... (МЦС 39)

(422) He could never keep *his laces* **tied**, that ninny'... (МЦ 54)

(422') Тај глупавко није никад умео **да свеже** *пертле* ко што бог заповеда. (МЦС 41)

(423) ... and she resolved to do nothing, to keep *her silence* **intact**,... (МЦ 19)

(423') ... и она је одлучила..., да **сачува** **неприкосновеност** *свога ћутања*,... (МЦС 85)

Ни глагол *hold* нема правог пара у језичком систему српског језика. Због прилично неутралне семантике се у зависности од контекста и колокационих односа преводи различитим средствима, попут прилошких одредби или клауза:

(424) ... they hold her bosom **tighter** than any brassieres; (МЦ 81)

(424') ... стежу *joj* *grudi* **чвршће** но икакви грудњаци; (МЦС 255)

(425) ... and for a time, holding myself **solitary and aloof**, I immersed myself in the events inside my head, ... (МЦ 116)

(425') ...и неко време, држећи се **усамљенички и неприступачно**, предао сам се ономе што се збивало у мојој свести... (МЦС 357)

(426) ...,and ask the Flemish lady and her son if they held him **accountable** for their deaths. (A 162)

(426') ...и питати Фламанку и њеног сина да ли мисле **да је он одговоран** за њихову смрт. (АС 226)

5.5.2. Из смера српског језика

5.5.2.1. Когнитивни глаголи са комплементарном малом клаузом

Као и у претходном сегменту, табеларно приказујемо преводни еквивалент управног глагола и облик допунске конструкције.

Когнитивни глагол	Превод управног глагола (број забележених примера)	Превод допунског ХР елемента
СМАТРАТИ	regard as (3) take as (1) think (1) consider (14) believe (2) description (1)	AdjP AdjP NP AdjP, NP (10) THAT cl. (1) TO BE AdjP, NP (3) TO BE AdjP, NP (2) THAT cl. (1) AS NP
ВИДЕТИ КАО	see as (1)	NP
ДРЖАТИ ЗА	believe about (1)	NP
СХВАТИТИ КАО	consider (1)	NP
ПОКАЗАТИ СЕ	prove (2)	TO BE NP AdjP

Табела 15. Преводни коресподенти комплементарних МК уз когнитивне глаголе

Глагол *сматрати* је једини који је забележен у већем броју примера и преводи се неким од одговарајућих когнитивних глагола у енглеском језику. Приметићемо да за разлику од енглеског језика нису нотирани преводи у виду лексичке фразе или

парафразе као и да је у највећем броју примера очувана безглаголска допуна, чиме је постигнута стуктурна и значењска еквиваленција. Глагол ТО БЕ је забележен 4 пута као алтернативна конструкција безглаголској малој клаузи и у свим примерима га је могуће изоставити.

(427) *To se izgleda smatralo velikodušnim....* (Ј189)

(427') *That was, it seems, regarded as generous.* (Ј1Е 149)

(428) *Više su se radovala jelki nego badnjaku a Dušan je *takvo osećanje* smatrao **izdajničkim**.* (Ј1 110)

(428') *They were more excited about by the Christmas tree than the yule log but Dusan took this as **disloyalty**.* (Ј1Е 88)

(429) *I pored toga što je imao puno poverenja u Zenera, koga je smatrao **visoko moralnim čovekom i stručnjakom**...* (КММ 143)

(429') *Although he trusted Sechner completely and thought him a **man of great integrity and an expert**...* (КММЕ 118)

(430) *Mada, mudri Bajica *ništa* nije smatrao **gotovim i završenim** dogod se nije i dogodilo.* (ХБ 275)

(430') *To be sure, Bajica wisely did not consider **that anything was said and done until it actually happened**.* (ХБЕ 331)

(431) *Uspela je u *nečemu* što se smatralo **nemogućim**...* (ХБ 150)

(431') *It managed to do *something* considered **impossible**...* (ХБЕ 183)

(432) *U toj Americi poznavao sam i neke ... *važne ljude* koji takođe jesu smatrani **bitnim**...* (ХБ 118)

(432') *In that very America, I also met some significant...*people* who are indeed considered **to be important**...* (ХБЕ 143)

(433) *Nisam se slagala.....ni sa mojim roditeljima koji su *ga* zbog toga smatrali **nemoralnim slabićem**, a njegovu novu ženu otvoreno zvali retardom.* (П 33)

(433') *I took exception to the stories of similar cases meant to console me,..., to my own parents and their description of him as a **rat, a spineless coward**, and of his new wife as a mouth-breathing defective.* (ПЕ 30)

Неуобичајен је превод глагола *сматрати* именицом *description* у последњем примеру. Из контекста закључујемо да значење овог глагола припада јавној сфери, због чега се преводилац одлучио да једном именицом повеже овај и глагол *звати* из друге реченице уведене супротним везником.

Пошто други глаголи мишљења броје по један пример, њихови преводи нам не говоре пуно о међуодносу енглеског и српског. *Видети као* у првом примеру у потпуности одговара глаголу *see as*. У примеру (446) је глагол *држати за* преведен когнитивним глаголом *believe* који има могућност безглаголске комплементације. Ипак, допуна је уведена предлогом *about*, јер се на месту ХР налази номинална клауза која претходи глаголу.

(444) Da li je još **nesnađeni momak, kako ga vidi** Katalin? (ПП 128)

(444') Was he still **an unsettled young man, as** Katalin saw *him*? (ППЕ 152)

(445) U onom mnogo manjem i mnogo tamnijem (delu stana), u *onom* koji sam od početka shvatala **kao grešku**...bilo je dozvoljeno jednoj ženi...da ostane. (Л 189)

(445') In the far smaller and far darker part, *the one* which I had considered **a mistake**....I..was permitted to stay. (ЈЕ 149)

(446) Međutim, za razliku od ujaka Slaviše koji nije bio **ono za** šta je žudeo da *ga* drugi drže, Rudiјev napor beše... (ПП 91)

(446') However, as opposed to Uncle Slaviša who was not **what** he wanted others to believe about *him*, Rudi's efforts were... (ППЕ 108)

5.5.2.2. Глаголи говорења са комплементарном малом клаузом

Међу глаголима говорења су перформативни глаголи којима се обелодањује некаква измена објекта. У зависности од контекста, обавезујућа снага глагола је мања или већа. Њима припадају глаголи: *прогласити*, *назвати* и *именовати*.

Глаголи говорења	Превод управног глагола (број забележених примера)	Превод допунског ХР елемента
ПРОГЛАСИТИ	proclaim (3) pronounce (1)	TO BE NP about NP AS AdjP

	appoint (1)	NP
ОЦЕНИТИ	ascertain (1)	THAT
НАЗВАТИ	call (5)	NP, AdjP
ОСЛОВЉАВАТИ	address (1)	AS NP
ИМЕНОВАТИ	decide (1)	THAT Cl.
ОПИСАТИ	describe as (1)	NP

Табела 16. Преводни коресподенти комплементарних МК уз глаголе говорења

Глагол *прогласити* се јавља чешће, јер ширином свог значења обухвата и формални контекст којим се неко именује на неку позицију (пример (447)) али и приватну сферу (пример (448)). Преводни пар примера (449) је интересантан, јер је глаголу укинута перформативна вредност. Употребом допуне уведене са *about* је значење номинације укинута.

(447) Trebalo je unapred pripremiti teren za neminovnost, za vreme kad bude proglašen prvim vezinom. (ХБ 265)

(447') He needed to prepare the ground ahead of time for the inevitable, for the time when he would be appointed first vizier. (ХБЕ 320)

(448) Proglasiti onog koji trenutno jesam za konačnu verziju, sav se usredsrediti na odbranu, umesto da nezavršen idem dalje. (ПП 239)

(448') To proclaim the one that I am at the moment to be the final version, to focus completely on the defense, instead of to go on, incomplete. (ППЕ 284)

(449) Kako uopšte neko sme da ga proglasi nečim takvim! (ХБ 153)

(449') How could anyone dare to proclaim such a thing about him! (ХБЕ 187)

Глагол *именовати*, такође, има перформативно значење, али се у наредном примеру не односи на титуларни статус објекта, јер се песници не проглашавају и не именују званичним путем, зато се као преводни коресподент нашао глагол *decide* којим се наглашава неформалност:

(450) Ko je vas imenovao pesnikom? (К 110)

(450') And who decided that you are a poet? (КЕ 114)

Глагол *звати* или *назвати* има значење 'дати коме извесно име које не мора бити његово право нити му стварно одговарати' (Ивић 1954: 147). Овим глаголима је потпуно еквивалентан глагол *call*.

(451) ... čime se kod njega iskupio za sve svoje bivše, pa i buduće greške i stekao koncesiju da neće biti nazvan neznačicom i magarcem.... (КММ 84)

(451') ...(he) thus redeemed himself for all his former and even future errors and earning the concession not to be called **ignoramus and ass...**(КММЕ 72)

(452) Нисам *vas* назвао **браћом**,..., **већ синовима Адемовим**... (ДС 167)

(452') I did not call *you* **my brothers....but rather the sons of Adem**... (ДСЕ 201)

Због тога што припадају сфери јавног, глаголи *оценити*, *описати* и *ословљавати* припадају глаголима говорења. *Оценити* и *описати* подразумевају суд донет на основу утиска, односно под утицајем изгледа или понашања објекта, што илуструје пример (453). Упркос томе, преводилац се одлучио да ову лексеми замени глаголом *ascertain* који значи 'поуздано утврдити'¹³⁷.

(453) Мајка Haseki Hurem bila je u pravu kad je *mlađeg sina Bajazida* ocenjivala **spособnijim da vodi sultanat**. (ХБ 259)

(453') The mother of Haseki Hurrem was right when she ascertained **that her younger son Bayazid was more capable of running the sultanate**. (ХБЕ 312)

Глагол *ословљавати* не подразумева ментални однос према теми, већ искључиво успостављање везе између два референта, па је глагол *address* његов потпуни еквивалент. Чак и допуне имају исти облик: обе су уведене елементима КАО, тј. AS.

(454) То zvanje omogućilo mu je da *ga* други могу početi da oslovljavaju **kao agu**. (ХБ 114)

(454') This position made it possible that others began addressing *him* **as an aga**. (ХБЕ 138)

5.5.2.3. Глаголи номинације са комплементарном малом клаузом

Већ је раније речено да ови глаголи чине једну групу са перформативним глаголима из групе говорења. Јасно је да и једни и други са допуном имају резултативно значење. Глаголи: *поставити*, *произвести* и *учинити* не припадају претходној групи, јер нису примарно глаголи говорења, већ глаголи друштвеног уговора (Диксон 2005). У анализираној грађи на енглеском језику нису примећени глаголи ове врсте, а ни у српском језичком корпусу нису бројни.

¹³⁷ **Ascertain:** to find out or learn with certainty, Merriam-Webster.

Глаголи номинације	Превод управног глагола (број забележених примера)	Превод допунског ХР елемента
ПОСТАВИТИ ЗА	appoint (1)	NP
ПРОИЗВЕСТИ	promote (1)	PP
УЧИНИТИ	make (1)	NP

Табела 17. Преводни коресподенти комплементарних МК уз глаголе номинације

Поставити некога за по правилу подразумева формални контекст, па је *appoint* примерен значењски коресподент. Формална кореспонденција није постигнута, јер је уз глагол на српском неопходна допуна уведена предлогом ЗА.

(455) Ovde je, čim je stigao odmah **za direktora škole postavljen**. (KMM 7)

(455') No sooner did he arrive here than they appointed **him the school principal**.
(KMME 9)

Произвести је једини глагол именовања који је значењски повезан са глаголима кретања, због чега је и једини који за допуну узима предлошку фразу, тачније две—једна означава полазну тачку, а друга завршну. У енглеском језику предлошке допуне трпи глагол *promote*, 'унапредити':

(456) Kao nagradu za rad, sultan je Mehmeda proizveo iz age **u pašu**. (ХБ 152)

(456') As a reward for his work, the Sultan promoted *Mehmed* from aga **to pasha**.
(ХБЕ 186)

(457) Učini *mi brata* **pomoćnikom u poslu mome**. (ДС 168)

(457') Make *him* **my helper in my work**. (ДСЕ 202)

5.5.2.4. Глаголи творења са комплементарном малом клаузом

Глаголима творења припада мањи број глаголских лексема које су продуктивније од претходних група. Ту убрајамо глаголе: *чинити/ начинити/ учинити, држати и правити (се)*. Њима у преводу одговарају, такође, глаголи из групе творења, односно они глаголи који се ширином свог значења могу прилагодити било ком контексту. Чак су и преводи допунског елемента идентични облицима у језику-извору.

Глаголи творења	Превод управног глагола (број забележених примера)	Превод допунског ХР елемента
НАЧИНИТИ	make (2)	NP
УЧИНИТИ	make (18) create (1) make into (1)	AdjP, NP NP NP
НАПРАВИТИ СЕ	be (4)	AdjP, NP
НАПРАВИТИ	make (2) create (1)	NP out of NP NP out of NP
ДРЖАТИ	keep (3)	лексичка фраза

Табела 18. Преводни коресподенти комплементарних МК уз глаголе творења

Глаголима: *начинити*, *учинити*, *направити* одговара глагол *make* којим се постиже еквиваленција на синтаксичком и семантичком плану (пример (458)). У врло ретким ситуацијама, овај глагол бива замењен неким из истог семантичког поља, као што је *create* (пример (459)). Интересантан је пример (460) где је овом глаголу придружен предлог *into*, иако за тим нема потребе, па је попримио нешто другачије значење 'претворити некога у нешто'.

(458) Pokušavao je da stvarima da privid naučnog eksperimenta, da ih učini nestvarnim, bezličnim, osećajno irrelevantnim. (Б 582)

(458') ... was trying to give it all the appearance of a scientific experiment, to make things unreal, impersonal, emotionally irrelevant. (БЕ 375)

(459) Sačuvali su se jedino parovi ili manje grupe..., a među njima se nije zatekao bolesnik da učini neizvesnim ko je zdrav, ko besan. (Б 551)

(459') ...small groups ... and amongst whom there was no one rabid to create the panic of not knowing who was healthy and who was sick, managed to stay alive. (БЕ 353)

(460) *Njega će Rudi učiniti junakom*, on će izgovarati monodramu. (ПП 112)

(460') Rudi would make him into a hero, he would deliver the monodrama. (ППЕ 133)

Повратни глагол *правити се* је сасвим посебан, јер у приближној мери изједначава субјекат (који је уједно и објекат) са садржајем допуне. Допуна реализована инструменталом подразумева већи степен удаљености од квалитета коме субјекат тежи. Овом глаголу у преводу одговара глагол *to be* ('бити'), а на то да не постоји знак једнакости између NP1 и XR указује управни глагол *try* ('покушати').

(461) Ne pravi se herojem. (Б 210)

(461') Don't try to be a hero. (БЕ 124)

(462) Nema svrhe da se pravite pametan. (Б 487)

(462') Don't try and be clever. (БЕ 309)

Глагол *држати* реализује више значења. Када није праћен акузативом уведеним предлогом ЗА, нема толико значење узрока колико одржавања постојећег стања, због чега му у потпуности одговара глагол *keep*. У наведеном примеру је допуна преведена утврђеним лексичким изразом, па није постигнута формална еквиваленција.

(463) ...ali mogućnost da u njega pogleda svakog časa morala je da *ga drži izrazito budnim.* (ХБ 112)

(463') ... but the fact that he could see him at any given moment *kept Bajica on the tips of his toes.* (ХБЕ 136)

5.5.3. Закључак

У енглеском и српском језику су идентификоване готово исте глаголске лексеме непотпуног значења. Неки међу њима захтевају специфичне допуне, а уз неке постоји могућност алтернативне комплементације.

Када су когнитивни глаголи у питању, резултати статистички показују потпуну еквиваленцију, формалну и значењску у 29,41% из смера превода са енглеског на српски језик, а 53,6% из другог смера.

Смер превода: енглеско-српски		Смер превода: српско-енглески	
потпуна еквиваленција	29,41%	потпуна еквиваленција	53,6%
ДА клауза	27,45%	TO BE / THAT клауза	25%
КАО ХР	11,76%	AS ХР	21,4%
ЗА+ акузатив	5,88%	/	/
Остало	25,5%	/	/
Укупно:	100%	Укупно:	100%

Табела 19. Упоредни преглед преводних кореспондената комплементарних МК-а уз когнитивне глаголе

Употребе глаголских клауза су процентуално уједначене, а исто важи и за збир КАО и ЗА допуне у односу на проценат у коме је AS фраза заступљена у преводу на енглески језик. Најважнија разлика је у категорији „остало“, где смо убројали превод неким утврђеним изразом, парафразом и конструкцију са логичким субјектом у дативу.

То нам показује да упркос потенцијалу да се „извуче“ потпуна еквиваленција, до ње често не долази због одабира неке структуре која природније звучи на српском језику.

Када су глаголи говорења и номинације у питању, однос преводних еквивалената је следећи:

Смер превода: енглеско-српски		Смер превода: српско-енглески	
потпуна еквиваленција	52,4%	потпуна еквиваленција	58,8%
ДА клауза	23,8%	TO BE / THAT клауза	17,65%
КАО XP	23,8%	AS XP	23,55%
Укупно:	100%	Укупно:	100%

Табела 20. Упоредни преглед преводних коресподената комплементарних МК-а уз глаголе говорења и номинације

Из табеле можемо видети да су и преводна средства и проценти уједначени на обе стране. То значи да се глаголи говорења, било да су перформативног или квалификативног карактера, лакше „препознају“ приликом превода. То потврђује и одсуство додатних стратегија превода, што је био случај са когнитивним глаголима.

Глаголи каузативног значења коју смо назвали глаголима чињења указују на разлику између система енглеског и српског језика.

Смер превода: енглеско-српски		Смер превода: српско-енглески	
потпуна еквиваленција	26,3%	потпуна еквиваленција	78,2%
ДА клауза	5,3%	TO BE / THAT клауза	12,5%
Лексичка фраза	63,1%	Лексичка фраза:	9,3%
Адвербијал	5,3%	/	/
Укупно:	100 %	Укупно:	100%

Табела 21. Упоредни преглед преводних коресподената комплементарних МК-а уз глаголе творења

Скоро 80% глагола узочног значења у српском налази своје преводне еквиваленте у неком семикопулативном глаголу на енглеском при чему је образац комплементације готово увек исти. Преводиоци посежу за клаузалном допуном ређе него што је то био случај са глаголима говорења и номинације.

Највећа диспропорција је забележена у категорији лексичке фразе која узима 63% свих преводних структура из смера превода са енглеског језика. Ова група

обухвата језичке изразе у којима је изостављен управни глагол, јер је његово значење садржано у неком другом елементу конструкције у језику циљу, као и оне примере где је значење управног глагола обухваћено семантиком глаголске лексеме у језику-циљу.

Као и код резултативних необавезних МК-а, систем српског језика користи другачије механизме да искаже однос узрока и последице. Док са једне стране енглески језик броји више десемантизованих глагола непотпуног значења, који очигледно имају коресподенте у српском језику, у систему српског језика, једним делом захваљујући развијеном морфолошком систему, носиоци истог значења су појединачни лексички глаголи.

6. ЗАКЉУЧАК

Задатак овог рада био је да се применом контрастивне анализе безглаголских малих клауза опишу и објасне сличности и разлике између језичких система енглеског и српског језика. Малу клаузу смо дефинисали као низ неглаголских конституената NP2XP у реченичном обрасцу NP1 VP NP2 XP који стоје у односу предикације која није експлицирана синтаксички и која подразумева копулу.

Корпусно истраживање је спроведено у две фазе. Прва је подразумевала анализу обавезних и необавезних малих клауза на засебним корпусима на српском и енглеском језику, чиме су утврђена њихова синтаксичка и семантичка својства која су потом упоређивана. Тако добијени резултати приказују „идеализовани“ статус безглаголске мале клаузе и свде се на то да језик има или нема одређене могућности реализације, и одраз су статистички доминантних обележја. Тим путем смо дошли, рецимо, до чињенице да се необавезне мале клаузе дескриптивног значења у српском језику јављају иза глагола говорења (11,4% од издвојених глаголских лексема) који нису забележени у корпусу на енглеском језику. Друга фаза истраживања је допунска и заснована је на анализи преводних еквивалената са циљем да се утврди да ли се формално и семантички подударне структуре „пресликавају“ у преводу и који фактори утичу на евентуална одступања. Том методом је утврђено да се у преводним паровима иза поменутих глагола говорења МК дескриптивног значења по правилу реализују као слободни адјункти, што уједно објашњава зашто нису нотирани у грађи на енглеском језику.

Док синтаксички и семантички опис појединачних типова малих клауза у два језика и њихово упоређивање представљају општи циљ ове дисертације, посебан циљ је одговор на питање у каквом су међуодносу појединачни типови МК и које је њихово место у систему енглеског односно српског језика. Закључци који се тичу општег циља су формулисани иза сваког критеријума анализе, односно на крају сваког дела. У овом поглављу ћемо најпре сумирати емпиријске разључке контрастивне анализе, а потом их међусобно повезати и тиме одговорити на захтев посебног циља.

Такође ћемо указати на питања која захтевају даље истраживање, или барем приступ из другог угла, као и на научне и дидактичке импликације дисертације.

6.1. Необавезне мале клаузе дескриптивног значења

Упоређујући реализације необавезних малих клауза дескриптивног значења, дошли смо до закључка да су оне у енглеском и српском језику скоро потпуно подударне. Осим тога што имају готово иста категоријална и семантичка својства, уједначене су и у квантитативном смислу.

6.1.1. Први критеријум се односио на граматичка и семантичка обележја управног глагола. У енглеском и српском већину основа за додавање дескриптива чине непрелазни глаголи значења кретања (око 40%) и мировања (23,9% у енглеском и 14,7% у српском). Семантика управног глагола нам говори о улози дескриптивног секундарног предиката у реченици: глаголска радња у управном предикату представља темпорални оквир или позадинску радњу којој се дескриптивни предикат придружује као координирана структура са функцијом квалификације учесника радње. Уочена је већа процентуална заступљеност транзитивних глагола значења деловања и утицаја која у српском корпусу има удео од 16,3% спрам енглеских 4,3%, или свега два примера. Такав однос може да заваља и укаже на то да се дескриптиви у српском чешће реализују уз објекат, што није случај. Друга разлика тиче се глагола говорења који нису идентификовани као основе за ДСП у енглеском, а са друге стране чине 11,4% примера на српском језику. Умерено продуктивне основе у оба језика су глаголи перцепције, когниције и телесних радњи које имају готово трећински удео, 28,1% у енглеском и у српском 29,3%. У енглеском су у мањем броју примера још забележени глаголи давања и употребе.

Уз изузетак глагола перцепције и когниције, али и говорења у српском који су примарног Б типа (Диксон 2005), готово сви глаголи према типу допуне припадају примарном А типу, што значи да узимају само комплементе у виду именичке фразе.

6.1.2. Како већина управних глагола означава промену стања, кретања или мировање, њима одговарају глаголске ситуације активности и достигнућа (Вендлер 1967) које у оба проучавана језика чине око 95% свих примера. Док са једне стране хетерогена и динамична природа глагола активности погодује квалификативној функцији дескриптива, ситуације достигнућа чији су представници типично глаголи кретања су тренутне и не „одвлаче“ пажњу са информације коју у реченицу уводи ДСП.

Глаголске ситуације остварења су веома ретке јер подразумевају радњу која је трајна, састоји се из више сегмената и има изражен циљ тј. имплицира некакву промену која је

сама по себи проминентна те је у сукобу са комуникативном вредношћу дескриптива. То се нарочито односи на модификацију неаниматног објекта коме је готово немогуће приписати привремена својства у пропозицији остварења.

Глаголска ситуација стања је такође маргинално заступљена (3 примера у енглеском, 2 у српском). Примећена је тенденција да се уз ове глаголе значење дескриптива мења. Трајност и уједначена структура радње стања често подразумева генерички или хабитуални контекст који условљава темпоралну или кондиционалну парафразу придевског дескриптива. За разлику од придевске, предлошка фраза је уз глагол стања значењски постојана, као и AS односно КАО ХР, које су уједно и чешће реализације ДСП-а уз глаголе стања.

У оквиру овог критеријума су размотрена и наводна ограничења која се односе на објекатски ДСП уз глаголе активности (Рапопорт 1999, Ричардсон 2001, Ротштајн 2004). У грађи је забележен један пример који поменуто рестрикцију доводи у питање, због чега су у дискусију укључене још неке неприхватљиве комбинације глаголске ситуације и ДСП-а (Мотут 2010). Показано је да међуоднос значења појединачних лексема, аниматност учесника радње, па чак и контекст имају пресудни утицај на прихватљивост дескриптивног секундарног предиката. За разлику од енглеског, таква ограничења у реализацији ДСП-а у српском нисмо успели да повежемо ни са једним типом глаголске ситуације.

6.1.3. Узевши у обзир да се дескриптивним секундарним предикатом саопштава пропратна околност тј. неко за контекст важно својство субјекта или објекта, не изненађује чињеница да се у енглеском и српском ова конструкција везује за све нефинитне глаголске облике са којима остварује примарну везу, а посредством заједничког субјекта и везу са финитним предикатом. Управни предикат служи као темпорални оквир за нефинитну и секундарну предикацију које добијају начелно одређење anteriornosti или simultanosti. Уколико су ДСП и нефинитна предикација anteriorne, семантичка веза са управним глаголом се прекида, али се у неким ситуацијама може реконструисати прагматички. Међу конструкцијама које садрже необавезне дескриптивне мале клаузе уз нефинитне глаголске облике уочена је потпуна семантичка и синтаксичка подударност.

6.1.4. Други елемент који је узет као критеријум разматрања је међуклаузални субјекат, односно нека од именичких фраза које су предмет модификације ДСП-а. У енглеском и српском језику се дескриптивне мале клаузе у око 77% примера односе на реченични субјекат. За разлику од енглеског, у српском се ДСП може везати за

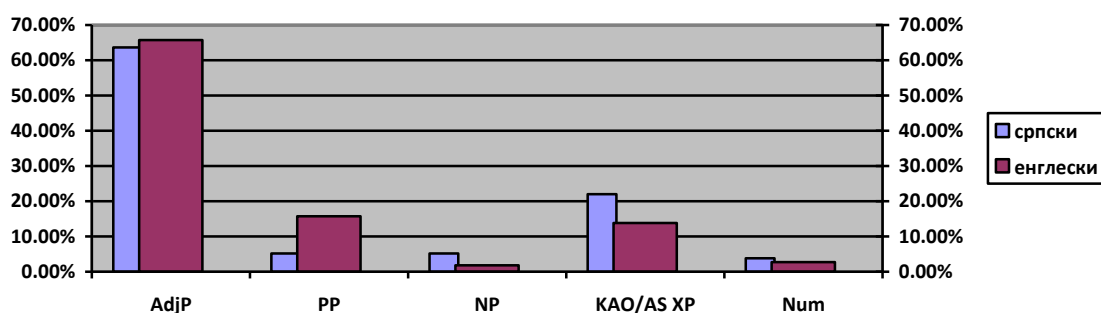
директни објекат и индиректни објекат у виду различитих предлошко-падежних конструкција, али је упркос томе у грађи забележен тек један пример дескриптива уз индиректни објекат.

Са друге стране, у англистичкој литератури се модификација предлошког или индиректног објекта сматра неприхватљивом, осим у специфичним ситуацијама када се дитранзитивна структура редукује, рецимо пасивизацијом, употребом семантички „лакших“ глагола или предлошких објеката који се разумеју као интегрални део глагола (*they give birth to their young live*). Два упоређивана језика карактерише и могућност да се ДСП као модификтор прикључи неексплицираном уопштено-анонимном субјекту у обезличеним конструкцијама типичним за журналистички стил.

Морфолошки богат српски језик допушта још да се дескриптивни секундарни предикат оствари без експлицираног субјекта јер је ознака за лице садржана у глаголском облику.

6.1.5. Трећи елемент који доприноси дефинисању задате структуре је сама допуна тј. адјункт ХР. У оквиру овог критеријума су разматрана категоријална и дистрибутивна својства овог елемента.

На плану морфолошких категорија је утврђено да се необавезне МК дескриптивног значења у енглеском и српском реализују истим средствима, а то су придевка, именичка, предлошка фраза (која је због лакшег упоређивања изједначена са предлошко-падежним конструкцијама у српском језику) и бројеви. Зарад лакшег прегледа, понављамо графикон (1) у којем је сумиран статистички однос забележених категорија у два језика.

Како је примарна функција овог типа мале клаузе квалификација, логично је да придевска фраза чини преко 60% примера у оба корпуса. Забележени придеви су типично неградабилни и означавају физичке карактеристике или емотивна стања учесника радње, због чега спадају у категорију привремених атрибута. У раду смо се

позвали на Карлсонову (1980) поделу на предикате нивоа стања ('stage-level predicate') који представљају пролазна својства и предикате индивидуалног нивоа ('individual-level predicate') којима се означавају инхерентне тј. трајне карактеристике и утврдили да већина придева заиста има вредност привременог тј. глаголском радњом актуализованог својства учесника радње. Ипак, у грађи на енглеском и на српском су забележени придеви са значењем трајних особина. Пратећи Огавину (2001) и Каназавину (1999) идеју о варијабилности, односно потреби да се вредност придева дефинише према неком стандарду заснованом на познавању ситуације и света, успели смо на адекватнији начин да објаснимо употребу придева инхерентно трајног значења у оба језика.

Издвојен је и коригован још један недостатак претходних истраживања, а тиче се антонимског пара *жив* – *мртав*, односно *dead* – *alive*. Занимљиво је да се ови парови у енглеском и српском узимају као школски примери секундарних предиката, а да никако не одговарају прототипу ДСП-а. Наиме, поменути придевски парови немају типично атрибутско значење, тј. не говоре нам примарно о изгледу учесника радње, као што то чине рецимо девербативни придеви. *Жив/ alive* увек има темпорално значење, док се *мртав/ dead* може парафразирати са КАДА да значи стање које ће (можда) наступити, али се такође може употребити у квалификативном значењу, нарочито уз глаголе перцепције када субјекат односно објекат можемо довести у везу са извесним особинама. Придеви *млад* и *young* су такође специфични јер се опирају тестовима којима се идентификују предикати нивоа стања и такође примарно означавају временски период, тачније животно доба.

У корпусу на српском језику су забележена два примера негираног дескриптива (*ни крив ни дужан*), каквих нема у грађи на енглеском језику, премда је парцијална негација ДСП-а могућа.

Када је реч о именичким реализацијама ДСП-а, оне су веома ретке будући да именице имају стабилно и трајно значење које није у складу са функцијом дескриптива. Примећено је да се номиналним елементом ХР у енглеском језику реализују значења статуса, привремене улоге или доба живота, док се у српском беспредлошке именске синтагме користе искључиво да описом једног дела (најчешће тела) опишу целину. Еквивалент енглеској именској фрази у функцији ДСП-а би била врста инструментала, на пример *Девојком се удала*, који је потиснут из српског језика као архаичан и какве нисмо забележили у корпусу. Опис положаја тела или стања учесника радње се у енглеском преноси предлошком фразом уведеном са IN и WITH.

Поред овог значења, поменуте предлошке фразе још реализују значење психо-емотивног стања којима у српском у потпуности одговарају предлошко-падежне конструкције уведене са У и БЕЗ. Именице и именичке синтагме уведене овим предлозима по правилу припадају деривационој парадигми каквог придева којим се описује управо ментално или душевно стање.

Именичке фразе су пратиоци елемента КАО тј. AS које у оба језика представљају специфичне елементе којима се сигнализира копулативна предикација. Они се од осталих дескриптива разликују по томе што означавају трајне карактеристике, попут професионалног опредељења, друштвеног или социјалног статуса и сл. Због тога се у неким ситуацијама губи двострука синтаксичка веза карактеристична за све „праве“ дескриптиве.

Бројеви чине намањи део реализације дескриптива и имају придевску функцију пошто говоре о рангу и статусу учесника предикације. У том сегменту анализе указали смо на чињеницу да се ова врста речи синтаксички и семантички не разликује од придевских реализација дескриптива и да је треба третирати као равноправну упркос чињеници да у англистичкој литератури бројеви нису препознати као један од ликова дескриптивног секундарног предиката. У оквиру ове категорије је такође констатована потпуна подударност.

6.1.6. Највећи степен неподударности је регистрован на плану покретљивости елемента XP, што је последица језичког система енглеског, односно српског језика. ДСП је у енглеском језику дистрибутивно ограничен на глаголску фразу уз потенцијалну реализацију испред или иза предлошке и адвербијалне фразе. Ипак, када се предлогом приписује акузатив, обавезно место дескриптива је постпозиција. У српском језику се субјекатски ДСП може наћи у свим позицијама: испред или иза субјекта, непосредно испред или иза предиката, или у финалној реченичној позицији. Објекатски ДСП подлеже одређеним рестрикцијама и уобичајено се јавља у постпозицији. У иницијалној позицији је стилски обележен, а непосредно испред NP2 се његова употреба изједначава са атрибутском.

Енглески и српски дозвољавају вишеструку употребу дескриптива у оквиру једне реченице, што се показује као погодно средство да се у реченицу угради више информација. Када реченица садржи више од једног дескриптива, они се уланчавају и раздвајају запетом или улазе у напоредну конструкцију. Српски ДСП, поред наведених стратегија, још може „окружити“ субјекат односно објекат, или бити парцелисан. На примеру преводних парова из српско-енглеског корпуса смо показали да се ДСП у

енглеском језику такође може парцелисати, под условом да је реч о придевском субјекатском дескриптиву или у случају предлошке реализације дескриптива.

6.1.7. У оквиру посебне тачке је размотрено питање семантичког потенцијала дескриптивних малих клауза. Њихово базично значење је пропратно-околносно, ако посматрамо из угла глаголске радње, односно квалификтивно ако је фокус на учеснику радње. У енглеском и српском лексичко-прагматички међуодноси реченичних елемената утичу на семантичку дивергенцију. Док су темпорално и значење статуса и друштва последица лексичке семантике јединице на месту ХР (*млад* и *young*, *жив* и *alive*, *мртав* и *dead*, конструкција КАО/ АС, редни број и предлошких фраза са значењем количине), узрочно значење се деривира на основу лингвистичког и екстралингвистичког знања. У енглеском језику таквих примера нема пуно јер се адвербијална значења готово по правилу издвајају запетом у виду слободног адјункта, док је ситуација у српском сасвим другачија. Кондиционално значење је специфично у оба језика и издваја се као посебан тип због тога што се постиже употребом глаголског времена, аспекта и нарочито модалних глагола. Овим средствима се ствара хабитуални контекст који олакшава условну или прецизније временску интерпретацију: да ће се глаголска радња остварити КАДА/ АКО ученик радње поприми одређени квалитет. Тиме кондиционални секундарни предикат заправо са управним предикатом раскида координирани однос својствен „правим“ дескриптивима. Да кондиционали имају посебан статус потврђује и чињеница да се у енглеском само они могу јавити иницијалној позицији, неиздвојени запетом.

6.1.8. Првим делом анализе је утврђено да су необавезне МК у енглеском и српском готово у потпуности подударне. Упркос томе, само око 55% анализираних придевских дескриптива поред семантичког у преводу на српски добије и конструкциони еквивалент. Међу осталим идентификованим облицима су адвербијали (12%), глаголске фразе (14%), предлошке фразе (12%) и још неколико статистички занемарљивих средстава. Предлошка фраза је очувана у преводу са енглеског такође у близу 55% примера, док значајан удео од 40% у преводу има глаголска фраза. Једино се приликом превода АС дескриптива готово у 100% ситуација постиже апсолутна еквиваленција у виду КАО фразе.

До одступања од полазне форме, између осталог, долази услед потребе да се лексички и граматички аспект прилагоде језику-циљу.

Анализа преводних еквивалената из смера српског језика је показала важну разлику у перцепцији и месту дескриптива у систему енглеског језика. Потпуна

еквиваленција придевског дескриптива је постигнута у око 43% случајева, у око 6% примера је пренета адвербијалом, у око 11% предлошком фразом, а чак петину примера у преводу на енглески чине слободни адјункти. У неким ситуацијама је одвајање дескриптива запетом неопходно због неких од ограничења које смо утврдили у другом поглављу. Међутим, узрок таквог превођења чешће има везе са значењем ДСП-а на српском језику: када ДСП има узрочно или неко друго адвербијално значење, ни на једном месту у преводу на енглески не постоји потпуна еквиваленција, већ се дескриптиви издвајају као слободни адјункт или се преобликују клаузом (10,2%).

Предлошка фраза и КАО ХР у преводу готово без изузетка налазе и конструкциони еквивалент.

Укратко, приметна је тенденција да се из смера српског језика поштује изворна реченична структура, а да из супротног смера структура језика-извора прилагођава језику-циљу. Одатле произилази да систем српског језика има већу ширину, пре свега дистрибутивну, која омогућава да се реченица језика-извора пренесе у истоветном облику. Са друге стране, и сам појам дескриптива је шири јер чешће излази из пропратно-околносног семантичког оквира.

6.1.9. Преводни парови такође сведоче о танкој линији која дескриптив одваја од слободног адјункта. У оквиру посебне тачке (§3.7.4.) размотрени су гранични примери и утврђено је да на одабир слободног адјункта или дескриптива у процесу превода утичу лингвистички и екстралингвистички фактори. Наиме, слободни адјункт се са енглеског на српски преноси као ДСП када између управног глагола и елемента ХР постоје јаче колокативне везе, али и када је адјункт реализован појединачним придевом или краћом предлошком фразом. У српско-енглеском преводном корпусу је утврђено да до конверзије слободног адјункта у ДСП долази уз глаголе мировања, односно оних уз које се ДСП прототипично реализује у енглеском језику. Вероватно је да учесталост одређене конструкције (глаголско-придевске) остаје у свести преводиоца који их перципирају као семантички тешње и стога им додељују улогу дескриптива, а не дислокатива тј. слободног адјункта.

6.2. Необавезне мале клаузе резултативног значења

Поглавље посвећено резултативном значењу је готово дупло мањег обима од претходног због тога што је у српском корпусу нотирано само 5 примера. Упркос томе је анализа корпуса на енглеском језику доследно спроведена према раније наведеним критеријумима: синтаксичко-семантичким својствима управног глагола, елементу који ХР модификује и својствима самог адјункта ХР.

6.2.1. Сам назив ове групе малих клауза говори да је управни глагол динамичне природе и да подразумева вршење радње над објектом. Статистичка обрада корпуса је показала да су транзитивни глаголи најзаступљенији (85,7%) и да припадају групи глагола утицања и деловања на објекат. Непрелазни глаголи такође имају значајан удео од око 14% који чине глаголи кретања тј. промене положаја. Такође је забележен један пример глагола говорења који је употребљен као транзитиван, са објектом у виду повратне заменице коју сам глагол не поткатегоризује. Непрелазни глаголи су тзв. неакузативни, јер именски израз у функцији субјекта заправо има тематску улогу пацијенса тј. потиче са места директног објекта.

6.2.2. У складу са претходном тачком, резултативи су претежно адјункти у трајним и теличним пропозицијама остварења. Иако се сматра (нпр. Ротштајн 2004) да глаголи достигнућа који по себи представљају промену стања нису уобичајен домаћин РСП-у, у анализираној грађи је уочено пуно таквих примера, како уз транзитивне тако и уз неакузатив (нпр. *the door slammed shut*). Глаголске ситуације стања и активности које немају изражен циљ, логично, нису забележене.

6.2.3. Да се резултативне мале клаузе везују само за директни објекат тј. за семантичку улогу пацијенса је у англистичкој литератури прихваћено као правило. Ипак, на основу прикупљене грађе је показано да то није нужно тачно, јер се субјекат мале групе глагола кретања и промене положаја понаша као вољни агенс. Резултативом се уз такве глаголе не описује само нова локација тј. положај субјекта, већ се даје и квалификација његовог финалног стања (*she wriggled free*). Ова група примера на месту ХР садржи десемантизоване придеве (*open, free, shut*) који су функционално и дистрибутивно сличнији предлозима и глаголским партикулама.

6.2.4. У погледу категоријалног статуса елемента ХР, придевска група узима 83,4% примера. Уз изузетак једног придева којим се означавају инхерентне карактеристике, а који је употребљен у значењу привременог стања, сви придеви одговарају предикатима нивоа стања. То за ову групу, ипак, није толико важно јер је

акценат на самом чину промене објекта. Придеви су градабилни када када означавају крајњу тачку неке скале и тада се реализују уз глаголе трајног значења, док су неградабилни уобичајени уз тренутне глаголе (нпр. *smite someone dead*).

Предлошка фраза присваја остатак примера у којима је уведена са *TO* или *INTO*, који сигнализирају промену физичког стања или промену емотивног стања екстензијом примарног спацијалног значења. У неким примерима се предлошке фразе могу разумети као модификатори резултативног стања, док су у другим реализације резултата по себи.

6.2.5. За разлику од дескриптива, резултативи су семантички уједначени. Ипак, и међу њима запажамо танане нијансе које потичу од значења управног глагола који непосредно утиче на однос примарног и секундарног предиката. Прва варијација се огледа у темпоралној (не)симултаности једне и друге предикације а друга се тиче директне каузалности која није нужни део конструкције са неакузативом.

Може се рећи да се резултативне мале клаузе међусобно разликују пре по степену лексикализованости, будући да су поједине конструкције идиоматизоване (нпр. *wipe the slate clean*), неке се приближавају статусу фразалног глагола, док су поједине оцазионализми, као добро познати пример из литературе *They ran the Nikes threadbare* (Керијер и Рендал 1992: 173). Уколико је придев на месту резултатива десемантизован услед честог пребивања у датој конструкцији, веће су шансе да постане мобилнији и да поприми дистрибутивне могућности партикуле фразалног глагола.

6.2.6. Анализом преводних еквивалената утврђен је низ језичких средстава и њихових комбинација којима се резултативи остварују у српском. Преводиоци најчешће посежу за једним глаголом чија ће семантика обухватити значење целе конструкције, али се често одлучују да неки елемент, глаголски или *XP*, изоставе. Та је тенденција изразита у случају придева *open* на месту резултатива.

Овде понављамо табелу свих преводних образаца придевског резултатива са енглеског на српски језик, као и њихов удео у анализираној грађи:

Преводни коресподенти резултатива реализованог придевском фразом		Број примера/ процентуални удео
1.	VP XP (Adj)→ VP Ø	28/ 28,5%
2.	VP XP (AdjP) → Ø VP	24/ 24,4%
3.	VP XP(AdjP)→AdvP, VP	10/ 10,2%
4.	VP XP (AdjP) → VP, VP [+ fin]	8/ 8,1%
5.	VP XP (AdjP) → VP PP	3/ 3,06%
6.	VP XP (AdjP)→PP, VP	2/ 2,04%
7.	VP XP (AdjP) → VP AdjP [atr]	2/ 2,04%
8.	[VP XP (AdjP)] lex → lex	2/ 2,04%
9.	VP XP (AdjP) → VP AdjP	1/ 1,02%
10.	VP XP (AdjP) → VP NP	1/ 1,02%
11.	VP XP (AdjP)→ NP, VP	1/ 1,02%
		Укупно 82/ 83,4%

Потпуна еквиваленција се постиже преводом предлошке фразе на месту резултатива, којима у српском одговарају предлошко-падежне конструкције уведене са У-, НА- и ДО-. У мањем броју примера се предлошки резултатив преводи другим средствима (в. §4.5).

6.2.7. У овом делу корпуса на српском језику је забележено пет примера од којих 4 садрже предлошку фразу и 1 придевску. Њиховим преводом на енглески се постиже потпуна еквиваленција. Једини пример придевског резултатива (*сити се нармбали* → *fully work yourselves silly*) указује на то да резултативи конфигурације NP1 VP NP2 XP нису продуктивни у српском, али и на то да, упркос увреженом мишљењу, постоје.

6.3. Комплементарне мале клаузе

Комплементарне мале клаузе су донекле специфичне јер су њихови управни глаголи семикопулативни, због чега читава конструкција у већој мери зависи од њихових синтаксичких својстава. Због минималног значењског доприноса управног глагола, семантички фокус се налази на елементу XP.

6.3.1. Комплементарне мале клаузе се у оба проучавана језика реализују уз исте семантичке групе глагола: глаголе конгниције, говорења и творења. Прве две није увек лако разграничити јер се домени приватног и јавног деловања често преклапају. У оквиру глагола говорења препознати су они којима се пружа квалификација објекта, али и глаголи именовања објекта на неку функцију. У корпусу на српском језику су глаголи номинације издвојени у посебну групу, иако у ствари представљају екстензију глаголске групе говорења, јер не подразумевају усмену реализацију чина (нпр. *произвести*, *учинити*). У енглеском језику је забележен већи број глаголских лексема са значењем мишљења, што значи да им безглаголска допуна више одговара него њиховим значењским панданима у српском језику.

За разлику од адјунктских МК, сви управни глаголи ове групе припадају примарним глаголима Б групе тј. онима који захтевају сентенцијалну комплементацију, али и секундарном типу (в. Диксон 2005).

6.3.2. Валентност управног глагола комплементарних МК је комплексно питање јер се са са променом значења глагола мења и структура његових аргумената. Док су са једне стране когнитивни глаголи двовалентни јер за десну допуну узимају пропозицију, са друге су глаголи творења којима се узрокује некаква промена објекта што их чини тровалентним. Међутим, у српском је уз глаголе творења могућа и клаузална допуна, с тим да одабир допуне утиче на значење реченице. Између те две групе су глаголи говорења чија валенца варира у зависности од тога да ли значењски гравитирају когнитивним или глаголима номинације.

6.3.3. Према критеријуму аспекатског типа пропозиције, семикопулативни глаголи се јасно деле на динамичне и глаголе стања којима припадају глаголи мишљења. Динамичне глаголе чине глаголи говорења, номинације и творења који се могу разврстати у Венлдерове ситуације активности, достигнућа и остварења. У енглеском језику су најчешћи представници ситуације активности глаголи *call*, *keep*, *hold*, а у српском такође *називати* и *ословљавати*. Достигнућа се као тренутне промене везују за глаголе *проглашавати*, *именовати*, *учинити*, односно *pronounce*, *elect*, *declare* итд. Глаголске ситуације остварења су на обе стране малобројне и по правилу се везују за глаголе творења.

6.3.4. Семикопулативни глаголи се могу јавити у неком од нефинитних глаголских облика, али је у грађи забележен јако мали број таквих примера (12 у енглеском, 2 у српском). У оба језика су уочени инфинитив и садашњи партицип, односно садашњи глаголски прилог. За разлику од необавезних дескриптивних МК које су носиоци

пропратно-околносног значења, конструкцијама са семикопулативним глаголом се типично преноси важна информација, с обзиром на то да такав глагол тек у споју са комплементом формира предикацију. Ако узмемо у обзир да комплементарне МК које са управним глаголима дају значење интелектуалног односа према објекту, именовања на функцију или промене објекта, није необично што се слабије јављају уз нефинитне глаголске облике који су најчешће носиоци неке адвербијалне зависне реченице.

6.3.5. Мала клауза се у оба језика значењски односи на директни објекат. На овој позицији се могу наћи сви типови именица, заменице и повратне заменице. У једном примеру у српском делу корпуса се на месту NP2 нашла и клауза.

6.3.6. Елемент XP се у енглеском и српском реализује придевском, именичком и предлошком фразом, као и AS/ КАО допуном. Док је у енглеском корпусу предлошка фраза забележена само у једном примеру, у српском чини око 11% свих реализација јер је акузативна допуна уведена предлогом ЗА један од ликова допунског предикатива.

Квалитативна анализа комплемената семикопулативних глагола показала је интересантне разлике међу језицима. У енглеском се когнитивни глаголи разликују по степену субјективног доживљаја. У односу на глаголе *find* и *think* који показују висок степен субјективности, глагол *consider* узима допуне којима се објекту приписују одређена својства према критеријума заједнице или прихваћеног стандарда. Са друге стране, таква разлика није примећена у српском језику. Когнитивни глаголи се у српском међусобно разликују према морфолошком типу допуне. Наиме, придевима се објекту додају апстрактне вредности које се тичу субјективне оцене, док се именичким допунама објекат дефинише статусно или категоријално. Именичке допуне у енглеском, осим уз глагол *consider*, означавају карактерну особину. Све МК уз когнитивне глаголе спадају у предикате индивидуалног нивоа јер се њима саопштава о трајним својствима објекта, барем из визуре субјекта.

Комплементарне МК уз динамичне глаголе су у оба језика готово у потпуности подударне. Глаголи којима се мења статус или положај објекта прихватају комплементе који имају значење нове функције без обзира на врсту речи. Све нотиране релативације елемента XP такође припадају предикатима индивидуалног нивоа.

Допуне уз глаголе творења се разликују од претходних јер се међу њима могу наћи и предикати нивоа стања, односно привремених својстава. Ова група глагола се по степену десемантизованости приближава копулативним глаголима, због чега се јављају у разноликим контекстима и са разноликим допунама.

Поред категоријалног статуса ХР у обзир је узет и граматички облик допуне у српском језику. Констатовано је да се инструменталом означава субјективна оцена објекта, а да допуна у виду акузатива уведеног са ЗА претежно има резултативно значење и сигнализира концептуалну раздвојеност објекта и особине која му се додаје. Допуне уведене са КАО такође квалитативно одређују објекат, са том разликом да карактеризација објекта није изразито субјективна. Ова тумачења се, наравно, односе на оне глаголе који не захтевају искључиво један тип допуне.

6.3.7. Овај тип МК је због статуса комплемента нужно у близини управног глагола. У енглеском језику елемент ХР није покретљив и једино се NP2 може изместити испред глаголске фразе. У српском су сви реченични конституенти мобилни, али се допуна свеједно налази у непосредној близини глагола.

6.3.8. Сви анализирани семикопулативни глаголи се са својим допунама могу разврстати у две значењске групе: дескриптивну и резултативну. Првој групи припадају когнитивни глаголи и неки глаголи говорења (попут *describe/ описати* или *judge/ оценити*) који подразумевају лични став о некоме или нечему али и вербализацију истог. Дакле, дескриптивно значење реализују когнитивни и евалуативно-когнитивни глаголи.

Резултативно значење имају глаголи јавне сфере делања, тј. перформативни глаголи којима се мења статус објекта, али и глаголи творења чија је семантика уопштено каузативна. Резултативно значење смо стога поделили на перформативно-резултативне глаголе и копулативно-узрочне. Иако сваки глагол има специфичну употребну вредност, утврђено је да су групе семикопулативних глагола са комплементарним малим клаузама у енглеском и српском језику подударне.

6.3.9. Упркос чињеницама да семикопулативним глаголима припадају готово исте глаголске лексеме које са својим допунама остварују иста значења, анализа преводних еквивалената МК-а уз глаголе когниције показује да је формална и значењска еквиваленција постигнута у 29,4% из смера енглеског, а у 53,6% примера преведених са српског. Статистички подаци нам говоре да је елемент ХР у око 25% случајева преведен ДА клаузом, односно TO BE / THAT клаузом, док је 11,7% примера преведено уз помоћ КАО ХР, односно 21,4% путем AS ХР. Четвртина свих преводних парова на српском језику уместо семикопулативног глагола садржи неку устаљену фразу, парафразу или конструкцију са логичким субјектом у дативу.

Код глагола говорења и номинације је однос другачији. Потпуна еквиваленција је остварена у око 55% свих примера. Друга утврђена језичка средства су ДА клауза,

односно TO BE / THAT клауза (око 20%) и KAO/ AS XP (близу 24% у оба језика). Било да су резултативног или дескриптивног значења, подударност међу овом глаголском групом је упадљива, што потврђује и одсуство додатних стратегија превода, што је био случај са когнитивним глаголима.

Насупрот претходним двама групама, код глагола каузативног значења, тј. глагола творења је утврђен највећи степен неподударности. Наредна табела нам говори о асиметричном односу између два језика.

Смер превода: енглеско-српски		Смер превода: српско-енглески	
Потпуна еквиваленција	26,3%	Потпуна еквиваленција	78,2%
ДА клауза	5,3%	TO BE / THAT клауза	12,5%
Лексичка фраза	63,1%	Лексичка фраза:	9,3%
Адвербијал	5,3%	/	/
Укупно:	100 %	Укупно:	100%

Табела 22. Упоредни преглед преводних коресподената комплементарних МК уз глаголе творења

Близу 80% глагола узочног значења у српском налази своје преводне еквиваленте у неком семикопулативном глаголу на енглеском, при чему је образац комплементације готово увек исти, док је из супротног смера конструкциона и семантичка еквиваленција постигнута само у 26,3%. Већина примера, тачније 63,1%, је у српском језику коресподент нашла у категорији лексичке фразе која подразумева изостављање управног глагола чије је значење садржано у неком другом елементу конструкције у језику циљу, као и оне примере где је значење управног глагола обухваћено семантиком глаголске лексеме у језику-циљу. Дакле, енглески језик броји више десемантизованих глагола који се у зависности од контекста у српском језику реализују различитим језичким средствима.

С тим у вези можемо повући паралелу између глагола узочног значења и необавезних резултативних малих клауза у српском језику—у систему српског језика су, делом захваљујући развијеном морфолошком систему, појединачни лексички глаголи носиоци каузалности.

6.4. На основу претходно сумираних закључака контрастивне анализе, могуће је извести коначне закључке у вези са хипотезама постављеним у уводном делу дисертације.

1) Прва хипотеза, да адјунктска мала клауза дескриптивног значења има готово иста формална и семантичка својства у енглеском и српском језику је потврђена. Подударност је приметна чак и на статистичком плану. Једине разлике се тичу дистрибутивних могућности које су последица устројства енглеског, односно система српског језика.

2) Друга хипотеза је такође потврђена, али уз неопходну модификацију. Конструкциони еквивалент адјунктске мале клаузе резултативног значења постоји у виду предлошке фразе, али не искључиво као што је формулисано у полазној хипотези. У грађи на српском језику је забележен један пример придевског резултатива, те можемо рећи да је хипотеза потврђена уз допуну да потпуна еквиваленција постоји и у придевским реализацијама РСП-а, али да су оне реткост у српском језику.

3) Утврђено је да комплементарне мале клаузе уз семикопулативне глаголе имају иста синтаксичко-семантичка својства, чиме је први део треће хипотезе потврђен. Други део хипотезе се односио на очекивани степен преводне подударности, која ипак није остварена из смера енглеског језика услед могућности да се сложени предикат са енглеског језика у српском изрази у виду појединачне глаголске лексеме, па у том сегменту не можемо говорити о формалној еквиваленцији.

Питању очекиване корелације између појединачних типова безглаголске мале клаузе посвећујемо наредну тачку.

6.4. Микросистем безглаголских малих клауза

Закључак не би био потпун када, након свеобухватне анализе појединачних типова безглаголске мале клаузе и њиховог контрастирања, не бисмо ову језичку датост сагледали као саставни део језичких система.

Осим тога што сва три типа безглаголске мале клаузе деле синтаксичку структуру NP1 VP NP2 XP, њих међусобно повезују осе дескриптивног и резултативног значења.

Претходно емпиријско истраживање сумирано у наредним табелама указује на чињеницу да анализиране мале клаузе имају комплементарну дистрибуцију, али да између њих не постоје јасне границе.

Дескриптивно значење					
Дескриптивне МК	глаголи кретања и мировања, примарни А	пропозиције активности и достигнућа	глагол у нефинитним облицима	XP (AdjP, PP, AS/KAO NP)	предикати нивоа стања
	око 20% глаголи мишљења и перцепције ¹³⁸ , примарни Б	маргинално стања и остварења		XP (NP)	
Комплементарне МК	глаголи мишљења и говорења, примарни Б	пропозиције стања, активности и достигнућа	врло мало примера са нефинитним управним глаголом	XP (NP, AdjP)	предикати индивидуалног нивоа
				XP (PP, KAO/ AS XP)	

Табела 23. Сумарни приказ адјунктских и комплементарних МК дескриптивног значења

Управни глаголи необавезних малих клауза дескриптивног значења су динамичног карактера, док се управним глаголима комплементарних малих клауза не означава кретање, већ интелектуалне радње и евалуација учесника радње. Дескриптиви се у мањем делу везују такође за глаголе мишљења и перцепције, али ипак не долази до преклапања у домену. Наиме, забележени глаголи мишљења су типа *замислити/ imagine* који за разлику од управних глагола комплементарних МК, могу у реченици стајати и без допуне (нпр. *Само могу да га замислим*, али не и *Сматрам га у тој ситуацији*). Међу глаголима перцепције такође нема преклапања јер уз дескриптиве они стоје у свом примарном значењу, а уз комплементарне МК у секундарном значењу субјективног односа према некоме или нечему (нпр. *Видео сам га тужног* у односу на *Видео сам га као победника*).

Док се необавезни дескриптиви ретко јављају са пропозицијама стања, оне су основа комплементарних МК уз когнитивне глаголе. Осим тога, дескриптиви се чешће јављају уз нефинитне глаголске облике јер означавају пропратну околност тј. психо-физичко стање које више одговара позадинском наративном плану, што није случај са комплементарним МК које са управним глаголом формирају сложени предикат који је

¹³⁸ Овде спадају и глаголи говорења у српском језику, који се такође користе у примарном значењу.

типично комуникативно важан. Адјунктска МК се типично реализује придевском фразом, а комплементарна именичком. Од врсте речи којом се елемент ХР остварује је важнија чињеница да необавезни ХР припада предикатима нивоа стања, а обавезни предикатима индивидуалног нивоа, што уједно указује на суштинску квалитативну разлику међу њима. Сви претходно наведени фактори стичу се у једном—адјунктом се постиже квалификација физичког изгледа или емотивног стања учесника радње које се на неки начин јавно манифестује, док се предикатима индивидуалног нивоа уз когнитивне и когнитивно-евалуативне глаголе објекту додељују наводне карактерне или апстрактне особине које су резултат субјективне оцене.

Резултативно значење се такође може сумирати на следећи начин:

Резултативно значење					
Резултативне МК	глаголи утицаја и деловања, примарни А	пропозиције остварења и достигнућа	врло мало примера са нефинитним управним глаголом	ХР (AdjP, PP)	предикати нивоа стања
	непрелазни глаголи кретања			ХР (NP)	
Комплементарне МК	глаголи говорења/ номинације, примарни Б и глаголи творења, секундарни тип	пропозиције остварења, активности и достигнућа	врло мало примера са нефинитним управним глаголом	ХР (NP, AdjP)	предикати индивидуалног нивоа
				ХР (PP, KAO/ AS XP)	

Табела 24. Сумарни приказ адјунктских и комплементарних МК резултативног значења

За разлику од дескриптивног значења, адјунктска и комплементарна МК резултативног значења имају више сличности у средишњем делу табеле. Како се њима означава деловање на објекат и узроковање промене, одговарају им транзитивне конструкције са израженим циљем, због чега овде у највећој мери наилазимо на пропозиције остварења и достигнућа. Глаголске ситуације активности су специфичне за глаголе творења. Са једне стране, резултативи се најчешће реализују придевском и ређе предлошком фразом, док комплементарној МК више одговарају номинална и придевска реализација. Као и код дескриптивног значења, адјункти припадају

предикатима нивоа стања, а компленти предикатима индивидуалног нивоа¹³⁹. Првима се такође даје физичка карактеризација објекта након извршене радње, док се другима типично реферише о новостеченом статусу објекта у виду имена или титуле, док се уз глаголе творења поред значења функције остварује и психо-физичка квалификација објекта.

Дакле, мале клаузе резултативног значења су тешње повезане и имају више заједничких одлика од дескриптивних МК-а, али ипак у оба језика формирају микросистеме којима се путем неексплициране копулативне предикације учеснику радње додељује нека вредност. Како лингвистички појмови адјункције и комплементације нису увек разграничени (в. Даути 2003), то мале клаузе чини још комплекснијим системом који треба посматрати кроз призму синтаксичке градијенције. Све анализирани типове стога можемо шематски приказати на следећи начин:

Графикон 2. Илустрација постепеног прелаза између функције комплемента и адјунта и на плану дескриптивног и резултативног значења

Са једне стране, на плану дескриптивног значења безглаголске мале клаузе у енглеском и српском формирају идентичне микросистеме. Док су морфолошке, синтаксичке и семантичке могућности да се исказе дескриптивни секундарни предикат исте, код резултативних МК се истиче супериорност морфолошког система српског језика који често преузима на себе реализацију узрочног значења каква се у енглеском преноси сложеним предикатом. Пошто је утврђено да у српском језику постоје резултативне конструкције структурно идентичне онима у енглеском језику, али да нису продуктивне и да припадају фразеологизмима, закључујемо да на плану резултативног значења постоје два делимично подударна језичка подсистема.

¹³⁹ Подсетићемо да се десемантизовани глаголи творења једини јављају са предикатима нива стања јер су носиоци узрочног значења.

6.5. Претходно сумирани резултати контрастивне анализе безглаголских малих клауза у енглеском и српском језику имају теоријске и практичне импликације.

Појединачна анализа дескриптивног, резултативног и комплементарног типа мале клаузе, а потом њихово систематично упоређивање и међусобно повезивање представљају скромни допринос синтаксичким и контрастивним истраживањима језика.

Са друге стране, анализа преводних еквивалената и утврђивање преводних образаца могу имати знатну практичну тј. дидактичку вредност. То се посебно односи на дескриптивни и резултативни тип мале клаузе. Наиме, дескриптиви су фреквентно средство реченичног усложњавања у књижевно-уметничком стилу, због чега би поглавље §3.7 умногоме допринело тумачењу текста, разумевању међуосноса ДСП-а и слободног адјункта и преводу на часовима транслатологије. Анализа преводних еквивалента резултативне мале клаузе такође може наћи примену у настави језика будући да се у истом структурном облику ретко јавља у српском језику.

Иако је остваривањем циљева задатих у уводном делу ова дисертација заокружена, она је тек један корак у идентификацији семантичке предикације. Једно од питања које је изостављено због просторног ограничења је утврђивање статуса глаголских малих клауза које би допунило представљено корпусно и контрастивно истраживање. Пажњу свакако завређује и питање статуса елемента КАО и AS који дају потпуне еквиваленте, а који у смислу врсте речи измичу прецизној дефиницији, како у енглеском тако и српском језику. Такође би било значајно наведене језичке појаве размотрити и у оквиру других функционалних стилова, али и из визуре когнитивнистичког приступа језику који прихвата идеју градуелности и „фазичности“ у синтакси. А све то са само једним вишим циљем: одговорити на питање шта је предикација заправо.

7. КОПУС

ПА: Иво Андрић (1981) *Проклета авлија*, Сабрана дела Иве Андрића Књига четврта, допуњено издање. Удружени издавачи: Просвета Београд, Младост Загреб, Свјетлост Сарајево.

ПАЕ: Ivo Andrić (2003) *The Damned Yard*, Beograd: Dereta (prevod: Celia Hawkesworth).

Ј: Svetlana Velmar-Janković (2002) *Lagum*, Beograd: Stubovi kulture.

ЈЕ: Svetlana Velmar-Janković (2002) *Dungeon*, Beograd: Dereta (prevod: Celia Hawkesworth).

ПП: Dragan Velikić (2011) *Ruski prozor*, Beograd: Stubovi culture.

ППЕ: Dragan Velikić (2010) *The Russian Window*, Beograd: Geopoetika (prevod: Randall A. Major).

Ф: Robert Harris (1993) *Fatherland*, London: Arrow Books.

ФС: Robert Heris (2012) *Otadžbina*, Beograd: Laguna (prevod: dr Aleksandar Nedeljković).

ГХС: Nikol Kraus (2014) *Velika kuća*, Beograd: Booka (prevod: Stanislava Mijić).

ГХ: Nicol Krauss (2010) *Great House*, New York: W.W. Norton & Company.

КСС: Filip David (2014) *Kuća sećanja i zaborava*, Beograd: Laguna.

П: Vida Ognjenović (2006) *Preljubnici*, Beograd: Stubovi kulture.

ПЕ: Vida Ognjenović (2009) *Adulterers*, Beograd: Geopoetika publishing (prevod: Jelena Banković i Nicholas Moravchevich).

ХБ: Vladislav Bajac (2012) *Hamam Balkanija*, Beograd: Arhipelag.

ХБС: Vladislav Bajac (2009) *Hamam Balkania*, Beograd: Geopoetika (prevod: Randall A. Major).

Т: Goran Gocić (2014) *Tai*, Beograd: Geopoetika.

ТЕ: Goran Gocić (2014) *Thai*, Beograd: Geopoetika Publishing (prevod: Christina Pribichevich Zorić).

Д: Иво Андрић (1981) *На Дрини ћуприја*, Београд: Полит.

ДЕ: Ivo Andrić (2000) *The Bridge on the Drina*, Beograd: Dereta (prevod: Lovett F. Edwards).

К: Srđan Valjarević (2006) *Komo*, Beograd: Samizdat B92.

КЕ: Srđan Valjarević (2009) *Lake Como*, Beograd: Geopoetika Publishing (prevod: Alice Copple-Tošić).

МЦ: Salman Rushdie (1995) *Midnight's Children*, London: David Campbell Publishers.

МЦС: Salman Ruždi (2008) *Deca ponoći*, Beograd: Dereta (prevod: Svetozar Koljević i Zoran Mutić).

22: Joseph Heller (2004) *Catch 22*, London: Vintage.

22С: Džozef Heler (2001) *Kvaka 22*, Beograd: Mono&Mañana (prevod: Velja Plačkić).

ИС: Julian Barnes (2005) *A History of the World in 10 ½ Chapters*, London: Johnatan Cape.

ИСС: Džulijan Barns (1996) *Istorija sveta u 10 ½ poglavlja*, Beograd: Geopoetika (prevod: Ivana Đorđević i Srđan Vujica).

МБ: Tony Parsons (1999) *Man and Boy*, London: Harpers Collins Publishers.

МБС: Toni Parsons (2001) *Čovek i dečak*, Beograd: Laguna (prevod: Nenad Dropulić).

ЛБ: Alan Hollinghurst (2004) *The Line of Beauty*, London: Macmillan Publishers.

ЛБС: Alan Holingherst (2005) *Nit lepote*, Beograd: Laguna (prevod: Goran Kapetanović).

ФБ: Svetislav Basara (2010) *Fama o biciklistima*, Beograd: Dereta.

КР: Khaled Hosseini (2014) *The Kite Runner*, London: Bloomsbury.

КРС: Haled Hoseini (2008) *Lovac na zmajeve*, Beograd: Laguna (prevod: Nikola Pajvančić).

МР: Milisav Savić (1998) *Mladići iz Raške*, drugo izdanje, Beograd: Raška škola.

МРЕ: Milisav Savić (1998) *Midnight Train from Raška*, (izabrane pripovetke iz *Bugarska barka* (1969) i *Mladići iz Raške* (1977)), Beograd: Dereta (prevod: Randall Major).

С: John Banville (2006) *The Sea*, London: Picador/ Macmillan Publishing.

СС: Džon Banvil (2006) *More*, Beograd: Laguna (prevod: Nenad Dropulić).

А: Ian McEwan (2007) *Atonement*, London: Vintage.

АС: Ijan Makjuan (2003) *Iskupljenje*, Beograd: Paideia (prevod: Arijana Božović).

КММ: Vida Ognjenović (1995) *Kuća mrtvih mirisa*, Beograd: Prosveta.

КММЕ: Vida Ognjenović (2001) *The House of Dead Scents*, Beograd: Dereta (prevod: Mirka Janković).

ЕП: Michael Ondaatje (1993) *The English Patient*, London: Picador, Macmillan Publishing.

ЕПС: Majkl Ondatje (1997) *Engleski pacijent*, Beograd: Narodna knjiga – Alfa (prevod: Ivana Damjanović).

ДС: Меша Селимовић (2000) *Дервиш и смрт*, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.

ДСЕ: Меша Selimović (1998) *Death and the Dervish*, 2nd edition, Evanston: Northwestern University Press (prevod: Bogdan Rakić i Stephen M. Dickey).

Б: Borislav Pekić (2011) *Besnilo*, Beograd: Laguna.

БЕ: Borislav Pekić, *Rabies*, dostupno onlajn: <https://www.scribd.com/doc/237359698/Pekic-Rabies> (prevod: Bernard Johnson).

ЦИТИРАНА ЛИТЕРАТУРА

- Арсенијевић 2007:** Arsenijević, Boban. "Slavic verb prefixes are resultative." *Cahiers Chronos* 17, 197-213.
- Артс 1992:** Aarts, Bas. *Small clauses in English: the nonverbal types*. Berlin and New York: Mouton de Gruyter.
- Артс 1995:** Aarts, Bas. "Secondary predicates in English." U B. Aarts i C.F. Meyer (ur.), *The Verb in Contemporary English: Theory and Description*, Cambridge: Cambridge University Press, 75–101.
- Асада 2012:** Asada, Yuko. "Against the Complex Predicate Analysis of Secondary Predication." *Proceedings of ConSOLE XVII*, 53-76.
- Бабић 2004:** Бабић, Миланка. „О предикатском апозитиву.“ У *Живот и дело академика Јована Вуковића, Зборник радова са научног скупа*. Подгорица: Редакција Монографије Пива и Пивљани, 151-163.
- Бабић 2013:** Babić, Željka. *Jezička interferencija i usvajanje sintaksičko-semantičkih struktura*. Banja Luka: Filološki fakultet.
- Базилико 2003:** Basilico, David. "The Topic of Small Clauses." *Linguistic Inquiry* 34/1, 1-35.
- Бајбер и др. 1999:** Biber, Douglas, Stig Johansson, Geoffrey Leech, Susan Conrad, Edward Finegan. *Longman Grammar of Spoken and Written English*. London: Pearson Education Ltd.
- Балтин 1998:** Baltin, Mark. "A Non-argument for the Small Clauses as Constituents." *Linguistic Inquiry* 29/3, 513-515.
- Бауерс 1993:** Bowers, John. "The Syntax of Predication." *Linguistic Inquiry* 24/4, 591-657.
- Бауерс 2001:** Bowers, John. "Predication." U M. Baltin and Ch. Collins (ur.), *The handbook of contemporary syntactic theory*. Oxford: Blackwell, 299-333.
- Белај и Танацковић-Фалетар 2010:** Belaj, Branimir, Goran Tanacković-Faletar. „Konceptualnosemantički temelji gramatičkih odnosa: predikatni instrumental u hrvatskom jeziku”, *Suvremena lingvistika* 70, 147–172.
- Белети 2000:** Belletti, Adriana. "Agreement Projections." M. Baltin i C. Collins (ur.), *A Handbook of Syntactic Theory*. Oxford: Blackwell, 483-510.
- Биверс 2012:** Beavers, John. "Resultative Constructions." R. I. Binnick (ur.), *The Oxford Handbook on Tense and Aspect*. Oxford: Oxford University Press, 908-933.

- Биртић и Брач 2016:** Birtić, Matea, Ivana Brač. „Male surečenice uz glagole doživjeti i doživljavati.” *Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 42/2, 229–251.
- Боаз 2000:** Boas, Hans. “Resultatives at the crossroads between the lexicon and syntax: Where are they formed?” *Proceedings of the 1999 Western Conference on Linguistics*. Vol. 11. 38–52.
- Боркин 1984:** Borkin, Ann. *Problems in form and function*. Norwood: Ablex Publishing Corporation.
- Болингер 1971:** Bolinger, Dwight. *The phrasal verb in English*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Брунинг 2016:** Bruening, Benjamin. “Depictive Secondary Predicates and Small Clause Approaches to Argument Structure.” Доступно он-лајн на: <http://udel.edu/~bruening/Downloads/DepictivesSCs1.pdf>
- Бурзио 1981:** Burzio, Luigi. *Intransitive Verbs and Italian Auxiliaries*, Докторска дисертација, MIT.
- Вајлдер 1991:** Wilder, Chris. “Small clauses and related objects.” *Groninger Arbeiten zur Germanistischen Linguistic (GAGL)* 34, 215–236.
- Векслер 1997:** Wechsler, Stephen. “Resultative predicates and control.” *Proceedings of the 1997 Texas Linguistics Society Conference. Texas Linguistics Forum* 38, 307–321.
- Вендлер 1967:** Vendler, Zeno. *Linguistics in Philosophy*. Ithaca, NY: Cornell University Press.
- Вилијамс 1975:** Williams, Edwin. “Small clauses in English.” U John P. Kimball (ur.) *Syntax and Semantics* 4, 249–273.
- Вилијамс 1980:** Williams, Edwin. “Predication.” *Linguistic Inquiry* XI, 203–238.
- Вилијамс 1983:** Williams, Edwin. “Against Small Clauses.” *Linguistic Inquiry* 14/ 2, 287–308.
- Винклер 1997:** Winkler, Susanne. *Focus and Secondary Predication*. Berlin, New York: Mouton de Gruyter.
- Вјежбицка 1988:** Wierzbicka, Anna. *The semantics of grammar*. Amsterdam: John Benjamins.
- Вуковић 1964:** Vuković, Jovan. *Sintagma u srpskohrvatskom jeziku*. Radovi ANYBiH XXIV, Odjeljenje društvenih nauka, knj. 8, Sarajevo, 5–75.
- Голдберг 1992:** Goldberg, Adele. “A semantic account of resultatives.” *Linguistic Analysis* 21, 66–96.

- Голдберг 1995:** Goldberg, Adele. *Constructions: A construction grammar approach to argument structure*. Chicago: University of Chicago Press.
- Голдберг и Цекендоф 2004:** Goldberg, Adele, Ray Jackendoff. "The English resultative as a family of constructions." *Language*, 80, 532–569.
- Гонзалвес-Гарсија 2010:** Gonzalvez-Garcia, Francisco. "Contrasting constructions in English and Spanish: The influence of semantic, pragmatic, and discourse factors." U H. Boas (ur.), *Contrastive Studies in Construction Grammar*. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins, 43–86.
- Грин 1970:** Green, Georgia. "How abstract is surface structure?" *Papers from the Sixth Regional Meeting of the Chicago Linguistic Society*. CLS 6, 270–281.
- Грин 1973:** Green, Georgia. "A syntactic syncretism in English and French." *Issues in Linguistics: Papers in Honor of Henry and Renée Kahane*. Urbana, IL: University of Illinois Press, 257–278.
- Грицкат 1961:** Грицкат, Ирена. „Прилози и њихов однос према придевима и придевским значењима.“ *Наш језик*, књ. 11, св. 3–4, 69–80.
- Даунинг и Лок 2006:** Downing, Angela, Philip Locke. *English Grammar: A University Course*. Second edition. New York, London: Routledge.
- Даути 1972:** Dowty, David. "Temporally restrictive adjectives." U John Kimball (ur.), *Syntax and Semantics*, vol. 1. New York: Seminar Press, 51–62.
- Даути 1979:** Dowty, David. *Word Meaning and Montague Grammar*. Dordrecht: Reidel.
- Даути 2003:** Dowty, David. "The dual analysis of adjuncts/complements in Categorical Grammar." Lang et al. (ur.), *Modifying Adjuncts*. Berlin, New York: Mouton de Gruyter, 33–66.
- Де Грут 2008:** de Groot, Casper. "Depictive secondary predication in Hungarian." C. Schroeder et al. (ur.), *Secondary predicates in Eastern European languages and beyond*. Oldenburg: Bibliotheks- und Informationssystem der Universität Oldenburg, 69–96.
- Ден Дикен 2006:** den Dikken, Marcel. *Relators and linkers: The syntax of predication, predicate inversion, and copulas*. Cambridge, MA: MIT.
- Дероси 1971–1972:** Derossi, Zlata. „Predikatni atribut.“ *Jezik*, XIX/1, Zagreb, 26–32.
- Диксон 2005:** Dixon, Robert M.V. *Semantic Approach to English Grammar*. Oxford, New York: Oxford University Press.
- Ђорђевић 2002:** Đorđević, Radmila. *Uvod u kontrastiranje jezika*. 5. izdanje. Beograd: Filološki fakultet univerziteta u Beogradu.

- Ембик 2004:** Embick, David. "On the structure of resultative participles in English." *Linguistic Inquiry*, 35, 355–392.
- Емондс 1976:** Emonds, Joseph. *A transformational approach to English syntax*. New York: Academic Press.
- Ендруз 1982:** Andrews, Avery. "A note on the constituent structure of adverbials and auxiliaries." *Linguistic Inquiry*, 13/3, 313–317.
- Зандворт 1976:** Zandvoort, Reinard. *A Handbook of English Grammar*. 4th Edition, London: Longman.
- Ивић 1954:** Ивић, Милка. *Значења српскохрватског инструментала и њихов развој*. Београд: Српска академија наука и уметности, Институт за српски језик САНУ.
- Ивић 1956:** Ивић, Милка. „Однос квалитативног генитива и квалитативног инструментала.“ *Наш језик* VII/7-10, 260–269.
- Ивић 1972:** Ивић, Милка. „О објекатској допуни глагола комуникативних и интелектуалних радњи.“ *Зборник за језик и књижевност*, књ.1, Титоград, 27–32.
- Ивић 2005:** Ивић, Милка. „О „малим клаузама“ и сличним синтаксичким конструкцијама.“ *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику* 48, бр. 1, 7-11.
- Јегер 1999:** Jäger, Gerhard. "Stage levels, states, and the semantics of the copula." *ZAS Papers in Linguistics* 14, 65–94.
- Јернеј 1963:** Jernej, Josip. „О предикативној допуни у хрватско-српском језику.“ *Filologija*, br. 4, Zagreb, 77–81.
- Јесперсен 1932:** Jespersen, Otto. *A Modern English Grammar on Historical Principles*. Vol. 4: *Syntax: Third Volume*. London: George Allen and Unwin.
- Јесперсен 1933:** Jespersen, Otto. *Essentials of English Grammar*. London: Routledge.
- Каназава 1999:** Kanazawa, Shungo. "The notion of turning point: Against a stage/individual approach to adjectives." *Interdisciplinary Information Science* 5, 169–180.
- Кардиналети и Ђасти 1995:** Cardinaletti, Anna, Maria Teresa Guasti. "Small Clauses: Some Controversies and Issues of Acquisition." Cardinaletti i Guasti (ur.), *Syntax and Semantics. Vol. XXVIII: Small Clauses*. New York: Academic Press, 1–26.
- Карлсон 1980:** Carlson, Gregory. *Reference to kinds in English*. London. New York: Garland Publishing Inc. доступно на: <http://semanticsarchive.net/Archive/jk3NzRIY/carlson.diss.pdf>
- Кверк и Гринбаум 1976:** Quirk, Randolph, Sidney Greenbaum. *A University Grammar of English*, 5th impression. London: Longman.

- Кверк и др. 1985:** Quirk, Randolph, Sidney Greenbaum, Geoffrey Leech, Jan Svartvik, A *Comprehensive Grammar of the English language*. London: Longman.
- Керијер и Рендал 1992:** Carrier, Jill, Janet Randall. "The argument structure and syntactic structure of resultatives." *Linguistic Inquiry* 23/2, 173–234.
- Кис 2014:** Kiss, Angelika. "A remark on the Individual/Stage-level Predicate Distinction in English." *Odd Yearbook*, 9, доступно на: <http://seas3.elte.hu/odd/odd9/>.
- Китагава 1985:** Kitagawa, Yoshihisa. "Small but clausal." *Papers from the Twenty-first Regional Meeting of the Chicago Linguistic Society, CLS 21*, 210–220.
- Клајн 2005:** Клајн, Иван. *Граматика српског језика*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Ковачевић 1988:** Kovačević, Miloš. *Uzročno semantičko polje*. Sarajevo: Svjetlost.
- Ковачевић 2005:** Ковачевић, Милош. „Тотални граматички промашај.“ *Српски језик* X/1-2, Београд, 781–823.
- Ковачевић 2013:** Ковачевић, Милош. „Предикатски апозитив без непосредне везе с предикатом.“ *Зборник Матице српске за славистику*, 243–256.
- Коизуми 1994:** Koizumi, Masatoshi. "Secondary predicates." *Journal of East Asian Linguistics* 3, 25–59.
- Кортман 1985:** Kortmann, Bernd. *The Interaction of Imperfective Aspect and Situation Class in Present-Day British English*. Duisburg: L.A.U.D.T.
- Кортман 1991:** Kortmann, Bernd. *Free Adjuncts and Absolutes in English: Problems of Control and Interpretation*. London, New York: Routledge.
- Крацер 1995:** Kratzer, Angelika. "Stage-level and individual-level predicates." U Carlson i Pelletier (ur.), *The Generic Book*. Amherst: University of Massachusetts, 125–175.
- Крацер 2005:** Kratzer, Angelika. "Building Resultatives." U C. Maienborn i Wollstein-Leisten (ur.), *Event Arguments: Foundations and Applications*. Tübingen: Niemeyer, 177–212.
- Крепс 1994:** Kreps, Cristian. "Another look at Small Clauses." *UCL Working Papers in Linguistics*, 6, London: UCL, 149–178.
- Кристал 1987:** Кристал, Дејвид. *Кембричка енциклопедија језика*. Београд: Полит.
- Крофт 1991:** Croft, William. *Syntactic Categories and Grammatical Relations: The Cognitive Organization of Information*. Chicago and London: University of Chicago Press.
- Куроода 1972:** Kuroda, Sige-Yuki. "The categorical and the thetic judgment". *Foundations of Language*, 9, 153–185.

- Ларсон 1988:** Larson, Richard. "On the double object construction." *Linguistic Inquiry* 19, 335–391.
- Ларсон 1988б:** Larson, Richard. 'Light Predicate Raising'. *Lexicon Project Working Papers*, 27, MIT.
- Леван 1993:** Levin, Beth. *English Verb Classes and Alternations: A Preliminary Investigation*. Chicago: University of Chicago Press.
- Леван и Рапапорт 1989:** Levin, Beth, Malka Rappaport. "An approach to unaccusative mismatches." *NELS* 19, 314–328.
- Леван и Рапапорт-Ховав 1999:** Levin, Beth, Malka Rappaport Hovav. "Two Structures for Compositionally Derived Events." *Proceedings of SALT* 9, 199–223.
- Ленћи 1996:** Lenci, Alessandro. "Predication Theory and Epistemic Small Clauses." *Quaderni del Laboratorio di Linguistica*, 10, 121–131.
- Лундин 2003:** Lundin, Katarina. *Small Clauses: Toward a Unified Account*. Докторска дисертација, доступна на: <https://lup.lub.lu.se/search/publication/6376431c-d74f-42a1-95e1-e5170bb2857e>.
- Јовановић 1991:** Јовановић, Љиљана. *Допуна објекта у енглеском и српскохрватском језику*. Необјављена докторска дисертација, Универзитет у Београду.
- Малинг 2001:** Maling, Joan. "Dative: The Heterogeneity of the Mapping among Morphological Case, Grammatical Functions, and Thematic Roles." *Lingua* 111, 419–464.
- Марковић 2009:** Marković, Ivan. „Rezultativni sekundarni predikat u hrvatskome.” *Suvremena lingvistika*, 68, 221–246.
- Марковић 2011:** Марковић, Александра. „Два сродна реченична конституента.” *Наш језик*, XLII / 3–4, 29–37.
- Марушич и други 2008:** Marušić, Franc, Tatjana Marvin, Rok Žaucer. "Depictive Secondary Predication with no PRO." U Zybatow et al. (ur.), *Formal Description of Slavic Languages*. Frankfurt am Main: Peter Lang, 423–434.
- Матушански 2015:** Matushansky, Ora. "Against PredP." *Proceedings of IATL* 30, 83–99.
Доступно на: <http://www.iatl.org.il/wp-content/uploads/2015/10/IATL30proceedings-06-matushansky.pdf>
- Мејер 1992:** Meyer, Charles. *Apposition in Contemporary English*. Cambridge, New York: Cambridge University Press.

- Милер 2004:** Müller, Stefan. "Continuous or Discontinuous Constituents? A comparison between Syntactic Analyses for Constituent Order and Their Processing Systems." *Research on Language and Computation* 2(2), 209–257.
- Милер 2008:** Müller, Stefan. "Depictive Secondary Predicates in German and English." U Schroeder et al. (ur.), *Secondary predicates in Eastern European languages and beyond*. Oldenburg: BIS-Verlag der Carl von Ossietzky Universität Oldenburg, 255–273.
- Милошевић 1987:** Милошевић, Ксенија. „О каузалној функцији предикативних атрибута у српскохрватском језику.“ *Studija linguistica Polono-Jugoslavica* V, Скопје, 176–190.
- Мишковић-Луковић 2006:** Mišković-Luković, Mirjana. *Semantika i pragmatika iskaza: Markeri diskursa u engleskom jeziku*. Beograd: Filološki fakultet Univerziteta u Beogradu.
- Моро 1995:** Moro, Andrea. "Small clauses with predicative nominals." U Cardinaletti i Guasti (ur.), *Syntax and Semantics 28: Small Clauses*. San Diego: Academic Press, 109–132.
- Моро 1988:** Moro, Andrea. "Per una Teoria Unificata delle Frasi Copulari." *Rivista Di Grammatica Generativa*, 13, 81–110.
- Мотут 2010:** Motut, Alexandra. "A puzzle for the syntax-semantics of depictives." *Proceedings of the Canadian Linguistics Association*. Доступно на: http://homes.chass.utoronto.ca/~cla-acl/actes2010/CLA2010_Motut.pdf
- Николс 1978:** Nichols, Joanna. "Secondary predicates." *Berkeley Linguistics Society*, 4, 114–127.
- Нилман 1994:** Neeleman, Ad. *Complex Predicates*. Utrecht: Led.
- Нилман и Ван де Кут 2002:** Neeleman, Ad, Hans van de Koot. "Bare resultatives." *Journal of Comparative Germanic Linguistics*, 6, 1–52.
- Новаков 2005:** Novakov, Predrag. *Glagolski vid i tip glagolske situacije u engleskom i srpskom jeziku*. Novi Sad: Futura publikacije.
- Огава 2001:** Ogawa, Yoshiki. "The stage/individual distinction and (in)alienable possession." *Language*, 77(1), 1–25.
- Паутсма 1928:** Poutsma, Hendrik. *A Grammar of Late Modern English*. Groningen: P. Noordhoff.
- Пети 1979:** Peti, Mirko. *Predikatni proširak*. Zagreb: HFD.

- Петровић и Дудић 1989:** Петровић, Владислава, Коста Дудић. *Речник глагола са допунама*. Београд - Нови Сад - Сарајево: Завод за уџбенике и наставна средства, Завод за издавање уџбеника, Свјетлост.
- Пипер и др. 2005:** Пипер, Предраг, Ивана Антонић, Владислава Ружић, Срето Танасић, Људмила Поповић, и Бранко Тошовић. *Синтакса савременог српског језика. Проста реченица*. Београд-Нови Сад: Институт за српски језик САНУ – Београдска књига– Матица српска.
- Пипер и Клајн 2013:** Пипер, Предраг, Иван Клајн. *Нормативна граматика српског језика*. Нови Сад: Матица српска.
- Полок 1989:** Pollock, Jean-Yves. "Verb movement, UG and the structure of IP." *Linguistic Inquiry*, 20, 365–425.
- Прањковић 2013:** Pranjković, Ivo. „Što je kao.” U *Gramatička značenja*. Zagreb: Matica Hrvatska, 212–219.
- Проговац 2006:** Progovac, Ljiljana. "The Syntax of Nonsententials: Small Clauses and Phrases at the Root." U Progovac et al. (ur.), *The Syntax of Nonsententials: Multidisciplinary perspectives*. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins, 33–71.
- Раден и Дирвен 2007:** Radden, Günter, René Dirven. *Cognitive English Grammar*. Amsterdam: John Benjamins.
- Радовановић 1990:** Radovanović, Milorad. *Spisi iz sintakse i semantike*. Sremski Karlovci, Novi Sad: Izdavačka knjižarnica Z. Stojanovića, Dobra vest.
- Рапопорт 1991:** Rapoport, Tova R. "Adjunct predicate licensing and D-structure." U S. Rothstein (ur.), *Perspectives of Phrase Structure: Heads and Licensing*. San Diego: Academic Press, 159–187.
- Рапопорт 1993:** Rapoport, Tova R. "Verbs in depictives and resultatives." U J. Pustejovsky (ur.), *Semantics and the Lexicon*. Dordrecht: Kluwer, 163–184.
- Рапопорт 1999:** Rapoport, Tova R. "Structure, aspect, and the predicate." *Language*, 75, 653–77.
- Рапапорт-Ховав и Леван 2001:** Rappaport Hovav, Malka, Beth Levin. "An Event Structure Account of English Resultatives." *Language*, 77, 766–797.
- Рапосо и Уриагерека 1995:** Raposo, Eduardo, Juan Uriagereka. "Two types of small clauses (towards a syntax of theme/rheme relations)." U Cardinaletti i Guasti (ur.), *Syntax and Semantics 28: Small Clauses*. San Diego: Academic Press, 179–206.
- Рафел 2001:** Rafael, Joan. "As for as/for, they are semi-lexical heads." U Corver, Henk

- van Riemsdijk (ur.), *Semi-lexical Categories: The Function of Content Words and themContent of Function Words*. Berlin and New York: Mouton de Gruyter, 475–504.
- Редфорд 1988:** Radford, Andrew. *Transformational Grammar: A first course*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Редфорд 1997:** Radford, Andrew. *Syntax: A Minimalist Introduction*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Ричардсон 2001:** Richardson, Kylie. “What secondary predicates in Russian tell us about the link between tense, aspect and case.” *ZAS papers in linguistics*, Vol. 26.
Доступно на:
http://www.zas.gwzberlin.de/fileadmin/material/ZASPiL_Volltexte/zp26/zaspil26richardson.pdf
- Робертс 1988:** Roberts, Ian. "Predicative APs." *Linguistic Inquiry*, 19 (4), 703–710.
- Ротштајн 1985:** Rothstein, Susan. *The Syntactic Forms of Predication*. Bloomington: Indiana University Linguistics Club.
- Ротштајн 1995:** Rothstein, Susan. “Small Clauses and Copular Constructions.” U Cardinaletti i Guasti (ur.), *Syntax and Semantics 28: Small Clauses*. San Diego: Academic Press, 27– 49.
- Ротштајн 2000:** Rothstein, Susan. “Secondary predication and aspectual structure.” *Approaching the Grammar of Adjuncts, ZAS Papers in Linguistics*, 17, 241–264.
- Ротштајн 2004:** Rothstein, Susan. *Structuring Events: A Study in the Semantics of Aspect*. Oxford: Blackwell.
- Сауренбах 2004:** Saurenbach, Holger. *Challenging Discrete Approaches to Secondary-Predicate Constructions. Towards a Non-discrete Account of Resultative, Depictive and Qualifying Constructions in English*. Regensburg, MA: Universität Regensburg, докторска дисертација.
- Сафир 1983:** Safir, Ken. “On Small Clauses as Constituents.” *Linguistic Inquiry*, 14/4, 730–735.
- Санчез Валенсија 1999:** Sanchez Valencia, Victor. “Event semantics and secondary predication”. U: *Groninger Arbeiten zur Germanistischen Linguistik (GAGL)*, 43, 139–153.
- Свенониус 1994:** Svenonius, Peter. *Dependent Nexus: Subordinate Predication Structures in English and the Scandinavian Languages*. Докторска дисертација, University of California at Santa Cruz.

- Свит 1930:** Sweet, Henry. *A new English Grammar, Logical and Historical, Part I*. Oxford: Clarendon Press.
- Симић и Јовановић 2002:** Симић, Радоје и Јелена Јовановић. *Српска синтакса I/II*. Београд - Никшић - Подгорица: Филолошки факултет у Београду - Научно друштво за неговање и проучавање српског језика Београд - Филозофски факултет у Никшићу - Црногорски универзитет у Подгорици – Јасен.
- Симић и Јовановић-Симић 2013:** Симић, Радоје, Јелена Јовановић-Симић. „Предикатоидни експликатив.“ *Узданица*, X/1, 7–26.
- Симпсон 1983:** Simpson, Jane. “Resultatives.” U Levin et al. (ur.), *Papers in Lexical-Functional Grammar*. Bloomington: Indiana University Linguistics Club, 143–157.
- Симпсон 2005:** Simpson, Jane. “Depictives in English and Warlpiri.” U Himmelmann i Schultze-Berndt (ur.), *Secondary Predication and Adverbial Modification*. Oxford: Oxford University Press, 69–106.
- Стамп 1985:** Stump, Gregory. *The Semantic Variability of Absolute Constructions*. Dordrecht: Reidel.
- Станојчић и Поповић 1999:** Станојчић, Живојин и Љубомир Поповић. *Граматика српскога језика: уџбеник за I,II,III и IV разред средње школе*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Старке 1995:** Starke, Michal. "On the format of small clauses." U Cardinaletti i Guasti (ur.), *Syntax and Semantics 28: Small Clauses*. San Diego: Academic Press, 237–269.
- Стаувел 1991:** Stowell, Tim. “Small clause restructuring.” U Freidin (ur.), *Principles and Parameters in Comparative Grammar*. Cambridge MA: MIT Press, 182–218.
- Стаувел 1981:** Stowell, Tim. *Origins of phrase structure*. Докторска дисертација. Massachusetts Institute of Technology, Доступно на: <http://www.ai.mit.edu/projects/dm/theses/stowell81.pdf>.
- Стаувел 1983:** Stowell, Tim. “Subjects across categories.” *The Linguistic Review*, 2. Berlin and New York: Mouton de Gruyter, 285–312.
- Стаувел 1995:** Stowell, Tim. “Remarks on Clause Structure.” U Cardinaletti i Guasti (ur.), *Syntax and Semantics 28: Small Clauses*. San Diego: Academic Press, 271–286.
- Стевановић 1974:** Стевановић, Михаило. *Савемени српскохрватски језик: 2, Синтакса*. Београд: Научна књига.
- Суботић и Петровић 2000:** Љиљана Суботић, Владислава Петровић. „Апозитивни и/или предикативни атрибут (дијахроно-синхрони аспект) - термилошко-појмовна разматрања.“ *Јужнословенски филолог*, 56, бр. 3-4, 1141–1160.

- Тошић-Лојаница 2015:** Тошић-Лојаница, Тиана. „Резултативни секундарни предикат у енглеском и преводни еквиваленти у српском језику“, у: *Наслеђе: часопис за књижевност, језик, уметност и културу*, бр. 31, 37–51.
- Фаб 1984:** Fabb, Nigel. *Syntactic Affixation*. Докторска дисертација. MIT.
- Фелсер 1999:** Felser, Claudia. *Verbal complement clauses: A minimalist study of direct perception constructions*. Philadelphia, Amsterdam: John Benjamins Publishing company.
- Хагеман 1994:** Haegeman, Liliane. *Introduction to Government and Binding Theory, Second Edition*. Cambridge: MA Blackwell.
- Хагеман и Герон 1999:** Haegeman, Liliane, Jacqueline Gueron. *English Grammar: A Generative Perspective*. Oxford: Blackwell.
- Хадлстон и Пулам 2002:** Huddleston, Rodney, Geoffrey Pullum. *The Cambridge Grammar of the English Language*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Халидеј 1967:** Halliday, Michael A. K. “Notes on transitivity and theme in English, Part 1”, *Journal of Linguistics*, 3, 37–81.
- Хаспелмат 2010:** Haspelmath, Martin. “Framework-free grammatical theory.” U Heine, Narrog (ur.), *The Oxford handbook of grammatical analysis*. Oxford: Oxford University Press, 341–365.
- Химелман и Шулце-Бернт 2004:** Himmelmann, Nikolaus, Eva Schulze-Berndt. “Issues in the syntax and semantics of participant-oriented adjuncts: an introduction.” U Himmelmann i Schulze-Berndt (ur.), *Secondary predication and Adverbial Modification*. London: Oxford University Press, 1–69.
- Хлебџ 2008:** Хлебџ, Борис. „Предикативни инструментал' у светлу колокацијске анализе.“ *Јужнословенски филолог*, LXIV, 535–650.
- Хлебџ 2015:** Hlebec, Boris. “Lexical definitions of some performative verbs.” *Studia Anglica Posnaniensia*, 50 (vol.1), 27–45.
- Хоексема 1991:** Hoeksema, Jack. "Complex predicates and liberation in Dutch and English." *Linguistics and Philosophy*, 14, 661–710.
- Хорнштајн и Лајтфут 1987:** Hornstein, Norbert, David Lightfoot. "Predication and PRO." *Language*, 63, 23–52.
- Хортон 1996:** Horton, Bruce. “What are copula verbs?” U E.H. Casad (ur.), *Cognitive Linguistics in the Redwoods: The Expansion of a New Paradigm in Linguistics*. Berlin, New York: Mouton de Gruyter, 319–346.
- Хукстра 1988:** Hoekstra, Teun. "Small clause results." *Lingua*, 74, 101–139.

- Чомски 1975:** Chomsky, Noam. *The Logical Structure of Linguistic Theory*. New York and London: Plenum Press.
- Чомски 1981:** Chomsky, Noam. *Lectures on Government and Binding*. Dordrecht: Foris.
- Чомски 1982:** Chomsky, Noam. *Some Concepts and Consequences of the Theory of Government and Binding*. Cambridge, Mass: MIT Press.
- Чомски 1986:** Chomsky, Noam. *Barriers*. Cambridge, Mass.: MIT press.
- Чомски 1986a:** Chomsky, Noam. *Knowledge of Language: Its Nature, Origin, and Use*. New York: Praeger.
- Чомски 1995:** Chomsky, Noam. *The Minimalist Program*. Cambridge, Mass: MIT Press.
- Џејмс 1980:** James, Carl. *Contrastive Analysis*. Harlow: Longman Ltd.
- Џекендоф 1990:** Jackendoff, Ray. *Semantic Structures*. Cambridge MA: MIT Press.
- Џекендоф 1997:** Jackendoff, Ray. "Twistin' the night away." *Language*, 73, 534–559.
- Шајн 1995:** Schein, Berry. "Small clauses and predication." U Cardinaletti i Guasti (ur.), *Syntax and Semantics 28: Small Clauses*. San Diego: Academic Press, 49–76.
- Шарић 2008:** Šarić, Ljiljana. „Secondary predicates in Croatian.” U Schroeder et al. (ur.), *Secondary predicates in Eastern European languages and beyond*. Oldenburg: BIS-Verlag der Carl von Ossietzky Universität Oldenburg, 295–325.
- Шнајдер 1997:** Schneider, Edgar. "As as 'is'. Is as 'is'?" U Fries et al. (ur), *From Ælfric to the New York Times: Studies in English Corpus Linguistics*. Amsterdam and Atlanta, GA: Rodopi, 33–50.
- Шулце-Бернт и Химелман 2004:** Schultze-Berndt, Eva, Nikolaus Himmelmann. "Depictive Secondary Predicates in Cross-Linguistic Perspective." *Linguistic Typology*, 8, 59–131.
- Шулце-Бернт у штампи:** Schultze-Berndt, Eva, "Depictive Secondary Predicates in typological perspective." У штампи: Everaert, van Riemsdijk (ur.), *The Blackwell Companion to Syntax (2nd edition)*. Wiley Blackwell, доступно на: https://www.academia.edu/28947962/Depictive_Secondary_Predicates_in_typological_perspective_in_press.

8. ДОДАТАК: ПОЈМОВНИК ТЕРМИНА

АДЈУНКТ

Синтаксички необавезан елемент који значењски употпуњује реченицу, али чије изостављање не утиче на граматичку или семантичку прихватљивост читаве реченице.

АСПЕКТ

Категорија која се односи на структуру догађаја представљеног глаголском лексемом. Под граматичким аспектом се мисли на морфолошки реализован глаголски вида, док се под лексичким аспектом, нем. *Аktionсарт*, разматра лексичка структура глагола.

ВАЛЕНТНОСТ

Граматичка валентност у ужем смислу представља својство предиката да везује одређени број зависних граматичких облика у одређеном лексичком значењу са којим чини синтаксичко-семантичку целину.

КЛАУЗА

Клауза је синтаксички целовита јединица хијерархијски подређена реченици, а надређена синтагми. Реченица је комуникативно сложенија целина на коју се односе синтаксичка правила, независна је и омеђена почетним великим словом и знаком интерпункције и може састојати од више клауза са глаголом у финитном или нефинитном облику.

КОМПЛЕМЕНТ (ДОПУНА)

У најширем смислу, реченични конституент који је неопходан да се употпуни значење неког језичког израза. Термин се односи на аргументе, предикатске допуне итд. У ужем смислу се односи на елементе које неки глагол поткатегоризује.

МАЛА КЛАУЗА

Термин који се у генеративној теорији користи да означи конституент који не садржи флективни чвор (Inf, T) нити копулу. Другим речима, то је чвор који не садржи обележја времена, а ипак подразумева предикацију. У овом раду се малом клаузом сматра семантичка предикација са неексплицираном копулом која важи између два неглаголска елемента ('small clause').

НЕАКУЗАТИВ

Непрелазни глагол чији субјекат има улогу теме или пацијенса, односно субјекат који је на плану тематске структуре једнак објекту ('unaccusative').

ПОТКАТЕГОРИЗАЦИЈА

Поткатегоризација ('subcategorization') је термин потекао из генеративне језичке школе којим се упућује на својство (најчешће) глагола да захтева тј. дозвољава одређени тип аргумента којим се значење глагола употпуњује. У раду се служимо термином поткатегоризације да укажемо на одређени тип допуне, док валентност представља уопштено број аргумената неопходних да се глагол значењски оствари.

ПРЕДИКАТ

Поред субјекта централни реченични члан који се састоји од глагола и пратећих комплемената. Њиме се субјекту приписују нека радња или стање. Под семантичким предикатом се у раду подразумева неексплицирана копулативна предикација.

ПРОПОЗИЦИЈА

Пропозиционо значење ('propositional meaning') је идејно значење које преноси дубинска структура неке реченице, односно оно инваријантно значење које не зависи од површинске организације реченичних чланова. Пропозицијом ('proposition') се такође назива и тематска улога коју аргумент може носити, а која представља семантички садржај клаузе.

СЛОЖЕНО-ПРЕЛАЗНИ ГЛАГОЛ

У англистичкој литератури се овај назив односи на глаголе који поред директног објекта захтевају још једну допуну, субјекатску или објекатску ('complex transitive', 'subject/ object complement').

ТРАНЗИТИВНОСТ Транзитивност је својство глагола које се тиче броја објеката које поткатегоризује. Ова одлика је у тесној вези са валенцом глагола, али има уже значење јер се односи само на објекат, али не и на друге допуне.

ИЗЈАВА АУТОРА О ОРИГИНАЛНОСТИ ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ

Ја, Тиана Тошић-Лојаница, изјављујем да докторска дисертација под насловом:

"Мале клаузе у енглеском и српском језику"

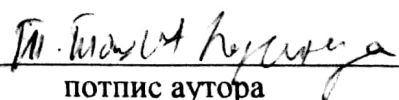
која је одбрањена на Филолошко-уметничком факултету

Универзитета у Крагујевцу представља *оригинално ауторско дело* настало као резултат сопственог истраживачког рада.

Овом Изјавом такође потврђујем:

- да сам *једини аутор* наведене докторске дисертације,
- да у наведеној докторској дисертацији *нисам извршио/ла повреду* ауторског нити другог права интелектуалне својине других лица,
- да умножени примерак докторске дисертације у штампаној и електронској форми у чијем се прилогу налази ова Изјава садржи докторску дисертацију истоветну одбрањеној докторској дисертацији.

У Крагујевцу, 25.9.2017. године,

потпис аутора

ИЗЈАВА АУТОРА О ИСКОРИШЋАВАЊУ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Ја, Тиана Тошић-Лојаница,

дозвољавам

не дозвољавам

Универзитетској библиотеци у Крагујевцу да начини два трајна умножена примерка у електронској форми докторске дисертације под насловом:

"Мале клаузе у енглеском и српском језику"

која је одбрађена на Филолошко-уметничком факултету

Универзитета у Крагујевцу, и то у целини, као и да по један примерак тако умножене докторске дисертације учини трајно доступним јавности путем дигиталног репозиторијума Универзитета у Крагујевцу и централног репозиторијума надлежног министарства, тако да припадници јавности могу начинити трајне умножене примерке у електронској форми наведене докторске дисертације путем *преузимања*.

Овом Изјавом такође

дозвољавам

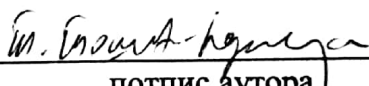
не дозвољавам¹

¹ Уколико аутор изабере да не дозволи припадницима јавности да тако доступну докторску дисертацију користе под условима утврђеним једном од *Creative Commons* лиценци, то не искључује право припадника јавности да наведену докторску дисертацију користе у складу са одредбама Закона о ауторском и сродним правима.

припадницима јавности да тако доступну докторску дисертацију користе под условима утврђеним једном од следећих *Creative Commons* лиценци:

- 1) Ауторство
- 2) Ауторство - делити под истим условима
- 3) Ауторство - без прерада
- 4) Ауторство - некомерцијално
- 5) Ауторство - некомерцијално - делити под истим условима
- 6) Ауторство - некомерцијално - без прерада²

У Крагујевцу _____, 25.09.2017. године,

потпис аутора

² Молимо ауторе који су изабрали да дозволе припадницима јавности да тако доступну докторску дисертацију користе под условима утврђеним једном од *Creative Commons* лиценци да заокруже једну од понуђених лиценци. Детаљан садржај наведених лиценци доступан је на: <http://creativecommons.org.rs/>